pierre benoit

koenigsmark · atlantida

BENOIT *Peirre* (născut la Albi, Tarn, 16. VII. 1886 [mort 3. III. 1962]). Romancier francez. După ce a publicat, fără succes, cîteva poeme, B. a cucerit dintr-o lovitură un imens public cu primele sale două romane *Koenigsmark* (1917) şi *Atlantida* (1919). De atunci B. a publicat aproape cincizeci de volume toate scrise după aceeaşi tehnică consistînd într-un amestec subtil de elemente foarte diverse: intrigă agitată, din resorturile căreia unele rămîn cufundate în taină, inexplicate şi misterioase; eroine romantice şi fatale (al căror nume începe întotdeauna cu litera A) împing la aventură şi adesea la moarte tineri burghezi simpatici şi înflăcăraţi; lovituri de teatru; funda-

pierre benoit

koenigsmark · atlantida

pierre benoit

koenigsmark

în românește de
Raul Joil

atlantida

în românește de
Gellu Naum

Editura pentru literatură universală
București — 1968

Coperta : *Dumitru Ionescu*

Pierre Benoit

OEUVRES ROMANESQUES

© Editions Albin Michel

Paris 1966

koenigsmark

Doctorului LÉON LASCOUX

Acele vechi castele din galanta Saxonie și electoratul Hanovra, acele palate gotice, mohorîte și tăcute pe dinafară, dar feerice pe dinăuntru, cu lambriurile lor de aur masiv, cu tapetele de brocart, cu grelele lor portiere de tapiserie, nu constituie oare un spectacol straniu și fantastic pentru noi ? Acolo tragedia se amestecă cu pastorala : la fiecare ușă te izbește o intrigă ; de-a lungul coridoarelor luminate pe jumătate, amorul își joacă sarabanda...

BLAZE DE BURY[1]

1 Vezi nota de la pag. 93.

CUVÎNT ÎNAINTE

Multă vreme am șovăit să scot la lumina zilei ceea ce moartea îmi încredințase. Apoi, gîndindu-mă că locotenentul Vignerte și aceea pe care a iubit-o s-au întors în eterna umbră, am socotit că nu există nici o rațiune să mai păstrez tăcere cu privire la tragicele evenimente întîmplate în lunile din preajma Marelui Război și al căror teatru a fost curtea germană din Lautenburg-Detmold.

P. B.

PROLOG

— RUPEȚI RÎNDURILE !

Și, din obișnuința care te scutește de orice altă comandă, convoiul mohorît al companiei făcu la dreapta, în rînd cîte patru.

Venea noaptea, dezolantă și rece, striată de lungi dîre lichide. Plouase toată ziua. În mijlocul luminișului, apa băltoacelor oglindea, palid încă, cerul coclit.

Se auzi un ordin : Înainte !

Mica trupă se puse în mișcare. Eu eram în frunte.

La liziera pădurii se ridica un pavilion, un fel de casă de petrecere în genul celor din secolul al XVIII-lea ; vreo două, trei obuze abia îi știrbiseră părțile laterale. Lumina lustrelor din salonul de la parter, multiplicată în oglinzi, se răsfrîngea prin geamurile înalte și făcea mai sinistră și mai neagră noaptea de octombrie care se lăsa.

Vreo cinci, șase umbre cu pelerine lungi se profilau afară pe fundalul acestei lumini.

— *Ce companie, locotenente ?*

— *Compania 22 din regimentul 218, domnule general.*

— *Vă instalați în tranșeele de la Blanc-Sablon ?*

— *Da, domnule general.*

— *Bine. După ce toată lumea își va ocupa locurile, dumneata te duci la postul de comandă și primești ordine. Comandantul dumitale de batalion le are... Noroc !*

— *Mulțumesc, domnule general.*

În întuneric, oamenii aveau niște siluete ciudate, de cocoșați, așa cum umblau sprijiniți în bastoane și purtînd în spate raniițele supraîncărcate în care înghesuiseră cele mai diferite lucruri. În tranșee ești ca pe o insulă pustie. Poți ști de ce-o să ai nevoie? Așa că soldații vîră în raniițe tot ce se poate duce.

Domnea o tăcere gravă și ursuză, tăcerea care se lasă cînd pornești să ocupi un sector cu care nu ești obișnuit, și apoi, Blanc-Sablon avea faimă proastă. Tranșeele inamice erau, ce-i drept, destul de departe — vreo trei, patru sute de metri — dar natura terenului nu îngăduise să se sape decît niște adăposturi mizerabile, care amenințau mereu să se prăbușească, fiind menținute cu multă cazmă de trunchiuri descojite de brad. În afară de aceasta, locul era accidentat și împădurit, de nu vedeai nici la cincizeci de metri în fața ta. Și nimic nu-i mai enervant în război decît misterul invizibilului.

Un glas întrebă:

— Cine știe dacă vom putea cel puțin să aprindem luminările?

A aprinde luminările, asta însemna să jucăm cărți. Se poate juca numai dacă șanțurile sînt destul de adînci și intrarea bine camuflată cu o foaie de cort.

Un altul bolborosi:

— Cît timp o să stăm aici?

Întrebarea rămase fără răspuns. În octombrie 1914, războiul nu căpătase încă un caracter administrativ, cu schimburi fixe, cu permisii... Cînd intrai în niște tranșee proaste, neștiind cîte zile vei rămîne acolo, nu te puteai hotărî să le aduci îmbunătățiri: nu merita osteneala. O lună de zile am stat locului. Cu siguranță că înainte de sfîrșitul săptămînii vom porni-o mai departe.

Dibuiam cu bastonul cărarea de pădure, luminată la trei pași de o păcătoasă de lanternă, pe care un soldat o ținea sub pelerină. Groaznic lucru e să fii călăuză, în pădure, noaptea, pe un drum necunoscut. Oamenii din spatele tău, chiar și gradații, te urmează ca niște mieluși, fiind atenți numai să nu se izbească în nas, la o oprire bruscă, de ra-

niță înaintașului, singurul orizont al fiecăruia. Ceilalți se gîndeau poate la trupa de schimb, la o partidă de cărți, la cei de-acasă, la mai știu eu ce... Eu nu aveam decît o singură grijă : să nu duc pe un drum greșit mulțimea asta oarbă.

Nu se auzea decît tropăitul surd al convoiului care șerpuia neostoit îndărătul meu. Copacii clădeau o boltă neagră deasupra capetelor noastre. Din cînd în cînd, trecînd printr-un luminiș, ridicam capul ; dar cerul era tot atît de întunecat ca și plafonul de ramuri.

— Unde-i locotenentul ?

— În frunte, domnule locotenent.

O mînă se așează pe umărul meu : era mîna lui Vignerte.

Cînd, după luptele de la Craonne [1]*, căpitanul nostru ne-a părăsit, fiind numit comandant de batalion într-un alt regiment, Raoul Vignerte, mai vechi decît mine, luase comanda companiei. Era un băiat de vreo douăzeci și cinci de ani, subțirel, cu un cap splendid de brunet. În două luni de război ne apropiasem mai mult decît am fi putut-o face în zece ani de pace. Fără să ne fi cunoscut înainte de august 1914, aveam totuși amintiri comune. Eu sînt din Béarn, el din Landes. Eu mă pregătisem să dau la Sorbona examenul de agregat în germană. El se pregătise doi ani mai tîrziu să dea tot la Sorbona examenul de agregat în istorie. Rînd pe rînd, vesel și taciturn, era în toate împrejurările un admirabil comandant de companie. Soldații găseau că e uneori puțin cam distant, puțin lunatic, dar le plăcea foarte mult curajul său calm, grija constantă pe care o avea pentru ei. Vignerte nu dormea laolaltă cu oamenii, așa cum făceam eu. Dar ei știau că, dacă stătea singur, își alegea în schimb adăpostul cel mai oropsit, cu cele mai puține paie și cel mai expus.*

În ce mă privește, nu știa ce să mai facă, ca să uit că, deși el e cu doi ani mai tînăr ca mine, devenise comandantul meu. La rîndu-mi, pe lîngă că eram încîntat să fiu la

[1] Platoul Craonne a fost teatrul unor lupte sîngeroase în timpul primului război mondial.

ordinul unui asemenea camarad, mă simțeam fericit că nu mai aveam răspunderea de fiecare clipă, pe care o are un comandant de companie. Întocmirea statelor, discuțiile cu sergentul-major și cu furierul, contabilitatea, oricît de redusă ar fi în timp de război, nu mi-ar fi făcut de loc plăcere. Vignerte, care în timpul retragerii nu dormise o oră pe noapte, care plecase ultimul din Guiseul în flăcări și intrase cel dintîi în Ville-aux-Bois, după ce fusese făcut una cu pămîntul, același Vignerte se ocupa meticulos de cele mai neînsemnate mărunțișuri. Uneori, cînd îl vedeam pe acest fermecător intelectual acordînd întreaga sa atenție unor treburi insuportabile, se întîmpla să mă gîndesc: Ce-o fi vrînd să uite? Căror gînduri negre vrea să se sustragă?... Atunci, ca și cum s-ar fi temut că l-am ghicit, se apropia de mine cu vreo glumă, și regimentul nu cunoștea în ziua aceea tovarăș mai vesel și mai lipsit de griji ca dînsul.

În seara aceea, trecea prin momentele sale grave. Nici nu e de mirare. Cînd ai sarcina să răspunzi de două sute cincizeci de oameni, într-un sector nou! Și apoi, se putea să-i fi venit niște ordine de care eu nu știam încă.

— Unde ne aflăm? întrebă el.

— Mai avem zece minute pînă la postul de comandă.

Apoi îl întrebai în șoaptă:

— E ceva nou?

— Cred că o companie a batalionului va trebui să efectueze o anumită operație. Dar nu e rîndul nostru. Dealtfel, voi rămîne la postul comandamentului. Ai să faci schimbul fără mine. Peste un sfert de oră sosesc și eu cu ordinele.

Blanc-Sablon era un loc de-a dreptul lugubru. Pe marginea unei văi, se afla o pădure pitică, desfundată de obuze, presărată cu cioturi ieșite în afară și gropi înlănțuite, iar drumul din fața noastră, care ducea spre satul ocupat de inamic — la vreo sută de metri depărtare — era baricadat cu crengi.

Soldații, care tăcuseră mîlc pînă atunci, nu se putură opri să nu facă niște scurte comentarii:

— *Ei da, e ceva pe cinste ! Numai nouă ni se poate întîmpla să dăm peste astfel de meleaguri...*

— *Tăcere !*

Schimbul are ceva din figurile de cadril. Comandantul de companie, șeful de secție, caporalul, soldatul trebuie să-și găsească repede perechea, pe comandantul, șeful de secție, caporalul, soldatul căruia urmează să-i ia locul. Treaba se face în cinci minute, fără zarvă : altminterea artileria dușmană ar deschide imediat focul împotriva oamenilor înghesuiți unul într-altul, din care jumătate e în afara adăpostului, și i-ar nimici.

Liniștea, relativ ușor de păstrat de cei care sosesc, se obține mai greu de la cei care pleacă. Bucuria de a dormi în curînd într-un loc ferit, de a se odihni cîteva zile în dosul frontului, îi stîrnește la vorbă. Și încep să dea sfaturi celor care vin să-i înlocuiască :

— *...Și încă ceva, fii atent la crenelul de colo. Drept în față, e un cetățean care are pică pe mine. Am tras astăzi de trei ori în direcția lui ; dacă n-a murit, cu siguranță că vrea să se răzbune. Așa că...*

— *Tăceți odată !*

Într-adevăr, afurisit sector : trebuie să împrăștii oamenii la patru-cinci posturi mici, îți trebuie douăsprezece santinele, fără a mai pune la socoteală și patrulele. Ah, oamenii mei, săracii, n-o să aibă prea mult timp de dormit.

— *La revedere, domnule.*

— *La revedere, și-ți mulțumesc că ai fost atît de îndatoritor.*

E ofițerul companiei înlocuite, care își ia rămas bun : larma se stinge în pădure.

Era și timpul : uite luna.

Tristă, voalată de o ceață gălbuie, își face drum printre nourași cenușii.

Ea luminează jalnicul peisaj albicios, trunchiurile sfîrtecate ale copacilor, pămîntul răscolit. Oamenii au dispărut în adăposturile lor. Santinelele au îndreptat puștile cu țeava în jos, ca să nu sclipească baionetele. Îndărătul nostru răsar movilițe turtite, înconjurate de niște emoționante gărduțe de o palmă făcute din ramuri împletite.

Sînt mormintele.

Soldaţii nu le-au văzut. Cu atît mai bine! E mai sănătos să le vadă abia mîine, la lumina zilei, cînd se vor mai fi obişnuit puţin aici, cînd soarele va străluci aproape vesel deasupra capetelor noastre.

*
* *

Ostaşii din cele cinci posturi mici şi cele douăsprezece santinele sînt pe locurile lor. Compania s-a băgat în găurile de cîrtiţă. Jumătate din efectiv — cei ce nu sînt de strajă — au şi început să sforăie.

Cu doi voluntari — se găsesc totdeauna cîţiva treji sau curioşi — am pornit în patrulare.

— Spuneţi-i locotenentului Vignerte că am plecat să fac legătura cu compania 23; să m-aştepte în adăpostul meu. Mă întorc într-un sfert de oră.

Ne strecurăm de-a buşilea pe lîngă garduri. La intervale regulate, o fîşie de lumină se ridică din tranşeele germane şi cade înconjurată de un nimb albastru, difuz.

— Cine-i?

— Masséna.

— Melun.

— E ofiţerul din compania 24, care vine să facă legătura. Ce mai e nou pe la voi?

— Nimic, domnule locotenent. În afară de faptul că ne-am încăierat cu o patrulă germană. Astea au fost împuşcăturile pe care le-aţi auzit adineaurea. Am ucis un soldat.

Un corp zace în iarbă. Mă aplec. Poartă numărul 182 pe epoleţi.

— Şi hîrtiile unde sînt?

— Le are căpitanul.

— Bine. Aici, la dreapta, în pădurice, la o sută de metri, se află un mic post al nostru. A!... Şi la ora două trece o patrulă. Cred că n-o să i se joace vreo festă, nu-i aşa?

— Nici o grijă, domnule locotenent.

— La revedere.

Cînd mă întorc, îl găsesc pe Vignerte în adăpostul meu. Fumează o ţigară. Îl întreb :

— Nu-i nimic nou ?

— Nimic, îmi răspunde el, cel puţin pentru noaptea asta. S-ar putea ca cei din compania 22 să aibă de furcă. În faţa lor se află un corn de pădure şi avem toate motivele să credem că se pune la cale o lovitură acolo. Compania 22 trebuie să se ducă să vadă ce-i, şi, dacă e posibil, să le zădărnicească planurile. La şase dimineaţa pleacă o secţie — ceilalţi vin după ei să le dea o mînă de ajutor. Îndată ce vor răsuna detunăturile, compania 23 trebuie să deschidă focul asupra tranşeei din faţa lor, ca s-o imobilizeze. Noi, noi nu ne vom amesteca decît dacă lucrurile se încurcă. Dar, în orice caz, compania 23 contraatacă înaintea noastră. Prin urmare, o noapte liniştită. Şi la voi, nimic nou ?

— Compania s-a instalat, i-am răspuns. De altfel, stăm în nişte condiţii atît de proaste acolo, că pot fi liniştit : o bună parte a companiei va fi mereu de veghe. Am stabilit legătura cu cei din dreapta noastră ; nici acolo nu-i nimic important, în afară de faptul că s-au încăierat cu o patrulă germană. Pe unul l-au doborît.

— Ce armă ? întrebă Vignerte. Infanterist ? Vînător ?

— Infanterist. Din infanteria prusacă, regimentul 182.

— Sînt curios să ştiu de unde provin oamenii din faţa noastră, spuse camaradul meu.

Şi zicînd acestea, scoase o mică agendă Lavauzelle :

— 160, Posen, — 180, Altona, — 181, Lippe, — 182, Lautenburg... Lautenburg...

— Şi ce-i cu asta ?

El mai repetă o dată :

— Lautenburg.

— Cunoşti cumva Lautenburgul ? l-am întrebat, puţin mirat de tonul lui.

— Da, răspunse el grav. Eşti sigur de numărul regimentului ?

— Sînt sigur, i-am răspuns, pierzîndu-mi puţin răbdarea. La urma urmei ce-are a face dacă-i din Lautenburg sau de aiurea ?

— *Evident, murmură dînsul. Ce-are a face?*

Nu-l slăbeam din ochi, mai ales că, absorbit cum era, nu-mi dădea nici o atenție.

— *Vignerte, ce este? îl întrebai. Parcă nu ești în apele tale. Ai vreo știre proastă?*

Dar el, între timp, își venise în fire, și dînd din umeri, îmi răspunse:

— *Sărmane prietene! O știre proastă? De la cine, mă rog? Sînt singur pe lume. O știi prea bine.*

— *N-are a face, stăruii eu. Ești nervos astă seară. Ar fi bine să rămîi cu mine. Poți să-ți stabilești postul de comandă unde vrei.*

— *E adevărat, mă întrerupse el, sînt puțin cam nervos. Cît e ceasul?*

— *Șapte.*

— *Atunci, hai să jucăm cărți.*

Propunerea era atît de neașteptată din partea lui încît cei doi soldați care mă însoțeau ridicară capul, uluiți. Niciodată Vignerte nu fusese văzut, în compania noastră, punînd mîna pe o carte de joc.

— *Ei, voi doi, Damestoy, Henriquez, aveți cărți de joc, nu-i așa? întrebă el.*

Soldații făcură un semn afirmativ. Se putea să n-aibă?

— *Ce știți să jucați?*

— *Ruina*[1], *domnule locotenent.*

— *Fie, să jucăm ruina.*

A fost o partidă ciudată. Timp de o oră, Vignerte fusese copios ruinat. Bieții soldați se uitau nedumeriți unul la altul, întrebîndu-se ce era mai extraordinar în aventura lor, onoarea pe care le-o făcuse locotenentul Vignerte, sau suma — zece franci — pe care o cîștigaseră de la dînsul.

Îl privcam din ce în ce mai neliniștit.

Deodată zvîrli nervos cărțile.

— *E un joc stupid; e ora opt, mă duc să supraveghez primul schimb.*

[1] Joc de cărți, în franceză: *Bourre*, denumit și *La Ruine*, pentru că fiecare partener poate într-un timp foarte scurt să piardă sume importante.

— *Te însoțesc.*

Nu voi uita niciodată noaptea aceea. Puțin cîte puțin cerul se curățase de norii de vată. Luna, aproape plină, strălucea în azurul albastru și rece. Jos peste pîlcuri de dumbrăvi întunecate, pe nisip și pe tranșee, lumina ei trăsese dîre albicioase.

Lansarea rachetelor luminoase, devenită inutilă, încetase.

Domnea o liniște adîncă. Uneori, cîte un glonte rătăcit zbura pe lîngă noi, cu un țiuit ascuțit. Și se auzea, apoi, detunătura pușții, jos în vale.

Pe șoptite, schimbam parola cu santinelele noastre, unii întinși pe burtă în vreo gaură de obuz, alții pe vine îndărătul unui tufiș. Compania era desfășurată pe un front imens: cel puțin cinci sute de metri. Inspecția a durat o oră întreagă.

Cînd ajunserăm la capăt, Vignerte mă întrebă:

— *Unde este ultimul post al companiei 23?*

Ne îndreptarăm într-acolo. Cei patru soldați se căzneau să-l îngroape cît mai afund pe neamțul ucis adineaori.

Cu un gest, Vignerte îi dădu la o parte și, aplecîndu-se peste groapă, scotoci prin nisipul aruncat înăuntru. Apăru cadavrul.

— *182. Asta este, murmură el.*

Apoi, scuturat de un fior, îmi spuse:

— *Să ne întoarcem, a început să mi se facă frig.*

*
* *

În coliba în care veniseră să-i caute pe cei trei oameni de legătură, Damestoy și Henriquez dormeau. Soldații, cu respectul lor deosebit pentru ofițeri, ne pregătiseră cel mai bun culcuș posibil. Două scobituri adînci într-un morman de paie, sub un teanc de pături cafenii.

Numai respirația ca de copii a acestor oameni de treabă rupea tăcerea și, din cînd în cînd, se mai auzea și chițcăitul unui șoricel de cîmp, atras de paiele aruncate

acolo cu spice cu tot. Nu-l vedeam pe Vignerte, care stătea întins alături de mine, dar simțeam că nu doarme. În golul ușii apărea un dreptunghi albastru, tăiat în firmament, iar în adîncul lui, atîrna lacrima unei stele de argint.

Trecu astfel poate o oră. Vignerte nu se mișca. Adormise, desigur, misteriosul camarad pe care mi-l trimisese războiul. De ce era atît de tulburat astă seară ? Ce amintire venise să-i stăpînească gîndurile, pe care le îndreptase cu atîta străşnicie pînă acum spre miile de detalii ale războiului, ca și cum ar fi vrut să le împiedice s-o ia razna prin lumi interzise ?...

Și deodată auzii un suspin adînc, în timp ce mă apuca de mînă.

— Vignerte, pentru Dumnezeu, ce ai ?

Singurul răspuns fu o strîngere mai convulsivă a mîinii mele.

— Prietene, dragul meu prieten, știi că am dreptul să-ți zic astfel. Nu mă lăsa pradă neliniștii. Suferi în seara aceasta. Spune-mi ce durere te chinuie. Dacă am fi la Paris, sau oriunde în altă parte, nu aș fi atît de indiscret. Dar o confidență care ne-ar face ridicoli în altă parte, aici devine sacră. Mîine, poate, ne vom bate cu dușmanul, Vignerte. Mîine, poate, patru soldați ne vor săpa o groapă în nisip ca aceea unde doarme acum neamțul de adineaori. N-ai să-mi vorbești, Vignerte, n-ai să-mi spui ?...

Simțeam mîna lui într-a mea devenind din ce în ce mai moale.

— Ar fi multe de spus, bietul meu pricten. Ai să mă înțelegi ? Vreau să spun : n-ai să mă iei drept nebun ?

— Te ascult, spusei pe un ton imperativ.

— Hai, fie. Atît de mult mă înăbușă amintirile acestea ; și-ar fi într-adevăr un egoism din parte-mi dacă le-aș lua cu mine în mormînt. Cu atît mai rău pentru tine, în noaptea asta nu vei mai dormi...

Și iată acum ciudata povestire pe care mi-a spus-o în noaptea aceea de 30 octombrie 1914 locotenentul Vignerte, pe locul denumit Răspîntia Morții, *de cei care l-au ocupat.*

I

EȘTI UNIVERSITAR, începu el. Nu te superi dacă povestirea mea exprimă, din capul locului, oarecare amărăciune împotriva universității, din care n-am putut face parte. Amărăciune nejustificată, fără îndoială, deoarece universității îi datorez, prin faptul că nu m-a primit în sînul ei, amintirile pe care, la urma urmei, nu le-aș schimba pentru o catedră la Sorbona.

Mi-am făcut studiile așa cum le fac toți cei care au un pic de inteligență și nici un fel de avere. Am fost bursier. Ceea ce înseamnă că m-am străduit în fiecare an să-mi iau examenele într-un anumit fel, să dobîndesc o stare de spirit particulară, și, ca încununare, titlul de agregat și un post la un liceu din provincie.

Am răspuns la început speranțelor pe care și le-a pus în mine consiliul general al departamentului de baștină. Bursa la liceul din Mont-de-Marsan a devenit o bursă de retorică superioară la liceul Henric al IV-lea. M-am prezentat, în 1912, la Școala normală superioară. Au fost primiți treizeci și cinci de elevi. Am fost clasat al treizeci și șaptelea. Cu titlu de consolare, am obținut o bursă, de astă dată de licență, la Facultatea de litere a Universității din Bordeaux.

Am făcut atunci o ispravă, aspru judecată de cele cîteva persoane care se interesaseră de soarta mea. Cînd eram în primul an de internat, întocmai ca deținutul care

zăreşte cîmpia printre gratiile celulei, întrevăzusem Parisul. Îmi amintesc că într-o zi de iunie, cînd se desfăşurau pe Champs-Elysées cursele pentru Marele Premiu, am asistat, eu, sărmanul licean, la întoarcerea cortegiului milionarilor. Oricare din caroseriile acelor automobile, care se revărsau ca un fluviu strălucitor pe bulevard, făcea de zece ori mai mult decît tot ce s-a cheltuit cu bietul de mine, de cînd am venit pe lume. Mai era, pe deasupra, şi o minunată lumină aurie şi mov. Eram uluit. Nu aveam împotriva luxului nici unul din gîndurile care transformă pe neputincioşi în revoltaţi. A ! numai să am şi eu într-o bună zi partea ce mi se cuvine ! „Balzac este un admirabil realist", bolborosea profesorul meu de retorică superioară. Prin urmare, chiar după mărturisirea acestui om de treabă, dar mărginit, sînt reale toate aventurile tinerilor eroi provinciali care, în loc să se resemneze la mediocritate în vreun colţ al ţinutului lor natal, au venit în Marele Oraş, l-au dominat şi au făcut din el servitorul respectuos al pasiunilor lor...

Şi acum, voiau să mă trimeată înapoi. M-au aşezat pe cîntar şi-au văzut că sînt prea uşor. Ei bine, vom vedea noi.

Aşa s-a făcut că am renunţat la bursă şi m-am hotărît să mă înscriu la Sorbona, să-mi iau licenţa în litere.

Un glas îmi şoptea : „Nu intra la universitate. Dar nici nu neglija titlurile. Ele nu prezintă vreo valoare decît atunci cînd n-ai trecut pe acolo. În afara universităţii, ele sînt o strașnică păcăleală."

După un an mi-am luat licenţa, întreţinîndu-mă din lecţii, pe care le dădeam ici şi colo ; această treabă anevoioasă îmi stîrni şi mai mult dorinţa de libertate ; învins, în cele din urmă, m-am resemnat cu soarta, dispreţuită pînă atunci.

Îmi pusei candidatura pentru o bursă ; voiam să fac studii superioare de istorie, şi am cerut să fiu trimis la Bordeaux. Astfel mi-am luat rămas bun de la Paris.

Comitetul consultativ al învăţămîntului public, însărcinat să se pronunţe în astfel de cazuri, se întruneşte de obicei în primele zile ale lunii octombrie. Cele două luni

de așteptare le-am petrecut în departamentul Landes, într-un sat maritim, la un bătrîn preot (iartă-mi eliseul, dar ăsta-i adevărul). În amintirea părinților mei pe care-i cunoscuse, preotul îmi oferise căsuța lui săracă.

Acolo, prietene, am trăit cele mai liniștite zile din viața mea. Liber, hoinărind după pofta inimii prin măreața natură silvestră, nu simțeam altă constrîngere decît aceea a orelor de masă, și citeam pentru prima oară cărți care nu figurau în programul de examen sau de concurs de la finele anului, cu atenția îndreptată numai spre miracolele frumosului anotimp în agonie.

Presbiteriul era la marginea unui eleșteu care comunica, printr-un canal îngust, năpădit de ierburi acvatice, cu marea. Dimineața, mă trezea, în camera cu ferestrele deschise, rumoarea mareei. Vedeam de la geam, sub cerul cenușiu și trandafiriu, cum se umfla din ce în ce mai tare apa verde și întinsă. Stoluri de rațe negre și de fluierari se învîrteau deasupra apei, cu țipete tînguitoare. Ah! Să pot rămîne aici! Să văd desfășurîndu-se calmul ciclu al anotimpurilor. Să nu am, pe undeva, o stare civilă, un dosar, o legătură cu viața. Să alerg toată ziua de-a lungul dunelor rectilinii, unde talazurile vin unul după altul, în bătaia vîntului, unde pe panglica de argint a nisipului, meduzele înămolite par imense pandantive de ametist!...

Într-o dimineață de octombrie, am primit două scrisori: una venea de la Academia din Bordeaux, din care am aflat că, din păcate, Comitetul consultativ „nu socotise de cuviință să acorde cererii mele de bursă un răspuns favorabil".

Cealaltă era semnată de domnul Thierry, profesor de limbă și literatură germanică la Sorbona. Îl avusesem timp de un an profesor pe omul acesta minunat, pe acest erudit scrupulos; el îmi corectase lucrarea de licență, prezentată în iulie, cu tema „Clausewitz și Franța", mă rog. A fost totdeauna foarte binevoitor cu mine. Simțeam că-mi nutrea o prietenie, pe care, poate, și-o reproșa puțin.

Făcea parte din Comitet. Scrisoarea încerca să motiveze hotărîrea. Personal, făcuse tot ce s-a putut. Dar unii

membri își arătaseră îndoielile în privința vocației mele universitare, și el însuși mărturisea că-i lipsea la acest punct convingerea pentru a-mi putea apăra cauza. Dealtminteri a fost mai bine că s-a întîmplat așa. El nu mă prea vedea studiind în provincie.

„Întoarce-te îndată, încheia el, poate se va găsi un mijloc să se aranjeze lucrurile și să poți rămîne la Paris."

Mă despărții de preot, un om atît de cumsecade, făgăduindu-i că mă voi înapoia în vacanța de ianuarie, și a treia zi, am coborît în gara d'Orsay.

Venise iarna. În Luxemburgul desfrunzit puteai număra acum toate statuile sale cenușii. În micul apartament din strada Royer-Collard, unde locuia domnul Thierry, ardea focul în sobă.

— Copilul meu drag, îmi spuse el — și cum eram singur pe lume, i-am fost nespus de recunoscător pentru acest preambul — nu trebuie să fii supărat pe Comitet. Colegii mei au datoria să vegheze cu strășnicie la interesele universității, și dumneata însuți ai să recunoști că adesea ai dat dovadă, la învățătură de — cum să zic ? — de fantezie, da, de o fantezie menită să alarmeze niște spirite atît de... serioase. Eu te cunosc, dar asta-i altceva. Știu că din această fantezie, bine orientată, va rămîne doar o fericită originalitate. Dar mai întîi o întrebare. Simți într-adevăr vocație pentru o carieră universitară ?

Ce răspuns poți să dai, cînd ai în buzunar exact 107 franci și cîteva centime ? Mi-am afirmat vocația în mod energic.

— Bine, continuă el, las' că aranjez eu. Bursa s-ar fi ridicat la cel mult 1.200 franci. Te-am recomandat unui vechi prieten care conduce un institut particular la Ternes. Îi trebuie un profesor de istorie : șase ore pe săptămînă, 175 franci pe lună și posibilitatea de a avea meditații. Va trebui să muncești însă serios pentru a continua în același timp studiile la Sorbona. Dar te cunosc, răspund de dumneata. Azi e marți. Dacă ești de acord poți începe de vineri.

Mă simțeam prins ca într-un corset scorțos și rece, care mă strîngea pînă la gît. Ah ! Champs-Elysées ! femei în blănuri, care lasă în urma lor dîre de parfum minunat !

Dar cum aș fi putut să nu fiu „de acord" ? 107 franci și cîteva centime...

Mă pierdui în mulțumiri.

El își frecă mîinile.

— Îl văd pe domnul Berthomieu astă-seară. Vino din nou mîine la ora zece, am să-ți fixez o întîlnire cu el.

* * *

Marți, 21 octombrie 1913. Se lăsa noaptea. Pe strada Auguste Comte mă izbeam de pîlcuri de copii care ieșeau de la liceul Montaigne. Ah ! dragii mei elevi, dragii mei bursieri, învățați bine la matematică, intrați la Școala de Arte și Meserii, stați în dosul unei tejghele, dacă nu vreți ca într-o zi să deveniți ca mine, o umbră ridicolă care ocolește grădina Luxemburg și o pornește pe strada Assas.

Mereu fantezia asta, pe care mi-o reproșa bunul meu profesor. Biata fată! hai să-i oferim o ultimă bucurie. S-o invităm la cină, undeva pe malul drept al Senei.

În clipa cînd ajunse aici cu povestirea, Vignerte se întrerupse. Apoi :

— Adineaori, continuă el, a șuierat un glonte, tocmai deasupra capetelor noastre. Te-ai gîndit, dragă prietene, că dacă în clipa aceea ți-ar fi venit ideea să scoți nasul afară, ai sta acum întins țeapăn la pămînt ? Ce spui de rolul hazardului în viață ?

— Zilele trecute, îi răspunsei eu, a unsprezecea escuadă era în fierbere. Nimeni nu voia să facă de corvoadă la apă. Fiecare pretindea că nu-i rîndul lui. Deoarece gălăgia creștea, am intervenit. L-am trimis pe cel dintîi care mi-a venit la îndemînă, pe cel care țipa mai tare. A plecat bombănind, protestînd că i se făcea o nedreptate. Își lăsase mantaua acolo. Cînd s-a întors, n-a mai găsit-o. Un obuz o făcuse praf, împreună cu cei doisprezece camarazi ai lui.

— Sîntem de acord, spuse Vignerte. Și continuă :

Eu, care niciodată nu trecusem podurile seara, mulțumindu-mă cu tristele bucurii ale Cartierului Latin, nu știu ce forță m-a împins în seara aceea ! Mi-aduc aminte că am făcut o orgie de unul singur la *Grand U ;* apoi mi-a venit pofta să iau cafeaua pe terasa Weber. Avînd pretenția să nu-mi refuz nimic, am trecut pe lîngă lampioanele Olympiei cu ferma intenție de a-mi îngădui și mie o raită pe culoar. Puțin cam amețit de sticla de Barsac, pe care o golisem, mergeam țanțoș, uitîndu-mă cu îndrăzneală la trecătoare.

Era frig. Intrai la Weber ; luminile și mulțimea mă făcură să redevin timid. Mă așezai umil, într-un colț, cu stîngăcia celor stăpîniți de teama că se va observa că nu sînt obișnuiți ai localului.

În fața mea, era un grup de tineri foarte gălăgioși. Mă uitam la ei și le invidiam siguranța, îmbrăcămintea, toată fericirea asta pe care, poate, eu n-o voi atinge niciodată. Ah ! cît de puțin eram făcut pentru universitate, eu, care rămîneam sceptic la parada erudiției, la bibliografii, la referințe și căruia o haină bine croită, o cravată înnodată savant, niște ciorapi fini ghiciți sub cuta pantalonilor îmi dădeau aproape palpitații !

Erau patru, printre care o femeie, rozalie și drăgălașă în blană. Puțin prea fardată, poate, dar asta nu mi-a displăcut niciodată. Ședea pe o banchetă, lîngă unul din frumoșii tineri, față în față cu mine. Ceilalți doi stăteau cu spatele la mine, dar vedeam în oglindă obrazul lor ușor încălzit de copiosul dineu, pe terminate.

Înțelesei în seara aceea ce înseamnă umilința de a lua cafeaua într-un mare restaurant. „Ah, era mai bine să fi rămas acasă, îmi spuneam eu, să fi mîncat orice, și să mă fi culcat ; să fi dormit, să fi dormit. Somnul este refugiul celui sărac. Nu trebuia să vin aici."

Și totuși...

Nici n-am observat cînd unul dintre comeseni, care stătuse cu spatele la mine și mă privise stăruitor prin oglindă, se ridică și veni spre mine :

— Vignerte !

— Ribeyre !

Îl cunoșteam pe Ribeyre din clasa de retorică superioară. După licență, se pregătise să intre la Școala Normală, dar cu toată dezinvoltura acelora care au ceva avere și tot felul de ambiții.

— Ce faci aici ?

— Vezi doar, îi răspunsei puțin stingherit.

Adăugai repede :

— Și tu ? ce-ai mai făcut de cînd ai terminat liceul Henric al IV-lea ?

— A ! dragul meu, nu-mi vorbi de șandramaua aia infectă. Și se mai spune că acolo se face educația tineretului ! Mi-aș fi ratat viața, dacă îi ascultam pe ăia...

La rîndul lui, mă întrebă și el :

— Dar tu ?

— Eu am fost silit să-i ascult. Și mai trebuie s-o fac și acum, răspunsei cu amărăciune. Dar ce faci tu ? Nu s-ar zice că te plictisești.

— Dragul meu, m-au pocnit toate noroacele. Am fost secretarul unui deputat, care, după șase luni, a devenit ministru la Afacerile Externe. M-a luat cu el la Quai d'Orsay [1]. Și uite așa. Dar urnește-te de aici ! Hai să te prezint unor prieteni de la minister.

Ribeyre mă prezentă într-adevăr : „Amicul meu Vignerte. Om studios. Licențiat, tobă de carte. Agregat universitar, poate ? Nu ? Cu atît mai bine pentru tine. Dar cu siguranță știe mai multe lucruri decît noi trei laolaltă ; n-o mai punem la socoteală și pe Clotilde."

Clotilde mă salută, înțepată, și-mi aruncă o privire ironică.

A fost un chin. Ah ! panegiricul ăsta se potrivea de minune cu nenorociții mei pantaloni umflați la genunchi. Dealtminterea, toți erau niște oameni fermecători. Laudele aduse cunoștințelor mele nu erau mai curînd un elogiu al dibăciei lor, al artei lor de a se descurca în viață ?

După un timp, Ribeyre se ridică.

[1] Sediul Ministerului Afacerilor Externe.

— Pe mîine, prieteni! Omagiile mele, Clotilde. Vino cu mine, Vignerte, să mă însoțești o bucată de drum.

Afară, mă luă de braț.

— Mă întorc la Quai d'Orsay. Am de expediat cîteva scrisori ale bătrînului. Vino și tu!

Strada Royale era strălucitoare. Femei înfășurate în lungi cape de mătase coborau din automobilele oprite în fața restaurantelor. Luxul acesta mă amețea, mă biciuia, mă stimula să încerc a profita de întîlnirea mea cu Ribeyre. Simțeam că-i dispus să-mi stîrnească uimirea cu noua lui situație. Cine știe, poate voi reuși să mă folosesc de dorința lui de a arăta ce-i în stare. Ce nu se poate obține de la vanitatea omenească?

Ce prostească vanitate mă cuprinse pe mine însumi cînd urcai cu dînsul peronul din dreapta al palatului Afacerilor Externe? Un lacheu înalt ne deschise ușa ascensorului. Un altul ne întîmpină la primul etaj.

— N-a telefonat nimeni, Fabien?

— Ba da, cineva de la Ministerul Comerțului. Ia mîine cina cu ministrul. Voia să-i dea întîlnire la Cameră. Am notat în scris comunicarea.

După un minut, ne aflam într-un splendid cabinet gri-auriu.

Ribeyre ciocăni în masă.

— Biroul lui Vergennes, spuse el în treacăt. Îmi dai voie? mă întreabă, așezîndu-se.

Și începu să scoată scrisorile din plicuri, făcînd pe fiecare cîte un semn cu creionul roșu.

— Poți să-mi vorbești, să știi că nu mă stinghерește. Nu-i o treabă care cere prea multă concentrare. Hai, spune-mi ce faci? Cum stai cu Universitatea?

I-am povestit, i-am povestit tot, începînd cu plecarea mea de la liceul Henric al IV-lea pînă la apropiata mea angajare la domnul Berthomieu.

A ridicat ochii spre mine:

— Și ai primit așa ceva?

— Aveam altceva de făcut? i-am răspuns eu aspru. Nu puteam muri de foame.

Foame. Cuvîntul răsună straniu în mijlocul goblenurilor, a mobilelor Boule și a porțelanurilor de Sèvres. Ribeyre se sculă în picioare. Am avut impresia că eram salvat.

— Dragul meu, nu trebuie să intri la Berthomieu. Te pierzi în felul acesta. Eu te cunosc. Îți jur că tu nu ești făcut pentru Universitate. Ceea ce-ți trebuie ție e asta.

Și arătă cu un gest circular luxul pe care ți-l îngădui cînd ești la putere și care ne înconjura. Ce psiholog Ribeyre ăsta!

— Ascultă-mă, îmi spuse el, așezîndu-se pe un braț al fotoliului în care stăteam. Ai consimți să te expatriezi momentan? Spun momentan, fiindcă partida se joacă la Paris și tot aici se cîștigă. Vezi bine, tu n-ai o para în buzunar. Și aici, un băiat ca tine poate să-și facă un viitor, cu condiția să aibă cu ce trăi un an de zile, să nu-l preocupe nici o grijă materială.

— Bine, și...? îl întrebai eu, cu lăcomie.

El continuă, savurînd plăcerea de a-mi părea un om atît de mare.

— Iată despre ce-i vorba. Îmi faci și mie un serviciu tot așa cum te servesc și eu pe tine. Am luat azi dejunul la ambasada germană împreună cu Marçais. Nu-l cunoști pe Marçais? E ministrul nostru la Lautenburg. Știi ce e Lautenburgul, domnule agregat în geografie?

— E unul din statele germane.

— Marele ducat de Lautenburg-Detmold. Prințul suveran, Alteța-Sa Frederic August! rosti el pedant. Alteța-sa e împovărat de un moștenitor de vreo cincisprezece ani, pentru care e în căutarea unui preceptor. Or, știi că francezul are mare căutare la toate curțile din lume. Ești licențiat?

— Da.

— Perfect. Știi germana?

— Aproximativ, pentru Sorbona.

— Ei! las că acolo vorbesc toți franceza. Află că marele duce l-a însărcinat pe Marçais, cînd a plecat la Paris, să-i găsească un preceptor. Marçais e un om fermecător și de o distincție!... Poartă cravate confecționate de Char-

vet, exclusiv pentru el. După ce i le face, Charvet distruge modelele. Dar nu-i fac nici un reproș, sînt alții mai isteți ca el. Ieri, mi-a mărturisit, întîmplător, ce problemă îl preocupă. Trebuie să se ducă mîine la Ministerul Instrucțiunii Publice. Înțelegi că acolo găsește la preceptori cu duiumul, mai ales că salariul oferit de marele duce este de 10.000 de mărci pe an.

— 10.000 de mărci pe an ? repetai eu uluit.

— Trebuie aranjată chestiunea imediat. Ascultă, să știi că-i trimit o scrisoare [1] lui Marçais.

Îmi citi scrisoarea. Nu puteam decît roși, auzind laudele pe care mi le aducea.

— Marçais o va avea mîine dimineața. E un băiat așezat, se scoală la ora nouă, tocmai bine ca să te cheme la el. A ! dar ce adresă ai ?

— Strada Cujas nr. 7.

— Bine, nu uita să mai treci pe la adresa aia, a ta, să nu scapi întîlnirea.

— Dă-mi mie scrisoarea. Am s-o expediez eu !

Se vedea că-i foarte măgulit de înfrigurarea mea. Zîmbi vanitos.

— Ei, flăcăule ! în loc să înghiți ciorbele alea ale lui moș Berthomieu, ai să guști și tu viața de castel, de palat. Lautenburg, după cît se pare, este o reședință delicioasă. De doi ani de zile refuză Marçais avansarea numai ca să rămînă acolo. Marele duce e un om amabil. Marea ducesă vînează la vulpi mai dihai decît un bărbat. Marçais mi-a spus că și-a prăpădit calul cel mai bun, ținîndu-se după ea. Trebuie să știi să-ți faci un loc acolo, asta-i tot.

Spunînd acestea, îl văzui aruncînd o privire la hainele mele ponosite.

— Să n-ai nici o grijă, i-am răspuns cu o siguranță, care l-a uimit.

Se uită la mine și zîmbi iarăși :

— Ei, ei ! Cred că am făcut pe cineva să se descopere pe el însuși. Să te lupți acolo, băiatule ! Să te întorci cu

[1] În original, *pneumatique*, prescurtare de la *carte pneumatique*, carte poștală sau scrisoare, transmisă cu ajutorul aerului comprimat.

cîteva miişoare. Şeful meu are o poziţie solidă, dar dacă începe să se scufunde, părăsesc nava înaintea lui. Ne vom mai întîlni noi. Vezi tu, pentru ca oamenii să-ţi facă un adevărat serviciu, trebuie să nu mai ai nevoie de ei. Un cabinet de ministru, nu există nimic mai bun. Dar trebuie să ai ceva ca să poţi aştepta, să poţi ţine piept. De nu, eşti obligat să te vinzi unei prefecturi pentru 2.000 de franci şi să faci pe consilierul. N-are să-ţi fie greu să pui deoparte vreo 6.000 de mărci. Scutit de orice cheltuială, foloseşte ce-ţi rămîne ca să te înţolesti. Aştia sînt bani plasaţi cu dobîndă de sută la sută. În privinţa asta, poţi să-l imiţi pe Marçais. Dacă nu s-ar îmbrăca atît de bine, de multă vreme ar fi fost debarcat.

Acestea au fost cuvintele lui Étienne Ribeyre. Pe lîngă alte preţioase sfaturi, mi-a demonstrat că în viaţă se poate întîmpla ca un ins oarecare, căruia nici nu-i pasă de tine, să te ajute mai mult decît un prieten.

Ah ! luna aceasta minunată de octombrie pe cerul strălucitor al Parisului ! Sena curgea învăluită într-o ceaţă uşoară de un violet deschis. Am depus scrisoarea la poşta din strada Bourgogne, colţ cu Camera Deputaţilor. Apoi, am simţit nevoia să umblu, să fiu singur cu mine însumi. 10.000 de mărci, 12.500 de franci. Banii nu aduc fericirea omului. Dar ce-l face pe om fericit, vă întreb eu ? Ce mi-ar fi dat mersul acesta sigur, încrederea aceasta, bucuria aceasta ?

Strada de Varenne, strada Barbet-de-Jouy, bulevardul Montparnasse au putut admira, pe rînd, trufia mea. Nu-i vedeam pe trecători, umblam cu capul sus. Nu ştiu cum, dar deodată ochii mi se opriră asupra unei fiinţe care stătea lîngă un felinar şi se uita cu teamă în jur — era aproape de Observator. Văzui o fată subţirică, cu un păr enorm, de un blond roşcat. Bucuria din seara aceea era prea mare ca s-o pot suporta singur. Dar, cînd mă aflai lîngă ea, nu mi-a trecut nici o clipă prin gînd că trupul îi aparţine realmente ei. Corpul subţirel era aidoma cu acel al femeilor de pe Champs-Elysées, al elegantelor de la Maxim's, şi al acelora, cu mult mai frumoase, care, fără

îndoială, mă așteptau la o îndepărtată curte germană, pe malul unui fluviu wagnerian, murmurînd, pentru a-și înșela nerăbdarea, cele mai molcome strofe din *Intermezzo*.

*
* *

E ora zece dimineața. Și era să uit întîlnirea pe care o aveam cu domnul Thierry.

Îl găsii citind la gura sobei. Cînd intrai, se îndreptă spre mine cu un zîmbet încîntat.

— Dragă prietene, totul e aranjat cu domnul Berthomieu. Te primește.

— Dragă domnule profesor, îi răspunsei, cred că v-am deranjat degeaba.

Și-i depănai povestea de aseară, fără a putea, cu toată dorința de a-i părea indiferent, să-mi ascund bucuria.

Îmi fu necaz cînd văzui că nu ia parte la bucuria mea. Se uita mirat la mine, și, după cît mi se părea, chiar cu un pic de dezaprobare.

Toți universitarii sînt la fel, mă gîndeam eu. În afara universității, nici o scăpare ! Și atunci am părăsit moderația, pe care-mi fusese atît de greu s-o păstrez, și mi-am manifestat din plin orgoliul pe care mi-l dădea noua mea situație.

— În sfîrșit, încheiai eu, mă întreb cîte examene ar trebui să trec, la cîte concursuri ar trebui să particip și cîți ani să aștept ca să ajung la situația care mi se oferă din capul locului : 10.000 de mărci pe an.

— Evident, murmură profesorul, visător.

Privi o clipă la tăciunii din sobă, apoi se ridică, se duse în bibliotecă și se întoarse cu un volum mare, legat în pînză — o pînză din acelea de culoare vie — plată și aurită, așa cum sînt multe din operele engleze sau germane.

— Chiar în numele marelui duce de Lautenburg-Detmold ți s-a făcut propunerea de care-i vorba ? mă întrebă el.

— Da, în numele marelui duce Frederic August.

— Da, ăsta e. Ca să fii preceptorul unicului său fiu, ducele Joachim.

Astfel aflai numele viitorului meu elev.

Bătrînul profesor mai reflectă vreo cîteva clipe şi, îndreptînd spre mine ochelarii săi incolori :

— Şi... pot să te întreb dacă te-ai şi legat printr-un angajament ferm ?

— La drept vorbind, încă nu. Dar hotărîrea mea e fermă şi, numai în cazul în care va fi preferat un altul, nu voi pleca.

— În cazul acesta, să nu mai vorbim, răspunse domnul Thierry, şi puse volumul la loc.

Eram intrigat şi chiar puţin enervat.

— Dragă domnule profesor, îi spusei, vreţi să-mi vorbiţi sincer ? Ştiu că sînteţi plin de grijă faţă de mine şi, dacă nu aţi avea cele mai serioase motive, nu m-aţi sfătui să nu accept o ofertă atît de strălucită. Afară de aceasta, trebuie să vă spun că, venind azi dimineaţă aici, mă bizuiam să obţin de la dumneavoastră, cel mai bun cunoscător al oamenilor şi al stării de lucruri din Germania contemporană, amănunte preţioase despre curtea din Lautenburg-Detmold. Amănuntele acestea văd că le cunoaşteţi, scumpul meu profesor, chiar mai bine — nu încape îndoială — decît puteam să-mi închipui. Trebuie să mă întîlnesc curînd cu domnul de Marçais, ministrul nostru la Lautenburg. Dar mi-ar fi foarte greu să-i pun lui asemenea întrebări. Şi apoi, un diplomat este ţinut să păstreze anumite rezerve, pe care dumneavoastră nu aveţi motive să le folosiţi faţă de mine. Într-un cuvînt, lăsaţi-mă să vă pun o întrebare care să rezume toată discuţia noastră : dacă aţi avea un fiu, domnule Thierry, l-aţi lăsa să facă ceea ce vreau să fac eu ? L-aţi lăsa să plece la Lautenburg ?

Se uită ţintă la mine şi-mi răspunse pe un ton hotărît :

— Niciodată.

Mărturisesc că uimirea mea începea să facă loc neliniştii. Îmi dădeam foarte bine seama că nu era vorba de o supărare copilărească — pentru că nu m-am învoit cu

situația pe care mi-o găsise el — care să influențeze un om atît de ponderat.

— Trebuie să aveți motive foarte serioase, domnule profesor, îi spusei cu glasul puțin tremurător, ca să-mi dați un răspuns atît de categoric.

— Într-adevăr am asemenea motive, îmi răspunse.

— Ați putea să-mi spuneți obiectul investigației pe care ați făcut-o adineaori în cartea ceea ?

— Copilul meu drag, gîndește-te că în acest anuar al claselor domnitoare nu poate exista nimic de natură să justifice temerile pe care mi le poate da soarta dumitale acolo ; am verificat un nume, unele reminescențe, asta-i tot. E adevărat că posed asupra casei Lautenburg-Detmold cîteva informații particulare, pe care domnul de Marçais însuși nu și-ar putea permite să le ignore, dacă diplomatul acesta ar fi înzestrat cu mai multă perspicacitate decît e reputat că are. Dealtmintrelea, nu-i de multă vreme la Lautenburg. El nu l-a cunoscut pe răposatul mare duce Rudolf.

— Cine a fost marele duce Rudolf ?

— Nu știi nici măcar lucrul acesta ? A fost fratele mai mare al ducelui de astăzi. A murit acum cîțiva ani. Acum doi ani, dacă nu mă înșel.

— După moartea lui, a devenit moștenitor marele duce Frederic August ?

— Nu direct. Statul Lautenburg-Detmold are o constituție particulară. Acolo nu se aplică legea salică. Coroana ducală, la moartea marelui duce, revenea soției sale, marea ducesă Aurora-Anna-Eleonora.

— Și atunci l-a luat în căsătorie pe cumnatul ei ?

— Exact. Și cum nu există copii de pe urma marelui duce Rudolf, viitorul dumitale elev, ducele Joachim, fiul marelui duce Frederic August și al unei oarecare contese germane, a devenit moștenitorul prezumtiv al statului Lautenburg-Detmold. Ca să înceteze a mai fi moștenitor, ar trebui ca din această căsătorie a tatălui său cu marea ducesă Aurora să rezulte un copil, lucru destul de improbabil, după cît se pare.

— Parcă-mi amintesc ceva, spusei eu. N-a existat cumva, acum doi, trei ani, un mare duce german care și-a găsit moartea în Africa, în Congo, într-o călătorie de studii ?

— Exact, răspunse domnul Thierry. Era marele duce Rudolf. Toată viața lui a îndrăgit studiile geografice. Călătoria sa n-a fost de altfel cu totul dezinteresată. Cam după cîteva luni, a urmat Agadirul și, pentru noi, pierderea Congoului ; m-am gîndit adesea că marele duce de Lautenburg s-a dus acolo cu o misiune din partea augustului său văr, Kaiserul. De altmintrelea nu și-a putut duce la bun sfîrșit misiunea, pentru că, după puțină vreme de la sosirea sa în Congo, a murit. Și e ciudat...

— Nu văd, în nici un caz, dragă domnule profesor, zisei eu, întrerupîndu-l, din tot ce-ați povestit, ce-ar putea să justifice, cît de cît, temerile pe care le-ați manifestat adineaori.

Părul stingherit.

— Copilul meu drag, îmi răspunse el, cu oarecare efort, datoria unui istoric este, evident, să nu accepte ca sigur ceea ce n-a putut controla cum se cuvine el însuși. Din acest punct de vedere, mărturisesc că nu cunosc decît niște lucruri vagi și greu de verificat. Unele zvonuri, anumite aluzii, în fine, cîteva amănunte pe care mi le-a dat acum cîtva timp un prieten, al cărui nume nu pot să-l divulg, asta-i tot ce știu. Dar am destulă încredere în proverbul care zice că unde nu-i foc nu iese fum.

— N-ați putea preciza ceva mai mult obiectul acelor zvonuri ?

— Dar vei păstra absolut totul numai pentru dumneata, îmi promiți ?

— Vă dau cuvîntul meu.

— Ei bine, se pare că nu se moare totdeauna de moarte naturală la curtea din Lautenburg-Detmold.

Devenisem curios la culme.

— Ce se spune ?

— Din păcate, sau mai degrabă din fericire, nimic precis. Dar oricum eşti forţat să constaţi că două persoane se interpuneau între coroană şi ducele Frederic August.

— Marele duce Rudolf a murit de insolaţie în Congo, asta au scris toate ziarele.

— Evident. A avut o moarte naturală. Dar nu se poate spune acelaşi lucru, pare-se, şi despre moartea contesei de Tepwitz, prima soţie a marelui duce actual, mama ducelui moştenitor Joachim.

— I se impută marelui duce această moarte ?

— Marele duce Frederic August este un om foarte ciudat, continuă domnul Thierry. Inteligent, foarte cultivat, dar de o prefăcătorie îngrozitoare. Urzeşte ceva pentru el ? În favoarea regelui de Wurtenberg, suveranul său direct ? În favoarea împăratului ? Am studiat problema din punct de vedere al politicii germane. Nu e simplă. Frederic August este un ambiţios. Şi cred că nu se dă în lături de la nimic.

— A ţinut, desigur, seama, în calculele sale, şi de marea ducesă moştenitoare, spusei eu. I-a trebuit totuşi consimţămîntul ei ca s-o ia în căsătorie.

Domnul Thierry zîmbi.

— Poate că au fost de acord. Mărturisesc că nu cunosc latura asta a problemei. Nu ştiu nimic despre marea ducesă, în afară de vîrsta ei — spuse, reluînd în mînă cartea, legată în pînză de culoare aurie — şi prenumele sale : Aurora-Anna-Eleonora, origina sa rusă, şi că e născută prinţesă Tumen. Tumenii sînt seniorii cei mai puternici ai guvernămîntului Astrahan. Să fi urzit ceva împreună cu marele duce actual ?! E posibil. Ştii de altfel că se încheie multe căsătorii din raţiuni de stat. Dar, încă o dată, nu ştiu nimic despre ea.

— Toate lucrurile astea nu mi se par destul de limpezi, spusei eu, puţin decepţionat. Dar, în orice caz, nu văd cum ar putea suferi nu biet preceptor din cauza răfuielilor dintre aceste înalte personaje.

— Ceea ce spui dumneata are aparenţa unui adevăr. Dar poţi şti vreodată ce se va întîmpla cînd trăieşti în mij-

locul unor asemenea afaceri tulburi ? Cîteodată te vezi amestecat, fără să ştii, în multe intrigi ; dumneata, de exemplu, ai idee ce servicii îţi vor cere ? Uite, îţi dezvălui gîndurile mele cele mai ascunse. Ţi se oferă o leafă anuală de 10.000 de mărci, nu-i aşa ? Ei bine, nu mă pot opri să nu găsesc această cifră exagerată. Prietenul dumitale Bouvelet, cu şcoala normală şi agregat universitar, nu avea decît 8.000 de la regele de Saxa.

Văzui foarte bine că bătrînul profesor avea unele motive foarte precise să-mi vorbească astfel, şi că numai teama de a se compromite îl împiedica să spună mai multe. De altmintrelea cred că ar fi fost şi inutil. Curiozitatea mea era aţîţată la culme. Se trezise în mine nevoia de aventură. Şi cu glasul cel mai hotărît i-am spus :

— Vă mulţumesc, scumpul meu profesor, că mi-aţi atras atenţia să mă păzesc, dar hotărîrea mea e luată. Cu grija constantă de a mă ţine deoparte, de a nu-mi depăşi niciodată atribuţiile, cred că voi evita orice fel de pericol. Şi trebuie să mărturisiţi că nimic nu-i mai puţin sigur că mă aşteaptă vreun pericol. Îmi îngăduiţi o rugăminte ?

— Spune !

— Dacă vreodată un lucru mi se va părea suspect, am să vă scriu şi am să vă solicit sfatul, aşa încît voi avea timp atuncea...

— Fereşte-te de aşa ceva, sărmane prietene, exclamă el. Să-ţi intre bine în cap că acolo vei fi, fără doar şi poate, înconjurat de spioni. Să nu scrii niciodată vreo scrisoare care să nu poată fi citită de marele duce ; poţi fi sigur că, dacă i-ar veni pofta s-o citească, nu are să-ţi ceară îngăduinţa. O dată ce vei fi la Lautenburg, vei fi izolat în mod absolut de toată lumea. Cunosc palatul ducal. Cu tot luxul, seamănă mai curînd a fortăreaţă decît a castel.

— Îl voi avea totdeauna alături de mine pe domnul de Marçais.

Domnul Thierry surîse ; surîsul lui îmi aminti cuvintele lui Ribeyre : „Sînt alţii mai isteţi ca el".

— În sfîrşit, spuse el, te văd ferm decis. La urma urmei, temerile mele sînt poate exagerate. Şi apoi, eşti tînăr, eşti

singur. Eşti ager, ai voinţă. Nu ştiu eu însumi dacă am dreptate, dezaprobîndu-ţi nevoia de aventură. Din acest punct de vedere, sînt puţin prizonierul gusturilor mele de bătrîn universitar : o viaţă calmă, biblioteca. Apropo, vei avea la Lautenburg, la dispoziţia dumitale, una dintre cele mai frumoase biblioteci din lume, termină el. Colecţia marelui duce este celebră. Are manuscrisele lui Erasmus şi cea mai mare parte din ale lui Luther... Aşadar, du-te, copilul meu drag. Totuşi, mai treci pe la mine, după ce vei vorbi cu domnul de Marçais, adăugă el. Poate că am să-ţi dau cîteva sfaturi practice asupra celui mai bun mod de a înţelege rolul dumitale de preceptor.

La locuinţa mea de pe strada Cujas m-aştepta o scrisoare cu un sigiliu delicat de ceară violetă. Domnul de Marçais mă informa că ar fi încîntat să mă vadă acasă la el, în aceeaşi zi, la ora trei.

Îndreptîndu-mă spre strada Alphonse-de-Neuville, unde locuia ministrul Franţei la Lautenburg, nu făceam altceva decît să-mi reamintesc amănuntele convorbirii mele cu domnul Thierry. „El ştie desigur mult mai multe decît îndrăzneşte să spună, mă gîndeam eu. Comit oare o nebunie ? Ei ! Vom vedea. Nu există o nebunie mai mare, cînd ai douăzeci şi cinci de ani, decît aceea de a lăsa să-ţi scape din mînă un venit de 12.000 livre, ca să duci o viaţă mediocră, fără perspectivă..."

După cele ce mi s-au întîmplat, părerea mea rămîne aceeaşi în privinţa asta.

*
* *

Contele Mathieu de Marçais avea aproape figura şi prestanţa cu care ni-l putem închipui pe domnul de Marcellus [1] şi, pe deasupra acel aer rezervat, plin de subînţelesuri, al diplomaţilor. Cu o asemenea înfăţişare, poţi să-ţi plăteşti

[1] *Charles de Marcellus* (contele de) (1795—1865), diplomat şi arheolog francez.

luxul de a avea un creier perfect găunos. Nimeni nu poate găsi nimic de cîrtit.

O simpatică femeie de vreo patruzeci de ani se ocupa, cu un mare lux de unelte, să-i facă unghiile ministrului plenipotențiar, cînd am fost introdus la dînsul.

— Domnule, îmi spuse el, cu niște gesturi de o mare delicateță, nu știu cum să mă scuz pentru impolitețea de a vă primi în halul acesta. Dar timpul, dragă domnule, timpul la Paris, știți dumneavoastră ce lucru prețios este pentru noi toți. Gîndiți-vă cum trebuie să-l drămuiesc eu, care nu stau în acest oraș iubit decît cincisprezece zile pe an.

Îmi înșiră astfel vreo jumătate de duzină de banalități, privindu-se în oglindă și observîndu-mă pe furiș. Ghicii, așa credeam, că primul meu examen în fața lui, atît de important pentru un om cu o asemenea inteligență, nu era în defavoarea mea. Dar ghicii, în același timp, că, în mod precis, nu-i voi schimba părerea aspră pe care putea s-o aibă despre felul în care se îmbracă universitarii.

Pe cînd una din mîinile sale, fiind terminată, se scălda molatic într-un castron cu apă călduță și trandafirie, el se hotărî să treacă la subiect.

— Nu mi-aș fi permis, scumpe domn, să vă convoc ca să suportați un fel de examen de probă, treabă de care sînt de altmintrelea cu totul incapabil. Știu că prezentați toate garanțiile științifice necesare. Garanțiile morale și intelectuale — înainte de a fi în măsură să le constat eu însumi — mi-au fost furnizate anterior prin recomandarea prietenului nostru Ribeyre.

M-am înclinat eu. S-a înclinat și el. Părea încîntat că vorbise atît de bine.

— V-ar plăcea poate să aflați în ce constă viitoarea dumneavoastră sarcină la Lautenburg. A! nu-i mare lucru! Ducele Joachim are un preceptor pentru partea științifică. Maiorul de Kessel e însărcinat cu instrucția sa militară. Vă rămîne să-l învățați franceza și istoria, istoria universală, bineînțeles. A, totuși mai e ceva, un lucru pe care marele duce mi l-a recomandat în mod special...

„Acu-i acu", îmi spusei eu, gîndindu-mă la bănuielile domnului Thierry.

— Citiţi bine versuri ?

Rămăsei puţin derutat de această întrebare, atît de inofensivă şi de simplă, totuşi.

— Dumnezeule, nu prea ştiu, mi-ar fi greu...

— Asta e esenţialul : marele duce mi-a spus să veghez îndeaproape asupra acestei chestiuni. Şi iată de ce. Marea ducesă Aurora este îndrăgostită de poezia franceză. S-ar putea ca din cînd în cînd să-i fiţi ataşat pentru un timp. E o surpriză pe care Alteţa-Sa se gîndeşte să i-o facă soţiei care se plînge neîncetat de puţinele resurse pe care le oferă Lautenburgul în această privinţă. „Dragul meu conte, mi-a spus el, vă ştiu cunoscător în ale literaturii şi un om de gust, mă bizui pe dumneavoastră". Aşadar, vă rog să mă scuzaţi, scumpe domn, dacă vă cer de astă dată să daţi o adevărată probă. Poftim, adăugă el, arătîndu-mi cu mîna umedă o vitrină. Sînt acolo nişte poeţi excelenţi. Alegeţi şi citiţi orice, la întîmplare.

Nu erau, la drept vorbind, decît autori destul de perimaţi în vitrina ceea. Fui silit să mă mulţumesc cu un volum de Casimir Delavigne. De bine de rău citii admirabilul poem : *Limbes.*

Zboară, dar n-auzi
Aripele lor bătînd.

— Perfect, perfect, îşi dădu cu părerea domnul de Marçais, ca un cunoscător. Nu-i aşa, doamnă Mazerat ?

Manechiurista scoase un cotcodăcit convins pentru a-şi dovedi extazul în care o lăsase lectura. Am văzut în viaţa mea scene ridicole, dar mai ridicolă ca asta, niciodată.

— Aşadar, totul merge strună, spuse contele, ridicîndu-se. Nu-i nevoie să vă spun că veţi fi tratat acolo cu toată deferenţa. Marele duce este un om delicios. Marea ducesă... — ridică ochii spre cer — domnule, e rusoaică, asta spune tot în privinţa frumuseţii ei. Prinţul Joachim e foarte docil, gîndeşte, poate, prea încet. Dar nu li se poate cere nemţilor vivacitatea franceză. În fine, curtea e

plină de bărbaţi fermecători şi de femei răpitoare. Călăriţi ?

Făcui semn că nu.

— Veţi învăţa. Veţi călări cu Kessel. Un călăreţ excepţional... Veţi lua dejunul la legaţie. Am acolo o mică „fantezie", un desen de-al lui Poiret despre care o să-mi spuneţi impresiile dumneavoastră. O veţi vedea la întoarcerea mea. Peste zece zile. Căci veţi pleca înaintea mea. Vă aşteaptă să veniţi cît mai repede posibil. Dacă plecaţi poimîine seara la ora zece, veţi fi la Lautenburg duminică dimineaţa, cam pe la ora nouă.

— Ne-am înţeles, am zis eu.

— Ne-am înţeles. Salutaţi-l respectuos pe marele duce din partea mea şi binevoiţi a depune omagiile mele la picioarele Alteţei-Sale marea ducesă. A ! Doamne, ce zăpăcit sînt !

Se ridică şi scoase din portofelul său un plic sigilat.

— Marele intendent, domnul de Soldau, m-a însărcinat să vă predau asta, spuse el cu discreţie. Cheltuieli de drum. Noroc şi pe curînd ! Scuzaţi-mă, doamnă Mazerat. Acuma sînt numai al dumneavoastră.

*
* *

Niciodată nu m-am urcat într-o trăsură la Paris, decît atunci cînd plecam în vacanţă sau mă întorceam şi eram silit s-o fac din cauza valizei. De astădată, cum am ieşit, am şi luat o trăsură spre casă, atît de grăbit eram să văd conţinutul plicului, pe care nu îndrăzneam să-l deschid pe stradă.

Începeam să simt, cu adevărat, beneficiile pe care ţi le procură societatea celor mari de pe acest pămînt. Una dintre hîrtiile cu *en-tête*-ul cancelariei ducale spunea : „Rugăm pe domnul preceptor să binevoiască a primi onorariul pe primul trimestru, plus 1000 de mărci cu titlu de indemnizaţie pentru cheltuielile de transport." La această graţioasă invitaţie se aflau anexate 3.500 de mărci.

O sumă mai mare de 4.000 de franci ! Eram în posesia unei sume mai mari de 4.000 de franci, eu, care descinsesem ieri la Paris fără să știu dacă am din ce trăi opt zile !

Vizita promisă domnului Thierry începu să mă apese. Hotărîi să mă descotorosesc repede de el, spunîndu-i că plec a doua zi, dimineața.

Îl găsii în cabinetul său de lucru.

— După înfățișarea dumitale radioasă, îmi spuse el, văd că totul ți-a mers după pofta inimii. Cu atît mai bine ; poate că n-am procedat cum trebuie, cînd te-am speriat. Cînd pleci ?

— Mîine, i-am răspuns.

— Prin urmare, copilul meu drag, e o vizită de adio. Ce-aș putea să-ți spun ? Sînt sigur că ai să te descurci nici că se poate mai bine cu misiunea dumitale pedagogică. Amintește-ți înaltul principiu stabilit de părintele lui Pascal : încearcă să-l înalți totdeauna pe elevul dumitale deasupra sarcinii sale. E o regulă imposibil de aplicat de către un profesor de liceu care este silit să țină seama de capacitatea medie a clasei. Dar cînd ai norocul să fii profesorul unui singur elev, principiul devine posibil și obligator.

Omul acesta minunat îmi dădu apoi sfaturi privitoare la alegerea cărților pe care urma să le consult pentru pregătirea lecțiilor. Îmi dădu cartea sa : *Istoria literaturii germane,* care mi-a fost de atîtea ori de un real folos.

— Nu-mi mulțumi, îmi spuse el, pe cînd îi murmuram cîteva cuvinte de recunoștință. Poate că eu îți voi rămîne obligat dumitale. Ți-am mai spus că vei găsi la Lautenburg o bibliotecă admirabilă. Conservatorul ei, profesorul Cyrus Beck — pe care am avut ocazia să-l cunosc la diferite congrese — o supraveghează cu strășnicie. Dar e un om de știință. Nu mă îndoiesc că-ți va pune la dispoziție toate operele și manuscrisele care nu au o legătură directă cu marea lucrare pe care o pregătește cu privire la istoria teoriilor transmutației metalelor. Or, știi poate că și eu scriu o carte, și anume despre moravurile de la curtea din Hanovra la sfîrșitul secolului al XVII-lea. Am putut vedea la Biblioteca Națională, în catalogul bibliotecii ducatului de Lau-

tenburg, că sînt acolo documente de o importanţă capitală. Azi-dimineaţă, după ce ne-am despărţit, am dat o fugă pînă acolo ca să notez principalele opere, pe care ţi-aş fi recunoscător să le consulţi pentru mine. Sînt sigur de altfel că treaba asta te va interesa şi pe dumneata. Iată aici lista. Îţi semnalez mai ales opera : *Stattmutter der Koeniglichen Hoeuser Hannover und Preussen,* de marea ducesă de Ahlde, editată la Leipzig în 1852. La Paris, n-avem decît o reimprimare incompletă ; îţi recomand de asemenea cărţile lui Cramer şi Palmblad, ca şi *Octavia romană (die Roemische Octavia),* a ducelui Ulrich von Wolfenbüttel. Din nefericire, continuă el, în timp ce eu împătuream preţioasa hîrtie, nu am putut nota decît tipăriturile. Manuscrisele din Lautenburg nu sînt inventariate. Dacă le-ai parcurge, mi-ai face cel mai mare serviciu. Fără îndoială că vei descoperi documente de nepreţuit asupra societăţii feudale din secolul al XVII-lea, rafinată în aparenţă, dar în fond mai violentă şi mai crudă decît şi-a putut închipui vreodată cineva.

Îmi ţinea ambele mîini într-ale sale ; emoţia lui mă făcea să înţeleg că mai avea să-mi spună ceva.

— N-aş vrea, pentru nimica în lume, să mai revenim asupra convorbirii noastre de azi dimineaţă, murmură el, în sfîrşit. Dar, copilul meu, cunoşti interesul pe care ţi-l port. Îmi dau şi mai bine seama acum cînd ne despărţim. Ei bine, te conjur să nu cedezi niciodată dorinţei, chiar invitaţiilor ce ţi s-ar putea face, de a ieşi din rolul dumitale de pedagog. Există la Lautenburg un material destul de bogat pentru acei care — aşa cum sîntem noi — au misiunea de a scrie istoria. S-o scriem, ferindu-ne de ispita de a participa la ea.

Eram de bună credinţă cînd i-am jurat că voi avea totdeauna prezente în memorie ultimele sale sfaturi.

— Ascultă, mai e ceva. În afară de prinţul Joachim, de marele duce, marea ducesă şi domnul de Marçais, nu cunosc pe nimeni la Lautenburg. Totuşi, ştiu că a existat altădată acolo un oarecare baron de Boose. Dacă se mai află şi acum, evită-l cît vei putea. Să te fereşti de el ! Să te fereşti de el !

Am vrut să cunosc motivele acestei ultime recomandări. Dar el deveni din nou istoricul conștiincios, funcționarul timorat.

— Nu, nu, îmi spuse. Sînt impresii cu totul personale. Orice ar fi, dacă omul acesta nu mai e la Lautenburg, să nu pui nici un fel de întrebare cu privire la dînsul. Așteaptă să se vorbească de el, să se facă aluzie la dînsul... Hai, dragă prietene, trebuie să ne despărțim.

Ne-am îmbrățișat. De atunci nu l-am mai văzut.

*

* *

Mîhnirea pe care mi-o lăsase această vizită s-a risipit repede în fața ghișeului de la *Deutsche Bank*, unde am schimbat în monedă franceză jumătate din suma primită. În restul serii, am alergat după haine, încălțăminte, lenjerie. Pentru întîia oară în viața mea, am cunoscut minunata și amara bucurie de a cheltui banii, fără nici o socoteală. Avînd o talie obișnuită, nu mi-a fost greu să găsesc la *Old England* un costum, un pardesiu, încălțăminte pe măsura mea. S-a făcut un pachet din bietele mele boarfe, care a fost trimis în strada Cujas.

Apoi, încrezător în mine, am riscat să mă duc la un mare croitor. Cu autoritatea pe care mi-o dădea portofelul, comandai un costum, o redingotă și încă un sacou. Am plătit anticipat cele opt sute de franci, cît mi s-au cerut, în schimbul promisiunii că a treia zi, seara, voi primi tot ce-am comandat.

E ora șapte seara. Ce minunat e pe *boulevard des Capucines* în octombrie. Mă bucur că sînt bine îmbrăcat, că am bani în buzunar, că toată lumea, mă înțelegi, toată lumea e a mea! Zurgălăii albaștri ai *Olimpiei* produceau o ametitoare pălălaie de lumini. Trăsurile uruiau, taxiurile claxonau. Biserica Madeleine, abia întrezărită, ridica în ceață enorma sa turlă.

Haide, hai! Abia poimîine părăsim noi toate astea. Să ne bucurăm de efemera noastră domnie.

Stranie senzaţie. Aveam bani. Dar nu le puteam pretinde să-mi creeze relaţii pe moment. Aveam bani, dar dacă nu aveam nici un prieten căruia să i-o dovedesc, era ca şi cum n-aş fi avut.

Îmi veni deodată în minte o amintire neaşteptată, şi parcă mi s-ar fi deschis capul. Intrai la Weber. Nu aici aveau să se adune numaidecît Ribeyre şi prietenii lui din ajun ? Mă gîndeam mereu la Clotilde, mă obseda. Avea ieri un mantou lung de catifea neagră care-i scotea în evidenţă tenul trandafiriu şi şuviţele blonde, ciudat de netede şi lucioase. Ce bucuros aş fi să mă vadă, acum, în noile împrejurări favorabile în care mă aflu !

Ribeyre era acolo.

— Ei, dragul meu, totul merge cît se poate de bine. L-am văzut adineaori pe Marçais, e încîntat. Se pare că ai un glas fermecător. Drace ! Nu ţi-ai irosit timpul în zadar ! exclamă el, observînd transformarea mea.

Cînd doamna de Rênal îl sileşte pe Julien Sorel [1] să-şi lepede sacoul îngust dintr-o ţesătură de lînă creaţă, cînd Lucien Chardon [2], pentru a deveni Rubempré, vine la Paris împreună cu doamna de Villeneuve-Bargeton, născută Nègrepelisse d'Espard [3], tinerii aceştia găsesc îndată drumul Damasculuí. Nu întîmpină nici un fel de oprelişte în calea lor spre *dandysm*. Mi se păru că surprind o nuanţă ironică în mirarea lui Ribeyre. Mă gîndeam la Baudelaire despre care Gautier spunea că-şi freca hainele noi cu glaspapir ca să le dispară aspectul de nou-nouţ, atît de preţuit de filiştini şi burghezi. Siguranţa mea începu să se clatine, satisfacţia mea risca în clipa aceea să se destrame. Apoi m-am gîndit : „Ei, şi ! Nu sînt decît haine de confecţie. Doar nu era să vin aici cu pantofii scîlciaţi şi cu sacoul meu de-acum doi ani. Au să vadă ei peste două zile." Şi certitudinea că m-am dus la unul dintre cei mai scumpi croitori îmi redădu toată încrederea.

Deodată intră Clotilde. Purta o haină de vulpe albă, care mi se părea în seara ceea a fi culmea luxului şi a bu-

[1] Personajele principale din *Roşu şi Negru*, roman de Stendhal.
[2], [3] Personaje din *Iluzii pierdute*, roman de Balzac.

nului gust. Cînd am cumpărat pentru ea de la un nenorocit toate violetele care i le întinsese spre vînzare, a binevoit să-mi dea atenţie şi să mă facă să înţeleg că-i eram acum mult mai agreabil.

— Clotilde, spuse Ribeyre, dacă mă iubeşti, ai să-l înşeli astă seară pe Surville cu prietenul meu Vignerte. E plin de bani şi pleacă poimîine, două lucruri pe care, de obicei, femeile le apreciază.

Un sfert de oră mai devreme, gluma aceasta bărbătească mi s-ar fi părut îngrozitor de deplasată. Dar oribilul *porto* alb îşi făcea efectul; şi-apoi Clotilde rîdea, amuzată, fără să zică nu.

Sosi şi Surville, împreună cu încă unul, un oarecare Mouton-Massé. Erau amîndoi la cabinetul ministrului de Interne, unul ataşat, celălalt şef adjunct.

— N-o să rămînem multă vreme în spelunca asta, zise Surville, un băiat înalt. De două ori, una după alta, e prea mult. Sînt încîntat, domnule, luaţi cina cu noi!

— Prietenul meu Vignerte m-a însărcinat să vă rog să binevoiţi a-i accepta invitaţia la cină, spuse Ribeyre. Pleacă peste două zile la curtea din Lautenburg şi doreşte să ne ofere o masă din cheltuielile sale de transport.

Mouton-Massé, cel scund, dădu a înţelege că era cu totul de acord cu dorinţa mea.

— Unde mergem?

Domnii aceştia discutară mai bine de zece minute, aruncîndu-şi unul altuia, ca mingile, o sumedenie de nume care mi-erau cu totul necunoscute: Viel, Sergenţii, La Turn, amestecate cu bizare denumiri de animale: Cucul, Melcul, Măgarul roşu.

Nu-i ascultam. Un al treilea *porto* îmi turnă în sînge o infinită beatitudine. Calda atmosferă de cafenea mă ameţise. Mă gîndeam cu dispreţ la soarta mea de pînă ieri, la bursele de studiu, la examenele de admitere, la decanii celor patru facultăţi, la prorector, în cabinetul său din strada des Écoles. Femeile elegante, tinerii plini de morgă care se învîrteau în jurul meu în bătaia luminilor îmi amintiră, prin contrast, de culoarul rece de la Sorbona şi

de fresca lui Henri Martin : aceea în care domnul Anatole France, îmbrăcat ca un explorator, într-un peisaj plin de confeti, expune în faţa a vreo doisprezece tineri agregaţi prost îmbrăcaţi concepţia sa personală asupra destinului uman.

„Adevărata concepţie asupra vieţii, iat-o !“ mă gîndeam cu voluptate, contemplînd pe Clotilde care-şi prindea buchetul mov şi verde pe haina de blană albă.

Ribeyre şi prietenii săi, punîndu-se, în sfîrşit, de acord, ne urcarăm într-un taxi, care ne lăsă în piaţa Gaillon, în faţa unui restaurant, al cărui nume l-am uitat.

Draperiile grele din interior ascundeau trecătorilor vederea în sală. Surville, care cunoştea localul, ne duse într-o cameră rezervată, unde se puseră la iuţeală cinci tacîmuri.

Stăteam alături de Clotilde, sau cel puţin lîngă femeia cu numele acesta. Asta era pentru mine esenţialul. Ce s-a servit în timpul faimosului dineu, la drept vorbind, nu mai ţin minte. Trebuia să fi fost nişte mîncăruri foarte pipărate, deoarece am băut enorm de mult. „Semnezi în alb ?“ mă întreba Ribeyre, arătîndu-mi, cînd pe Clotilde, cînd pe Surville cu o privire batjocoritoare. Un picolo negru primea mieros comenzile de vin. N-aş putea s-o spun cu toată gura, dar cred că Ribeyre se pricepea la vinuri. Fără şampanie, decretă el. Nu-mi amintesc exact. Parcă am început cu un Pouilly alb foarte sec, fiindcă mîncam stridii. Apoi Mouton-Massé, de prin partea locului, a cerut după aceea un Saint-Émilion 1892. După care, Clotilde, întîmplător originară din Beaune, insistă să i se dea din vinul ţinutului ei natal. Nu pierdui ocazia să-i fac curte şi îndrăznii să-l somez pe picolo să aducă din calitatea cea mai bună. Atunci, Ribeyre crezu de cuviinţă să comande, într-una din acele sticle cu gîtul lung şi gura strîmtă, un *wolxheim*. Trebuie să adaug că cel mai mare succes l-am avut eu care am solicitat la urmă un vin din regiunea nisipoasă Landes. Nici unul din comesenii mei nu gustase vreodată din această viţă de temut, care absoarbe din sărăcăcioasele noastre dune aurul gălbui al soarelui

marin ; după ce-l bei, îţi lasă capul limpede, inima uşoară, numai picioarele ţi le taie fără cruţare.

Surville şi Mouton-Massé mă tutuiau. Clotilde mă striga Raoul şi mă puse să-i jur că am să-i scriu de acolo cărţi poştale. Ribeyre, mai rezistent, purta o conversaţie continuă cu omuleţul negru, şi-mi făcea semne din ochi : „Nu te jena".

Mă simţeam asemenea zeilor, avînd în plus conştiinţa rapidei mele ascensiuni. Revedeam biata trăsură hodorogită care acum două zile mă ducea la gara pierdută din Landes. Un singur felinar ardea în noaptea ceea ; şi era un vînt, ce vînt era ! Venea dinspre mare. Dar în sufletul meu era o noapte şi mai neagră.

Ca aurul lichid, vinul de Sauternes strălucea în pahare. Abajururile lămpilor electrice se reflectau în el ca nişte mici lalele trandafirii. Dinţii Clotildei străluceau pe cupa de cristal din care bea, cu mici sorbituri, rîzînd de-i tresălta pieptul alb. Mîna ei, pusă pe a mea, îmi transmitea fiecare tresărire a acestui animal blînd, care nu ştia ce-i răutatea. Ribeyre exulta. Mouton-Massé mînca uscăţele şi bea rachiu de cireşe. Surville bea şi el.

Cînd veni rîndul licherurilor, avu loc o scenă : Surville voia neapărat să fie servite în pahare de bordeaux, Mouton-Massé degeaba îi atrăsese atenţia că ajungeau păhărelele mici pentru că sticlele tot rămîneau pe masă. S-a încăpăţînat. Şi i s-a dat un pahar mare.

Ober-chelnerii plecaseră. Fumul de ţigare estompa lumina electrică. Florile mureau pe masă. Surville sforăia. Mouton-Massé îşi scosese carneţelul din buzunar şi se sforţa să facă nu ştiu ce socoteală, în care se încurca, şi înjura, iar Ribeyre, care nu renunţase la ideea lui, îşi trecuse braţul drept sub braţul meu stîng, şi braţul stîng sub braţul drept al Clotildei, care stătea răsturnată pe spate ; el ne trăgea pe unul spre celălalt şi vorbea la urechea tinerei femei care rîdea, cu buzele umede, scuturată de mici frisoane.

*
* *

În seara de vineri 24 octombrie 1913 totul era gata pentru plecarea mea. Hainele erau împachetate într-un geamantan mare, nou ; într-o valiză mai mică erau cărţile. N-am vrut să arunc nimic din lucruşoarele vechi adunate în camera mea de hotel şi care rezumau trei ani de viaţă activă, dar tristă. Totul fu aşezat cu grijă într-un geamantan vechi care fusese cîndva al mamei ; pusesem acolo pînă şi uniforma mea de ofiţer în rezervă, jerpelită după două perioade de instrucţie — oamenii săraci fac întotdeauna, în mod voluntar, instrucţii suplimentare. Am cărat toate astea la gara d'Orsay, şi le-am expediat pe adresa bătrînului preot care mă găzduise în timpul vacanţelor.

La ora cinci terminam o scrisoare prin care-i arătam noua mea situaţie ; apoi am făcut nişte socoteli. Îmi rămăsese ceva mai mult de două mii trei sute de franci, inclusiv zece ludovici, pe care fusesem fericit să-i împrumut lui Ribeyre. Mă hotărîi să trimit o sumă echivalentă bătrînului preot pentru nenorocita de biserică din mijlocul dunelor, din ce în ce mai dărăpănată.

După ce-am dus scrisoarea la poşta din strada Tournon, m-am întors prin grădina Luxemburgului, şi am trecut prin faţa palidei fîntîni Medicis, unde de atîtea ori am aşteptat vreo aleasă imaginară a inimii mele. Paznicul stătea în ghereta lui, invizibil. Grandioasa grădină regală nu fusese niciodată mai pustie ca în această seară de sfîrşit de toamnă.

Printre copacii despuiaţi de frunze, sub cerul gălbui, în agonie, reginele înfrigurate stăteau în cerc pe soclurile lor de marmoră, ciudat de albe în noaptea care se lăsa.

Orologiul de la Senat sună orele cinci şi jumătate. În inima Parisului, moartea şi pustiul erau stăpîni.

Marele bazin octogonal, al cărui havuz amuţise, îşi întindea oglinda, mai limpede — prin ce miracol ? — decît cerul. Un bărbat, singurul — afară de mine — care se

afla în celebrul parc, se oprise la marginea bazinului, făcînd gesturi ciudate de semănător. Arunca pîine păsărelelor. Erau acolo vreo trei duzini de vrăbii, porumbei sălbatici, cenușii și greoi, care se mișcau cu o mînie stîngace.

Era un bătrîn, purta un palton înverzit, cu gulerul de blană ros. Avea un sac lîngă el.

M-am apropiat, păsărelele au zburat.

Bătrînul mă privi dojenitor, își aruncă sacul pe umăr și plecă.

Cînd am ieșit și eu din grădină, se făcuse noapte de-a binelea.

Patru ore mai tîrziu, luam la gara de Est expresul Paris-Berlin.

II

PE CERUL DE OȚEL *albastru, steaua rece care strălucise adineaori numai era.*

Vignerte avu o tresărire :

— Cît e ceasul ?

— Douăsprezece fără zece, răspunsei eu, luminîndu-mi ceasornicul cu lanterna.

Îi trezii pe cei doi oameni de legătură :

— Henriquez, du-te la secția a treia. Spune-i adjutantului să aibă grijă de schimbul plutonului doi. Să vină aici, la locotenentul Vignerte, să raporteze. Tu, Damestoy, du-te la secția a doua, spune comandantului de secție să facă același lucru pentru plutonul unu. A ! Să nu uite patrula, la ora două. I-o furnizează escuada unsprezecea, caporalul Toulet. Ai înțeles ? Hai, treziți-vă o dată !

Cei doi soldați se ridicară și ieșiră din adăpost. Timp de două secunde nu văzurăm bucățica de cer albastru.

E stranie noaptea asta liniștită. Abia se aude ici-colo cîte o împușcătură rătăcită ; nici o lovitură de tun.

Vignerte povesti mai departe.

— Ai citit *Baronul von Heidenstamm ?* Meyer-Forster[1] a luat puțin de la Tolstoi — (tot capitolul cursei pentru cupa împăratului e furat din *Ana Karenina)* și

[1] *Wilhelm Meyer-Forster* (1862—1934), scriitor și dramaturg german, născut la Hanovra.

mult, din păcate, de la Octave Feuillet al nostru. Cu toate astea, să citeşti paginile consacrate Hanovrei, vieţii de garnizoană germană, parcului regal sub zăpadă. Sînt acolo impresii pe care le-am resimţit şi eu cînd am venit la Lautenburg, duminică, 26 octombrie 1913, la ora 10 dimineaţa.

Timp de opt ore, văzusem dispărînd puţin cîte puţin culmile Harzului walpurgic, înecate la sud de nori arămii. Veniră apoi cîmpii fertile, fără nici o frumuseţe, fără ceva deosebit. La urmă, după ce trenul trecu peste Aller, peisajul deveni accidentat. Atunci, apăru săltînd între malurile sale de bazalt, sinuosul rîu Melna, care se varsă în Aller la vreo şaizeci de kilometri în aval de Lautenburg. Ne apropiam.

Cerul era trist şi spălăcit. Oraşul, agăţat de coastele unei coline, înconjurată, de jur împrejur, de rîul Melna, semăna puţin cu Pau, sau, mai curînd, din cauza cărămizilor trandafirii ale caselor, cu Saint-Gaudens. Sus de tot, foarte departe, într-un pîlc de arbori, văzui un turn înalt. Ghicii că acolo era castelul.

Ca un cal care adulmecă grajdul, trenul îşi forţa aburii. Treceam de-a lungul, apoi de-a curmezişul, pîraie care curgeau între două rînduri de sălcii ; vedeam apa făcînd spumă albă lîngă colţurile de stîncă şi clătinînd ierburile acvatice, şi ghiceam dulcea ei frămîntare, deşi n-o auzeam. Un peisaj destul de clar şi liniştit în fond ; aducea chiar puţin cu Île-de-France. Dumnezeule, la urma urmei, se putea trăi fericit şi aici !

Gara din Lautenburg, trebuie s-o spun, era de-a dreptul infectă. Parcă era faimoasa gară din Metz, ceva mai mică şi mai periferică. Dealtfel nici n-avui timp s-o văd mai în amănunt.

— Domnul profesor Vignerte ? mă întrebă, cu un respect exagerat, funcţionarul cu chipiul pe cap, cînd i-am înmînat biletul.

Marçais telegrafiase că sosesc.

Omul cu chipiu făcu un semn. Doi zdrahoni de lachei, în livrea neagră cu fireturi de aur, se înfiinţară în faţa mea.

În timp ce unul îmi lua chitanța bagajelor, celălalt mă urcă într-o limuzină enormă, care porni îndată.

În zece minute străbătusem Lautenburgul și pătrundeam cu toată viteza în curtea palatului. O santinelă, pentru orice eventualitate, îmi prezentă arma.

— Domnul profesor dorește să-și dea osteneala să coboare ? mă pofti lacheul, deschizînd portiera, în timp ce șoferul claxona.

Un majordon rubicond apăru pe peron. Se înclină de vreo trei-patru ori.

— Domnul profesor a călătorit bine ? Dacă domnul profesor are bunăvoința să vină cu mine, îl voi conduce în apartamentul său.

Dacă aș fi dat toate concursurile posibile, n-aș fi fost întîmpinat de alîtea ori cu titlul de profesor nici în zece ani în Franța, de cîte ori mi s-a spus în dimineața sosirii mele la Lautenburg.

Bagajele le-am găsit în cameră. Văzui cu oarecare plăcere că-mi pregătiseră pe măsuță o gustare cît se poate de îmbietoare, după aspect.

— Dacă domnul profesor are nevoie de cel mai mic lucru, n-are decît să sune. Ludwig, valetul de cameră al domnului profesor, e aici alături, la dispoziția domniei-sale.

Înainte de a ieși, grasul se înclină și mai adînc, întinzîndu-mi un plic pecetluit din belșug cu ceară roșie.

— Dacă domnul profesor binevoiește, îl rog să ia cunoștință de scrisoarea pe care i-a lăsat-o domnul maior von Kessel.

Domnul maior von Kessel, preceptorul Alteții-Sale ducele moștenitor, îmi cerea scuze că nu mi-a putut ieși în întîmpinare cînd am sosit. Toată curtea din Lautenburg era la vînătoare și a trebuit să-l însoțească pe elevul său. În consecință, mă invita să folosesc ziua ca să mă obișnuiesc cu palatul. Va avea onoarea să m-aștepte a doua zi, luni, la ora zece fără un sfert, ca să mă prezinte, la ora zece, marelui duce Frederic August.

Dorind să-mi încep imediat exercițiul prerogativelor mele, am sunat. A apărut Ludwig.

„Ah ! dacă domnul Thierry te-ar vedea s-ar simți liniștit", mă gîndeam eu.

Băiatul acesta, în vîrstă cam de vreo treizeci de ani, avea cea mai inexpresivă figură din cîte mi-a fost dat să văd înainte de a fi păşit pe solul Germaniei. De atunci m-am obişnuit cu capetele acelea rotunde ca o pîine cazonă, blonde şi cu ochi albaştri. La fiecare zece prizonieri prinşi de noi, nouă aveau astfel de capete.

Nu i-am putut smulge lui Ludwig decît o singură informaţie, şi anume că voi lua masa la parter (apartamentul meu era la primul etaj), în sufrageria rezervată casei civile şi militare a ducelui moştenitor, adică mie, maiorului von Kessel şi profesorului Cyrus Beck, de la universitatea din Kiel, fiecare dintre noi avînd de altmintrelea latitudinea să fie servit şi în cameră.

Vignerte, care de la început vorbise pe acelaşi ton uniform, amintindu-şi, fără greutate, cele mai mici amănunte ale unor întîmplări, pe care le retrăia — se vedea bine — zi şi noapte, Vignerte făcu aici o pauză :

— Dragul meu, văd că amintirile mele nu te plictisesc. Dar, începînd din clipa de faţă, îmi dau seama de dificultăţile sarcinii mele de narator. Pînă acum, ordinea cronologică era suficientă. Cred însă că acum risc să încurc totul şi să-ţi întunec ideile sub un nor de fapte mărunte ; trebuie să renunţ la ele. Să-mi dai voie, prin urmare, să-ţi prezint Lautenburgul şi pe locuitorii săi într-o formă analitică. După ce le voi pune la punct, ne vom întoarce la evenimentele petrecute. Ele se vor însărcina cu sinteza.

§ I DESPRE PALAT

N-ar trebui să vorbesc de palat, ci de palate, deoarece reşedinţa marilor duci de Lautenburg-Detmold este formată dintr-un castel Renaissance, clădit în flancul unui turn gotic, şi dintr-un palat Louis XIV, copiat fără jenă după cel din Versailles. Luate fiecare în parte, asemenea edificii nu sînt lipsite de stil. Dar amalgamul acesta tre-

buie să fi provocat adevărate suplicii arhitectului marelui duce Ulrich, bunicul actualului prinţ, care a fost însărcinat cu fuzionarea celor două edificii cu totul nepotrivite între ele. A ieşit din încurcătură, dînd jos o aripă la stînga, un turnuleţ lateral la dreapta şi înălţînd la mijloc un fel de hol, care aduce cu gara din Orsay şi cu capela de la Versailles. Mărturisesc că era o problemă dificilă, dar de ce se pun totdeauna în Germania asemenea cazuri nerezolvabile de conştiinţă arhitecturală ?

Aşa cum este, această enormă construcţie serveşte de sală de consiliu şi sală festivă ; trebuie să spun că, avînd o comunicaţie cu galeria palatului şi cu sala de onoare a castelului, îşi joacă rolul destul de bine.

Palatul e lipit de castel la mijlocul său, dînd planului general al edificiului forma unui T. Totul e aşezat pe o înălţime care domină oraşul, abruptă în faţa castelului, uşor înclinată în spatele palatului. Melna, după ce străbate Lautenburgul, înconjoară castelul într-o albie destul de adînc zăgăzuită, pe o lungime de aproape o sută de picioare, apoi se îndepărtează şi închide grădina în stil francez, aflată îndărătul palatului.

În partea dinspre oraş, pe unde se urcă spre reşedinţa ducală, se găseşte o esplanadă imensă, tot în stil Versailles. Acolo e şi piaţa armelor. Aici se făcea şi trecerea în revistă a trupelor. Un grilaj aurit porneşte de la aripa stîngă a palatului şi vine să se unească — formînd o curte triunghiulară — cu aripa dreaptă a castelului, lăsînd în afara ei turnul cel mare.

Turnul acesta, singurul care a supravieţuit locuinţelor gotice ale burgravilor din Lautenburg, poartă în vîrf drapelul alb şi negru cu un leopard de aur şi deviza Lautenburgului : *Summum decus, flectere.* Turnul este, firesc, înzorzonat, ca şi restul castelului, cu un lux de motive ornamentale după moda Augsburgului. Dacă donjonul are crenelurile căptuşite cu tinichea, peronul de intrare, a cărui scară are totuşi nişte balustrade admirabile, poartă sus un fronton corintic.

Partea care dă spre Melna a suferit mai puţin. A ferit-o, cred, prăpastia, şi artiştii care lucrează în carton

presat au lipit desigur cu multă prudență cartoanele lor decorative. În schimb se întinde iedera, și se înalță fagii enormi, de pe malul rîului, care-și leagănă frunzișul întunecat sub ferestrele mari, în formă de lance.

Nu-i nevoie să-ți descriu palatul : un Versailles în mic, un Versailles cu douăzeci și cinci de ferestre la fațadă în loc de optzeci și nouă, dar un Versailles destul de bine imitat, pe scurt, o copie a maiestății, maiestuoasă și ea.

Parcul francez, sub cerul acesta al Hanovrei, vorbește totuși inimii. Seniorii de prin partea locului și-au dat, după cum se vede, toată osteneala. Disciplina germană a făcut minuni. Totul este drept și neted. Un covor verde, fără cusur, conduce la bazinul Persefonei, o lucrare destul de bună a lui Ernout, el însuși destul de bun elev al lui Coysevox. Secretul acestei nobile înfățișări generale ți-l explici de altmintrelea îndată ce afli că planul grădinii se datorează lui La Quintinie, care a trimis să-l execute pe cel mai bun colaborator al său.

Dacă marele duce Georg-Wilhelm, căruia regele Franței îi asigurase un venit anual, a fost un mare admirator al lui Ludovic al XIV-lea, nepotul său Frederic rămîne unul din roadele cele mai frumoase ale despotismului luminat. L-a primit pe Voltaire, în trecere pe acolo, și l-a cunoscut pe Rousseau la Grimm. Lui i se datorează grădinile de tip englez care înconjoară parcul francez, înființat de bunicul său, și coboară ca o rețea, nu lipsită de pitoresc, spre Melna. Rîul limpede și săltăreț e tăiat de un pod de lemn care și-a păstrat numele de puntea Meilleraie, destul de lat ca să permită trecerea cavalcadelor care se duc să vîneze în splendida pădure a castelului, Herrenwald, a cărui frunziș se vede, de pe terase, ondulîndu-se la nesfîrșit.

§ 2 DESPRE APARTAMENTUL MEU

Două încăperi mari, avînd pereții căptușiți cu lemn, la primul etaj, în partea nordică a castelului, adică, în partea opusă a pieței.

Una din cele două camere, aceea în care lucrez, are ieșire pe terasă. Prin fereastra deschisă, zăresc marea neagră a copacilor sub cerul galben. O liniște infinită.

Cealaltă, mai veselă, are două ferestre care dau spre albia în care curge Melna, dar mai încolo, se vede Koenigsplatz, cazarma regimentului 182 de infanterie, catedrala violent colorată. Un fulg alb mișcîndu-se între două paralele albastre : trenul din Hanovra cu care am venit.

Binecuvîntată fie hotărîrea de a mi se da locuință în acest corp al clădirii. Am un șemineu gigantic, împodobit cu ciudate lucrături în fier : toate acestea datează de pe vremea cînd gustul lautenburghez nu fusese încă iremediabil compromis.

Sînt tocmai la capătul castelului, exact deasupra așa-zisei săli a armurilor. Această sală, cea mai bizară din toate, a căpătat cu încetul altă întrebuințare. S-au scos de acolo frumoasele armuri ale marilor burgravi eponimi, aceea a lui Goetz von Vertheidigen-Lautenburg, care a fost brațul drept al lui Albert Ursul, aceea a lui Miltiade Bussmann, care l-a rănit pe Henric Leul, aceea a lui Cadwalla, — amintit și de Hugo — al cărui coif poartă încă semnul teribilei lovituri de măciucă pe care i-a tras-o, la Bouvines, colonelul Wilhelm von Barres.

§ 3 DESPRE ALTEȚELE-LOR

Marele duce Frederic August își are apartamentele la primul etaj al palatului. Camera lui, ca și aceea a lui Ludovic al XIV-lea, se află în corpul principal al clădirii. Cabinetul de lucru este la dreapta, cu vederea spre parc.

Aici m-a adus Kessel, a doua zi după sosirea mea, la ora zece dimineața.

Marele duce lucra la un birou Louis XV foarte simplu.

S-a sculat în picioare și mi-a întins mîna.

— Domnule Vignerte, nu-i nevoie să vă spun cîte lucruri bune despre dumneavoastră conține scrisoarea dom-

nului de Marçais. Știu că ministrul Afacerilor Externe al Franței v-a desemnat în urma înțeleptei sale alegeri. Aș fi nedrept dacă nu m-aș declara complet satisfăcut de asemenea referințe. Aș dori numai să găsiți la Lautenburg puțin din plăcerea pe care ne-o faceți nouă, care vă primim aici.

Marele duce e de statură înaltă și numai cu un an mai tînăr decît fratele său mai mare, răposatul mare duce Rudolf. Născut în 1868, e prin urmare în vîrstă de patruzeci și cinci de ani. Blond, puțin chel, complet ras, are ochi albaștri, ale căror priviri, după ce te cîntăresc la început, devin apoi vagi. În afară de împrejurări deosebite, nu l-am văzut niciodată altfel îmbrăcat decît în uniforma obișnuită a generalilor de divizie, albastru închis, cu guler roșu, fără decorații.

Are mîini fine. Și le privește cu satisfacție.

— Domnul von Kessel, continuă el, v-a făcut cunoscut probabil care va fi sarcina dumneavoastră. E inutil să vă spun, domnule, că înțeleg să vă las cea mai deplină libertate asupra modului de a vă achita de ea. Știți că fiul meu este înscris la Universitatea din Kiel ; țin să-și ia toate examenele. Veți fi, prin urmare, obligat să aveți în vedere programele ei. Acestea fiind spuse, conformați-vă metodei care vă va plăcea. Sînteți însărcinat în special cu istoria și literatura. Nu vă cunosc opiniile politice, domnule, adăugă el zîmbind. Îmi închipui că aveți păreri puțin liberale. Să nu vă simțiți obligat să vi le schimbați. Liberalismul nu-i de temut decît pentru democrații. Un șef de stat circumspect știe să tragă întotdeauna excelente foloase de pe urma lui.

Sună.

— Anunță-l pe ducele Joachim că-l aștept în cabinet.

Elevul meu era un tînăr înalt, de un blond șters, cu o înfățișare puțin adormită. Am înțeles că niciodată nu voi fi silit să-i temperez vivacitatea spiritului.

— Joachim, spuse marele duce cu glasul mai puțin blajin decît acela cu care îmi vorbise mie, ți-l prezint pe

domnul Vignerte, noul tău profesor de litere. Sper că progresele pe care le vei face cu dînsul vor fi mai rapide decît acelea pe care le-ai obținut cu domnul Ulricht. Kessel, ce notă a luat la ultima oră de tactică ?

— 8 din 20, Alteță, răspunse Kessel.

— Nu-i destul. Vreau ca data viitoare să iei nota medie. Poți pleca.

Tînărul ieși cu o bucurie prost ascunsă.

— Vedeți, domnule, spuse marele duce, întorcîndu-se spre noi, că veți putea conta în mod absolut pe autoritatea mea. Să-l notați pe fiul meu cu strictețe, chiar cu severitate. Veți avea întotdeauna aprobarea mea.

Făcu un gest pentru a ne concedia.

— Apropo, spuse el rechemîndu-mă, Marçais v-a anunțat că veți avea poate prilejul de a vă folosi talentul de lector pe lîngă marea ducesă ? A ! adăugă el, poate că-i un exces de precauție din parte-mi să vă previn. S-ar putea foarte bine ca soția mea să nu recurgă la dumneavoastră. Deocamdată a revenit la vechea ei pasiune pentru cai. Dar, în fine, trebuie să prevedem totul și, fiți sigur, termină el, cu un zîmbet pe care știa să și-l facă delicat, voi veghea să nu se atenteze peste măsură la libertatea dumneavoastră.

— Voi fi fericit să fiu cu totul la dispoziția marei ducese, cînd va dori.

— Mulțumesc, răspunse el, reluîndu-și lucrul.

Pe coridor, Kessel îmi spuse :

— Dacă marea ducesă ar avea fantezia să vă vadă, va trebui să vă pot încunoștința imediat. Voi lăsa vorbă valetului dumneavoastră. Să treceți în cursul zilei pe la apartamentul dumneavoastră.

Și astfel, începînd de a doua zi a sosirii mele la castel, pînă în ziua sărbătorii husarilor din Lautenburg, cînd o văzui întîia oară, mă urcam zilnic de cîte cinci, șase ori pînă la locuința mea, mai jignit decît voiam să-mi mărturisesc, fără să găsesc vreodată convocarea prin care marea ducesă Aurora-Anna-Eleonora să-și manifeste dorința de a mă vedea.

§ 4 DESPRE CURTE

Oare Curte ar trebui să spunem cînd vorbim de anturajul ducilor din Lautenburg ? Cuvîntul este puţin cam prea pretenţios. Dar nu găsesc un altul şi se potriveşte destul de bine cu eticheta rigidă care domnea la castel.

Ţi-am mai vorbit de maiorul conte Albert von Kessel, din artileria a 11-a prusacă, cu garnizoana în Koenigsberg. Şef de promoţie al Academiei de Război din Berlin, Kessel e, fără îndoială, unul dintre cei mai buni ofiţeri ai armatei germane ; ofiţer pînă în adîncul sufletului. Preocupat numai de meseria sa, nu afişa decît atît cît trebuia din insuportabila morgă a castei sale. M-a tratat totdeauna cu cea mai perfectă curtoazie şi n-am avut decît să mă laud de pe urma sfaturilor sale şi a influenţei pe care a exercitat-o asupra ducelui moştenitor.

Zdravănul colonel von Wendel, de la cavaleria din Hanau, cumulează funcţiile de guvernator al palatului şi de şef al casei militare a marelui duce. În baza titlului din urmă, are sub ordinele sale pe căpitanul Müller, de la vînătorii din Wurtenberg, pe locotenenţii Bernhardt şi de Choisly, ulani, ofiţeri de stat-major ai marelui duce.

E un om de treabă, care ţipă tot timpul cît nu e marele duce acolo, şi cînd e acolo, tremură ca o frunză moartă. Îmi închipui că Kessel are un profund dispreţ pentru el. Iar el îl respectă nespus de mult pe Kessel, care face parte din Marele Stat-Major. Nici nu i-ar trece prin cap că dubla sa funcţiune i-ar îngădui să-i dea vreun ordin acestui taciturn artilerist.

În schimb, îi stătea ca sarea în ochi micul locotenent von Hagen, din regimentul de husari din Lautenburg, ofiţer de ordonanţă al marei ducese. De multe ori au izbucnit conflicte între colonel şi locotenent. Dar cel din urmă e susţinut de marea ducesă, care nu se poate lipsi de el. Marele duce nu vrea să audă nimic în această privinţă. Wendel a trebuit să cedeze. Din primele zile după sosirea mea, am simţit animozitatea dintre cei doi bărbaţi. Fără a merge pînă la confidenţe, guvernatorul castelului a lăsat

să-i scape vreo două, trei cuvinte amare asupra greutăților sarcinii sale. Simt că dacă l-aș încuraja... Dar mi-am jurat să-mi văd de treburi și să nu mă amestec în afacerile lor.

Totuși, mărunțelul von Hagen, cu monoclul său, cu felul lui de a măsura oamenii, cu suficiența sa de ins care se știe ferit de orice primejdie, grozav îmi displace. Marea ducesă l-a luat pe lîngă ea de doi ani. Se pare că în clipa cînd l-a cerut husarilor din Lautenburg, acesta era gata să-și zboare creierii din cauza unor încurcături la jocul de cărți.

Ceilalți sînt în general amabili. De cînd au aflat că sînt ofițer de rezervă au devenit și mai amabili. Și în ziua ceea, colonelul Wendel m-a poftit la cină. Doamna von Wendel, o roșcovană duioasă de vreo patruzeci de ani, îmi spunea tot timpul „domnule locotenent". La desert, cînd sergentul-major venea „să-și facă comunicările", ea m-a întrebat, cu glasul muiat, dacă am citit *Logodnica din Messina.*

La urma urmei, îmi place mai mult să-mi petrec zilele aici decît la Sorbona, la cursul domnului Seignobos. L-am amintit pe acesta, dar puteam tot așa de bine să vorbesc de oricare altul.

§ 5 DESPRE BIBLIOTECĂ ȘI BIBLIOTECAR

Prima ține un loc atît de considerabil în povestirea aceasta că mi-e imposibil să nu-i consacru vreo cîteva detalii.

Cît despre al doilea, profesorul Cyrus Beck, de la Universitatea din Kiel, ar fi nedrept să nu-i aduc un scurt omagiu omului căruia, involuntar, i-am cauzat moartea!

Biblioteca este instalată acum în castel, în fosta capelă, căreia i s-a schimbat destinația. S-a făcut o altă capelă în castel într-un stil ușor iezuit. Admirabila sală ogivală, care taie în unghi drept sala de onoare și aceea a armurilor, a devenit liberă. Ușa din stînga dă în sala armurilor. Se pătrunde în bibliotecă prin ușa din fund a sălii de onoare.

De vreo trei sau patru ori mai mare, ea aminteşte de biblioteca de la castelul lui Montesquieu de la Brède, cu singura diferenţă, dacă nu mă înşeală memoria, că la Brède bolta este romană. În afara acestui detaliu de construcţie, orînduirea generală este aceeaşi. La mijloc, o vitrină imensă, cu cele mai curioase piese de numismatică. Se află şi o medalie de aur din Conradin, care e o capodoperă.

Vreo cinci sau şase pupitre din stranã au fost transformate în birouri rulante, foarte practice pentru lucru. Un mare număr de becuri electrice fac cercetările foarte comode. Sala este într-adevăr atît de întunecoasă, că nu s-ar putea citi sau scrie fără ajutorul lor.

Să nu te aştepţi să-ţi fac cea mai sumară expunere asupra bogăţiilor îngrămădite aici de la Gutenberg încoace. Cred că nu s-ar putea scrie nici o lucrare asupra Germaniei fără a recurge la biblioteca din Lautenburg ; registrul în care vizitatorii veniţi să lucreze aici sînt solicitaţi să binevoiască a se iscăli poartă cele mai ilustre nume ; am descifrat semnăturile lui Leibnitz şi Humboldt, Ottfried Müller şi Curtius, Schleiermacher şi Renan.

Mai preţioase încă sînt tezaurele pe care le conţine sacristia. În dulapuri căptuşite cu lemn, rezervate odinioară patrafirelor şi potirelor, se află acum teancuri de nepreţuite manuscrise care provin fie de la arhivele publice şi private ale ducilor de Lautenburg, fie din achiziţii făcute de ducii care s-au interesat de asemenea lucruri ; unele din cele mai importante piese se datorează fratelui marelui duce actual, marelui duce Rudolf. Domnul Cyrus Beck, bibliotecarul, însărcinat cu clasarea lor, le ţine cu străşnicie sub cheie.

Domnul Cyrus Beck, profesor — în concediu — al Universităţii din Kiel a fost împrumutat acum zece ani de la rectorul Etlicher de către marele duce Rudolf pentru clasificarea manuscriselor sale.

Marele duce actual l-a menţinut în funcţie, cerîndu-i să binevoiască a-şi rezerva patru ore pe săptămînă pentru iniţierea ducelui Joachim în ştiinţele exacte.

Bătrînul profesor își petrece jumătate din timpul care-i mai rămîne în sacristie, în mijlocul manuscriselor, cealaltă jumătate în laborator, printre cuptoare și retorte. Laboratorul e situat în triunghiul format de sala armurilor, capelă și zidul castelului. Ca și camera mea, are vederea spre rîul Melna, sau mai curînd spre copacii care mai că împiedică orice priviri.

Prima oară cînd am pătruns în acest laborator, însoțit de Kessel care venise să mă prezinte colegului nostru, am fost primit aproape ca Gulliver, printre pînzele de păianjen ale academiei din Laputa.

Un glas țipător începu să ne someze în mod violent să închidem ușa, afirmînd că din cauza curentului de aer au să se stingă cuptoarele.

Apoi își făcu apariția un omuleț furios din mijlocul unei fumărăi acre. Doctorul Cyrus Beck avea chelia lucioasă, ca și cum ar fi fost frecată cu acizii cei mai virulenți. Un halat lung, gălbui, plin de pete de chimicale, îl învăluia din cap pînă în picioare. În mijlocul aparatelor sale, avea într-adevăr aerul foarte hoffmannesc.

Cînd îl văzu pe Kessel, se liniști. Își ceru scuze spunîndu-ne că tocmai făcea o experiență hotărîtoare pentru lucrările sale cu privire la izolarea... (unui corp al cărui nume l-am uitat). Devenise aproape amabil cînd însoțitorul meu îl informă că și eu aveam de gînd să fac unele cercetări în secția manuscriselor. Se înclină, cînd maiorul adăugă că marele duce îl ruga să-mi facă toate înlesnirile posibile în această privință ; dar eu vedeam bine că nu mă va ajuta tocmai în această sarcină.

— Eh ! mă gîndeam cu nepăsare, zăpăcitul ăsta bătrîn e plin de manii, cu timpul voi descoperi mania pe care trebuie să i-o flatez.

Nimic nu mă zorea. Îmi acordasem un răgaz de două săptămîni pînă să mă apuc de lucru pentru domnul Thierry, și, eventual, pentru mine.

§ 6 DESPRE STATUL LAUTENBURG-DETMOLD

Marele ducat Lautenburg-Detmold, unul dintre cele douăzeci și șapte de state ale confederației germane, se întinde de la nord la sud pe o lungime de aproximativ o sută de kilometri. Lățimea sa, de la est la vest, variază între douăzeci și patruzeci de kilometri. Populația e de 280.000 locuitori.

Schwartzhügel, ultimul lanț secundar de munți din Harz, este singurul sistem orografic care rupe monotonia cîmpiei hanovriene.

Din punct de vedere al apelor, marele ducat este mărginit de Weser, și străbătut de Aller. Melna este rîul cel mai important, ca număr de kilometri, de pe teritoriul Lautenburgului.

O pădure de fagi și brazi, Herrenwald, care începe la nordul Lautenburgului, acoperă mai bine de o treime din teritoriu. Restul e constituit din terenuri nisipoase, destul de refractare agriculturii, dar cu totul proprii pentru exploatarea varului, principala resursă a țării.

Două orașe : Sandau, oraș exclusiv industrial, așezat pe cîmpie, la nord, 22.000 locuitori ; Lautenburg, capitala marelui ducat, 40.000 locuitori, sediul episcopatului, al Curții de Apel ; o brigadă de cavalerie, formată din regimentul 11 dragoni și 7 husari ; un regiment de infanterie, al 182-lea ; o jumătate de regiment de artilerie ; un detașament din regimentul 3 de geniu.

Constituția este monarhică ; marii duci ai Lautenburgului-Detmold se succed în ordinea primogeniturii, femeile nefiind excluse de la succesiune. La sfîrșitul secolului al XVIII-lea, marea ducesă Carlota Augusta a exercitat singură puterea. Astăzi, marele duce Frederic August își datorează puterea căsătoriei sale cu marea ducesă moștenitoare.

Marele duce de Lautenburg este vasalul nemijlocit al regelui Wurtenbergului, el însuși vasal mijlocit al împăratului Germaniei.

Statul Lautenburg alege trei deputați pentru Reichstag. Doi dintre deputați sînt agrarieni ; al treilea, cel din Sandau, e socialist. Toți trei fac parte de drept din dieta ducală, care se întrunește de două ori pe an la castelul din Lautenburg. Fac de asemenea parte de drept din dietă președintele consiliului municipal al Lautenburgului și doi consilieri desemnați de colegii lor. Ceilalți membri ai dietei sînt aleși, prin sufragiu restrîns, de populația marelui ducat. Marele duce este președintele ei. O delegație permanentă de șase membri, analoagă cu comisiunile noastre departamentale, asigură, în afara sesiunilor, rezolvarea afacerilor curente.

§ 7 RECAPITULARE : DESPRE VIAȚA DIN LAUTENBURG

De patru ori pe săptămînă, dau lecții ducelui moștenitor : două lecții de istorie, una de filozofie, una de literatură. În acest scop, mă duc la el, în apartamentul său situat în aripa dreaptă a palatului, partea centrală, după cum îți amintești, aparținînd părintelui său, iar aripa stîngă fiind rezervată exclusiv marei ducese Aurora.

Cabinetul de lucru al ducelui Joachim are pereții tapisați cu hărți germane, semnate Kiepert, care sînt cele mai bune. Mai sînt două portrete — al marelui duce și al primei sale soții, născută contesă de Tepwitz, o bavareză de treabă, care poartă crucea lui Luther ; a murit acum trei ani. Ducele Joachim îi seamănă trăsătură cu trăsătură.

Nu există un elev mai ascultător decît acest tînăr duce german. Știe de pe acum o mulțime de lucruri. Din nefericire, toate sînt pe același plan. Dacă, după moartea marelui duce Frederic August, statul Lautenburg va deveni un teritoriu al Imperiului, nu mă voi mira peste măsură.

Oamenii cărora niciodată nu le-a lipsit nimic ar putea fi contrariați auzind că o viață confortabilă ajunge din plin pentru fericirea omului. Eram fericit. Nu trebuia să mă ocup decît de cursurile mele. Două sau trei manuale, necunoscute aici, și treaba mergea strună.

Eram fericit, îți spun. Într-una din zile urma să iau prînzul la marele duce. Între timp, cinasem de trei ori la colonelul von Wendel. Soția lui se împrietenise realmente cu mine. I-am împrumutat cîteva din cărțile pe care le adusesem pentru marea ducesă. Era o femeie amabilă și apoi era preferabil să fiu în termeni buni cu colonelul.

Luam dejunul în mod obișnuit împreună cu Cyrus Beck, Kessel și statul-major. Mărunțelul von Hagen venea numai din cînd în cînd. Ceilalți rîdeau pe înfundate cînd îl vedeau ; spuneau că-i ziua lui de concediu de la marea ducesă. Seara, toată lumea se eclipsa : domnii aveau relații în oraș. Eu rămîneam singur, numai cu profesorul și uneori, nu totdeauna, cu taciturnul Kessel. Discuția noastră se învîrtea în jurul recriminărilor lui Cyrus Beck. Elevul său nu făcea progrese. Și apoi, nu era asta meseria lui. Ah ! răposatul mare duce Rudolf cît de bine îl înțelesese el pe profesor. Era un erudit. Se pare că nu avea pereche ca geograf.

Kessel, după ce-și termină cafeaua, răspunde liniștit :

— Un geograf care nu știa cum se manipulează un tun de 77.

Cyrus întreabă înciudat :

— Atunci îl preferați pe marele duce actual ?

— N-am cunoscut pe Alteța-Sa marele duce Rudolf, răspunde placid Kessel. Știu numai că rolul unui mare duce este să fie mare duce, să cunoască artileria, cea grea și cea ușoară, ca să dea astfel geografilor posibilitatea să lucreze în pace.

Lucru straniu, profesorul i se plînge lui Kessel, de care îi este în mod vădit teamă, și nu mic, care sînt francez. Îți spun că atașamentul acestor oameni față de regim este nemărginit.

Iar noi, noi nu ne simțim bine decît atunci cînd putem fi în opoziție.

În timpul zilei, cea mai vie plăcere a mea era să mă plimb prin Lautenburg. Frumoasele uniforme germane mă încîntau, dar nemaipomenita disciplină care domnea acolo mă cam neliniștea. Muzica regimentului 182 cînta de două ori pe săptămînă, în piața regală, în fața teatrului. Mă

amuza stîngăcia fermecătoare a grupurilor de fete cu care mă încrucișam. Îmi aduceam aminte de cuvintele spuse de bătrînul general de cavalerie von Dewitz ofițerului său de ordonanță și constatam că sînt într-adevăr juste :

„Sînt fete de rasă, dragul meu, și simți într-adevăr o bucurie să le privești. Nu sînt femei pe jumătate artificiale, sînt femei mame ! Și te încredințez că generații de generații se prezintă așa. Priviți-o numai pe blonda de colo, care trece acum ! Uitați-vă la obrajii ei împurpurați, la mersul ei ! Fiecare pas al ei are un metru și douăzeci de centimetri. Unui vechi soldat ca mine, îi face o bucurie nespusă ; mă delectez cînd le văd !" [1]

Și eu mă delectam, eram plin de voioșie, și în fața absenței totale a insubordonării, subordonarea fiind noțiunea perfectă a ceea ce constituie destinul lor, îmi aminteam de cuvintele ofițerilor francezi de la Sedan, acei care refuzînd să semneze capitularea ajunseseră în captivitate : „Poftiți o nemțoaică să ia loc și ea se va culca !"

Se lăsa seara în tonalități de mov și galben : berăriile se deschideau cu mare zarvă. Trecea o florăreasă. În seara aceea luam cina la colonel. Ia stai, mă gîndii eu, dacă i-aș duce doamnei von Wendel un buchețel de *Vergiss-meinnicht* [2] ?...

[1] W. Meyer-Forster, ***Baronul von Heidenstaam***, Partea întîi, I. (Nota autorului.)

[2] Nu-mă-uita (germ.).

III

ÎNTR-O DIMINEAȚĂ de decembrie, stăteam la căldura unui foc grozav de lemne și-mi pregăteam, tihnit, lecția de după-amiază. Afară era un frig aspru și uscat. Soarele galben de iarnă topea aburii ce se depuseseră în timpul nopții pe geamuri prefăcîndu-i în picături de opal.

Cineva bătu la ușă.

— Intră !

În prag stătea Otto, șeful serviciului interior, fost subofițer, deținînd un loc de mijloc între funcționarii palatului și pleiada de valeți, lucrători, oameni de serviciu, pe care-i strunea militărește.

Plastronul său alb și obrazul mare și roșu se desprindeau violent din întunecimea culoarului. În spatele lui se vedeau doi inși, care duceau parcă niște lucruri bizare.

— Să mă scuze domnul profesor. Îl deranjez poate pe domnul profesor ?

— Ba de loc, Otto, ce este ?

Intră, urmat de cei doi oameni. Aceștia aveau brațele încărcate cu mănunchiuri de drapele.

— Domnule profesor, mîine e sărbătorirea regimentului 7 husari din Lautenburg. E o mare bucurie pentru orașul nostru. Tot palatul e pavoazat, și-am venit să împodobesc și cele trei ferestre ale dumneavoastră.

Aruncai o privire afară. Pe Koenigsplatz, în depărtare, oameni minusculi trebăluiau de zor la rînduirea unui întreg material festiv : stîlpi, steaguri, baniere.

— Fă-ți treaba, te rog.

Începură, pe-ndelete, să aranjeze obiectele aduse. Erau trei steaguri enorme, printre care stindardul german la mijloc, între drapelul alb-roșu al Wurtembergului și baniera alb-negru, cu leopard de aur, a Lautenburgului-Detmold. Totul fu legat de ferestrele vecine prin gigantice ghirlande de pînză verde cerată, imitînd cununile școlarilor premianți.

În timp ce supraveghea operația, Otto îmi dădu cîteva amănunte cu privire la ceremonia de a doua zi.

— E o mare sărbătoare, domnule profesor. Începînd de astă-seară palatul va fi iluminat. Va avea loc o retragere cu torțe după sosirea M.S. regele Wurtembergului și a excelenței-sale generalul Eichhorn, care îl reprezintă pe majestatea-sa Împăratul.

— E obiceiul ca Împăratul să fie reprezentat la sărbătorirea tuturor regimentelor ?

— Nu la toate, domnule profesor. Dar 7 husari nu e un regiment ca toate celelalte. Stindardul său e decorat. Căpitanul regimentului este prințul Eitel. Și mai ales, fiindcă are drept colonel pe alteța-sa marea ducesă a noastră, verișoara Împăratului. Așa încît vă dați seama...

— Îmi dau seama că are să fie foarte frumos, Otto, și că-ți dă, desigur, mult de furcă.

— Domnul profesor ar putea s-o mai spună o dată. Dar s-a terminat. Ei, voi de colo, haideți ! Toate mulțumirile noastre domnului profesor pentru amabilitatea sa.

Eram cu atît mai bucuros de știrea că voi vedea una din acele fastuoase parăzi germane, cu cît, cam pe la ora unsprezece, un lacheu îmi aduse un bilețel din partea maiorului von Kessel.

Preceptorul prințului mă prevenea că în după-amiaza ceea, elevul său trebuia, împreună cu marele duce, să treacă în revistă garnizoana care se pregătea pentru paradă, și mă ruga să binevoiesc, în consecință, a amîna lecția mea pentru a treia zi.

La dejun, doctorul Cyrus Beck, mai hoffmannesc ca întotdeauna, coborî cu întîrziere, părînd a fi foarte surescitat.

Am vrut să aflu motivele.

— Asta e de vină, îmi răspunse el mînios. Ai citit, domnule, pamfletul ăsta ? Și îmi întinse *Pielea de sagri* [1].

— Un pamflet ? l-am întrebat, destul de mirat.

— Da, un pamflet, o prostie. Trebuie să ai ușurimea de spirit a francezului ca să tratezi unele subiecte cu o asemenea dezinvoltură. Știința însăși este ridiculizată aici, domnule. Poftim : îți petreci toată viața studiind două sau trei probleme, spargi retorte, îți arzi fața la creuzete, riști de o mie de ori pe zi să sari în aer cu laborator cu tot, și vine apoi un porc de romancier, și, în cîteva cuvinte de un dispreț pe care-l consideră nimicitor, îți spune ce gîndește dumnealui despre tine și te ia în balon în fața întregii lumi.

— Nu știu precis ce pasaj din *Pielea de sagri* a stîrnit mînia dumneavoastră, îi răspunsei eu ; și de altmintrelea nici nu am competența necesară pentru a-l apăra pe Balzac în chestiunea asta. Îngăduiți-mi, totuși, să vă spun că în general scriitorul nostru era destul de bine documentat. Partea istorică a operei sale este un prețios izvor de informare. Pe de altă parte, am auzit un excelent avocat spunînd că falimentul lui César Birotteau, transferul titlurilor Roguin sînt, din punct de vedere juridic, niște capodopere. În sfîrșit...

— Domnule, continuă el din ce în ce mai furios, nici dreptul, nici istoria n-au pretins niciodată că sînt științe exacte. Un spirit fals ca Balzac al dumneavoastră poate excela în ele. Dar știința, domnule...

— Dragă domnule Beck, i-am răspuns agasat, dacă *Pielea de sagri* vă face impresia asta, sînt curios să știu ce-o să spuneți cînd veți citi *În căutarea absolutului* ? E acolo un anume Balthazar Claës, care urmărește și el piatra filozofală, cu același mare lux de experiențe ca și dumneavoastră ; cine știe, poate că acolo veți găsi cîteva indicații prețioase.

[1] Roman de Balzac, ca și toate cele la care se face aluzie în acest pasaj.

Nu știa prea bine dacă-mi bat joc de el sau vorbesc serios. Dar, prudent, își scrise pe manșetă titlul operei. Apoi buzele o porniră în căutarea lingurii care nu părăsea suprafața ciorbei, după obiceiul nemțesc.

— Vă duceți mîine la paradă ? îl întrebai eu.

Mă așteptam la o nouă contestație. Mare mi-a fost surpriza cînd îmi răspunse că nici gînd să lipsească de la această ceremonie.

— Avem locuri rezervate la tribuna de onoare, lîngă corpul diplomatic, îmi spuse el cu orgoliu.

Acest savant care nu ieșea din casă, dar se bucura ca un copil că are un loc oficial la o paradă militară mă copleși de bună dispoziție. „Cîtă deosebire între omulețul acesta și antimilitaristul de Bergeret [1] al nostru !“ mă gîndeam eu, fără a ști, în definitiv, care dintre aceste două concepții este cea bună.

Tot palatul era într-o agitație extraordinară. Ofițerii, îmbrăcați în mare ținută, alergau zoriți de colo colo. M-am încrucișat cu Kessel, foarte aferat : „Regele sosește la ora nouă, îmi spuse el, duceți-vă la gară. Va fi interesant pentru dumneavoastră. Pînă atunci, dacă doriți, puteți asista la trecerea în revistă care va avea loc în fața marelui duce, la ora trei, pe esplanadă.“

Îi mulțumii, dar nevrînd ca spectacolul de a doua zi să piardă pentru mine din prospețime și văzînd că sînt prea împins încolo și încoace și prea ridicul, singur, în mulțimea ceea de uniforme multicolore, mă dusei să mă închid în bibliotecă. Aici, începui să aștern pe hîrtie cîteva însemnări privitoare la viitoarea lecție pe care trebuia s-o dau tînărului duce asupra istoriei filozofiei alexandrine.

Cînd am ieșit, se înnoptase ; mă hotărîi să fac o plimbare prin oraș. Orașul era iluminat. Cînd mă găsii în mijlocul pieței armelor, mă întorsei și tot castelul îmi apăru inundat de lumină. Plăcerea copilărească pe care o produc luminile colorate, geamurile împestrițate mă împiedică să

[1] Personaj din *Istoria contemporană*, roman de Anatole France, tipul profesorului erudit și sceptic.

observ că iluminația nu păcătuia poate printr-un exces de gust. Dar, ce importanță avea ! Fără să știu de ce, mă simțeam fericit.

La mijloc, se ridica vulturul imperial, imens, făcut din lampioane galbene, și avînd cu siguranță zece metri înălțime. La stînga, apărea leul wurtemberghez, din lampioane roșii. La dreapta, se vedea leopardul lautenburghez, din lampioane verzi. Dificultatea de a diferenția prin lampioane electrice aceste animale a trebuit să-l pună la o grea încercare pe artistul iluminator. Dar, adevărul e că se distingeau destul de bine.

În jurul meu, din mijlocul unor grupuri învăluite în întuneric, se ridica o rumoare admirativă și confuză. În piața armelor, se înălța tribuna de onoare pentru parada de a doua zi.

Strada Hanovra, cea mai frumoasă din Lautenburg, era înțesată de lume. Mulțimea umbla încolo și încoace pe trotuare, într-o ordine remarcabilă. Deodată, din cartierele cărora li se ridicase consemnarea, se revărsă un lux uluitor de uniforme. Dolmanele roșii ale husarilor din Lautenburg alternau cu dolmanele albastre ale dragonilor din Detmold și tunicile negre ale infanteriștilor. Studenții, veniți în mod special din Hanovra, își plimbau feluritele lor caschete și tăieturile de spadă de pe obraz cu o aroganță, care dispărea subit cînd se încrucișau cu vreun ofițer.

În apropierea Crăciunului, vitrinele magazinelor erau supraîncărcate în mod strident cu tot felul de surprize, de o naivitate că-ți venea să urli. Birturile erau pline de gîște măestrit împodobite cu culorile celor douăzeci și șapte de state germane. Gîsca cu dungi albastre din Rudolfstadt stătea alături de gîsca roșie din Wurtenberg. Mezelăriile etalau piramide de salamuri modelate după imaginea celor mai ilustre monumente ale imperiului : Reichstagul, gara Berlin, catedrala din Köln. Dar cel mai mare succes îl deținea arcul de triumf făcut din grăsime de porc, cu basoreliefuri de gelatină trandafirie și antablamenți de ficat.

Treceau fete în grupuri de trei sau patru, ținîndu-se de braț, și lăsînd ochii în jos, supuse, sub privirile dominatoare ale ofițerilor.

Am cinat la taverna lui Lohengrin, cea mai mare, cea mai aurită din Lautenburg. Îți amintești de caii de lemn din copilăria noastră? Colțul unde se adăposteau muzicanții și bătrînul cal puchinos era înzorzonat cu hîrtie poleită, care arunca sclipiri de aur; ei, bine, nimic nu seamănă mai leit cu o luxoasă tavernă germană. Numai fumătorii, cred, se puteau așeza acolo la masă fără să fie incomodați. Norii de fum care rătăceau sub plafon te duceau cu gîndul la o Walhalla pantagruelică.

Sunară oarele opt, cînd urlete frenetice de: *hoch, hoch!* [1] care se auziră din stradă, îi atraseră la ușă pe toți oaspeții tavernei; în scînteieri de săbii trecea spre gară escadronul de dragoni, pentru a da onorurile regelui Wurtembergului și generalului von Eichhorn.

Era atîta mulțime în apropierea gării că am renunțat să-mi mai fac loc. La colțul cu Roonstrasse putui zări, ca într-o străfulgerare, în mijlocul dragonilor, automobilul în care marele duce Frederic August și regele Wurtembergului stăteau față în față cu elevul meu și cu generalul von Eichhorn.

*

* *

Pastorul Silbermann, în templul din Siegstrasse și monseniorul Kreppel la catedrală, oficiară la ora opt serviciul divin al cultului respectiv, la care fuseseră aduși, pe detașamente, soldații de confesiune catolică și reformată. Apoi, la ora zece, avu loc parada militară.

Timpul era prielnic regimentului 7 husari din Lautenburg. Soarele strălucea, luminos și rece. Din piață se zărea cum se desprind — bătute de vînturețul rece, care sufla din vest — frunzele negre de pe copacii din jurul castelului și cum cădeau încetișor în Melna.

[1] Trăiască! (Germ.)

Ți-am mai spus că din camera mea nu se vedea piața armelor — unde urma să se desfășoare parada. Dar trezit dis-de-dimineață, zării regimentul 182 de infanterie prusacă — regiment care trebuia să asigure, cu două companii, serviciul de ordine — trecînd prin Koenigsplatz pentru a-și ocupa pozițiile. Marea îmbulzeală a populației îmi umplea inima de bucuria vanitoasă a acelora care știu că-și au locul lor rezervat.

La ora șapte eram gata, dar foarte hotărît să nu plec decît mult mai tîrziu, cînd va fi ocupată cel puțin jumătate din tribună. Am luat o carte la întîmplare, încercînd să mă las prins, fără să-mi dau cîtuși de puțin seama de pricina enervării pe care o simțeam crescînd în mine.

La ora nouă, larma de afară urca pînă la mine și-mi umplea toată camera, așa încît am socotit că pot porni, fără să mă fac ridicol.

Cît de mic m-am simțit cînd am trecut prin imensa piață, care părea încă mai goală din cauza enormei mulțimi înghesuită de jur împrejur, și ținută în loc de un cordon de infanterie, cu baioneta la armă.

Tribunele erau pe trei sferturi ocupate, cînd am ajuns acolo. Aș fi descoperit destul de greu locul care mi-era destinat, dacă n-aș fi văzut o mînă ridicată fluturînd o pălărie și făcîndu-mi semn : era domnul de Marçais.

— Sînt vecin cu dumneavoastră, îmi spuse amabilul diplomat. Cu atît mai bine. Vom sta de vorbă, între timp.

Mîndru că mă putea epata, îmi dădu numele personajelor mai importante din jurul nostru. Ministrul Austro-Ungariei, contele Bela, dispărînd sub un morman neverosimil de blănuri, purtînd o căciulă de astrahan cu egretă de argint ; domnul Nekludov, ministrul Rusiei, într-un frac foarte simplu ; monseniorul Kreppel, cu greaua lui cruce de aur pe brîul violet ; rectorul Ellicher, de la academia din Kiel.

Deodată, îl apucai de braț.

O femeie tînără splendidă se așezase drept în fața noastră, în primul rînd al tribunei. Putea să aibă vreo douăzeci, douăzeci și cinci de ani. Brună, cu pielea foarte

mată, cu o înfățișare plictisită, purta un taior albastru, lung, tivit cu sconcs. O mînă nemișcată și lipită de corp era înfundată într-unul din acele gigantice manșoane plate, cum se purta pe atunci. O tocă de sconcs îi încadra șuvițele lînse de păr negru și des.

Zărindu-l pe Marçais, ea îl salută cu un gest galeș și obosit.

— Cine e ? murmurai eu.

— Cum ? mă întrebă el, încîntat. N-o cunoașteți pe domnișoara de onoare, nedespărțita, confidenta marei ducese Aurora, domnișoara Melusina de Graffenfried ? Ei ! atunci ce-ați făcut de cînd sînteți aici ?

— Ce frumoasă e !

— Da, foarte frumoasă ! Nu sînteți primul care o admirați. Dar să știți, domnule dragă, nu-i nimic de făcut, adăugă el, aruncîndu-mi o privire șireată și cam ciudată. De altfel, nici n-o veți mai vedea cînd marea ducesă va fi aici. Pînă atunci, nu-i așa, nu costă nimic...

Și însoțind cuvintele de un gest, atinse cu delicatețe umărul frumoasei noastre vecine :

— Domnișoară de Graffenfried. Sînt multe lucruri care merg destul de prost la castel. Iată un locatar care nu v-a fost prezentat încă și care solicită această onoare. Compatriotul meu, domnul Raoul Vignerte, preceptorul alteței-sale ducele moștenitor.

Adorabila fată se întoarse, și, învăluindu-mă într-o privire angelică, privire care, nu știu de ce, mă umplu de cea mai bizară tulburare, spuse :

— Vă mulțumesc, dragă conte, că-mi dați posibilitatea să-l cunosc pe domnul Vignerte, nu numai din auzite. Și dumneavoastră, domnule, lăsați-mă să sper că ne vom mai vedea fără să așteptăm ocazii atît de solemne. Dar se pare că lucrați foarte mult.

N-a fost prima oară cînd am constatat că niște distinși imbecili au mai multă prezență de spirit decît oamenii avînd reputația că sînt inteligenți. Domnul de Marçais îmi dădu încă o dovadă, răspunzînd în locul meu :

— Poate că, dragă prietenă, s-o spunem fără a vă jigni, e mai ușor să pătrundă cineva în biblioteca din castel decît în intimitatea dumneavoastră.

Pleoapele Melusinei clipiră imperceptibil.

— Nu-i nimic jignitor în cuvintele dumneavoastră, din contra, răspunse ea zîmbind, și domnul Vignerte, care este un adevărat erudit, vă va spune că bibliotecile cele mai prețioase sînt acelea unde intri cel mai greu. Nu-i așa, domnule Beck ? zise ea, adresîndu-se bătrînului savant, vecinul nostru, care sosise tocmai atunci și contempla cu interes și uimire concentrarea de trupe la cele două extremități ale pieței.

I-am admirat marea artă de a devia o conversație, care amenința să devină anevoioasă.

— Aveți perfectă dreptate, domnișoară, se grăbi să răspundă bătrînul meu coleg cu acea absolută naivitate a savanților ; domnul Vignerte știe de altmintrelea că întreaga bibliotecă, inclusiv manuscrisele, este la dispoziția sa.

— Ssst ! făcu domnișoara de Graffenfried, întorcîndu-se, a sosit regele.

Un grup de călăreți își făcuseră apariția în dreptul nostru, în partea opusă a pieței, în curtea castelului.

Imediat sfîrtecară aerul cîteva comenzi scurte. Călăreții și infanteriștii înțepeniră în poziție de drepți. Cu un zgomot de parcă s-ar fi sfîșiat o pînză metalică, apărură deodată baionetele în vîrful țevilor de pușcă. Se iviră instantaneu trei mii de săbii, trei mii de fulgere cenușii.

Trompetele și flautele atacară un marș lent, o arie destinată onorurilor militare, posacă și stridentă, în totală armonie cu aspra dimineață de decembrie.

Cînd muzica încetă, răsună enorma aclamație a mulțimii, surdă și răgușită, stăruitoare, asemenea unui val care se rostogolește mereu, fără să se spargă.

Micul grup de călăreți înainta la pas în imensa piață goală. Regele Wurtembergului, în uniformă de feldmareșal, venea în frunte, pe un cal negru. La dreapta sa, marele duce Frederic August, în uniformă de general,

foarte simplă. La stînga regelui, generalul von Eichhorn își expunea tot luxul Marelui Stat-Major. Avea lîngă el pe tînărul duce moștenitor, foarte frumos în tunica sa albastră de locotenent de dragoni din Detmold.

În spatele lor, sclipeau cele mai strălucitoare uniforme ale armatei germane : un uriaș ofițer de cavalerie alb, un ofițer de artilerie din gardă în negru și auriu, cu broderile gulerului și manșetelor roșii, husari cenușii, un ulan verde.

— Și marea ducesă ? îi șoptii lui Marçais.

— Cum ? și sînteți ofițer în rezervă, domnule dragă ! Unde este, mă rog, locul colonelului, la o paradă ? În fruntea regimentului său. Poftim, priviți pe colonelul von Mudra din regimentul 182. El deschide parada. Iată-l venind în întîmpinarea statului-major. Își va relua locul, după ce se va termina inspecția unității sale.

În galop de vînătoare, trecea plutonul regal printre companiile regimentului care se depărtaseră brusc una de alta. Stindardele albe împărțite în patru de o cruce neagră se înclinau la trecerea lui. Apoi un nou ordin. Regimentul se strînse iar. Venise rîndul dragonilor din Detmold.

Subțire și țeapăn, avînd un aer foarte marțial în uniforma albastră, cu curele albe, purtîndu-și capul fin sub casca neagră cu vîrf și vultur de argint, colonelul von Becker veni în fața regelui și-l salută printr-un gest larg cu sabia, prezentîndu-i magnificul său regiment, semețindu-se pe enormi cai nemișcați.

Mulțimea asta încremenită dădea o asemenea impresie de putere, de forță, încît l-am strins cu anxietate de mînă pe Marçais.

— Hm, murmurai eu, călăreții și spahiii noștri vor avea de furcă, dacă ăștia ne vor călca vreodată.

Un ordin, repetat de maiori, căpitani, locotenenți de pluton, și pămîntul se cutremură sub tropotele regimentului 11 de dragoni din Detmold, care o porni la dreapta pentru a-și ocupa locul la defilare, îndărătul regimentului 182 de infanterie.

De astă dată îi venise rîndul lui Marçais să mă strîngă de braţ.

— Priviţi, îmi zise el.

— În faţa noastră, în prima bancă, domnişoara Melusina de Graffenfried, cu cotul pe balustradă, surîdea.

În piaţă, doi călăreţi înaintau spre rege.

Unul dintre ei era mărunţelul von Hagen ; afectat, puţintel palid, îşi conducea calul la vreo opt sau zece paşi în urma colonelului husarilor din Lautenburg.

La drept vorbind, nu puteam distinge bine trăsăturile marei ducese Aurora. Nu-i vedeam decît silueta subţire. Mergea, la pas, pe un căluţ superb înveşmîntat. Marea ducesă purta, peste rochia de călărie, dolmanul husarilor din Lautenburg, roşu cu brandenburguri de un galben deschis. Calpacul negru, cu banderola gălbuie, îi înălţa pe cap o egretă lungă de aur.

Îl salută şi ea cu sabia pe regele Wurtembergului. Acesta îşi împinse puţin înainte calul şi, înclinîndu-se în faţa marei ducese, îi sărută mîna.

Aclamaţii nesfîrşite porniră din mulţime : *Hoch* pentru marea ducesă. *Hoch* pentru rege. *Hoch* pentru Kaiser.

Marçais atinse discret cu degetul blana Melusinei.

— Marea ducesă mi se pare foarte calmă astăzi pe cal, îi spuse el.

— Închipuiţi-vă, răspunse tînăra femeie, ridicînd din umeri, fără a se întoarce, a poruncit să se toarne două sticle de *extra-dry* [1] în fînul lui Taras Bulba. E ceva !

— Taras Bulba. E vorba de calul ei ? întrebai eu.

— Da, e un căluţ african dat dracului, îl vedeţi, flocos ca un covoraş din acelea de la picioarele patului. L-a adus de prin bălţile Volgăi. Urît, rău, încăpăţînat. În tot cazul numai ea îl poate încăleca. E în stare să-i facă zob pe grăjdari. Ea însă face ce vrea cu el.

— Tăceţi, spuse Melusina, uitaţi-vă !

Veneau husarii, în pas alergător, să se rînduiască îndărătul dragonilor, rînduiţi ei înşişi îndărătul infanteriei.

[1] Vin de şampanie foarte sec.

Cu spatele spre noi, rezemați de estradă, regele Wurtenbergului și generalul von Eichhorn stăteau față în față cu marele duce Frederic August și ducele Joachim care, în celălalt capăt al esplanadei, le prezentau trupele în defilare.

N-am nici un fel de prejudecată în favoarea pasului de paradă prusac. Dar vă jur că dacă poți să-ți bați joc de el în Franța, el este în perfectă armonie cu ambianța germană.

În coloane, pe companii, regimentul 182 defilă. Se putea auzi musca bîzîind.

Urmară, în galop, cele șase baterii de artilerie de 77. Pe căștile negre, bilele de aramă scînteiau.

Apoi, într-o aliniere impecabilă, pe plutoane, înaintară dragonii din Detmold, urmați, la două sute de metri, de husarii din Lautenburg.

Marea ducesă călărea între cele două regimente. Măruntelul von Hagen, mai țeapăn ca niciodată, părea într-al nouălea cer. O ură surdă creștea în inima mea împotriva acestui locotenent.

Defilarea se terminase. În timp ce marele duce Frederic August și ducele Joachim se apropiau de regele Wurtembergului și generalul von Eichhorn care stăteau în fața tribunei, cele două regimente de cavalerie se masau, pe locurile părăsite de prinți, pentru șarja finală.

— Atențiune, îmi spuse Marçais, veți vedea acum moda căzăcească.

La dreapta, un regiment albastru, la stînga un regiment roșu, mai mic. În față, la douăzeci de pași, doi călăreți, aproape cot la cot.

Calul cel mare, murg, al colonelului von Becker sforăia de spaimă. Taras Bulba, încordat pînă la turbare, stătea nemișcat.

Sprijinită în cot, Melusina de Graffenfried avea privirea atentă și vagă în același timp.

Două săbii se ridicară și atunci, într-un imens vacarm, iureșul porni.

Un singur cal era acum în frunte : Taras Bulba. Cît timp o fi trecut ? Nici zece secunde, poate, și deodată se

opriră brusc în fața tribunei trei mii de cai, cu trei mii de călăreți. Urlete, tropăituri de copite ! Părea că se scufundă pămîntul.

Niciodată n-am să uit spectacolul acela. La dreapta, von Becker în șea, pe crupa calului înțepenit pe cele patru potcoave, saluta prinții cu sabia.

La stînga, proțăpit pe picioarele dindărăt, Taras Bulba !

O vedeam pe marea ducesă pe calul cabrat, la vreo cinci metri, poate șase ; obrazul ei palid nu datora acestei incredibile curse nici un pic de roșeață. Enormul calpac negru îi ascundea tot părul. Ochii ei verzi străluceau. Un fel de Murat androgin ținea sabia ridicată deasupra capului.

Ne zîmbea.

În același timp, un strigăt de admirație ieși din trei piepturi. Melusina de Graffenfried, Marçais și cu mine, avurăm gloria de a declanșa interminabile aclamații.

Atunci Taras Bulba recăzu pe picioarele dinainte. Cu o mînă, Aurora de Lautenburg îl mîngîie pe gîtul său zbîrlit, în timp ce cealaltă o întindea regelui Albert, care i-o sărută din nou.

*

* *

O carte de vizită pe care mi-o înmînă Ludwig cînd mă întorsei acasă mă încunoștiința că eram invitat la ora opt, în galeria Oglinzilor, la dineul dat în onoarea M. S. regele Wurtembergului și a E. S. generalul von Eichhorn. Locul 23, masa a treia.

Îmi petrecui după-amiaza în camera mea, singur cu comoara mea de visuri vagi ; deschideam cîte o carte la întîmplare, dar mi-era imposibil să citesc ceva.

La ora șapte, coborîi în parc. Mai înainte cu două ore auzisem cornuri de vînătoare la început din depărtare, apoi apropiindu-se din ce în ce mai mult, pînă se stinseră în rîpa rîului Melna. Acolo luase sfîrșit vînătoarea condusă de rege și de marea ducesă.

Palatul era strălucitor de lumini. Prin ferestrele largi, vedeam imensele mese, dispărînd sub flori și cristaluri.

Erau poftiți cea mai mare parte a înalților funcționari și toți ofițerii din Lautenburg. Trei sute de tacîmuri erau repartizate la douăsprezece mese.

Stăteam între un comandant de dragoni și soția unui consilier de curte. Nu mi-au adresat un cuvînt tot timpul mesei.

Muzica regimentului 182 cînta, între feluri, în sala Dietei.

N-o vedeam nici pe marea ducesă, nici pe rege, nici pe duci, prima masă fiindu-mi complet ascunsă de flori.

În clinchetul cupelor de șampanie și în larma toasturilor, mă făcui nevăzut de la masă și intrai în sala Dietei, iar de acolo în sala de onoare de unde puteam vedea spectacolul intrării suveranilor.

Un glas melodios mă smulse din reflecțiile în care mă pierdusem.

— Bine, domnule Vignerte, de ce izolarea asta ?

Eram singur în imensa sală cu dòmnișoara de Graffenfried.

— Dar dumneavoastră, domnișoară ?

— A ! eu : e cu totul altceva, marea ducesă m-a rugat să dau o raită pe aici înainte de-a veni toată lumea. Valeții sînt atît de proști. Ține ca florile ei să fie frumos aranjate.

Mă uitai în jurul nostru, în sala admirabil decorată cu flori. Irișii violeți și trandafiri galbeni. Dar ce mari și ce frumoși, așa cum nu știu dacă-mi va fi dat să mai văd vreodată.

— Sînt flori de la ea de-acasă, irișii de pe malul Volgăi și trandafiri din Daghestan. Sînt aduse cu trenul în fiecare lună. Ea spune că florile de aici nu sînt aspectuoase, îmi explică Melusina. Nu-i așa că astea sînt frumoase ? mă întrebă ea mirosind un mănunchi de trandafiri.

— Și ea e frumoasă ! murmurai eu, fără să știu ce spun.

Interlocutoarea mea mă privi zîmbind.

Domnișoara Melusina de Graffenfried era îmbrăcată într-o rochie de satin de culoarea ivoriului, iar deasupra purta o tunică de tul brodată cu perle irizate. Nici o bijuterie ; numai la gît, un colier de perle trandafirii.

Zîmbea într-una, într-o stare de moleșeală, parcă, a întregii sale ființe parfumate, cuprinsă de o dulce lene.

— Nu-i așa ? murmură ea, ca pentru sine.

Și cu o subită ironie :

— Și ați venit să vă gîndiți la ea în mijlocul florilor sale ? Am să-i spun cum o văd.

— Domnișoară, vă rog...

— Nu, nu ! Vreau s-o cunoașteți, să veniți să ne vedeți. Știți, ne plictisim. Nu ne vizitează nimeni altul decît mărunțelul von Hagen. Și nu-i totdeauna distractiv.

— O iubește, nu-i așa ? o întrebai, apropiindu-mă de ea.

Melusina izbucni în rîs :

— E prea plicticos pentru așa ceva.

— Și ea ?

— Domnule Vignerte, răspunse Melusina, rîzînd și mai tare, treceți de la o extremă la alta, v-ați ținut atît de departe și acum ați trecut la cea mai mare indiscreție. Și, în orice caz, știți că nu vă purtați prea galant cu mine, punîndu-mi astfel de întrebări ?

Se aplecă. Îi simții aproape de tot pieptul frumos ; părul său negru îmi atinse ușor obrazul.

— Nu-i așa, mă întrebă abia șoptit, că mă găseați mai drăguță azi-dimineață, înainte de a fi văzut-o pe ea ?

Mă luă de braț și-mi spuse aproape poruncitor :

— Ei bine, priviți-o acuma !

În mijlocul zăngănitului săbiilor și a pintenilor, cortegiul intră în sala de onoare unde mii de becuri electrice se aprinseseră deodată.

*

* *

Recepțiile de la curțile germane au incomparabila strălucire pe care le-o dau splendidele uniforme ale Imperiului. În fața ochilor mei uluiți se desfășura prodigioasa gamă

de dolmane albastre, roșii, negre, tivite cu blană, scînteind de aurării.

Șirul de husari din Lautenburg prezenta săbiile.

În față, la braț cu regele Wurtenbergului, înainta marea ducesă Aurora.

Drapată într-o catifea verde Metternich, care-i lăsa gol tot umărul stîng, avea un decolteu extraordinar de îndrăzneț. Vedeam șerpuind îndărătul ei lunga trenă brodată în fine arabescuri de argint. La mîna dreaptă avea un solitar fixat într-un inel de platină și la cea stîngă un smarald prins între briliante.

Dimineața, nu-i văzusem părul. Acum îmi apărea în fața ochilor bogăția părului ei de un blond roșcat, rulat într-o torsadă în jurul capului ca un fel de calotă de aur, deasupra căreia o diademă de smarald, ciudată și barbară, se arcuia într-un semicerc.

O clipă privirile ni se încrucișară. Mi s-a părut că ceea ce-a citit în ochii mei nu i-a displăcut. Eram probabil singurul din această asistență, abrutizată din pricina etichetei, care îndrăznea, fără a-și da seama, să contemple această femeie.

Îți amintești, dragul meu prieten, de *Zîna cu grifoni* a lui Gustave Moreau ? Îți amintești de ființa ceea ambiguă, în peisajul albăstrui, mai puțin profund decît ochii verzi ai Aurorei de Lautenburg ? Ea poate să-ți dea cea mai bună idee despre marea-ducesă. Melusina avea și ea acel ceva nedefinit și același mister tulburător al formelor, și totuși, cît era ea de rafinată, de răscolitoare, părea grosolană pe lîngă această Titania.

Ceea ce tabloul lui Moreau nu te va ajuta să înțelegi este acel amestec de gingășie copilărească și hotărîre din alura acestei prințese. Tip de creolă boreală, molatecă și bruscă în același timp, avea strălucirea orbitoare și frăgezimea zăpezii în lumina soarelui. Șoldurile, pe care le ghicești a fi puțin ascuțite, sînt destul de înalte. Simțeai că, dacă ar fi consimțit să-și strîngă talia, ar fi fost extraordinar de subțire. Dar teaca de catifea îi păstra întreaga

suplețe pe care i-o da contactul nemijlocit cu trupul. Te apuca o adevărată frenezie la gîndul că, scos din învelișul acesta, corpul ei s-ar fi înălțat ca un crin rece și pur.

În mijlocul bărbaților pe al căror obraz vinurile au marcat cu țesătura de vinișoare începutul congestiilor, această statuie palidă, pe jumătate goală, rămînea în mod miraculos albă și curată.

Buzele-i erau fardate, ochii încondeiați și, la drept vorbind, unghiile îi erau destul de trandafirii. Dar ce bine se vedea că ea s-a amuzat doar întrebuințînd asemenea procedee, prin care celelalte femei se chinuiesc să se facă frumoase. Frumusețea ei surîdea că a recurs la ele. Ea le folosea numai pentru a dovedi și mai bine că nu-i sînt indispensabile.

Surîsul... ce-i rătăcește pe palida-i figură este cu totul convențional. Prizonieră a etichetei, și-a compus un obraz de circumstanță. Cine o privește cu atenție o intuiește, cu atît mai mult cu cît din cînd în cînd o expresie care moare îndată ce se naște tulbură această frumoasă armonie gravă și voită. În expresia aceasta se amestecau atîtea sentimente cîte culori are prizma. „Dacă o voi cunoaște cîndva mai bine pe alteța-sa, voi reuși poate să le analizez", mă gîndeam. Pînă atunci, am distins în această licărire două tonalități indiscutabile, ironia și plictisul.

Femeia aceasta molatecă și obosită, este aceeași cu fantastica amazoană de azi-dimineață ? O prefer așa cum era atunci. Nu-mi plăcea că umăru-i era atît de dezgolit. Aș fi vrut să-l acopăr cu greul ei mantou de hermină. Roiau o duzină de bărbați în jurul ei. A ! știam bine că-i suverana lor și că ochii lor aveau aproape rigiditatea poziției de drepți în fața ei. Dar, dacă nu și-ar fi închipuit că sînt observați, ce repede ar fi părăsit această rezervă.

Și într-adevăr, ce altceva făcea micul husar roșu de colo, care ascunzîndu-și fața sub o jerbă de flori, lăsa să alunece pe frumosul ei umăr o privire înspăimîntător de lacomă ?... „Pleacă, necioplitule ! Du-te la greoaiele și supusele tale nemțoaice, cu brațele ca niște cartaboși și talia

în formă de *diabolo* [1]. Asta nu face parte din rasa ta. Nu-i de nasul tău, bădăranule !

Te disprețuiesc și te invidiez. Îți invidiez dolmanul roșu ca macul, panglicele gălbui ale decorațiilor, tot aurul care te face să strălucești, gradul tău de locotenent al regimentului 7 husari, care creează — în lipsa alteia — o legătură ierarhică între tine și tulburătorul tău colonel. Aș putea atunci să mă apropii de ea și să-i torn la complimente — așa cum fac ei acuma — în legătură cu șarja de azi dimineață."

Cu aproape tot obrazul ascuns în buchetul de irișI pe care îi ducea mereu la nas, mulțumea cu îngăduință ofițerilor care o felicitau.

— Ei, nu. Exagerați. Tot meritul îl are Taras Bulba. Eu vă admir pe voi că l-ați putut urma pe caii voștri. Pe lîngă el, caii de aici sînt niște cai de cotiugă.

Era oare o iluzie ? Dar mi se părea că nu i-ar fi fost imposibil, dacă ar fi vrut, să vorbească germana cu un accent mai puțin străin.

La stînga, într-un boschet, muzica regimentului 182 atacă un vals. Începe balul.

— Uzurpăm locul dansatorilor, domnii mei. Duceți-vă la dansatoarele dumneavoastră, care trebuie să fie supărate pe mine. Domnule conte, condu-mă, te rog, spuse ea, luîndu-l de braț pe generalul Eichhorn.

Și cu ce gravitate, cu ce aer de reculegere se învîrteau toți nemții și nemțoaicele alca. Ce-și mai zornăiau pintenii. Frumoasele culori ale Imperiului, la lumina lustrelor, se amestecau într-un caleidoscop scînteietor.

— Domnule Vignerte, nu valsați ? !

— Dansez destul de prost, domnișoară, și apoi, ce sărac și ridicol apare un costum civil între atîtea uniforme.

— Nu-i un motiv, ripostă Melusina. Uitați acolo pe blajina doamnă von Wendel, care s-ar mulțumi cu costumul dumneavoastră. Hai, duceți-vă și invitați-o !

[1] Jucărie făcută dintr-un fel de mosor, alcătuit din două conuri cu vîrfurile opuse unul altuia.

— Dacă-i vorba să dansez pentru a dansa, v-aș prefera pe dumneavoastră.

— Eu n-am timp. Trebuie să fiu atentă, să le combin pe bietele fete, care nu și-au găsit parteneri, cu dansatorii timizi. Luați-mă de braț, mă veți însoți.

Această femeie drăguță pe care o simt aproape de mine îmi dă siguranța care-mi lipsea pînă acum.

— Domnișoară de Graffenfried ! Domnule Vignerte ! Glasul lui Marçais.

Într-o ținută de supremă eleganță, șade alături de marea ducesă. Dumnezeule ! Îmi face semn să mă apropii.

— Nu se poate ajunge niciodată la dumneavoastră ? mă întrebă el, rîzînd. Poftiți aici, domnul meu.

Mă prezentă marei ducese.

— Doamnă, l-am adus pe domnul Vignerte mai mult pentru dumneavoastră. Dar se pare că nu sînteți grăbită să primiți cadourile care vi se oferă.

Ea răspunse cu nepăsare :

— Eu ! dar nici n-aș dori altceva decît să-l cunosc pe domnul Vignerte. Se pare că-i un om fermecător. Scuzați-mă, domnule, dacă spun : se pare ; încă nu mi-am putut da seama cu însămi. Lucrați mult, după cît mi s-a spus "

Aceeași frază pe care mi-a trîntit-o și Melusina. Ce rușine ! Am să te trag mereu după mine, robă a pedanților ? Voi trece totdeauna drept omul care muncește mult, cu care-mi petrec nopțile visînd niște lucruri a căror nemărginită voluptate nimeni n-o va bănui vreodată ?

Am să-i răspund. Simt că nu voi putea să mă stăpînesc să nu-i răspund o dată pentru totdeauna acestei femei disprețuitoare. Dar ea se ridică în picioare.

— Scuzați-mă ! Trebuie totuși să dansez cel puțin o dată !

— Domnule von Hagen, chemă ea.

Era acolo, micul husar roșu. Înainta, umil și încîntat totodată. Ah ! știam că va sosi și ziua cînd îi voi trage palme.

În sală, se făcu vid. Valsul marei ducese Aurora era ca un vîrtej. Se vedea că fiecare se temea să nu fie atras în orbita lui. De aceea dansatorii lăsau locul gol.

•

Ei doi valsau. La început dansul a fost lent — un vals german, în trei timpi. Apoi, însă, se acceleră. A fost numai în doi timpi. Nu era nici vals nici boston, ci un vîrtej ameţitor, însă armonios. Un murmur de admiraţie porni din mijlocul asistenţei. Marele duce Frederic August privea această învolburare şi zîmbea — şi zîmbetul lui aducea a orgoliu.

Nu mărunţelul Hagen, atît de zvelt şi de agil totuşi, conducea această cursă circulară. Ci trupul înalt, în veşminte verzi şi albe. Cu nepăsarea ei de totdeauna, se învîrtea, se învîrtea, se învîrtea.

Hagen luneca în neştire. O nespusă bucurie îi colora obrazul de adolescent blond. Se lăsa în voia suveranei sale. Ba roşu, ba verde, ba roşu, ba verde, apoi totul se amestecă. Apăru o culoare nouă. Şi ei se învîrteau, se învîrteau, se învîrteau...

În Franţa, s-ar fi aplaudat.

Marea ducesă se întoarse la locul ei, cu înfăţişarea-i de crin obosit. Făcînd o mişcare ca să-şi ridice puţin umărul drept al rochiei, frumosul buchet liliachiu de irişi, pe care nu-l părăsise o clipă, căzu jos. Mă repezii şi-l ridicai.

— Mulţumesc, domnule, îmi spuse fără a mă lua în seamă.

Apoi, lăsa să-i cadă iar florile — de astădată într-adins.

— Dumnezeule ! Cum s-au mai ofilit !

. . . . . .

Am intrat în camera mea. Am deschis fereastra şi, sprijinit în coate, cu ochii la stelele reci, am plîns, aşa cred.

Am înţeles. Îmi era în mod iremediabil ostilă. Ce-o fi ? Ce-i făcusem ? Nu puteam înţelege.

Ştiam, nenorocitul de mine, ce mi-a mai rămas de făcut : să mănînc.

Mai ajungeau încă pînă la mine frînturi de muzică. Pe Koenigsplatz treceau maşini ale căror faruri aruncau puternice lumini. Cei dinăuntru erau fericiţi. Ei au mai văzut-o şi după ce n-am mai văzut-o eu.

Să mănînc...

IV

„BINE, RAOUL VIGNERTE ! Şi acum, ce pretenţii ai ? Ce nebunie te-a apucat ? N-au trecut decît cîteva săptămîni de cînd te întrebai dimineaţa ce-ai să mănînci seara. Nu-ţi puteai închipui o fericire mai mare ca aceea de a şti că ziua de mîine ţi-e asigurată. Iată-te acum asigurat pentru o lună, ba chiar pentru totdeauna. Nu ai decît să muncești. Munca e singurul lucru pe care nu-l regreţi niciodată. Şi totuşi, nu eşti fericit ! Ce zic eu, fericit ? Suferi ! Mai mult decît atunci cînd soseai în gara d'Orsay, şi te scotoceai prin buzunare să vezi dacă ai destul mărunţiş pentru bacşişul hamalului care ţi-a cărat valiza, ca nu cumva să schimbi hîrtia şi s-o cheltuieşti prea repede. Suferi ! Din ce cauză ? Din cauza blestematei tale imaginaţii. Nu-ţi dai seama că de-acum înainte zadarnic ţi-ar oferi soarta femeile Parisului şi tezaurele Iranului, dacă nu-ţi va împlini visul făurit de norii care-ţi umblă prin cap ? Ea, femeia visată, marea ducesă ! Sărmane năuc ! Te considerai clasic. Cînd vorbeai de teatrul romantic, rîdeai batjocoritor şi acuma, de vreme ce-i vorba de tine, eşti înclinat să găseşti firească aventura lui Ruy-Blas, lacheul monseniorului marchiz de Finlas. Tu ai fost acela care ţi-ai făcut idoli din Le Play şi Auguste Comte ? Poftim, mă amuzi ! Regina visurilor tale, ea este mai puţin potrivită pentru tine decît pentru micul husar roşu, obişnuit cu lenea, cu gradul şi cu blazonul...

M-am pus pe lucru ; și, puțin cîte puțin, praful bibliotecii s-a așternut într-adevăr peste invidia mea, peste ura și suferința mea.

N-am să mai pun niciodată piciorul în aripa stîngă a palatului. Îmi face plăcere cînd mă gîndesc că se plictisește împreună cu Melusina ei. Nu-i de mine aici.

Am să mai stau la Lautenburg cît timp am interes să stau, nu sînt grăbit.

Peste doi ani, cînd voi avea cinci sau șase mii de franci economisiți, și material pentru trei sau patru cărți, mă voi întoarce la Paris ; și cu spiritul meu metodic, amintindu-mi mereu de greutățile din trecut, am să cuceresc Parisul. Și Parisul face mai mult decît sălbatica ceea care mă disprețuiește.

Domnul Thierry îmi furnizase un admirabil plan de lucru, îmi dădeam seama mai bine de asta pe măsură ce răscoleam biblioteca. Istoria dinastiilor germanice paralele cu domnia lui Ludovic al XIV-lea parafrazează de minune dinastia acestuia, făcînd să iasă mai bine în evidență frumusețea ei neaoșă.

Să-l copieze pe regele Franței, aceasta era singura grijă a prinților germani de la sfîrșitul veacului al XVII-lea. Mijlocul de care s-au folosit de cele mai multe ori a fost atragerea artiștilor care au lucrat pentru el, sau a elevilor lor.

Dar pe cînd fiecare senior francez își făcea un punct de onoare din a avea un artist care să lucreze exclusiv pentru el, e foarte amuzant cînd îi vezi pe germani înființînd un fel de societăți cu scopul de a folosi în comun și la un preț mai scăzut pe cutare sau cutare pictor, sculptor, sau grădinar. Ei amintesc de acele modeste familii pariziene care cumpără în asociație la hală un sac de cartofi sau un miel.

Am găsit în arhive cea mai mare parte a devizelor semnate de pictorii și arhitecții francezi care au lucrat nu numai pentru ducii din Lautenburg și Detmold, dar și pentru cei din Lüneburg — Celle și pentru electorii din Hanovra. Ernout a sculptat cea mai mare parte din grupele

de marmoră aflate în grădini. Gourvil, elevul lui La Quintinie, le-a desenat. Lesigne, elevul lui Lebrun, a fost însărcinat cu executarea panourilor. Un catalan, Giroud, şi-a asumat lucrările în fier şi lăcătuşerie de artă. Zeyer, pictor în lac, profesorul prinţesei Sofia-Dorothea a împodobit cu fermecătoare motive uşile de la *Herrenhausen* din Hanovra şi din palatul Lautenburgului.

Socotelile erau discutate cu multă parcimonie de către intendenţii prinţilor. Adesea aceştia din urmă nu s-au dat înapoi să-şi pună autograful pe cererile de reducere. Am parcurs cu interes un amplu memoriu al lui Giroud, înaintat de artist în 1690 tribunalului din Hanovra, pentru a justifica cifra din factură la care se urca montarea unui număr de broaşte secrete la *Herrenhausen*. Ducele Ernest August, viitorul elector, şi-a văzut respinsă cererea sa de reducere. Erau judecători la Hanovra, cel puţin la data aceea.

Eram decis, în principiu, să-mi limitez cercetările la influenţa franceză asupra curţilor germane din veacul al XVII-lea. Aveam în faţa mea o adevărată mină de documente cu care puteam mulţumi completamente pe domnul Thierry şi să găsesc pentru mine însumi material suficient pentru o carte. Îi datorez lui Zeyer, pictor în lac, profesorul prinţesei Sofia-Dorothea faptul că mi-am extins proiectul iniţial. Am descoperit, printre hîrtiile lui cu diferite socoteli, ciornele mărturiei sale depusă în faţa comisiei de anchetă care a cercetat pe nefericita suverană din Hanovra. El poartă, astfel, răspunderea evenimentelor care vor urma.

Vignerte se opri, reflectă o clipă, şi îmi puse această întrebare neaşteptată :

— Cunoşti povestea dramatică a contelui Filip-Cristof von Koenigsmark ?

Ca răspuns, i-am recitat aceste două strofe :

Contele Koenigsmark, iubind o regină,
Îi deveni amant, după cum lumea zvonea,
În dormitoru-i unde ardea verbină,
Cînd ziua se năştea, cînd ziua-ncet murea.

Şăgalnicele gînduri prin cap ce-i trecea
Fără număr, cu drag, lui i le-a depănat.
Ea, ce muşcate, pansele îşi punea
In părul ei de aur, bătînd în roşcat.

— *Autorul acestor versuri, spuse Vignerte, a citit cartea lui Blaze de Bury* [1]. *E singura carte franceză mai reuşită despre această dramă. Ţi-o aminteşti?*

— *Mărturisesc că multe amănunte mi s-au şters din minte, îi răspunsei.*

— *Atunci trebuie să-ţi reîmprospătez povestea. N-are să-ţi lămurească aventura, pe care am avut-o eu. Ci are să ţi-o facă şi mai stranie încă.*

— Îţi aminteşti desigur care a fost situaţia statului Hanovra în 1680. Avea în fruntea sa un om pe cît de destrăbălat pe atît de dibaci ca politician, Ernest August, care a fost rînd pe rînd episcop de Osnabrück, duce, apoi elector de Hanovra.

Fratele său, Georg-Wilhelm, era duce de Brunswick-Lüneburg.

Ernest August avea un fiu, Georg ; Georg-Wilhelm o fiică, Sofia-Dorothea.

Ambiţia lui Ernest August avea două obiective.

Mai întîi : intrarea în patrimoniul familiei a statelor aparţinînd fratelui său. Nu exista decît un singur mijloc : să-l căsătorească pe Georg cu Sofia-Dorothea. Căsătoria avu loc în anul 1682. Ducesa de Brunswick-Lüneburg nu avea decît şaisprezece ani.

Cealaltă ambiţie a lui Ernest August ţintea mai sus : anume coroana Engliterei. Soarta l-a favorizat : unul după altul, cei doisprezece copii ai reginei Anna au fost seceraţi de moarte. Ernest August nu a apucat să vadă triumful politicii sale — a murit în 1698 — în schimb fiul său Georg a cules roadele. În 1714, la moartea reginei Anna, s-a urcat pe tronul Marii-Britanii sub numele de Georg I. S-a urcat singur pe tron : cu optsprezece ani mai înainte,

[1] *Henri Blaze de Bury* (1813—1888), autorul lucrării : *Episod din istoria Hanovrei.*

în urma unor infame mașinațiuni, se despărțise de soția lui, și atunci cînd soțul își punea pe cap coroana Engliterei, nefericita Sofia-Dorothea își sfîrșea zilele în castelul Ahlde, mai puțin palat și mai mult închisoare.

Iartă-mă că ți-am prezentat faptele într-un mod atît de sec : esențialul este să fim clari.

Istoria divorțului Sofiei-Dorothea este istoria asasinării contelui Filip-Cristof de Koenigsmark.

Aparținînd uneia dintre cele mai nobile familii suedeze, prieten cu prințul elector de Saxa, tot atît de brun și frumos pe cît era Sofia-Dorothea de frumoasă și blondă, contele Filip și ducesa de Brunswick-Lüneburg s-au cunoscut în copilăria lor la Celle și s-au logodit cu inocență. Împrejurările i-au despărțit. Filip a plecat să-și ducă viața lui aventuroasă de frumos condotier suedez la curtea lui Iacob al II-lea, a lui Ludovic al XIV-lea, la Dresda, la Veneția...

Căsătoria Sofiei-Dorothea i-o fi reînviat vechea dragoste, i-o fi rănit vanitatea ? Fapt este că într-o bună dimineață, Hanovra se trezi cu contele Filip von Koenigsmark în vizită.

Curtea Electoratului era un loc de desfriu, de putreziciune, în care se ofilea încet, încet frumosul crin care era Sofia-Dorothea.

Înșelată de un soț pe care-l disprețuise totdeauna, silită să-i arate o figură surîzătoare îngrozitoarei contese de Platen, abjecta favorită a lui Ernest August, își găsise cel mai bun refugiu în singurătate, preocupată numai de creșterea celor doi copii ai ei, un fiu care urma să devină regele Engliterei și o fată care avea să fie regina Prusiei.

Dar iată că sosește Koenigsmark la Hanovra, și începe drama.

Contele Filip a venit să se răzbune, să recucerească inima Sofiei-Dorothea. Dar nici nu apucase s-o vadă și contesa de Platen se și îndrăgosti de el. Koenigsmark consideră că nu-i diplomatic s-o jignească pe atotputernica favorită. Dar a trebuit să meargă foarte departe ca să n-o jignească pe femeia aceea care era Messalina și lady

Macbeth laolaltă. Contele Filip merse atît de departe cît i-a fost posibil : contesa de Platen compromisă, avea să fie în mîinile lui. Dar el a încăput pe mîinile contesei.

Atunci începu frumoasa idilă dintre Filip de Koenigsmark și Sofia-Dorothea. Sumbrul palat *Herrenhausen* fu martorul iubirii lor efemere. Sofia-Dorothea a crezut mai întîi că frumosul conte nu venise la Hanovra decît pentru a o vedea pe ea, nefericită și părăsită, după ce a fost constrînsă de voința paternă să se mărite cu un altul. Legătura aproape publică dintre Filip și contesa de Platen se adăugă la pătimirea ei. Dar, într-o dimineață, ducîndu-se cu doamna ei de companie într-un boschet al parcului de lîngă *Herrenhausen,* unde avea obiceiul să se odihnească în fiecare zi, îl zări pe conte plecînd pe furiș. Lăsase pe bancă o hîrtie făcută sul, cu aceste versuri în maniera lui Benserade [1] :

Ce păstor nestatornic odinioară eram !
Toată ziua prin tufișuri...
Căutam păstorițe în hățișuri.
Cu mare plăcere le schimbam !
Dar cînd am văzut-o pe fermecătoarea Sylvie,
Și numai pe dînsa am iubit,
O schimbare nouă s-a ivit :
Am devenit statornic — și în veci voi fi !

Sofia-Dorothea a fost oare amanta lui Koenigsmark ? Chiar după ce-am citit corespondența lor găsită în arhivele Gardiei, mai stau la îndoială. Recunosc însă că a fost imposibil să nu fie bănuiți de o curte atît de coruptă ca aceea din Hanovra, cînd se știa că soția ducelui moștenitor îl primea în fiecare noapte pe frumosul aventurier suedez în apartamentul ei.

Răzbunătoarea contesă de Platen a fost ultima care a aflat că era de rîsul întregului castel. Dar ziua în care a aflat a fost și ziua în care s-a decis pierderea contelui și a ducesei.

[1] *Isaac de Benserade* (1613—1691), poet la curtea lui Ludovic al XIV-lea, autorul unor rondouri și sonete celebre.

În seara de sîmbătă 1 iulie 1694, cînd Koenigsmark veni acasă găsi pe masa lui un bilet care conținea aceste simple cuvinte scrise în grabă cu creionul :

Astăseară, după ora zece, prințesa Sofia-Dorothea îl va aștepta pe contele de Koenigsmark.

Biletul acesta fals, care imita scrisul Sofiei-Dorothea, era opera contesei de Platen.

Nepăsător și curajos ca Bussy d'Amboise [1], Koenigsmark se duse la prințesă. Și la ora două noaptea plecă.

A doua zi dimineața, Sofia-Dorothea văzu din balconul său doi bărbați cu un aer neliniștit, rătăcind prin parc. Erau servitorii lui Filip, care-și căutau stăpînul. Nici ei, nici nimeni altul nu avea să-l mai vadă vreodată.

Asta-i tragedia, prietene. Iată și deznodămîntul : divorțul Sofiei-Dorothea. Această tînără femeie de 28 ani era înconjurată de o lume de dușmani. Ea voia să-și părăsească bărbatul, de care-i era groază. Se lovea de blestemul tatălui ei ; bătrînul duce Georg-Wilhelm i-a impus fiicei sale o căsătorie din rațiuni de stat. O trecătoare dragoste nenorocită nu trebuia să strice frumoasele calcule care duceau poate la tronul Engliterei. Nefericita nu voia să audă nimic. Era o situație periculoasă de altmintrelea : contele suedez avea relații. În cele din urmă, la capătul unui proces dintre cele mai dezonorante, divorțul fu pronunțat în defavoarea ei. I se luară copiii. Soția regelui Engliterei, redevenită simplă ducesă, muri în 1726, prizonieră în castelul ei din Ahlde. Abia atunci se va îndupleca tatăl ei. Castelul în care s-a născut își va deschide cavoul în fața cadavrului ei. Există în donjonul din Celle, în colțul cel mai întunecat al criptei, un modest sicriu, fără nici o inscripție. Este sicriul care închide rămășițele pămînțești ale Sofiei-Dorothea, soția electorului Georg-Lu-

[1] *Louis de Bussy d'Amboise* (1549—1579), celebru prin numeroasele sale dueluri ; a murit asasinat de contele de Montsoreau pe a cărui soție a sedus-o. Ultima sa aventură constituie subiectul romanului *Doamna de Monsoreau* de Alexandre Dumas.

dovic de Hanovra, rege al Engliterei, sub numele de Georg I.

Ţi-am rezumat, pe cît de scurt mi-a fost posibil, povestea lui Filip de Koenigsmark şi a Sofici-Dorothea. E inutil să-ţi spun că multe aspecte ale acestei drame rămîn în umbră. Asasinarea contelui este desigur episodul ale cărui amănunte sînt cunoscute cel mai puţin. Concordă mărturiile asupra unui fapt: contesa Platen a fost aceea care i-a pregătit capcana, în care avea să moară. Zece zbiri l-au străpuns cu săbiile. Îngrozitoarea contesă i-a dat ultima lovitură. Dar ce s-a făcut cu corpul? Aici începe misterul. Părerile sînt împărţite. Contele o fi fost înmormîntat, după cum pretind unii, într-o groapă săpată în parc? Sau, după o altă versiune, pe care am motive s-o cred cea bună, a fost acoperit de var şi băgat sub dalele aşa-zisei săli a cavalerilor? Sau, cum susţine autorul *Istoriei secrete* [1], a fost pur şi simplu aruncat în haznalele ale căror conducte duceau la Lena, apa care curge pe lîngă temelia castelului? Să fi fost al lui cadavrul descoperit cu douăzeci de ani mai tîrziu, sub planşeul unui cabinet de toaletă din *Herrenhausen*, aşa cum susţine Horace Walpole [2]? Nu pun aceste întrebări decît pentru a-ţi explica — deşi mie mi se pare şi acum inexplicabilă — nerăbdarea ce m-a cuprins să rezolv această enigmă. Trebuie să înţelegi că problema mă pasiona pe mine mai mult decît pe oricare altul, din cauza mediului în care mă aflam, atît de asemănător aceluia în care s-a întîmplat drama, precum şi din pricina nepreţuitelor documente pe care biblioteca ducală mi le punea la dispoziţie.

[1] *Istoria secretă a ducesei de Hanovra*, expunere succintă publicată la Londra, în 1732, fără nume de autor şi atribuită baronului de Bielefeld, însărcinatul cu afaceri al Curţii Prusiei la Hanovra. În urma acestei indicaţii bibliografice şi a celor următoare, am completat amintirile pe care mi le-a lăsat povestirea lui Vignerte, cu ajutorul articolelor lui Blaze de Bury, apărute în *Revue des Deux Mondes*, şi adunate în 1855 într-un volum intitulat: *Episod din istoria Hanovrei, Koenigsmark*. (Nota autorului.)

[2] *Horace Walpole* (1717—1797), scriitor englez, a trăit mulţi ani în Franţa, cunoscut şi prin ale sale *Memorii cu privire la domnia lui George al II-lea*.

Izvorul cel mai prețios cunoscut pînă atunci era corespondența dintre Koenigsmark și Sofia-Dorothea, care se găsește actualmente în arhivele bibliotecii Gardia, din Loeberod, în Suedia. Corespondența a fost descoperită de profesorul Palmblad, care a publicat cîteva extrase în 1851 la Upsala.

Cînd s-a despărțit de mine, domnul Thierry, semnalîndu-mi lucrările lui Palmblad, spera că-mi va fi posibil să pun mîna la Lautenburg pe o parte din această corespondență care a rătăcit destul de mult prin Germania înainte de a se opri la Loeberod. Nu am găsit nimic în această privință, dar nereușita mi-a fost compensată printr-o descoperire deosebit de prețioasă.

Fiica Sofiei-Dorothea, ți-am amintit adineaori de ea, se măritase cu prințul regal al Prusiei, regele-sergent de mai tîrziu Frederic I : „Un bărbat foarte aspru și tiranic, ne spune Blaze de Bury ; primul lucru pe care l-a făcut, cînd s-a urcat pe tron, a fost să interzică în mod formal soției sale orice fel de legături cu prizoniera din palatul Ahlde. Numai după ce Sofia-Dorothea a moștenit de la mamă-sa un venit de douăzeci și opt de mii de scuzi, sumă destul de frumoasă pe vremuri, avarul suveran i-a arătat oarecare prietenie, prietenie foarte interesată de altfel, deoarece se baza exclusiv pe drepturile pe care le-ar fi putut obține soția sa ca moștenitoare, drepturi îndelung stabilite prin consultațiile celebrului jurisconsult Thomasius [1]."

Regina Prusiei era o soție docilă, dar îmboldită pe-ascuns de confesorul ei, își reproșase dintotdeauna că n-a avut curajul să ia în mod deschis partea mamei sale adoptive, a cărei nevinovăție o presimțea. Ea a profitat de mai buna dispoziție a temutului ei soț și a început să adune piesele necesare unui proces de reabilitare. Din păcate, în 1726 Sofia-Dorothea a murit. Regala sa fiică n-a încetat să ducă mai departe pioasa ei acțiune. Prin grija ei și cu ajutorul luminat al aceluiași jurisconsult Thomasius, s-a cons-

[1] Blaze de Bury. *Episod din istoria Hanovrei, însemnări și piese justificative*, p. 378. (Nota autorului.)

tituit un enorm dosar cuprinzînd aproape o mie două sute de documente. Din dosar reieșea în mod limpede nevinovăția Sofiei-Dorothea și mîrșăvia contesei de Platen.

Acest monument de pietate filială nu avea să servească la nimic. O notiță anonimă, introdusă la începutul dosarului, arăta că în urma observațiilor lui George al II-lea, regele Angliei, transmise cumnatului său, Frederic I al Prusiei, prin ministrul Marei-Britanii, nu s-a dat curs procesului de reabilitare a Sofiei-Dorothea. Regele Angliei atrăgea atenția surorii sale, nu fără dreptate, că tot ce se va stabili întru descărcarea prințesei, mama lor, va cădea în sarcina regelui, tatăl lor.

În fața rațiunii de stat, slaba regină a Prusiei se înclină. Dosarul, de aci înainte inutil, după multe peripeții, menționate în această însemnare, sfîrși prin a încăpea, în anul 1783, în mîinile marei ducese Carlota Augusta de Lautenberg, nepoata Suveranei.

Acest dosar am avut fericirea să-l descopăr, spre finele lui ianuarie 1914, printre manuscrisele neinventariate încă ale bibliotecii ducale.

De la reproducerea autentică a interogatoriului domnișoarei de Knesebeck, confidenta Sofiei-Dorothea, pînă la minuta confesiunii contesei de Platen [1], se afla în acest dosar un material cu care se putea reface în întregime istoria dramei misterioase din *Herrenhausen*. Cu dezinvoltura obișnuită a eruditilor față de piesele neinventariate, am transportat în camera mea cele șase mape in folio care relatau în amănunțime tenebroasele întîmplări.

Cîtă dragoste și cît cavalerism, cîte crime și cîtă curtoazie, ce lux, ce frenezie de viață și de moarte în aceste file îngălbenite, în aceste minute scrise cu litere mari în felurite limbi ! Noaptea, după ce tot castelul dormea, îmi trăgeam masa în fața ademenitorului foc de butuci din cămin, și lucram cu un fel de înfrigurare, de ardoare. Veneam în contact direct cu istoria, istoria vie,

[1] Copia acestei confesiuni, intitulată *Discurs funebru al contesei C. E. de Platen*, figurează în manuscris în arhivele orașului Viena. (Nota autorului.)

nu aceea de a doua sau a treia mînă, care mi se oferea, distilată, după un anumit program, de către biblioteca de la Sorbona. La drept vorbind, la seaca erudiție din creierul meu se adăugau acum fumurile unui straniu romantism. În fața ochilor mei juca curtea de Hanovra, fantasmagorică și crudă : Ernest August, silen politic ; Georg Ludovic, desfrînat și mărginit ; contesa de Platen, redutabilă Messalină, care, cu toate acestea, fusese, fără îndoială frumoasă și atrăgătoare ; Koenigsmark, aventurierul brunet cu tunica sa scurtă, roz-aurie, pătată de sînge, și mai ales Sofia-Dorothea, blondă, zveltă și pură, în brocartele de argint pe care le purta în ziua nunții sale.

De argint, așa o fi ? Asta-i istorie, descripție livrească. Eu, însă, mi-o închipuiam mult mai frumoasă, și mai reală, într-o altă rochie, o rochie pe care am mai văzut-o. O rochie de catifea verde !

Era pe la sfîrșitul iernii, o iarnă care începuse să dea în primăvară. Prin fereastra întredeschisă — ca șemineul să tragă mai bine — intrau pale de aer, aproape niște efluvii. Simțeam crengile descărnate ale copacilor, negre în beznă, cum se înmlădiau așteptînd mugurii de mîine.

Atunci, prietene, dragul meu prieten — cînd moartea pîndește din toate părțile, îți pot mărturisi aceste nebunii care constituie prețul și onoarea vieții unor oameni ca noi — fascinat de amintirea frumosului aventurier asasinat și a frumoasei regine moarte, mînat de un instinct a cărui siguranță am înțeles-o mai tîrziu, am deschis, cu inima palpitîndă, ușa camerei mele. Coridorul era scufundat în beznă. Scara veche scrîșnea sub pașii mei. Am văzut adesea, în sala de onoare, pîlpîind lanterna paznicului. Ce-aș fi putut răspunde, te întreb, dacă cineva s-ar fi răstit la mine ?

Ușa deschisă spre parc era un mare dreptunghi de un albastru crud, în care tremura, la mijloc, misterioasa Casiopeea. Strecurîndu-mă pe lîngă peluzele bătute de lună, ascunzîndu-mă în romburile de umbră ale tiselor, mergeam. O fereastră strălucea în partea centrală a palatului ; ce tîrziu lucra marele duce Frederic August !

Totul era întunecat în aripa stîngă. Dar ajungînd la extremitatea clădirii, și lipindu-mă de zid, știam bine că nici acolo nu doarme toată lumea.

Încă nu venise primăvara. Dar simțeai, realmente, că privighetoarea se pregătește să cînte. Trandafirie și longitudinală, o dîră luminoasă se întindea, subțire, pe prundișul greblat, dînd și aici în vileag o fereastră luminată, împovărată de draperii, voalată de perdele.

Privighetoarea nu cînta încă în parcul francez, construit în această Germanie, unde mă mînase destinul. Dar, din partea cealaltă a ferestrei, venea un vaiet, vibrant, răscolitor, întrerupt prin intervale de tăcere nejustificate, care îmi torturau nervii cu cele mai ciudate presupuneri, un vaiet lent și molatic răzbea din interiorul palatului pînă în inima mea... cînta la vioară domnișoara Melusina de Graffenfried ; îi cînta stăpînei sale acele cîntece de leagăn ale lui Schumann, de care niciodată nu te poți tămădui.

V

CEA MAI GROZAVĂ compilație geografică din lume și, trebuie s-o mărturisesc, cea mai prețioasă este *Petermans Mittheilungen* [1]. *Analele de geografie* ale noastre nu sînt decît o palidă reproducere a lor. Rușii au un admirabil geograf : pe Voikov. Noi îl avem pe Vidal de La Blache, a cărui prefață la *Istoria Franței* a lui Lavisse este o capodoperă. Dar ei sînt unilaterali. N-au îmbrățișat tot. *Petermanns Mittheilungen* te deconcertează prin documentația lor universală. Profesorii mei de la Sorbona — nu voi cita numele lor, cred că s-ar simți jenați astăzi — mi-au afirmat de zeci de ori că nu se poate face nici un progres serios în geografie fără ajutorul acestui solid aparat științific.

Nu vreau să exagerez valoarea învățăturii pe care i-am dat-o elevului meu, sau largul ei caracter, făcîndu-te să crezi că pregăteam fiecare lecție, servindu-mă de *Mittheilungen*. Dar ori de cîteori aveam motive să insist asupra cutărui sau cutărui punct, nu uitam să recurg la prețioasa colecție.

Astfel am apelat la ajutorul ei cînd trebuia să-i vorbesc ducelui moștenitor despre o problemă cu deosebire la ordinea zilei, aceea a Camerunului și a recentelor cuceriri germane în Congo. Trecuseră aproape trei ani de

[1] Este vorba despre comunicările institutului german Perthes, publicate de geograful german *August Henrich Petermann* (1822—1878).

cînd celebrul tratat încheiat în urma tratativelor Cambon-Kiderlen-Waechter adusese imperiului faimosul *cioc de rață* și regiunea Togoland. Mi se părea foarte firesc să acord o importanță mai mare regiunii pentru care Kaiserul bătuse cu atîta strășnicie cu pumnul în masa diplomatică.

Niciodată n-am să uit ziua ceea. Era luni 2 martie. Se vor împlini în curînd opt luni.

După ce-am consultat tabla de materii a acelor *Mittheilungen,* am reținut titlurile și cotele a șase articole cu privire la Camerun și Congo. Al doilea, pe care l-am notat, semnat de profesorul Heidschütz, de la Universitatea din Berlin, era consacrat căilor de pătrundere (naturale și artificiale).

Punînd pe biroul din bibliotecă volumul care conținea articolul, mă pregăteam să iau notițe.

Pe cînd deschideam cartea la pagina cu articolul în chestiune, o hîrtie scăpă dintre file și căzu jos.

Era o foaie îngălbenită, împăturită în patru, acoperită cu un scris ascuțit, des și voluntar, în limba germană, și cu caractere latine. Nici o semnătură. Nici n-aveam nevoie de semnătură, ghicisem imediat despre ce era vorba și al cui scris era.

Cuprindea un adevărat plan de călătorie într-una din regiunile cele mai pustii ale Congoului, de-a lungul preacelebrului rîu Sangha. Itinerariile erau stabilite cu grijă, mulțumită informațiilor scoase din articolul profesorului Heidschütz, care, nu mă înșelasem, dădea asupra acestei regiuni cele mai recente precizări : drumuri practicabile, vaduri, mijloacele pentru o călătorie de explorare a țării, și asta de la debarcarea la Libreville pînă la reîmbarcare. Fiecare haltă fusese reperată : Ouesso, două zile, post francez, apă, hamali ; Manna, o zi, hamali ; Glegle pe N'Sagha, piroge, etc.

Mă apucă o surdă bucurie. Întîmplarea îmi pusese în mînă planul întocmit de însuși marele duce Rudolf cu privire la călătoria sa de studii, în cursul căreia avea să-l doboare boala. Nu era, o simțeam eu, bucuria istoricului care descopere un document ciudat, o dovadă incontes-

tabilă — avînd în vedere calitatea exploratorului — a premeditării loviturii de la Agadir. Ah ! preocupările mele istorice, ce departe erau de mine în clipele acelea ! Nu mă înhămasem la toate lucrările pe care le făcusem de la faimoasa serbare, cînd marea ducesă m-a făcut să sufăr un afront, observat de toată lumea — după cum mi s-a părut — decît din necaz, știam eu bine !

Pentru a înțelege cum trebuie natura sentimentelor care mă asaltau în timp ce descifram în amănunțime prețioasa hîrtie, e necesar să-ți vorbesc mai întîi despre fanteziile pe care imaginația mea nu încetase să le scornească din acea clipă. În zadar voiam s-o urăsc pe marea ducesă : nu eram în stare. Efortul acesta nu servea decît să-mi ațîțe și mai mult dorința de a mă apropia de ea, de a mă remarca în ochii ei, de a o convinge că nu doream altceva decît să-i dovedesc devotamentul meu. Să mă devotez ei ! Te întreb și pe dumneata, ce mă îmboldea să cred că această femeie minunată și orgolioasă avea nevoie de obscurul meu devotament ?... Imaginația mea o luase razna. La drept vorbind, nu se învîrtea chiar în gol. Îți închipui, desigur, că în lungile mele nopți singuratice, aveam tot timpul să mă gîndesc la sfaturile unui bărbat atît de ponderat ca domnul Thierry. Și ce amploare le-am dat ! Mă simțeam înconjurat de mistere. Știam, așa cum te știu pe dumneata, acum, alături, în umbră, că neliniștea care mă cuprindea adeseori era cauzată de presimțirea unei drame. Cercetările mele, nopțile mele consacrate întunecatei istorii a familiei Koenigsmark n-au făcut decît să mă tulbure și mai mult. Ai să-mi spui că asta-i romantism, că sînt fantasmele unei minți exaltate de o muncă solitară și, poate, de un sentiment prea copleșitor. Ai avea dreptate să gîndești astfel, dacă evenimentele n-ar fi venit să justifice exaltarea mea.

Oricum, dragul meu, înainte de a fi descoperit planul marelui duce Rudolf, ajunsesem să-mi făuresc un roman potrivit sensibilității mele. Pe marele duce Frederic August, atît de corect și atît de binevoitor cu mine, mi-l închipuiam ca un călău al soției sale, adorabila mare ducesă : frumusețea ei mă făcea profund nedrept. Mă

silea să atribui omului căruia îi datoram situaţia mea de atunci, care avea, desigur, avantajele ei, nişte crime imaginare, în timp ce-i ridicam în inima mea un piedestal femeii care şi-a arătat în public dispreţul faţă de mine şi, care, de atunci, de cîte ori aş fi avut ocazia să-i vorbesc, nu-mi dădea nici o importanţă. „Ce aer de martiră are — îmi ziceam eu, în clipele mele de rece luciditate — această femeie indiferentă, care-şi petrece nopţile făcînd muzică împreună cu Melusina ei, iar în timpul zilei călăreşte, vînează împreună cu mărunţelul ei husar roşu, cu Hagen ăla... Poftim, nu sare în ochi că cine e de plîns şi merită a fi iubit este marele duce! Ah! eu n-aş avea răbdarea lui!"

Zadarnic încercam să-mi păstrez calmul, să uit... O clipă după aceea, întorcîndu-mă la scumpele mele himere, mi-o închipuiam pe Aurora de Lautenburg aşteptînd de la reacţiile sălbatice ale calului, de la vînătoare, de la muzică, de la orice, alinarea durerii pricinuite de dispariţia primului ei soţ, un bărbat frumos, viteaz, care o iubea, pe care ea îl adora, desigur... şi gelozia pe care o zămisleau visările acestea mi-o făcea şi mai dragă.

Degeaba rezulta din unele convorbiri fragilitatea visurilor mele; doamna von Wendel, cu ura ei ascunsă împotriva marii ducese, mi-a vorbit, suspinînd, de bietul mare duce Rudolf, care a fost atît de nefericit; eram hotărît să nu iau în seamă nimic care putea zdruncina eşafodajul făurit de închipuirea mea.

Poţi să mă iei drept nebun! Să zicem că am fost nebun, oricum aş fi fost, înţelege, te rog, înfrigurarea cu care m-am urcat în camera mea, după ce am pus la loc volumul din *Mittheilungen* şi am vîrît în portmoneu preţioasa hîrtie.

Sesam, deschide-te! Eram prin urmare în posesia cheii misterioase, care-mi va permite să mă introduc la marea ducesă, să-i înving resentimentele. „Văzînd rîndurile scrise de mîna soţului ei preaiubit, va înţelege că acel care le-a descoperit şi i le aduce nu merită indiferenţa arătată pînă atunci. Poate că-şi va cere iertare... Şi în cazul acesta, voi opri cu energie cuvintele de scuză de

pe buzele ei. Şi va fi şi mai mirată că s-a putut purta cu mine aşa cum s-a purtat."

De două ori am rupt şi-am aruncat în foc scrisoarea începută, care trebuia să însoţească documentul. Prima nu mi se părea destul de respectuoasă, cealaltă prea pătrunsă de importanţa descoperirii. În cele din urmă, m-am oprit la un text cît se poate de simplu :

Doamnă,

Întîmplarea m-a făcut să descopăr un document care nu s-ar putea să nu intereseze pe alteţa-voastră. Permiteţi-mi să vi-l remit în plicul acesta, ca o dovadă a respectului şi a devotamentului pe care vi le poartă umilul servitor al alteţei-voastre.

Mă gîndeam să încredinţez plicul, împreună cu vreo două cuvinte explicative, domnişoarei de Graffenfried, care s-a purtat totdeauna faţă de mine cu cea mai măgulitoare amabilitate. S-a întîmplat un lucru neplăcut : Melusina tocmai era plecată ; a trebuit să las documentul în mîinile unei bătrîne cameriste ruse, pe jumătate idioată. Bătrîna l-a primit cu suspiciune şi a dispărut, bolborosind cuvinte neînţeligibile.

M-am întors apoi acasă. Înfrigurarea s-a risipit. Ajunsesem chiar să-mi fac oarecare încriminări cu privire la demersul meu. Ce noimă avea ? De ce mă amestecam eu ? Nu eram departe, cred, de dorinţa ca bătrîna rusoaică să fie şi mai idioată de cît îmi păruse şi să-mi rătăcească scrisoarea.

Răsunară paşi pe coridor. Cineva bătu la uşă. Intră Ludwig.

— Să mă scuze domnul profesor. Întreabă cineva de domnul profesor.

Se dădu la o parte şi lăsă să intre un lacheu. Credeam că am să cad jos, cînd am recunoscut livreaua în albastru şi aur a marii-ducese.

— Dacă domnul profesor binevoieşte să mă însoţească, mă invită el.

Zăpăcit de efectul atît de rapid al demersului meu, îl urmai fără să-mi iau măcar pălăria.

Trecurăm parcul de-a curmezișul. Unde mă ducea? Ajunserăm la grădina engleză pe unde coborîrăm. Mergeam de-a lungul rîului Melna, purpuriu între sălcii, acum, la apusul soarelui.

Dintr-un tufiș de castani, se auzi o împușcătură. Mi se păru că aud fremătînd crengile, parcă s-ar fi prăbușit o păsărică.

— Dacă domnul profesor binevoiește să intre.

Mă găsii într-un fel de cameră, construită din verdeață. Cu pușca încă fumegîndă în mînă, marea ducesă stătea în picioare.

— Iertați-mă, domnule, mă distram trăgînd în sturzi, mi se adresă ea.

Și, cu un gest, îl concedie pe lacheu.

*

* *

Eram singur cu regina visurilor mele. Știusem că va veni și această întîlnire, dar niciodată n-aș fi prevăzut că va avea loc sub această boltă de verdeață pe lîngă care trecusem de atîtea ori, cînd mă plimbam, fără a bănui măcar existența ei.

Preț de cîteva secunde ea mă privi stăruitor, în tăcere. Emoția mea era mai presus de orice ți-aș putea spune. Abia mai tîrziu, mult mai tîrziu am înțeles cît de mult mi-a folosit. Un interlocutor care tremură în halul acesta nu poate fi un adversar.

Cu glasul blînd, atît de blînd că n-o recunoșteam, îmi spuse, zîmbind, în cele din urmă.

— Vă mulțumesc, domnule Vignerte, pentru comunicarea dumneavoastră. Ați avut dreptate cînd v-ați gîndit că nici o amintire de la răposatul mare duce Rudolf n-ar putea să-mi fie indiferentă. Și adăugă: Ați putea să-mi spuneți cum a ajuns această hîrtie în mîinile dumneavoastră?

Îi povestii în amănunțime cum am descoperit-o. Trebuia să fi fost atîta emoție și candoare în povestirea mea, că o văzui impresionată.

— Domnule, îmi răspunse ea — și cuvintele ei erau de o blîndețe fără margini — dacă, așa cum sper, sîntem sortiți să ne cunoaștem mai bine, sînt sigură că pînă la urmă n-o să-mi mai purtați pică pentru comportarea mea cam dură față de dumneavoastră ; nu, să nu protestați ! Voit m-am purtat astfel. Indiferența femeilor e totdeauna simulată. Să știți că, pentru a mă înțelege, trebuie să cunoașteți unele lucruri, care vă sînt absolut necunoscute.

Unde erau frumoasele proteste cu care-mi făgăduisem să răspund la aceste cuvinte, pe care, totuși, le prevăzusem ?

— Tot mai lucrați atît de mult, domnule Vignerte ? mă întrebă Aurora cu un zîmbet care nu era lipsit de o dulce ironie.

— Doamnă... bolborosii eu, profund răscolit.

— A ! n-am pretenția să vă smulg serenisimului dumneavoastră elev. Dar îmi amintesc totuși că marele duce, aducîndu-vă aici, avusese amabila intenție să vă împrumute din cînd în cînd mie. Nu pot decît să-mi reproșez că nu am profitat încă pînă azi de această atenție.

Îndoiala în care mă aflam, neștiind dacă vorbea serios, mă ținuia locului ; îmi pierise glasul.

Ea mă întrebă :

— Știți să jucați bridge ?

— Dumnezeule, știu puțin, mă bîlbîii eu, blagoslovindu-i pe Kessel și pe bătrînul colonel Wendel cărora le datoram recenta mea inițiere în bridge...

— Ei bine, dragă domnule, jucăm bridge în fiecare seară, domnișoara de Graffenfried, locotenentul von Hagen și cu mine. Veți fi al patrulea. Îmi aduceți un serviciu mult mai mare decît vă închipuiți, zise ea zîmbind. E inutil să mai adaug că veți putea veni oricînd doriți. Continuă : Mi s-a spus că aveți cîteva cărți franțuzești din cele mai interesante. Citesc destul de mult ; mi-ar face plăcere să le cunosc, dacă, totuși, n-aș priva-o prea mult pe buna doamnă von Wendel.

Am simțit că-mi ard obrajii.

— Prin urmare ne-am înțeles, spuse ea, fără să-mi fi observat roșeața. Veniți cînd doriți, domnule Vignerte, dar dacă, adresîndu-vă o nouă rugăminte, v-aș dovedi prin asta încă o dată recunoștința mea, permiteți-mi să vă spun că aș fi fericită să poftiți astă seară pe la ora nouă jumătate.

Mă înclinai și eram gata să mă retrag, cînd ea îmi făcu semn să mă apropii :

— Domnule, îmi spuse ea, încet, cu voce gravă, e de la sine înțeles că tot ceea ce privește asta rămîne între noi.

Și îmi arătă scrisoarea mea, pe care o scosese dintr-un buzunar al jachetei sale negre, cu pulpane mari.

Mă mai înclinai o dată.

— Atunci, pe diseară, domnule Vignerte, și dacă vreți să atingeți culmea amabilității, încercați să faceți cît mai puțin zgomot la plecare ca să nu speriați sturzii...

M-am întors la palat, făcînd un ocol de-a lungul Melnei. Un pescăruș venea și se întorcea în zbor razant pe apa violetă. Avea culoarea smaraldului pe care-l zărisem la degetul palid al Aurorei de Lautenburg-Detmold, în timp ce-mi vorbea.

*
* *

Masa de bridge a marii ducese era instalată la primul etaj, într-un ciudat salonaș *Louis XV*. Două tablouri de Boucher, unul de Largillière și un admirabil Watteau erau obiectele cele mai valoroase. Și pretutindeni flori, mormane de flori.

La gîndul că va veni și Hagen, îmi făcusem un punct de onoare de a nu sosi eu cel dintîi. De fapt, era ora zece fără un sfert cînd am bătut la ușa care da la apartamentele Aurorei de Lautenburg.

Melusina îmi deschise ușa.

— Ce fericită sînt ! murmură amabila fată dîndu-mi mîna.

Marea ducesă mă primi cu un surîs, invitîndu-mă să iau loc la masa unde stătea ea și Hagen.

Husarul roșu îmi părea într-o foarte proastă dispoziție. Constatarea aceasta mă făcu să mă simt cît se poate de bine și, tot timpul cît a ținut partida, am avut față de el cele mai delicate atenții.

Aurora de Lautenburg avea un fel de tunică din mătase neagră, tivită, la guler și la mîneci, cu blană de șinșila, larg decoltată, toată garnisită cu găitane de aur. O rețea filigranată de aur îi strîngea enormul păr roșcat.

Nepăsătoare și îndrăzneață la joc, cîștiga aproape totdeauna, și nu pierdea niciodată un *contra*. Și Melusina juca bine. Eu făceam niște greșeli colosale, tăind cărțile cele mai bune, dar terminînd, cu toată placiditatea mea, prin a cîștiga.

Încercam o bucurie fără margini cînd mă gîndeam că, dacă marea ducesă n-ar fi fost de față, Hagen mi-ar fi aruncat de cîteva ori cărțile în obraz.

Sună ora unsprezece și prima mea partidă luă sfîrșit. Marea ducesă se ridică.

— Drăguțule, spuse ea pe un ton familiar lui Hagen, cărțile au să te nenorocească. Eu n-am uitat că mîine-dimineața ai inspecția generalului Hildenstein și că trebuie să fii în picioare la ora șase dimineața. Adăugă : Să nu-ți mai fie teamă că ai să ne lași singure, pe Melusina și pe mine. Domnul Vignerte va fi atît de amabil să ne țină companie. Hai, du-te la culcare.

Și cu un aer matern îi oferi sabia. El și-o încinse, aruncîndu-mi o privire plină de ură pe care mă făcui că n-o observ.

Melusina de Graffenfried zîmbea, cu veșnicul său zîmbet pierdut pe buze.

— Să trecem la mine, vreți ? întrebă Aurora. Domnule Vignerte, luați și cărțile pe care mi le-ați adus.

*

* *

Conform preceptelor stabilite de Edgar Poe în a sa *Psihologia mobilării,* camera marii ducese avea o formă rotundă. Un glob mare violet, fixat în plafon, răspîndea o lumină difuză, fără umbre.

Pe pereți cîteva gravuri de Burne-Jones, Constable și Gustave Moreau.

Camera era plină de flori, blănuri și pietre prețioase, trei lucruri cărora le acordam o deosebită preferință.

Florile se revărsau din toate părțile și mi-a trebuit mai bine de cinci minute ca să mă obișnuiesc cu parfumurile lor violente. Apoi, mă cuprinse o dulce toropeală, și abia putui să le disting.

Erau, firește, trandafiri și crini. Dar pe această canava sublimă, flora de la Ciornaia și a Caucazului brodase variațiile cele mai neașteptate.

Coada-mielului din Mongolia lăsa să-i atîrne de-a lungul pereților ciorchinii lungi de aproape un metru. Diocul trandafiriu umplea mesele cu jerbele lui mirosind a mosc. Pasiflora albăstrie care uimește primăvara țărmurile dezolate ale mării Aral, tuberoza din Erevan, sipica cărămizie, enorma garoafă multicoloră, inărița, balsemina și cernușca, ciuboțica cucului din Kazbec, margareta roșie din cheile Darialului, imortela din Colhida, în care se pitulește mititica pasăre verde asfir, toate aceste flori cunoscute și necunoscute la noi, aduceau în camera jilavă o primăvară eternă.

Privirile mele se opriră mai ales la irișii de un violet aproape negru și un parfum excesiv.

Marea ducesă mă observă și surîse :

— Sînt florile mele preferate. Sînt surorile acelora pe care le culegeam, cînd eram mică, pe malurile Volgăi.

Așezîndu-se pe patul ei, larg și jos, acoperit de două piei de urs alb, părul ei enorm, blond, scăpînd din strînsoarea rețelei, pe care și-o scoase, se revărsă pe blana albă.

La picioarele ei, stătea Melusina, pe o blană de tigru, cu cotul pe uriașul craniu al sălbăticiunii și acorda un fel de *guzla,* scoțînd niște acorduri plîngărețe și surde.

Marea ducesă își scoase, una cîte una, bijuteriile, punîndu-le pe măsuțele din jurul ei, la întîmplare. Pe un

scrin cu placă de onyx verde, pictat ca o cutie persană, recunoscui diadema barbară pe care o purtase în ziua sărbătoririi regimentului 7 husari. Alături, se afla o altă diademă, mai grea încă, împodobită cu safire.

Pe blănurile aşternute pe jos era un furnicar, ca nişte cărăbuşi şi buburuzi, de mici bijuterii trandafirii şi verzi, de origine armeană. Un colier mare de chihlimbar şi turcoaze, în formă de mătănii, atîrna la capul patului şi, deasupra lui, într-o nişă mică şi întunecată, era o icoană albastră şi aurie în faţa căreia strălucea o candelă.

Două cupe mari de argint, dumnezeieşte cizelate, stăteau aproape de marea ducesă. Într-una erau nişte petale ofilite, în cealaltă o infinitate de pietricele preţioase brute. Ea îşi cufunda mîna în cupă şi lăsa să curgă apoi, ca un pumn de nisip adunat pe malul mării, ploaia surdă şi scînteietoare de perle şi corindoni, de agate albicioase, de acvamarine, de cristali de sardonix şi peridot...

O, margrafă de Lautenburg, în ochii mei ai devenit iar prinţesa tătară, zîna orientală, zeiţă ieşită din valurile misterioase ale Volgăi.

*

* *

Ea mă rugă să-i povestesc în ce împrejurări am ajuns la Lautenburg. Cunoştea oarecare amănunte de la Marçais, dar văzînd zîmbetul care-i însoţea întrebarea, am înţeles ce caz făcea de perspicacitatea acestui diplomat.

Îmi cerea să-i spun povestea vieţii mele. Îi satisfăcui porunca şi-i vorbii cu cea mai mare simplitate posibilă. Simţind că o interesează şi că-i dispusă să mă asculte, nu mă putui opri să nu-i mărturisesc, la urmă, cu emoţie, chinurile pe care mi le pricinuise la prima noastră întîlnire; tocmai mie, care, de cum o zărisem, nu mai aveam altă dorinţă în inima mea decît aceea de a-i fi ei pe plac.

Cu ochii închişi, suflînd spre plafon volutele fumului de ţigară, Melusina de Graffenfried dădea aprobator din cap.

— Să uităm, vă rog, toate astea, domnule Vignerte, și dați-mi mîna, spuse marea ducesă.

Adresîndu-se apoi Melusinei în limba rusă — neștiind că și eu cunoșteam puțin limba ei maternă, îi zise :

— Nici el n-o să mă bage la *Kirchhaus*.

Domnișoara de Graffenfried dădu din cap, parcă i-ar fi răspuns : Nu v-am spus eu ?

— Melusina, porunci marea ducesă, aprinde samovarul.

În timp ce tînăra fată așeza ceștile în jurul masivului turn de aramă roșie, în care bolborosea apa, Aurora se ridică și deschise un scrin mic. Îmi făcu semn să mă apropii.

— Cunoașteți scrisul acesta ? mă întrebă ea, întinzîndu-mi o scrisoare.

Cercetai hîrtia. Nu văzusem niciodată scrisul arătat.

— E al răposatului mare duce Rudolf, îmi spuse ea scurt.

Mirarea mea atinse stupefacția. Ea nu se putu opri să nu zîmbească.

— În cazul acesta, doamnă, iertați-mă, nu mai înțeleg nimic. A cui este hîrtia pe care v-am remis-o, căreia îi datorez...

— Liniștiți-vă, liniștiți-vă, domnule Vignerte. Hîrtia căreia îi datorați stima mea și, chiar de pe acum, prietenia mea, hîrtia aceasta n-a fost scrisă de răposatul mare duce, soțul meu. Dar nu-i lipsită de valoare pentru mine. Cine știe, poate că, așa, are o valoare și mai mare.

În timp ce vorbea, desfăcu documentul.

— Văd aici un nume : Sangha, spuse ea. Știți ce înseamnă ?

— Da, de azi-dimineață : e un neînsemnat tîrgușor din Camerun, ultimul post german ; la zece leghe de fortul Flatters, primul post francez.

— Așa e, spuse, și ceea ce se pare că n-ați aflat încă, în tîrgușorul acela oropsit a murit de insolație, la 10 mai 1911, marele duce Rudolf. Unde a și fost înmormîntat. Așa încît, înțelegeți emoția mea cînd am citit pe lista etapelor, pe care urma să le parcurgă în călătoria sa, numele acelei etape unde s-a oprit pentru totdeauna.

— Dar a cui e lista ? Cine a făcut-o ?

— Un prieten ! răspunse marea ducesă. Tovarășul credincios de drum al marelui duce. Acela care i-a salvat viața, de două ori, în Congo. Acela care, neputîndu-l salva de boală, a stat de veghe lîngă el pînă la sfîrșit și i-a dat ultimele onoruri.

— Și se numește ? întrebai eu.

— Baronul Ulrich von Boose.

Scoasei un țipăt.

Boose, el a fost !

Marea ducesă se ridică, țeapănă, puțin palidă. La picioarele ei, Melusina încetă să mai ciupească ghitara, care zăcea pe covor.

— Domnule, ce vreți să spuneți ? întrebă Aurora de Lautenburg. Explicați-vă, vă rog.

Dar eu, recăpătîndu-mi puțin sîngele rece, avui conștiința vagă că am comis o greșeală. Încercai să schimb vorba.

Marea ducesă nu se lăsă înșelată :

— L-ați cunoscut pe domnul von Boose ?

— Doamnă, mă bîlbîii eu, scuzați-mă. Într-adevăr, nu știu dacă trebuie, dacă pot...

— Ce nu trebuie, ce nu puteți ?

Blestemai exclamația stîngace și prematură care risca să compromită într-o secundă două luni de muncă răbdătoare pentru apropierea noastră. Înnebunit, căutînd un sprijin, ochii mei se opriră pe Melusina.

Marea ducesă păru că se înșală asupra sensului privirilor mele.

— Domnule, îmi spuse ea, domnișoara de Graffenfried este prietena mea și aflați că eu n-am nici un secret pentru acei cărora le-am acordat o dată titlul acesta. Puteți vorbi în fața ei, și chiar vă rog.

Era indiscutabil că mă soma să vorbesc. Bîlbîindu-mă ca acei care nu au de spus decît lucruri vagi, i-am redat, cînd mai bine, cînd mai rău, convorbirea mea cu domnul Thierry, în cursul căreia am auzit pentru prima oară vorbindu-se de baronul von Boose.

O cută brăzdă fruntea Aurorei de Lautenburg.

— Înțeleg, murmură ea în sfîrșit, sau, mai degrabă, cred că înțeleg, cu toate reticențele din povestirea dumneavoastră.

Ea reflectă o clipă, apoi îmi spuse, după ce-și recîștigase tot calmul :

— Asta e o dovadă, dragă domnule, că trebuie să vă feriți de presupuneri pripite. Nu știu unde a găsit domnul Thierry poveștile astea cu care v-a împuiat urechile. Dacă e un istoric conștiincios, după cum afirmați, ar fi fost mult mai circumspect, gîndesc eu, dacă ar fi avut în mînă asta și asta.

Și îmi întinse scrisoarea de adîncauri, la care mai adăugase și o alta.

— Sînt două dintre ultimele scrisori, care mi-au fost trimise din Congo de către marele duce Rudolf, îmi explică ea. În prima îmi spune cum a fost salvat de către Ulrich von Boose de un bivol care-i spintecase burta calului, și în cea de-a doua, cum același Boose l-a smuls din mîinile a cinci sau șase indigeni, ferindu-l de o cumplită primejdie la care era expus.

Mă privea cu un zîmbet pe buze, în timp ce eu citeam pasagiile pe care le subliniase ea.

Puțin cam plouat, mă înclinai.

Băurăm ceștile cu ceai foarte tare, turnat de Melusina, în care înotau coji de chitră. Apoi sărutai mîna marii ducese și strînsei mîna Melusinei.

— La revedere, prietene, pe mîine, îmi spuse Aurora.

M-am înapoiat acasă prin parc, după ce zărisem, cînd am ieșit, o umbră, care mi se păru a fi a lui Hagen.

*

* *

O împușcătură și apoi încă una răsunară în tăcerea nopții luminoase. Ciulirăm urechile. Alta nu se mai auzi.

Vignerte ridică din umeri.

— Vreo santinelă înnebunită de spaimă.

— Îmi împrumuți lanterna ? mă întrebă el.

După ce-o aprinse, îmi întinse două hîrtii.

— *Ce-i asta? îl întrebai.*

— *Prima, îmi răspunse, este o scrisoare adresată Aurorei de Lautenburg de către marele duce Rudolf. Și cealaltă e documentul redactat de domnul von Boose, care mi-a dat posibilitatea, după cum ți-am povestit adineaori, să mă bucur de considerația marii ducese. Ar fi bine, adăugă el, să nu te lași în voia închipuirii, să nu crezi că visezi, ascultîndu-mă. Nu pierde contactul cu realitatea.*

Mă uitai avid la cele două hîrtii: una acoperită cu scrisul energic și apăsat al lui Boose, cealaltă plină de acele caractere alungite, feminine care denotă o natură înclinată mai puțin spre acțiune și mai mult spre visare. Scrisoarea marelui duce german, care se odihnea în clipa aceea dincolo de mări și țări, în huma calcaroasă a Congoului, între liniile roșii ale tropicelor, scrisoarea aceasta mă emoționă nespus de mult. Ținînd-o în mînă, îmi evoca pe aceea căreia îi fusese adresată cu o precizie de necrezut. Aurora de Lautenburg era lîngă noi. Mi se părea că o cunosc de mult.

Vignerte stinse lanterna și dreptunghiul de cer nocturn reapăru. Îi dădui înapoi hîrtiile. El continuă:

Vorbind de *Scrisorile lui Dupuis și Cotonet*, Brunetière a spus că ele denotă mai puțin spirit și mai mult dorința de a-l avea. Lucrul e aproape tot atît de adevărat și despre celelalte lucrări ale lui Musset. Nimic nu te poate face să înțelegi mai bine, prin contrast, ce farmec avea conversația marii ducese. Această femeie orgolioasă era totdeauna ea însăși. Și cum era o ființă excepțională, ceea ce spunea era totdeauna excepțional. Era îndrăzneață în aprecieri, niciodată pretențioasă, niciodată livrescă; în vorbele ei nu răsuna niciodată ecoul „unor cărți trîntite jos".

Simțea aversiune față de orice banalitate întocmai ca pisica pentru fiertura de ierburi.

Necunoscîndu-i gusturile și cunoștințele, îi aduseserm în ajun trei cărți: *Călătoria condotierului, Extaze* și *Evocări*.

A doua zi mi le dădu înapoi.

— Le-am citit pe toate, îmi spuse ea. Dar nu le-aţi ales rău. Văd că vă place poezia.

Pe o sofa erau aruncate nişte cărţi. Luă una şi mi-o întinse.

— E *Revista Caucazului*, apare la Tiflis. Există mai multă frumuseţe în paginile acestea stîngace, în aceste naive povestiri de călătorie pe tărîmuri nemuritoare, decît în cea mai mare parte a poeţilor voştri de astăzi. E marele izvor la care vor veni să se adape poeţii de mîine. Şi continuă : Shakespeare e mort de trei secole ; bărăganul, invadat odinioară de bălării, unde l-a văzut pe Macbeth, a fost curăţat de ierburi şi acum e plin de uzine. Comisvoiajorii de pe aici i-au luat locul lui Don Quijote în Spania. În Italia, Carducci se manifestă ca un Hugo imbecil. Peisajele voastre emoţionante, ca şi cele din Elveţia, au devenit puncte de atracţie pentru turişti. Dar la poalele tuturor piscurilor de munte de la voi se aude zbîrnîitul ruletei.

Suarès, a cărui carte mi-aţi împrumutat-o, o simte, şi cînd vorbeşte de Dostoievski al nostru, se întrece pe sine. L-aş pofti puţin la cheile Darialului. Sînt foarte sigură că le-ar prefera cheilor Ebrului sau ale Duroului, ale căror imagini se văd în cromolitografiile din toate gările.

Doamna de Noailles este fără îndoială cea mai mare poetă a voastră. Dar de ce vă încăpăţînaţi să spuneţi că-i grecoaică ?! Ea nu-i mai grecoaică decît Ariana Bachusului indian sau Medeea din Circasia. Ea datorează ce are mai bun Armeniei şi Persiei, care sînt ţări ale noastre. Grecoaică ! mă faceţi să rîd ! N-aţi văzut-o niciodată ? Am dejunat o dată cu ea la Evian. Pot să vă spun că mi-a plăcut, pentru că-i o femeie frumoasă şi rea. De un lucru sînt sigură : că nu seamănă a grecoaică. Există la noi o pasăre, căreia i se zice stăncuţă. E sălbatică, zboară sus de tot, şi muşcă. Are pene negre, albăstrui. E slabă şi nervoasă. Doamna de Noailles e o stăncuţă din ţara tătarilor şi nu o porumbiţă durdulie şi greoaie din Egina.

— Dar asta ? o întrebai eu, întinzîndu-i cartea lui Renée Vivien.

— Despre asta, îmi răspunse ea, sărutînd cartea, n-am să-ți pot vorbi cum trebuie, pentru că o ador.

Eram nebun de bucurie, ascultînd-o pe femeia admirată cu fervoare, cu patimă, discutînd într-un cadru care corespundea idealului meu de lux, despre lucrurile care-mi sînt cele mai scumpe pe lume. I-am spus-o, în cuvinte simple, așa cum ar trebui să procedăm întotdeauna.

Cred că vorbele mele au emoționat-o. Punîndu-mi mîna pe umăr, a murmurat, nu-mi mai amintesc în ce limbă :

— Ești drăguț și te iubesc mult, frățioare.

Și întorcîndu-se spre Melusina îi repetă cuvintele rusești din ajun :

— Nici el n-o să mă bage în *Kirchhaus*.

Apoi, cu vioiciunea ei obișnuită :

— Cred că te-am tutuit, prietene. Nu trebuie să-i dai vreo importanță. Amestec puțin dialectele și, la noi, se cam tutuiește toată lumea, de la bietele animale credincioase pînă la țar.

Se statornici apoi o lungă tăcere, întreruptă doar la intervale de cadența unei arii străine care răsuna pe guzla Melusinei.

Într-o cupă fumega o tabletă de tămîie.

Ca să nu mă las prea impresionat, începui să întorc foile unei cărți deschise de pe o măsuță de lîngă mine.

— Îți place ? mă întrebă Aurora.

Era *Reisebilder*.

Și cînd îi mărturisii cultul meu pentru Heine, îmi spuse :

— Ceea ce prețuiesc eu, înainte de toate, la un poet este o anumită calitate sufletească. De aceea i-am îndrăgit pe Shelley și Lamartine, și de aceea Heine m-a dezgustat întotdeauna. A ! știu că acuma o să-mi vorbești de *Nordsee* și altele. Știu mai bine decît oricine cît îi datorez. Dar seamănă cu acel Deutz, care a vîndut-o pe ducesa dumneavoastră de Berry, și-mi vine să iau un cleștișor ca să-i ofer, de la distanță, admirația mea.

Luîndu-mi cartea din mîini, o răsfoi.

Cam ce oră era, nu știam. Deodată, prin fereastra deschisă în dosul perdelelor, se strecură puțin din acel aer

rece care precede zorii. Fumul de tămîie se apleacă într-o parte, ca o coloană gata să se răstoarne.

Cufundată acum în *Reisebilder*, marea ducesă nu mai știa de nimic. Melusina își duse zîmbind un deget la buze și mă conduse fără ca stăpîna ei să-și fi dat seama că am ieșit.

Afară era frig. Azurul limpede al nopții se tulbura la răsărit și devenea pe încetul violet, apoi verde, și la urmă galben. Mă așezai pe o bancă, lîngă ușă, sub fereastra marii ducese, savurînd un fel de voioșie tristă, în acel loc, unde venisem atîtea nopți numai pentru a fi ceva mai aproape de ea.

Atunci se auzi cîntînd un glas obosit, monoton, dar curat ca apa rece o torentului.

Era glasul marii ducese, intonînd o melodie în ritmul în care Melusina făcea să-i vibreze *guzla*. Nici o disonanță în această ființă. Vocea ei era aidoma aceleia pe care o visasem.

Cînta romanța Ilsei, cea mai frumoasă din *Reisebilder*. Și, fiindcă vorbisem adineauri de ea, mi se părea că mă mai aflu parcă în camera ei.

Eu sînt prințesa Ilsa și locuiesc pe stînca Ilsenstein.
Vino cu mine în castel și vom fi fericiți.
Vreau să-ți limpezesc mintea cu străveziile mele văluri.
Îți vei uita durerile, sărmane tînăr, bolnav de griji!
Aș vrea să te îmbrățișez, să te strîng la piept, cum
l-am strîns și l-am îmbrățișat
Pe iubitul împărat Henric, care e mort acum.
Morții sînt morți. Și numai cei vii trăiesc.
Sînt frumoasă și înfloritoare, inima mea rîde și
palpită.
Inima mea rîde și palpită... Vino la mine, în palatul
meu de cleștar:
Domnișoarele și cavalerii mei dansează,
Ceata scutierilor se dedă veseliei.
Lungi rochii de mătase foșnesc, pinteni de aur sună
Piticii fac să răsune țimbale, cîntă la vioară
și suflă în corn.

Dar pe tine, brațul meu te va înlănțui, așa cum l-a
înlănțuit pe Henric :
Cu mîinile mele albe, îi astupam urechile,
cînd afară suna goarna.

Se lăsă o liniște adîncă. Apoi se iviră zorii zilei.

*

* *

Pe cînd îi predam elevului meu o lecție de istorie antică, intră deodată marele duce.

Ne făcu semn să ne așezăm, și mie să continui.

Îi vorbisem, în acea dimineață, ducelui Joachim, despre urmașii lui Alexandru, începînd de la luptele de stradă din Babilon, care se dăduseră între epigoni, pînă la bătălia dată la Curupedion, cînd, după înfrîngerea lui Lisimah, fu așezată dinastia lagizilor și a seleucizilor. Încercasem a învia în fața tînărului meu prinț german marile și tragicele figuri ale lui Eumenes, șeful argyraspizilor, Polyperchon, Antipater, Antigonos Gonatas, Demetrios Polio-Kertes. El mă asculta, luînd notițe de zor, cu o docilitate pe care aș fi dorit-o mai puțin asiduă...

Marele duce se așezase și asculta. Sedus de figura sa gravă și inteligentă, nu mai vorbeam pentru mărginitul Joachim, ci pentru Frederic August. Lui i-am adresat încheierea, în care încercam să explic cum ruinele imperiilor epigonilor aveau să ușureze victoria Romei centralizatoare.

Deoarece, la un moment dat, cuvintele mi se împleticeau în gură, Frederic August îmi zise zîmbind :

— Dacă aveți intenția să faceți o paralelă între Roma și Prusia, să nu fiți stingherit de prezența mea.

Mă simțeam probabil vizibil încurcat să insist, el fiind acolo, asupra vasalității suveranilor germani confederați față de regele Prusiei.

O făcui totuși și el mă aprobă, spunînd :

— Fie ca această vasalitate, întocmai ca supunerea țărilor aliate Romei, să aducă măreție Germaniei și pacea în lume.

Am terminat prin a-i indica elevului meu bibliografia lecției ce i-o predasem, și i-am citat lucrarea principală : *Istoria Elenismului* de Droysen[1].

— Iertați-mă, domnule, interveni marele duce, nu-i nici o lucrare franceză care ar putea fi folosită în locul aceleia a lui Droysen ?

Nu încercasem niciodată la Sorbona rușinea pe care am resimțit-o aici cînd i-am răspuns că nu.

Sună ora unsprezece.

— Joachim, spuse marele duce, poți să te retragi. Rămîneți, domnule Vignerte.

Cînd furăm numai noi doi, mi se adresă cu glasul său frumos și grav, puțin trist :

— Domnule, ați putut crede pînă acum că mă zgîrcesc să vă fac complimentele pe care simțiți desigur că le meritați. Dar am prostul obicei de a aștepta destulă vreme pînă mă pronunț. Și această clipă a sosit, domnule. Fără să știți, elevul dumneavoastră a dat ieri examen în fața unui profesor de la Universitatea din Kiel. Profesorul, care nu poate fi suspectat de parțialitate pentru metodele franceze, nu s-a putut decît înclina în fața rezultatelor pe care le-ați obținut.

A adăugat pe un ton, care nu era lipsit de amărăciune :

— Știu că secerătorul are cu atît mai multe merite cu cît recolta a crescut pe un teren mai refractar. Permiteți-mi să vă adresez azi mulțumirile mele, și să-mi exprim dorința ca ospitalitatea Lautenburgului să fie pe placul dumneavoastră și să vă îngăduie să duceți pînă la capăt sarcina al cărei început a fost atît de reușit.

— Monseniore, i-am răspuns într-adevăr mișcat, mă simt tulburat de bunăvoința arătată de alteța-voastră.

— Ba eu, protestă el energic, ba eu vă sînt îndatorat. Am aflat de curînd, domnule Vignerte, că puținele momente libere pe care vi le lasă educația fiului meu le consacrați unei sarcini care-mi stă poate mai mult la inimă. Tot ce vorbim rămîne între noi, și pentru totdeauna. Știu

[1] *Johan Gustav Droysen (1808—1884),* istoric și om politic german.

de cîte greutăți v-ați lovit pînă ați obținut de la marea ducesă încrederea care, îmi închipui, v-a fost acordată. Nu vă cunoșteam îndeajuns, domnule, pentru a vă manifesta mai de la început, mai explicit decît am făcut-o, dorința mea ca marea ducesă să fie distrată, să fie smulsă gîndurilor sale negre, acelui dezechilibru moral, care e fatal sănătății sale fizice. Văd că m-ați înțeles și ați reușit chiar mai bine decît m-aș fi așteptat. Așadar e limpede că eu vă rămîn îndatorat.

Era în glasul lui atîta tristețe și maiestate că mă cuprinse o emoție extraordinară.

— Monseniore, murmurai eu, vă promit...

Îmi întinse mîna.

— Nu am nevoie de promisiuni, domnule. Vă cunosc acum, și simt că tot ce veți putea face pentru binele marii ducese, veți face. Va fi cel mai bun mijloc de a justifica încrederea ce vă port. Sarcina dumneavoastră nu va fi poate totdeauna ușoară. O femeie, mai ales atunci cînd a fost încercată de moartea unei ființe iubite, nu e tot timpul de o dispoziție egală, lucru cu care noi, bărbații, ne mîndrim. Faceți cum credeți dumneavoastră că-i mai bine, dragă domnule.

Tăcurăm o clipă. Apoi el adăugă :

— V-aș mai aduce și alte mulțumiri, dacă n-ar fi de prisos orice dovadă a stimei mele, după aceea care v-am arătat-o, vorbindu-vă așa cum v-am vorbit. Îmi veți permite totuși să țin seama de surplusul de devotament pe care vi-l cer. Am dat ordin ca remunerația dumneavoastră să fie mărită la cincisprezece mii de mărci.

Și cînd eu scosei o exclamație de protest, el mă opri cu acel zîmbet pe care știa să-l facă atît de fermecător :

— Ei, haide, doar nu jucați acum în fiecare seară bridge, la cinci pfenigi punctul ?

* * *

Ajunsei puțin mai tîrziu la dejun și-l găsii pe profesorul Cyrus Beck într-o discuție aprinsă cu Kessel.

Acesta din urmă se distra în mod vizibil tachinîndu-l pe bătrînul savant care, neînțelegînd de glumă, se făcuse stacojiu de indignare.

Prea multe subiecte de meditație mi se învîrteau prin cap ca să mai aplec urechea la ceea ce-și spuneau ei. Îl auzeam ca prin vis pe profesor, afirmînd că, într-un viitor război, chimia va juca un rol mai mare decît toate celelalte arme și că el, Cyrus Beck, era pe cale să facă o descoperire care va permite, cu ajutorul unui modest laborator și a cîtorva retorte, să se facă praf un întreg corp de armată.

Se enervă groaznic pe Kessel, care-i rîdea în nas.

În cele din urmă, mă luă ca martor împotriva maiorului, cerîndu-mi să citez pasajul în care Renan își exprimă dorința ca destinele omenirii să fie încredințate unei comisii de savanți depozitari ai unor explozivi atît de puternici încît să arunce Pămîntul în cele patru colțuri ale lumii, dacă locuitorii lui s-ar încumeta să crîcnească.

Mărturisesc că nu ascultasem decît pe jumătate raționamentele lui.

— Așa este, îi spusei. Permiteți-mi, vă rog, domnule Beck, să vă cer acum o mică informație.

— La dispoziția dumneavoastră.

— Puteți să-mi spuneți ce înseamnă *Kirchhaus ?*

Bătrînul sări ca ars în picioare. Și-mi aruncă, spre marea mea stupefacție, niște priviri fulgerînd de mînie ; înainte de a-mi fi putut reveni din surprindere, o zbughi afară și trînti ușa.

Mă uitai la Kessel. Omul acesta, atît de rece și de stăpînit, se tăvălea literalmente de rîs.

— Ce este ? îl întrebai eu.

— Vă pricepeți la pozne, putu, în sfîrșit, să-mi spună. Bietul om ! Ați văzut ce înfățișare furioasă avea ? El care credea că găsește în dumneavoastră un sprijinitor.

— Dar de ce s-a supărat ? îl întrebai eu, și mirarea mea era atît de firească încît a fost rîndul lui Kessel să rămînă uluit.

— Cum, mă întrebă el, n-ați făcut-o într-adins ?

— Ce ?

— Nu într-adins l-aţi întrebat ce înseamnă *Kirchhaus ?*

— L-am întrebat, pentru că nu ştiam, şi ca să aflu de la el, i-am răspuns puţin enervat.

Se uită la mine şi se porni mai abitir să rîdă.

— Cum aşa ? întîmplător ? Atunci n-am văzut în viaţa mea ceva mai reuşit. Dragă prietene, nu ştiţi ce înseamnă *Kirchhaus* la Lautenburg ?

— Ce anume ?

— Ce anume ! Ei, drăcie ! Balamucul, asta-i *Kirchhaus.*

*
* *

Marea ducesă vîna în orice anotimp.

Din cînd în cînd, ca să facă plăcere ofiţerilor din regimentul 7 husari, consimţea să urmărească împreună cu ei o vulpe sau un cerb. Dar ceea ce-i plăcea mai mult decît orice era vînătoarea solitară, pe vînt şi pe ploaie, fără argaţi, fără valeţi, nici hăitaşi ; cu un singur ciine doar, şi cu neprevăzutul.

De cîte ori n-am văzut-o seara, în micul salon, pregătindu-şi singură cartuşele. Frumoasele cilindre albastre, violete, verzui, galben-deschis sau tricolore erau aliniate în faţa ei, pe o masă, unde era înşurubat aparatul de sertizare. După ce fixa meticulos încărcătoarele de aramă, punea în fiecare doza lui de praf de puşcă, de fuituială, doza de plumb şi cartonaşul lui alb. Apoi, după încărcare, însemna pe fiecare cilindru numărul glontelui.

Hagen lua parte la toate partidele de vînătoare şi ar fi fost într-adevăr greu să-l îndepărteze, deoarece şi asta intra în atribuţiile lui. Melusina de Graffenfried, moţatecă şi leneşă la mers, prefera să rămînă la palat, să stea lungită pe blănuri, şi să fumeze veşnicele ei ţigări gălbui. În schimb, aproape întotdeauna, domnul de Marçais venea cu noi. Era o ocazie pentru el să facă paradă cu senzaţio-

nalele sale costume de sport, pentru care Aurora nu uita niciodată să-l complimenteze. Era, de altmintrelea, un însoțitor serviabil, plin de elan, fermecător.

Porneam din castel, călare, aproape de ora două după-amiază. Trebuia să trecem mai întîi prin *Herrenwald*. Veveriţele săreau prin brazi, fazanii se ridicau alene pe alei. În fundul unei trecători invadate de mărăcini se auzea zborul invizibil şi tumultuos al unei becaţe.

Marçais ar fi vrut să rămînem acolo. Îi plăcea mai mult să vîneze în pădure, să împuşte fazani într-o poiană, avînd lîngă el un lacheu care să-i reîncarce puşca şi să-i vestească trecerea vînatului : un fazan la stînga, domnule conte, o femeiuşcă de fazan la dreapta.

Dar marii ducese Aurora nu-i plăcea să audă de aşa ceva, fiindu-i groază de tot ce amintea vînătoarea oficială ; ea îşi afirma de altfel gustul ei pronunţat pentru vînatul de apă.

În curînd copacii închirciţi se răreau. Apărea o nesfîrşită întindere mlăştinoasă, cenuşie şi de un verde palid. Pe cer, soarele care coborîse la orizont era un glob mare şi purpuriu.

Doi valeţi ne aşteptau într-un mic chioşc rustic şi ne preluau caii. Marçais era cu cîinele său Dick, un brac mare, vineţiu, din Auvergne, un cîine rău, care alearga cam departe, dar se înţepeneşte într-un „aret" ferm. Ogarul marii ducese, negru şi focos, destul de urît, părea frate geamăn cu Taras Bulba.

Ce fericită era cînd arunca hăţurile şi sărea jos. Îi văd încă gestul cu care, desfăcîndu-şi *hammerlessul*, strecura înăuntru cele două cartuşe violete. Aud zgomotul sec cu care se lovea alama de ţeava de oţel a puştii...

...Cînd aveam vreo cincisprezece ani, înarmat cu o puşcă veche, gustam deja această extraordinară plăcere, vînătoarea într-o mlaştină imensă. Mai tîrziu, la regiment, cînd trăgeam la tir asupra unor siluete în mişcare, mi se părea un joc de copil pe lîngă frumoasele duble lovituri asupra becaţelor în zbor împrăştiat, pe care le făceam atunci.

Există, la nord de Dax, o nesfîrșită mlaștină, încercuită de mizerabilele sătulețe Herm și Gurbera. Se pătrude acolo printr-o vale strîmtă denumită Ținta, pentru că vînătorii împăratului trăgeau acolo la tir.

Aceeași nemărginire învăluită în ceață! Ah! vaietul înfundat al nisipurilor moi, al pămîntului mustind de apă, ierburile înalte și galbene, ascuțite ca niște săbii, care îți taie mîna cînd vrei să le apuci.

Cunoșteam feluritele înfățișări pe care le lua noroiul aici, întinderile înșelătoare de mușchi verde, gropile înconjurate de trestii, tot peisajul, uniform în aparență, ca și bogata faună care mișună pe meleagurile astea.

Întocmai ca frumoasa femeie-vînător de pe mlaștinile Volgăi, cunoșteam toate păsărelele acestor palide ținuturi: cristeiul negru, sau cristeiul de baltă, care sare prin arbuștii desfrunziți; cristeiul de cîmpie sau cristeiul roșu, care aleargă de-și pierde răsuflarea prin ierburile înalte, face pe cei mai buni cîini să-i piardă urma, scoate sufletul vînătorului făcîndu-l să creadă că urmărește un iepure, toate astea pînă se decide să se ridice în zbor; atunci devine o biată păsărică lipsită de dibăcie, o pradă sigură.

Erau apoi nenumărate specii de rațe, cu penele lucioase, pe care alunecau gloanțele și care săgetau vertiginos aerul pe o traiectorie oblică și rigidă. Erau rațe fluierătoare, rățoi sălbatici, rățoi mari, cu frumoase capete roșii, lișițe slabe, care înotau perechi, perechi, și purtau pe piepturile lor roșietice trei pene în formă de treflă neagră...

Erau nagîți, negri și albi, ca niște coțofene, care se urcau în văzduh croncănind, și deodată o luau în zbor săgetat, cu capul în jos, spre pămînt, ferindu-se astfel de gloanțe...

Erau sitari, atît de frumoși, primăvara, în anteriile lor aurii...

Erau, în sfîrșit, reginele smîrcurilor — prada cea mai frumoasă, dar și cea mai greu de vînat — becațele: cele mici erau mai mărunte chiar decît ciocîrliile — la noi se numesc surde, și au pene albastre și verzi; becațele co-

mune, de mărimea unei prepelițe, sînt neastîmpărate, numai nervi, iar cele mari sînt de talia potîrnichilor și se găsesc mai rar.

Țipînd trist și răgușit, ele zboară cu o viteză uimitoare și își schimbă mereu direcția astfel că te dezorientează. Ai țintit la dreapta și, după ce vîntul a risipit fumul, zărești în stînga, la mare depărtare, o păsărică cenușie topindu-se în văzduh.

În mijlocul mlaștinilor hanovriene, asemănătoare pînă la confundare cu cele din Landes, Aurora de Lautenburg era mai frumoasă decît la palat, în toaleta ei festivă. Cu o tocă din pene de cufundac pe cap, cu niște cizmulițe foarte înalte și fine în picioare, umbla sărind cu o ușurință de păstoriță peste mușuroaie gata-gata să se prăbușească. Ceața galbenă din atmosfera suprasaturată de apă arunca o lumină violetă pe obrazul ei. Marçais trăgea cu sînge rece, corect. Mărunțelul von Hagen se enerva și dădea drumul gloanțelor prea devreme. Eram cu mult mai îndemînatic decît ei, dar ce figură stearsă făceam pe lîngă marea ducesă.

Lăsîndu-ne nouă rațele și cristeii, ca nu urmărea decît becațele. Puțin cîte puțin, se lăsa noaptea pe întinderea apelor. Orizontul în partea lui de jos devenea arămiu sub ultimele licăriri ale soarelui încins. Băltoacele străluceau într-o lumină verzuie, care se stingea cu încetul, se înnegrea. La fiecare detunătură, puștile scoteau cîte o flacără palidă, care, pe măsură ce se lăsa întunericul, se făcea din ce în ce mai roșie.

Era ora cînd marea ducesă se simțea în apele sale. Ogarul ei îndrăcit era pareă în mai multe locuri deodată. Auzeai, la repetatele lui *aret*-uri, zborul becațelor. Nici Marçais, nici Hagen, nici eu nu le zăream. Dar Aurora le vedea ; la fiecare împușcătură a ei, cădea cîte o păsărică cenușie.

O clipă de așteptare, apoi auzeam din întuneric un zvon de ierburi îndepărtate. Cu ochii fosforescenți, ud, lucios și

negru, ciinele apărea, aducînd stăpînei sale becaţa care căzuse.

Se lăsa noaptea. Sub cerul jos, cu strigăte depărtate şi răguşite, treceau nevăzute şiruri de cocori. Marea ducesă îi lua ciinelui păsărica din bot. Ne apropiam. O vedeam pipăind trupuşorul subţire, cald încă. Nici o rană vizibilă. Nimic care să destăinuie grăuntele de plumb. Imperceptibila găurică neagră prin care această micuţă viaţă îşi luase zborul.

Atunci, cu inconsecvenţa proprie multor vînători, Aurora de Lautenburg îşi lipea buzele de căpuşorul inert şi-l săruta.

VI

ÎN SEARA DE 16 MAI 1914 — era într-o sîmbătă — marea ducesă de Lautenburg îmi făcu onoarea să-mi istorisească viața ei. Permite-mi să ți-o spun și dumitale, nu pentru utilitatea incontestabilă a unor anumite detalii care te vor ajuta să înțelegi drama ce avea să se precipite, ci pentru bucuria ce-o resimt eu de a deschide această casetă cu bijuterii, de a umbla cu adorabilele și sălbaticele pietre prețioase de care-i plină și care, întotdeauna, îmi vor lumina noaptea mea, oricît de întunecată ar fi.

Hagen, obligat să participe la un dineu ce-l dădea regimentul 7 husari, nu venise. Am fost fericit, văzînd că, în ciuda dezinvolturii cu care-și trata îndrăgostitul taciturn și încăpățînat, îmi vorbea mie mai deschis decît lui.

În seara ceea purta o tunică foarte largă, extrem de ușoară, dintr-o mătase turcească, galbenă, cu broderii violete și argintii. Stătea întinsă, mai spre margine, pe pielea de urs alb care acoperea șezlongul. Lua din cînd în cînd cîte un trandafir mare din vaza de pe măsuța joasă de lîngă ea, și-l strivea între degete ; se auzea atunci căderea moale a petalelor pe covorul albastru.

Melusina, tolănită pe covor, cu părul pe jumătate desfăcut, languroasă, se odihnea cu capul pe picioarele goale ale stăpînei sale, pe care cîteodată le îmbrățișa.

Din fotoliul în care stam, vedeam, prin întredeschizătura baticului ei de Valenciennes, cum sălta voluptuos pieptul fin și mat al tinerei fete. Îndărătul draperiilor trase, fereastra era deschisă și briza nocturnă, dîndu-le

uneori la o parte, adăuga la mireazma stăruitoare a ambrei, a trandafirilor și a tutunului, adierile îmbălsămate ale *Herrenwaldului*.

Cu acea indiferență totală față de efectele de stil, vorbindu-mi în trei limbi deodată, trecînd de la franțuzescul „vous" la a treia persoană plural din germană și apoi la tutuirea din limba rusă, Aurora îmi povesti :

„Știi că nu m-am prea înălțat în rang, prin măritișul meu. Din prințesă am ajuns mare ducesă. Deși am intrat în familia Hohenzollern, familia bărbaților mei este la mare distanță ca vechime față de a mea.

Sînt o prințesă Tumen. Știu prea bine că în istoriile voastre occidentale nu se pomenește aproape de loc despre noi. Dar dacă te-ai duce la Samarkand, la Kara-Korum, sau, chiar la Tiflis, și ai citi în vechile cronici mongole despre vechimea originii noastre, ai rămîne pe gînduri și ai înțelege atunci că Broglie și Cumberland ai voștri nu sînt decît niște parveniți pe lîngă noi.

Un prinț Tumen a fost decapitat de către Iaroslav cel Mare pentru că i-a opus rezistență ; n-am să mă duc prea mult înapoi ca să nu te plictisesc cu niște nume de s-adormi de-a-n picioarele. Ceva mai tîrziu, mult mai tîrziu, un alt prinț din familia noastră i-a dat atîta de furcă lui Ivan cel Groaznic încît acesta s-a gîndit că-i mai bine să intre în tratative cu el, și i-a trimis niște daruri minunate, printre care și o pendulă mare cu zodiac, toată bătută în safire. Dar asta nu l-a împiedicat pe fiul acestui Tumen să-i aducă patruzeci de mii de călăreți Hanului Crimeei, atunci cînd s-a pornit să asedieze Moscova, în 1571, cred.

Să nu-ți închipui cumva că eram niște sălbatici, fiindcă la început am luptat împotriva țarului. I-am fost de mare folos lui Boris Godunov în luptele împotriva tătarilor, a cerchezilor și a ceremizilor. E drept că noi preferam să ne războim cu europenii. Alexis Tumen, fiul lui Petru cel Mare, a condus marea șarjă de la Poltava. Drept recompensă, țarul l-a lăsat în pace, cu toate reformele sale. Există la noi un tablou, în stilul lui Mignard al vostru, care-l înfățișează cu o căciulă din pene de cufundac în cap, cu o tunică brodată în aur ca un patrafir, și cu mustăți

mari, pe care ţarul îi îngăduise numai lui să le poarte, căci pe toţi ceilalţi îi pusese să şi le radă.

Primul silit să se radă a fost tot Vladimir, străbunicul meu. E vorba de acel Vladimir care era să fie împuşcat de Barclay de Tolly, nu-mi aduc aminte de ce. El comanda corpul cazacilor din Astrahan, care îşi instalaseră tabăra în Champs Elysées şi care şi-au făcut de cap, după cît se pare. Străbunicul meu jefuise ca în codru, dar vînduse totul, şi banii se grăbi să-i piardă la Palais-Royal [1]. Închipuieşte-ţi : dubla mereu miza pe roşu, şi negrul a ieşit de paisprezece ori.

Tatăl lui Vladimir a fost mai întîi în relaţii foarte bune cu Ecaterina a II-a. După ce se sătură de el, îl sili să se căsătorească cu o domnişoară d'Anhalt. Pentru prima oară familia mea a intrat în alianţă cu oameni de prin părţile astea. Sper că am închis lista. Melusina, nu-ţi spun asta ca să te supăr, dar nemţoaica ceea era proastă şi zgîrcită. De pildă, nici măcar unul din cei şapte copii pe care i-a dat soţului ei nu l-a putut face să semene cu ea. Toţi erau nişte mici cazaci.

Bunica mea era din Erevan. Se spune că-i seamăn, dar ea era mai frumoasă decît mine. S-a convertit ca să se mărite cu bunicul meu, după care era nebună. Înainte, ea adora focul, care este, desigur, cea mai frumoasă religie din lume.

Tata, despre care voi mai avea ocazia să-ţi vorbesc, este al doilea din familie care s-a aliat cu germanii şi încă cu Hohenzollernii. Dar trebuie să-ţi spun cum s-a întîmplat. Tata, ca şi bunicul Vladimir, era un jucător cumplit. Jurase să recîştige în Franţa ceea ce pierduse celălalt. În realitate, s-ar fi ruinat, dacă se poate ruina cineva cînd are o moşie mare cît şase departamente de-ale voastre, cazaci fără număr, şi cirezi care se dublau în fiecare an.

[1] E vorba de celebrul monument istoric din Paris, construit în 1629 pentru cardinalul de Richelieu şi care a fost atribuit în 1636 lui Ludovic al XIII-lea. În 1829 a fost reconstruită una din galerii, denumită *Galeria Orléans*, locul de întîlnire al celor mai înrăiţi jucători şi desfrînaţi.

Fapt este că în fiecare an își petrecea zece luni din viață la Paris — făcea parte din Jockey Club — la Aix, la Nisa, pretutindeni unde se puteau întîlni indivizi ca el. La Aix a cunoscut-o pe mama. Era în vara lui 1882. Fusese într-o seară la Vila Florilor împreună cu regele George al Greciei și marele duce Vasili. Băuseră mult și erau cu chef. Tata a început să spună o mulțime de grozăvenii despre femei, afirmînd că erau toate la fel, și că el, prinț Tumen, silit să se însoare din cauza numelui, era ferm decis să ia pe oricare, la întîmplare.

— Atunci, spuse marele duce, însoară-te cu prima care va intra aici.

— Foarte bine, dar, firește, să nu fie una măritată, adăugă tata, care era credincios.

— Pariez că n-o faci.

— Pe cît ?

— O sută de mii de ruble.

— S-a făcut.

Niciodată, pare-se, regele George nu s-a distrat atîta. Bietul om, am fost îndurerată, acum vreo șase luni, cînd a fost asasinat. Dar, în sfîrșit, imaginați-vă, vă rog, tu și Melusina, scena : trei bărbați așteaptă să se deschidă ușa în fața aceleia care urma să devină prințesa Tumen ; ei știau cît de încăpățînat era tata și că mai curînd s-ar fi căsătorit cu regina Pomaré [1] sau cu doamna Dieulafoy [2] decît să piardă pariul.

Și intră mama mea, adică ducesa Eleonora de Hesse-Darmstadt, pe atunci în vîrstă de șaisprezece ani, urmată de guvernanta sa, o englezoaică. Mă cutremur încă și acuma. Dacă englezoaica ar fi intrat ea cea dintîi, tata s-ar fi căsătorit desigur cu ea, și aș fi fost mai puțin drăguță.

Mama era frumoasă ca lumina zilei ! O Melusină blondă. Poate, totuși, nu atît de frumoasă ca tine, draga mea Melusina. Am cunoscut-o foarte puțin, deoarece n-a-veam decît cinci ani cînd a murit. Niciodată nu s-a putut

[1] Regină din Tahiti.

[2] *Jeanne Dieulafoy* (1851—1916), arheologă franceză.

obișnui în țara tătărească. Îmi amintesc că, în primele seri de toamnă, tremura cînd auzea țipătul fluierarului-gulerat din mlaștinile Volgăi. Tata a înșelat-o deseori. Ea nu știa decît să plîngă, ceea ce, se pare, plictisește pe bărbați mai mult decît orice.

Mă întreb și azi cum se poate să nu fi fost cuiva pe plac palatul nostru. Să nu-ți închipui, te rog, că era o văgăună de sălbatici. Cam prin 1850 a venit o franțuzoaică la noi. Poți să citești cartea pe care a scris-o : *Călătorie în stepele Caspicei.* A apărut la Paris. Doamna se numea Hommaire de Hell. Soțul ei era inginer, însărcinat cu o misiune geodezică. Poți să verifici în hîrtoagele tale. A fost primită de bunicul meu. Ea a lăsat o descriere destul de exactă a palatului.

Palatul era clădit pe o insulă din mijlocul Volgăi. Strămoșii mei se așezaseră acolo din pricina nomazilor. Cauza a dispărut, dar pitorescul a rămas.

Cea mai îndepărtată amintire a mea o constituie fluieratul în zori a sirenei vaporului care, de trei ori pe săptămînă, sosea de la Astrahan. Era o mare bucurie, pentru că veneau musafiri, guvernatorul, ministrul Franței, un bărbat amabil ca Marçais, care-mi aducea păpuși și mai tîrziu cărți. Ca adevărații seniori, tata era totdeauna bine dispus cînd primea lume.

Fereastra camerei mele dădea spre fluviu. Vedeam, pe apa gălbuie, cîrdurile de rațe sălbatice plutind la vale, în sensul curentului, grave, ca niște jucării mecanice lucioase ; și așa, închipuie-ți, în timp ce domnișoara Jaufre, guvernanta mea, îmi repeta regula participiilor : cînd complementul e pus înainte, se acordă ; cînd e după... Eu mă sculam încetișor, îmi luam pușca cea lungă pentru rațe sălbatice, numărul 4, și pac, pac, într-un cîrd. Servitorii plecau cu barca să-mi aducă rațele. Tata se supăra numai dacă nu reușeam să nimerese cel puțin o jumătate de duzină. De aceea să nu te miri dacă fac uneori greșeli de acord.

Pentru pian, aveam un profesor italian. Un republican. Voia să ne convingă, zîmbind cu subînțelesuri, că era fiul natural al lui Garibaldi. Nu-mi amintesc decît prenumele

lui, Teobaldo. Într-o zi, aveam vreo cincisprezece ani, în timp ce sta în spatele meu și întorcea partiturile pe care le descifram, mă sărută pe gît. Trebuie să-ți mărturisesc că l-am cam aţiţat, ca să văd, mă înţelegi... M-a apucat un rîs cu convulsii. El crezu că sînt fiori și mă sărută mai tare. Rîdeam, rîdeam. A intrat tata, m-aşteptam să mă dojenească. Dar în cameră era cam întuneric. După ce și-a luat aparatul de sertizare, pe care-l lăsase pe masă, a ieșit. Pentru vînatul mic, tata își făcea singur cartușele.

A doua zi, mă plimbam cu domnișoara Jaufre într-o pădurice de brazi, foarte stufoasă, din marginea insulei. Cît pe aci să ne lovim cu capul de o mogîldeaţă spînzurată de un cedru, care se balansa. Era bietul Teobaldo. Domnișoara Jaufre o luă la goană, scoţînd un strigăt ascuţit. Eu, prinzîndu-l de picioare, l-am întors, ca să-l văd la faţă. Dar repede o luai și eu la fugă. Limba-i neagră și umflată îl ajunsese pînă la lavalieră. Ochii albi erau înconjuraţi de muște mari, care stăteau parcă pe un măr putred și, ceea ce era mai oribil, aveau aceeași expresie ca atunci cînd m-a sărutat. Atunci m-am dezgustat pentru totdeauna de bărbaţi.

Devenii visătoare — citisem *Demonul* lui Lermontov, un poet mult mai mare ca Vigny al vostru, și chiar decît Byron. Mă făcusem palidă. Două pete roșii îmi colorară obrajii. Fu adus un medic din Astrahan. Cînd ne găsirăm între patru ochi, găsii un mijloc să-l mituiesc. Și-mi prescrise apele din Piatigorsk. Era tocmai ce voiam, deoarece acolo, știi doar, a fost ucis Lermontov în duel.

Apele din Piatigorsk sînt niște cascade care țîșnesc din pereţi de granit negru și mică sclipitoare. Lasă o impresie de ceva foarte măreţ. După opt zile, m-am plictisit atît de tare că-mi recăpătasem sănătatea.

Cred că n-aș fi putut atinge termenul de cincisprezece zile hotărîte de tata, dacă n-aș fi dat peste un francez bătrîn, pitoresc la culme, ghidul pentru străinii de la Piatigorsk, care veneau să se plimbe pe munte. Era un con-

damnat politic. Cred că a fost prieten cu Vaillant [1]. Pe scurt, a fost expulzat de tu voi pe vremea lui Carnot şi, aşa cum fac toţi, se refugiase în Rusia.

Bătrînul era un om instruit, dar avea ideile lui. Am legat prietenie cu el, mai ales pentru că domnişoara Jaufre ridica braţele la cer, exclamînd : „Ce va spune alteţa-sa !", atunci cînd el îmi vorbea de o mulţime de oameni de care nu auzisem pînă atunci : Saint-Simon, Enfantin, Bazard... Karl Marx şi Lassalle... apoi de Legea de aramă... şi mai ştiu eu ce !

Nu citisem niciodată pe Tolstoi. Bătrînul îmi împrumută *Învierea*. Nici nu bănuisem că există o astfel de lume. Ca s-o scot din sărite pe domnişoara Jaufre, îi ceream să-mi explice ideile sociale ale lui Tolstoi. Bătrînul jubila : „Ah ! domnişoară ! Dacă aţi voi, ce operă frumoasă aţi realiza."

Rezultatul a fost că, părăsind Piatigorskul, l-am luat cu mine pe moş Barbessoul. Asta era numele lui. Tata se cam miră cînd mă văzu întorcîndu-mă împreună cu un patriarh. Dar cum arătam bine, n-a zis nimic. Şi apoi, se obişnuise cu fanteziile mele.

A făcut chiar mai mult. Exista, pe Volga, alături de insula pe care se afla castelul, o altă insuliţă de o jumătate verstă pătrată. Tata mi-o dărui împreună cu cincizeci de mujici, bărbaţi, femei şi copii, pentru a instala acolo, după ideea bătrînului, un falanster, jumătate Saint-Simon, jumătate Tolstoi : Suprimarea proprietăţii individuale, repartizarea uneltelor de lucru după nevoi şi capacitate etc.

La început, totul a mers strună. Îmi petreceam patru ore pe zi în falanster. Moş Barbessoul nu mai putea de bucurie. El deţinea în organizaţie un rol cam între popă şi contramaistru. Tata mă credea nebună.

N-ai să te miri cînd am să-ţi spun că m-am săturat repede. De altmintrelea, lucrurile au luat o întorsătură proastă : oamenii din falanster se duceau noaptea cu barca

[1] *Edouard Vaillant* (1840—1915), om politic francez, membru al Comunei din Paris din 1871.

la gospodăriile de pe malurile Volgăi și furau găini, știindu-se protejați datorită influenței mele. Tata avusese bunătatea să le suprime impozitele și zilele de lucru : e înfiorător cum se mai îmbătau cu cvas. Numai moș Barbessoul nu-și dădea seama ce tare mirosea toți a alcool, pînă și femeile. Închipuie-ți că după două luni, unul din ei reușise să pună mîna pe toate uneltele agricole ; toți ceilalți i le dăduseră amanet ca să poată cumpăra cvas. Și atunci, nemaiavînd cu ce munci, trîndăveau toată ziua, iar noaptea se duceau să fure de la mujicii din cîmpie. Într-o noapte, se iscă o bătaie. Doi mujici fură omorîți. Tata se supără de-a binelea, îmi strigă că sînt o proastă și voi să-l spînzure pe moș Barbessoul. La stăruințele mele nu-i făcu nimic, dar falansterul fu dizolvat. E sigur că, dacă n-ar fi fost cazacii tatei acolo, toți oamenii aceia s-ar fi strîns de gît unul pe altul.

*
* *

Într-o zi din luna februarie 1909 — tocmai împlinisem douăzeci de ani — mă aflam în barcă pe un braț al Volgăi și trăgeam în niște rațe negre, cînd îl zării pe cazacul preferat al tatei făcîndu-mi semne de pe mal. Își înfipsese în vîrful săbiei căciula și o agita, o agita mereu.

Striga, dar eu n-auzeam ce. Înțelegeam că s-a întîmplat ceva în casă. Dar voiam să par indiferentă, cu toate că eram curioasă. Am tras la mal abia după o oră ; bietul om era mort de oboseală, atîta dăduse din mîini și-și scuipase plămînii strigînd. Mă anunță că prințul m-așteaptă în cabinet. Și am pornit-o, mergînd cît mai încet cu putință, prevăzînd de altfel că mă va certa cu asprime.

Nu a fost nimic din ce m-așteptam. Tata părea încîntat. Mă sărută, apoi arătîndu-mi un plic mare, cu un sigiliu roșu, de pe biroul său, îmi explică despre ce era vorba.

Primise o scrisoare de la țar. Îi vestea sosirea împăratului Wilhelm în cursul lunii mai la Petersburg și că vor fi mari serbări care se vor termina cu o paradă la Țarskoe-Selo, că era doritor să vadă cu acest prilej pe cazacii din

Astrahan și Aral și că-l ruga pe prințul Tumen să aducă și el o brigadă. Țarina, adăuga el, va fi fericită să se folosească de această ocazie spre a face cunoștință cu nepoțica ei. Uitasem să vă spun că devenisem nepoata ei prin căsătoria tatei cu o mare ducesă de Hesse-Darmstadt.

Niciodată, pot să afirm, n-am găsit că zilele petrecute în palatul nostru de pe Volga sînt prea lungi. Cu toate acestea, am simțit o nespusă bucurie auzind vorbele tatei ; din clipa aceea mă frămînta un singur gînd : cum să-i epatez pe țar, pe țarină, pe împăratul Germaniei, pe toată lumea. Mă priveam în oglindă cît era ziulica de mare și, drept să spun, nu eram chiar prea nemulțumită de imaginea pe care o vedeam.

Pînă atunci, îmi făcusem toaletele la Astrahan, la surorile Menjuzan, foarte bune croitorese franceze, care se duceau în fiecare an la Paris să vadă modele noi și cîștigau bani grei de la înaltele doamne circaziene. Tata îmi deschise un credit nelimitat, și, două zile mai tîrziu, plecai împreună cu domnișoara Jaufre. Dar trebuie să adaug că-mi făcusem un plan, un plan al meu.

M-am întors de la Astrahan, afirmînd că nu am găsit absolut nimic. Plîngeam în fața tatei, spunîndu-i că nu voiam să apar la Curte împopoțonată ca o sălbatică. Gîndiți-vă că nu era să scap ocazia care mi se oferea de a vedea Parisul. Tata s-a cam lăsat rugat. Dar înțelesesem imediat că nu s-ar supăra să mai schimbe și el o vorbă, două, cu cunoștințele lui de odinioară.

În primele zile ale lui martie, am plecat. Sosind la Paris — atîta mi se împuiase capul cu Parisul — nu aveam decît o singură teamă, să nu par uluită. De aici aerele extravagante pe care mi le luam.

Tata descoperi îndată că trebuie să facă neapărat o sumedenie de vizite și curse. La Ritz, nu-l vedeam decît la ora prînzului, și nu în fiecare zi.

Voia să mă duc la Redfern. Din spirit de contradicție, eu m-am dus la Doucet. Niciodată nu văzusem o figură mai ridicolă decît aceea a domnișoarei Jaufre — cu *pince-nez*-ul și cu rochia ei de satin negru, împopoțonată cu strasuri negre — în mijlocul acestor fete frumoase care um-

blau de colo-colo, și mă ajutau să-mi aleg ceva potrivit pentru mine.

Am fost întrebată : Ce vrea să vadă alteța-sa ?

— Toate colecțiile, am răspuns eu cu răceală.

În cîteva clipe, comandasem șase rochii de seară, o duzină de taioare, două costume de amazoană și tot așa din celelalte.

Niciodată nu găseam că sînt destul de decoltată. Domnișoara Jaufre se făcuse verde. Șefa magazinului se crezu datoare să-mi atragă atenția că pentru o fată tînără era poate puțin cam îndrăzneț. Am trimis-o la probele ei. De altmintrelea tata, care venise odată acolo, încuviințase alegerea făcută de mine, privindu-mă într-un fel de care eram mîndră, căci îl știam priceput.

În seara aceea, recunoscîndu-se puțin vinovat că mă lăsa singură mai tot timpul, îmi promise că vom cina împreună, și dădu poruncă domnișoarei Jaufre să mă conducă, la ora opt precis, pe bulevardul Gabriel, în fața la Laurent. E inutil să-ți mai spun că la ora opt, nici pomeneală de tata. Așteptam pe o bancă. Ca să treacă vremea, mi-am scrijelat numele pe bancă cu un mic pumnal încrustat, pe care-l purtam la cingătoare. Trebuie să mai existe și acum.

La ora opt și zece, văzînd un domn bătrîn care ne dădea tîrcoale, și avînd poftă să-mi destind puțin nervii, i-am poruncit domnișoarei Jaufre să se ducă să-mi cumpere o cutie de *Mercedes* la tutungeria de pe bulevardul Malignon. Ea se împotrivi puțin, dar totuși plecă. Atunci bătrînul se apropie. Purta pantaloni în carouri și un melon gri. Îmi spuse o sumedenie de lucruri hazlii, vorbindu-mi și de un mic apartament al lui de pe strada Offèmont, care are un ascensor căptușit cu pînză de Jouy. Ca să nu mă vadă cum mă stricam de rîs, am întors capul, dar atît de tare încît la un moment dat fui uluită auzind o palmă formidabilă. Cînd mă uitai, îl văzui pe tata. Bătrînul plecă demn, bolborosind că nu mai e chip să glumească omul... La lumina lunii, îi văzui melonul pleoștit de-a binelea,

Domnișoara Jaufre se întoarse cu țigările. Tata îi vorbi cu răceală poftind-o să se ducă înapoi la Ritz, să cineze și să se culce.

La Laurent se ia cina afară, sub niște copaci frumoși, la măsuțe cu abajururi. Era o lume nebună. Tata se simțea mai acasă acolo decît în palatul nostru de pe Volga. M-a prezentat la o mulțime de domni celebri : Bunau-Varilla, Charles Derennes, domnul de Bonnefon, prințesa Lucien Murat, Maurice Rostand. Acesta din urmă, cu înfățișarea lui de ministrant, care cîntă în strană la liturghie, îmi plăcu mult. De atunci ne scriem mereu, și are să vină chiar la Lautenburg să ne vedem.

La ora unsprezece, tata mă conduse înapoi la Ritz și-mi spuse că trebuia să se ducă pînă în strada Grenoble, la Ambasadă. Dar îți închipui că n-aveam poftă să mă culc. Domnișoara Jaufre sforăia ca o sfîrlează de Nüremberg și credeam că n-am s-o mai pot trezi niciodată. Să fi văzut mutra ei aiurită cînd i-am spus că tata ne-a dat întîlnire la miezul nopții și că trebuia să se scoale.

Pe strada de la Paix, luarăm un taxi. „La *Grelot*", îi strigai șoferului. Numele ăsta îl auzisem la Laurent.

Grelot se află în piața Blanche. Mă îndoiesc, drăguțul meu prieten, silitor și serios cum te știu, că ai fost vreodată pe acolo. Cînd am intrat, am fost puțin geloasă de succesul obținut de domnișoara Jaufre cu strasurile ei negre. Un cheflîu mititel, beat turtă, țipă că-i doamna Fallières. Atunci toată lumea începu să intoneze în cor un cîntec celebru, al cărui refren era :

Mătușa Julie,
Mătușa Octavie,
Mătușa Sophie,
Vărul Léon,
Unchiul Théodule,
Unchiul Thrasybule,
Verii Tibulle,
Și Timoléon.

Eu rîdeam, rîdeam, și veselia mea cuceri spontan toată lumea care, în clipa cînd intrarăm, părea să se plictisească foarte tare.

Băurăm șampanie, enorm de multă șampanie. Apoi urmă dansul. Le-am arătat francezilor ce știe o prințesă rusă. Nu se găsi printre ei decît unul singur, și acela țigan, care reuși să valseze mulțumitor cu mine. Furăm îndelung aclamați.

Un muzicant negru o invită pe domnișoara Jaufre. Poți să mă crezi sau nu, dar îți spun că a primit. După ce băuse șampanie, nu mai era aceeași femeie. Două dansatoare se așezară lîngă mine, una brunetă, Zita, într-o rochie albastră-argintie, și cealaltă, Crevette, îmbrăcată toată în roz, care-mi spunea mereu „prințesa mea", fără să știe că sînt într-adevăr prințesă. Îmi mîncară pișcoturile, și-mi băură șampania. Eu eram fericită, fericită, și puțin cam cherchelită, repetam : „Ce frumos, ce frumos e Parisul".

Deodată observai că cea mai mare parte a bieților fete purta ciorapi de mătase cîrpiți. Atunci strigai să se facă liniște și zvîrlii în sus un pumn de ludovici. Ele se aruncară asupra monezilor și le ridicară aproape pe toate, în afară de vreo cinci sau șase pe care niște domni foarte eleganți puseseră piciorul.

Cred că aș fi petrecut toată noaptea acolo, dacă n-aș fi auzit la un moment dat, în sala de alături, țipîndu-se în gura mare :

— Lili ! Lili ! Uite-l pe Lili ! Trăiască Lili !

Cînd mă uitai, îl văzui pe tata. Lui i se spunea Lili, de la prenumele său Vasili.

Și el, nemaipomenit de vesel, era la braț cu două fete atît de frumoase, că-mi stîrniră gelozia.

Era prea ocupat ca să mă vadă. Crezui că-i de datoria mea s-o șterg de îndată. Dar nu mi-a fost ușor s-o iau cu mine pe domnișoara Jaufre. Nu voia să se mai despartă de negrul ei. În taxi, cînta de-mi spărgea urechile :

Caroline, Caroline
Pune-ți pantofiori de lac.

Apoi, pe neașteptate, cum stătea sprijinită de fereastră, începu să plîngă în hohote și să se vaite că n-am respectat-o.

Tata primi de la Doucet o notă de plată de treizeci și opt de mii șase sute de franci. N-a protestat, și mie mi s-a părut că pretențiile fiicei sale au fost mult mai mici decît ale altor persoane, din care cauză mi-a fost puțin necaz.

* * *

La întoarcerea noastră în Rusia, ne aștepta la palat o altă scrisoare a țarului, prin care îl vestea pe tata că sosirea Kaiserului la Petersburg a fost fixată pentru data de 15 mai, și că, în consecință, urma să se pregătească.

Nu pot să-ți descriu cu ce lux și-a echipat brigada. Cazacii din Astrahan poartă căciuli negre de forma căpățînilor de zahăr, așa cum poartă armenii, mantăi roșii tivite cu blană, și cartușiere galbene. Cazacii din Aral au mantăi albastre de culoarea cerului, cu cartușiere albe și căciuli calmuce rotunde, cu un diametru de 75 centimetri, din care pricină au fost porecliți „Capete Mari". Sînt înarmați cu săbii încovoiate, pe care cei din Aral, mahomedani fiind, gravează versete din Coran, bice cu măciulii de plumb, și lăncii lungi.

Tata a pus să se înlocuiască toate vipuștele de lînă cu fireturi de aur și argint. Într-una din ultimele zile ale lui aprilie, cînd șofranul înverzit scoate capul din pămînt, își trecu în revistă escadroanele. Soarele galben lumina slab dar îndeajuns ca să dea acestor magnifici călăreți o asemenea strălucire că-ți puteai imagina cum vor arăta ei sub soarele de mai, la Țarskoe-Selo.

În ziua plecării lor la Petersburg, era să fie mare tărăboi. Închipuiește-ți că bieții soldați, care nu se tem nici de crivăț, nici de oameni, nici de duhul mlaștinelor și al apelor, se sperie de drumul de fier. Și caii sînt aidoma. Jumătate din ei se tulburară cînd văzură locomotiva pîntecoasă, scuipînd și fluierînd în mijlocul stepei. Dacă nu

era popa, care să sfințească dihania ceea, nimeni n-ar fi vrut să se urce.

În sfîrșit plecară în douăsprezece trenuri succesive, cărora le-a trebuit douăsprezece zile ca să parcurgă marea Rusie. Noi, care luam expresul, nu părăsirăm palatul decît opt zile mai tîrziu. Țarul pusese la dispoziția noastră un vagon-salon. I-am invitat acolo și pe cei doi colonei și cei șase maiori. Popa era împreună cu domnișoara Jaufre și cu Kunin, cazacul favorit al tatei; lor le încredințasem rochiile mele.

Petersburgul este un oraș mare, cu cazărmi și biserici și imense grădini. Se vede că omul care a făcut planul orașului a fost un cap limpede. Am fost găzduiți minunat la Palatul de iarnă și, încă în prima seară, am fost primiți de țar în audiență particulară. „A! uite-o pe «nepoțica»", zise el cînd mă zări, și am văzut bine că mă găsea frumoasă. Țarina mă sărută și chemă pe verișoarele mele, marile ducese, să ne facă cunoștință. Olgăi și Tatianei le-am dat cîte un colier de rubine din Caucaz, cu cîte o lacrimă de diamant la mijloc, și celor mici un colier de perle trandafirii. Tata îi adusese țareviciului o pafta de egretă pentru colpac, cu un diamant mare, și o săbiuță căzăcească cu mînerul bătut în safire și briliante.

A treia zi sunară toate clopotele mari, anunțînd apropierea Kaiserului de hotare. Țarul, țareviciul și marii duci se duseseră în întîmpinarea lui la Kronstadt.

De atunci am mai văzut de atîtea ori intrarea unor suverani într-un oraș, încît amintirile mele despre intrarea Kaiserului s-au risipit puțin cîte puțin. Dar ce-are a face, a fost foarte frumos.

Am asistat din balcon la intrarea lor în palat. Călăreții în uniforme albe, împreună cu marii duci, galopau pe lîngă portiere. Onorurile au fost date de regimentul Preobrajenski. În timpul acesta, cazacii tatei fură băgați în două cazărmi, interzicîndu-li-se să iasă. La început am fost vexată, dar înțelesei repede că țarul îi ascunsese din gelozie, deoarece erau cei mai frumoși oșteni de pe tot întinsul meleagurilor rusești, și-i rezerva ca ultimul și cel mai impresionant punct de atracție.

Sub cerul blînd, acoperit, al Botniei, armurile și săbiile apăreau albastre și galbene.

Kaiserul se afla, împreună cu țarul, țareviciul și Kronprinzul, în prima caleașcă. Purta o uniformă de colonel de cavalerie ruscască și pe cap avea un coif de argint cu marele vultur de aur cu aripile întinse. Saluta mereu, cu expresia unui om fericit. Frederic-Wilhelm purta uniforma husarilor negri.

Împărăteasa și țarina veneau în urma lor, înconjurate de o mulțime de prinți germani și generali.

Prezentările nu se mai terminau. Avui și eu succesul meu. „A ! dar asta-i nepoțica" zise Kaiserul, și luîndu-mă de mînă, mă duse în fața împărătesei. Împărăteasa, pierdută în mijlocul dantelăriilor ei scumpe și a penelor de struț, mă îmbrățișă, spunîndu-mi că a iubit-o mult pe biata mea mamă. În timpul acesta, Frederic-Wilhelm și Adalbert mă măsurau cu coada ochiului — n-aș vrea să spun mai mult.

Mi-am pierdut toată după-amiaza, pregătindu-mă pentru gala de seară. Mi-era teamă că nu voi avea succes. Eram nervoasă ; pentru orice fleac o certam pe domnișoara Jaufre. S-ar fi zis că presimțeam toate necazurile, care aveau să se abată asupra capului meu după seara ceea blestemată.

E greu să-și imagineze cineva frumusețea unei recepții la Peterhof. Kaiserul își pusese o altă uniformă, mai strălucitoare decît prima. Dar dacă ai ști ce ochi a făcut cînd a văzut-o pe a tatei. În privința podoabelor vestimentare, nimeni nu se putea pune cu prințul Tumen. Alături de pietrele prețioase ale lanțului care-i prindea pe umărul stîng mantaua roșie, diamantele împărătesei păreau niște pietricele de strînsură ale unei biete mic-burgheze din Moabit.

Cînd am apărut eu, l-am văzut pe țar stăpînindu-și un gest abia perceptibil de uimire. Mi-a fost teamă o clipă că eram prea decoltată. Apoi cînd m-am lămurit ce efect făcusem mi-a dispărut frica. Gîndește-te, îmi alesesem la Doucet tot ce am găsit mai frumos : o rochie de catifea de un albastru-safir, foarte simplă, dar s-o fi văzut ce

mulată era pe corp! Și ca bijuterii nimic altceva decît safire. Ca un copil, mă și gîndeam la succesul de a doua zi. «Ce mutră vor face toți, îmi spuneam eu, cînd vor vedea cea de-a doua rochie a mea, cea roșie, împodobită numai și numai cu rubine.»

S-a dansat. Eram fericită văzîndu-i pe nemții ăștia, obișnuiți cu valsurile lor lente, pierzînd ritmul valsului nostru rus, atît de nervos, și șontocăind pe un picior pînă să-l prindă iar, sau stînd în așteptare ca niște bîtlani.

Am dansat cu Kronprinzul. Mă complimentă pentru toaleta mea și-mi spuse că împăratul german nu era chiar un suveran absolut, deoarece niciodată nu a putut obține din partea doamnelor de la curte să-și pună mai puțin de șase culori pe ele. Sperînd să-l contrariez un pic, îi răspunsei că nu-i de mirare, rochiile mele erau doar de la Paris. Dar el îmi zise că am perfectă dreptate, că nu mai există nimic pe lumea asta ca Parisul; apoi îmi povesti o mulțime de istorii atît de amuzante asupra acestui oraș încît, atunci cînd mă conduse la locul meu, o auzii pe împărăteasă șoptindu-i pe cînd treceam prin fața ei: «Fritz, ținuta.»

În același timp, îmi făcu semn să vin lîngă ea.

Observasem, încă de dimineață, printre ofițerii Kaiserului, un husar înalt, îmbrăcat într-o uniformă de un roșu-aprins, cu brandenburguri gălbui. Era roșcovan, în ochii săi miopi și albaștri se citea încăpățînarea, și, de sub ochelarii săi, nu mă slăbea o clipă din priviri. Eu, firește, tot timpul mă făceam că nu-l remarc. Aș fi rămas uluită, dacă în clipa ceea mi-ar fi spus cineva că uniforma aceea roșie-gotcă o voi purta și eu într-o zi.

— Aurora, mă strigă împărăteasa, uite-l pe vărul meu Rudolf, mare duce de Lautenburg-Detmold, care-ți solicită favoarea să danseze cu tine.

Dansa groaznic, husarul ăsta roșcovan, deși se căznea din răsputeri. Își închipuia că trebuie să se scuze. Abia i-am răspuns și nici nu i-am mulțumit cînd s-a terminat valsul. El s-a întors la locul său din spatele împărătesei; își ștergea din cînd în cînd ochelarii cu o figură atît de nenorocită că ar fi mișcat și o piatră.

În ziua următoare, aflai, bucuroasă, că peste două zile va fi o vînătoare de vulpi. Şi mă felicitam că l-am luat cu mine pe Taras Bulba, răutăciosul meu căluţ african! Mă dusei să-l văd la cazarma cazacilor noştri. Fusese atît de insuportabil, încît a fost băgat singur într-un grajd: şi el tot năpustindu-se asupra uşii, o distrusese pe jumătate.

Cînd mă zări, necheză de plăcere şi înghiţi repede zahărul pe care i-l adusesem.

— Băiatule, i-am zis trecîndu-mi mîna prin lunga lui coamă încîlcită, trebuie să fii la înălţime. Îi lăsăm pe toţi în urmă, nu-i aşa?

Mi-a făcut un semn amical că m-a înţeles, iar eu am ieşit ca să-mi încerc rochia de călărie.

Întorcîndu-mă, îl găsii pe tata acasă; avea o înfăţişare gravă şi încîntată. Dintotdeauna mi-a fost groază de surprize. De regulă, sînt neplăcute.

Vedeam că tata nu ştia cum să înceapă, ceea ce pînă la urmă, mă făcu să intru la bănuieli.

— Grăbeşte-te, te rog, i-am spus, trebuie să mă îmbrac.

— Fata mea, avem ceva serios de vorbit, îmi răspunse el.

— Nu-i nici un motiv să nu te grăbeşti.

— Fata mea, nu ţi-ar face plăcere să te vezi regină?

— Regina cui?

— A Wurtembergului.

Oricît aş fi fost crescută printre sălbatici, ştiam pe de rost almanahul Gotha. Aşa încît îl întrebai pe tata dacă avea intenţia să mă mărite cu regele Wurtembergului, un om de şaizeci şi doi de ani, cît avea atunci.

— Nu majestatea-sa regele Wurtembergului mi-a făcut onoarea să-ţi ceară mîna, ci alteţa-sa marele duce de Lautenburg-Detmold.

Tata, deşi e şi el prinţ, îi tot dădea la fiecare două vorbe cu majestatea-sa, alteţa-sa, încît mă exasperă.

— Cum? Mutra ceea de homar cu şofran? ţipai eu. Niciodată.

— Să fim serioşi, spuse tata.

— Niciodată, i-am repetat, bătînd din picior. De altfel, nu văd ce legătură este între roşcovanul ăsta miop şi coroana Wurtembergului.

— Este, îmi răspunse tata pe un ton doctoral : regele Albert al Wurtembergului n-are copii, are şaizeci şi doi de ani, după cum foarte bine ai zis, şi-i diabetic, iar marele duce de Lautenburg e moştenitorul lui.

— Puţin îmi pasă, îi replicai eu. Prefer să mă mărit cu Kunin, şi apoi... nici nu vreau să mă mărit.

Tata începu să se supere. Îmi povesti o întreagă istorie. Rudolf de Lautenburg era îndrăgostit nebun de mine. A vorbit cu împărăteasa, naşă-sa, care a vorbit cu Kaiserul, care a vorbit cu ţarul, care i-a vorbit lui, tatei. O asemenea propunere, în afară de faptul că-i măgulitoare, este aproape un ordin, şi...

— Şi ai spus da, înainte de a mă întreba ? izbucnii eu.

— Nu chiar, răspunse el încurcat, dar, în fine, n-am putut să nu-i mulţumesc, să accept...

— Să accepţi, ce ?

— Să accept — e un lucru care nu angajează cu nimic — ca marele duce să fie cavalerul tău la vînătoarea de vulpi de poimîine.

— Dacă nu-i decît atît, i-am spus, te poţi bizui pe mine că am să-l dezgust pe neamţul ăsta să-şi mai caute o moştenitoare în Rusia.

— Promite-mi că ai să te porţi cum trebuie, mă rugă tata, alarmat. Mă faci să regret libertatea pe care ţi-am lăsat-o dintotdeauna. Gîndeşte-te că-i vorba, nici mai mult, nici mai puţin, de o coroană regală.

O coroană regală ! Să-şi vadă fiica regină ! Numai asta îi umbla prin cap bătrînului calmuc.

Seara, cînd ne-am urcat în trăsură pentru a merge la reprezentaţia de gală, am înţeles că tata s-a angajat mult mai mult decît îndrăznise să-mi mărturisească.

— Iată şi pe micuţa noastră logodnică, a exclamat Kaiserul, luîndu-mă de mînă.

Împărăteasa, mai cloşcă ca întotdeauna, mă sărută pe frunte. Se pare că era un tic al familiei.

Pînă și țarul se crezu obligat să adaoge, adresîndu-se cu surîsul său palid lui Wilhelm al II-lea :

— Nu ți-a fost deajuns că m-ai invadat cu supușii tăi ? Acuma vii să-mi răpești supusele !

Eu zîmbeam cu un aer candid, dar mă uitam pe furiș la husarul meu roșcovan, care nu știa unde să se ascundă, și-i spuneam în gînd : «Așteaptă, drăguțule ! Ai să-mi plătești tu toate astea poimîine !»

*

* *

Sosi și a treia zi. Nu aveam decît o teamă, aceea că vînătoarea va avea loc pe un teren prea aranjat, prea spilcuit. Dar m-am liniștit îndată. Erau și alei largi în pădure, desigur pentru doamne, dar alături erau și niște hățișuri, pîrîiașe și ici colo cîteva mlaștini grozave.

Taras Bulba, căruia îi dădusem înainte de plecare o jumătate livră de zahăr udat cu whisky, era bine dispus, dar se ținea foarte demn.

Aș minți dacă ți-aș ascunde că apariția lui a stîrnit exclamații. Kronprinzul m-a întrebat de ce nu l-am tuns.

— Lasă-i să vorbească, bătrîne camarad, îi murmurai eu căluțului.

El înțelese, și dădu din cap zeflemitor.

Marele duce Rudolf veni alături de mine. Am fost atît de drăguță cu el că bietul băiat, prinzînd curaj, mă întrebă pe șoptite :

— Nu vă displace, domnișoară, că sînt cavalerul dumneavoastră ?

— Cum ați putut crede așa ceva, domnule ? i-am răspuns. Curtea asta e prea plictisitoare. Niciodată nu te simți în apele tale. Aici poți respira, ai spațiu. Vom putea discuta.

— Vă place natura ! murmură el, transportat. Ce fericit sînt !

Și eu, la rîndu-mi, eram foarte mulțumită. Simțeam că nu se va depărta cu un pas de mine.

Fu gonită prima vulpe. N-a avut loc nici un incident demn de notat, în afară de faptul că Taras Bulba s-a înveselit la sunetul cornului de vînătoare, a schițat un pas de polcă și și-a pus picioarele dinainte pe crupa iepei lui Adalbert, care fu cît pe aci să cadă de pe cal. Din clipa ceea, toți se fereau ca de ciumă de micuțul meu african.

Marele duce de Lautenburg călărea pe unul din acei cai foarte prețuiți de germani, un murg oacheș, mare, cu rotula groasă ca o șunculiță de porc și lat în spate ca o masă de biliard. Mai mult, constatai îndată că animalul acesta afurisit era furios și galopa cu capul între picioare.

«Sărmanul meu prieten, mă gîndeam, ai să rîzi tu acuși cînd ai să sari peste primul șanț !»

A doua, apoi a treia vulpe fură doborîte fără greutate. Deodată o zbughi și a patra între mine și marele duce. Am văzut-o, era jigărită și aproape că n-avea coadă. Asta era de noi.

— Ne-a venit rîndul, i-am strigat lui Rudolf.

El dădu pinteni mîrțoagei sale dolofane care o porni în galop de șarjă.

Vulpea era la vreo sută de metri înainte.

Ce animal de treabă ! Ne ducea drept în hățișuri.

Din cînd în cînd, marele duce se întorcea :

— Nu merg prea repede ? Vă puteți ține după mine ? mă întreba mereu gîfîind.

— Mergeți, mergeți înainte ! răspundeam eu.

Și Taras Bulba fornăia parcă ar fi zis :

— Du-te, du-te !

De astă dată eram în plină pădure. Atunci l-am mîngîiat ușor pe gît și am slăbit hățurile africanului meu. Într-un minut marele duce rămăsese în urma noastră.

L-am văzut în fuga calului pe roșcovanul meu gîfîind... Și-l lăsai la un sfert de verstă în spatele meu.

Taras Bulba, la porunca mea, încetini.

— Mi-a fost teamă, spuse bietul băiat, cînd mă ajunse din urmă, am crezut că ați scăpat calul din frîu.

— Atenție ! îi strigai eu.

La picioarele mele apăru un rîu. Îl trecu cum putu și el. În fața noastră, într-o poeniță cu iarba cosită și în pantă, cu trei cîini pe urmele sale, vulpea fugea.

Iar un hățiș. M-am aplecat pe gîtul calului și nu m-a izbit în obraz nici una din crengile prin mijlocul cărora Taras Bulba se strecura, croindu-și cu capul drum printre copacii, ale căror ramuri, date în lături o clipă, își reveneau apoi, îndată, la loc. Dar bietul meu însoțitor avea tot obrazul însîngerat. Un stejar îi smulsese ochelarii. Vedeam că-i descumpănit. Calul lui gras sufla ca un cimpoi.

— Curaj ! strigai eu, vulpea-i obosită ! și-l atinsei pe Taras Bulba cu pintenul.

Căluțul meu nu știe de glumă. Făcu o săritură enormă. În spate, celălalt se căznea să se țină după el, în zgomotul asurzitor de ramuri ce trozneau, rupîndu-se.

«Ei, îmi ziceam eu, pari rupt de oboseală ! Și n-ai să reușești nici la încercarea următoare.»

Încercarea următoare se arătă în curînd sub forma unei rîpi mocirloase, largă de zece picioare și tot atît de adîncă, cu malurile prost delimitate, al dracului de înșelătoare. O clipă m-am întrebat chiar dacă Taras Bulba, după cursa făcută adineaori, îi va veni de hac. Mai e vorbă ! Viteazul meu căluț își luă zborul ca o rîndunică și într-o clipă fu dincolo de obstacol.

Atunci m-am întors, sigură de ce avea să se întîmple.

Și s-a întîmplat ceea ce prevăzusem. Cu un zgomot năpraznic, calul și călărețul se prăbușiră. Calul, alunecînd pe mal, trîntise la pămînt cu picioarele dinapoi, fără cruțare, pe călărețul său.

Am sărit jos și m-am apropiat de marele duce, temîndu-mă oarecum că am împins gluma prea departe.

— Nu v-ați lovit ? îi strigai eu.

— Nu cred, murmură el slab. Mi-a fost tare frică pentru dumneavoastră, cînd v-am văzut cum v-ați luat zborul deasupra blestematului de șanț.

Săracul ! îmi venea să-i cer iertare.

— Să vă dau o mînă de ajutor să vă ridicați ? l-am întrebat, puțin încurcată.

— Sigur că da.

Dar zadarnic încercai să-l ridic în picioare.

Abia atunci zării cît era de palid.

— V-aţi rupt piciorul drept, ţipai eu.

— A ! nu cred, răspunse el, cu o blîndeţe dezarmantă în glas, cel mult o entorsă !

— Vă spun că v-aţi rupt piciorul, mă pricep eu.

În acelaşi timp, cu pumnalul meu de vînătoare, îi despicai cizma. Piciorul apăru bălăbănindu-se.

«Halal să ne fie ! mă gîndeam eu, sîntem cel puţin la şase verste de ceilalţi vînători.»

El nu mai spunea nimic, uitîndu-se la mine cu ochii săi blînzi şi plini de o nemărginită bunătate. S-ar fi zis că-i fericit. Murmură chiar :

— Mulţumesc.

— Pentru ce ? izbucnii eu. V-am rupt piciorul şi-mi mulţumiţi ! Aşteptaţi cel puţin să vă scot din greu.

Răspunse, foarte mîhnit :

— Puteţi să vă înapoiaţi, şi-mi trimiteţi argaţii.

— Asta e ! spusei eu furioasă. Să ajung acolo fără vulpe şi cînd au să mă întrebe unde-i marele duce Rudolf, să răspund : L-am lăsat într-un fund de groapă cu piciorul zdrobit. Nu, domnule !

— Cum doriţi, răspunse el încetişor. Dar nu ştiu cum veţi face.

— Veţi vedea.

Gloaba cea grasă era la cîţiva paşi de noi şi păştea ca o nesimţită, sub privirea batjocoritoare a lui Taras Bulba.

— Vino-ncoace, dobitoc afurisit !

După ce s-a apropiat mi-am dat seama că, în ruptul capului, nu-l voi putea urca pe marele duce.

— Ce idee să-ţi ieşi un asemenea cal înalt cît o schelă, exclamai eu, fierbînd de mînie.

Rănitul mă privea parcă-mi cerea mereu scuze, ceea ce începu să mă exaspereze.

— Taras Bulba ! chemai eu.

Micuţul african se apropie, dar se cam strîmba. S-ar fi zis că bănuieşte despre ce-i vorba.

Rudolf de Laitenburg nu-şi putut opri un gest de teamă.

— Vreţi să mă încălecaţi pe animalul ăsta? murmură el. Mai bine rămîn aici.

— În ruptul capului! am ripostat eu, bătînd din picior. Şi apoi Taras Bulba e blînd ca un mieluşel. Ţineţi-vă bine!

Era greu, neamţul! Dar îl ridicai totuşi şi-l legai solid de şea cu hăţurile.

Iar eu mă urcai pe mîrţoaga cea grasă.

Pe drumul de întoarcere, mă gîndeam: «Ce proastă sînt! N-am reuşit să fac din acela pe care vroiam să-l urăsc decît un om care stîrneşte mila.» Apoi, mai era şi privirea ceea uimită a lui Taras Bulba, care sfîrşi prin a mă scoate din fire.

«Ce ţi-am făcut, avea aerul să mă întrebe el, ca să mă pui să-ţi car în spate pe neamţul ăsta şi să preferi în locul meu afurisita aia de mîrţoagă, care n-are nici coamă şi poartă nişte copite mai late decît o tigaie?»

* * *

Nu-i bine să rupi picioarele bărbaţilor cu care nu vrei să te măriţi. E nevoie să-ţi mai povestesc ce s-a întîmplat? O făptură ca mine se simte obligată să suporte urmările faptelor sale. Salvîndu-l pe marele duce, am făcut un lucru pe care nici un Kaiser din lume nu l-ar fi putut face.

Ce senzaţie a produs întoarcerea mea, călare pe murg şi urmată de Taras Bulba, care-l ducea pe marele duce în bandulieră. Vînătoarea fu oprită. Toată lumea se strînse în jurul nostru. A trebuit să istorisesc toată păţania, şi am făcut-o în modul cel mai scurt posibil, ca atunci cînd vorbeşti de lucruri cu care nu prea te mîndreşti. Dar rănitul a adăugat o mulţime de amănunte. Febra l-a făcut elocvent, m-a transformat în eroină. Am fost silită să suport felicitările întregii curţi.

Kaiserul, care vede lucrurile în mare dar pe dos, proclamă:

— E adorabilă copila asta care a ştiut, din prima zi, să salveze viaţa logodnicului ei.

Împărăteasa mă îmbrățișă. E un tic al familiei. Tata era în al nouălea cer.

— Toate felicitările mele majestății-voastre, îmi șopti la ureche.

Eram furioasă, dar surîzătoare. În turbarea mea m-am năpustit asupra lui Taras Bulba — în timp ce ne întorceam la palat — și a înghițit, săracul, mai multe lovituri de cravașă decît în toată viața lui.

Am o calitate. Îmi plac situațiile limpezi. Conștientă că, în mare parte, din greșeala mea, eram acum angajată în așa fel că nu mă mai puteam libera — fără a provoca unul din acele scandaluri care-i repugnă oricărei prințese demne de acest nume, chiar mai mult decît certitudinea că se nenorocește — m-am hotărît să-i pun în aceeași seară condiții «logodnicului» meu, așa cum îi zicea toată curtea.

Îl rugai să mă primească — și el mă primi îndată ce-i dădu drumul aceluia care-i pusese piciorul în ateie.

Cînd am rămas singuri, iată cam ce i-am spus :

— Domnule, demersul meu vă va mira poate. Dar am obicciul, și mi-l voi păstra întotdeauna, de a face ceea ce cred util, fără să-mi pese de conveniențe. Or, consider că-i de cea mai mare utilitate să vă spun următoarele :

Am venit la Petersburg să-l însoțesc pe tata, să văd frumoasele festivități, într-un cuvînt, să mă amuz, nu să-mi caut un bărbat. Am refuzat destui bărbați pînă acum — îmi veți face cinstea să mă credeți — cam atîția cîte provincii are Rusia, iar ultimul a fost un prinț persan, stăpînul unei întinse regiuni muntoase unde se găsesc la smaralde ca ciupercile la Perigord, numai că sînt ceva mai mari.

Or, cum am sosit aici, nu știu ce i-a apucat pe toți. Pe scurt, trebuie să mă mărit. Vă spun toate astea nu pentru ca să vă supăr. Dar, în fine, pînă acum trei zile, nici nu ne-am văzut vreodată.

Oricum ar fi, mă simt aproape obligată să mă mărit cu dumneavoastră. Împrejurările ne depășesc, și pe dumneavoastră ca bărbat, și pe mine, ca fată. În povestea asta sînt interesați patru împărați și împărătese, mai multe coroane și, fără îndoială, trebuie echilibrate și niște bugete ; simt că tata se îmbolnăvește dacă n-am să fiu re-

gină, după ce a întrezărit că există această posibilitate. În afară de toate astea, v-am rupt și piciorul.

Făcu un gest ca pentru dînsul : să nu mai vorbim de asta !

— Dimpotrivă, să vorbim, v-o spun fără înconjur, accidentul pe care vi l-am pricinuit m-a determinat să accept atît de repede o situație despre care, nu mai departe decît ieri, nici n-am vrut să aud. Mulțumită accidentului, am impresia că nu fac chiar o căsătorie de conveniență, ceea ce, pentru o fată ca mine, este destul de agreabil.

— Mai curînd aș vrea să-mi rup și celălalt picior și ambele brațe, spuse el cu o blîndă tristețe, decît să vă aud pronunțînd groaznicele cuvinte : căsătorie de conveniență.

— Închei, spusei eu fără pic de emoție. Accept să fiu soția dumneavoastră. Dar veți fi de acord să vă pun una sau două mici condițiuni.

— Spuneți, spuneți, mă îndemnă el cu energie. Să știți că ați obținut dinainte tot ce-mi veți cere.

— Vai ! Vai ! spusei eu, zîmbind, s-ar putea să vă căiți că v-ați cam grăbit. Ei bine, dragul meu *prieten* (și am apăsat asupra cuvîntului), încă din copilărie m-am bucurat de cea mai mare libertate și am pretenția să nu mi-o pierd, măritîndu-mă. Vreau să fim bine înțeleși că nu se va schimba nimic, absolut nimic, mă auziți ?

— Dar cum puteți crede... !

— Să nu vă lăsați înșelat de sensul cuvintelor. Să presupuneți că nu aveți în fața dumneavoastră o tînără fată, nici o femeie, și vă rog să înțelegeți condiția mea : unirea noastră să fie — și voința mea este neclintită — un pact de amiciție care exclude orice altceva.

Nu știu dacă aș fi reușit s-o scot la capăt cu micul meu discurs nerușinat, dacă grosolănia lui masculină nu m-ar fi ajutat.

— Iubiți pe cineva ! exclamă el cu glasul răgușit.

— Să păstrăm bunacuviință și mai ales să nu spunem prostii, replicai eu cu blîndețe. Consimt să vă declar că nu iubesc pe nimeni, în afară de — cuvîntul avînd atîtea înțelesuri — țara mea natală, vînătoarea, pe tata, florile, să

fiu lăsată-n pace, și încă două sau trei lucruri care realmente nu pot provoca gelozia regretabil de constatat la un bărbat inteligent. Sînteți mulțumit ?

Surîse palid.

— Aceasta este, reluai eu discuția, micul nostru contract «sub semnătură privată». Cancelariile se vor ocupa de actele publice, de tot ce mai trebuie. Nu mă sinchisesc de ele și sper că nici dumneavoastră. Nu-i nevoie să mai adaug că veți avea în mine o tovarășă totdeauna domnă de dumneavoastră, la înălțimea situației, oricare ar fi ea, și capabilă, dacă așa va voi Dumnezeu, să poarte cum trebuie faimoasa coroană a Wurtenbergului. Și acum, poftim mîna mea.

El mi-o luă și o sărută cu fervoare. În ochii lui, bucuria înlocuise febra. Nu-mi venea să cred că s-a lăsat atît de ușor prins în laț. Apoi, subit, am înțeles raționamentul său : «Voi fi atît de bun cu ea, atît de prevenitor, atît de drăgăstos, că, după un timp pe care nici nu vreau să-l prevăd, va trebui să sfîrșească prin a se îmbuna».

Era atîta naivitate în capul bietului om, că nu-mi putui stăpîni oarecare emoție. Ne despărțirăm cei mai buni prieteni din lume.

Reîntorcîndu-mă în apartamentele mele, auzii un vacarm drăcesc în curtea de onoare. Taras Bulba, plictisindu-se în celula lui, spărsese ușa, doborîse un rîndaș și două santinele, și mă chema jos, nechezînd îngrozitor. Mi-a fost mult mai greu să-l conving pe Taras Bulba să stea liniștit decît îmi fusese să-l împac pe marele duce Rudolf.

* * *

Primul lucru de care m-am ocupat începînd din toamna anului 1909, cînd am devenit mare ducesă de Lautenburg-Detmold, a fost să aduc îmbunătățirile necesare pentru a avea o locuință aproape confortabilă. Grădinile fuseseră lăsate la voia întîmplării, iar în ce privește palatul, era plin de o colecție de orori cu care nici un rege negru nu s-ar fi împăcat.

Am pus repede ordine peste tot.

Melusina, care a venit la noi în vara lui 1910, poate să-ţi confirme că duceam aproape aceeaşi viaţă ca şi astăzi, în afară de faptul că la epoca aceea, cînd mă apuca splenul, puteam să mă reped în Rusia ca să-mi dezmorţesc meningele.

Marele duce Rudolf însă s-a schimbat. Nu că ar fi slăbit cîtuşi de puţin faţă de mine atenţiile sale cele mai emoţionante, bietul om! Dar după un an de zile, cînd şi-a dat seama că nevinovatul său calcul nu se adevereşte şi că nici nu se va adeveri vreodată, că voi fi totdeauna pentru el ceea ce îi spusesem la început, şi nimic mai mult, a devenit întunecat şi nu mai ieşea din casă. La Lautenburg nu i se mai spunea altfel decît Rudolf Taciturnul.

Mai rău decît atît, şi-a stricat relaţiile cu Kaiserul. Wilhelm al II-lea se crede un fel de Ludovic al XIV-lea. Poartă pică prinţilor germani care nu vin să-şi dea ifose la Berlin şi-i acuză de separatism. Or, Rudolf nu mai punea piciorul la curte.

La Lautenburg nu mai voia să se vadă cu nimeni. Regimentul 7 husari era lipsit de colonelul său. Jumătate din zile şi nopţi şi le petrecea în bibliotecă, cercetînd lucrări de mineralogie, ştiinţa lui preferată. După ce sosi domnul de Boose, marele duce îşi petrecu tot timpul în bibliotecă.

Melusina l-a cunoscut pe acest Boose, la al cărui nume te cutremuri. Spune-i, Melusina, că n-a existat un jucător de bridge mai execrabil decît dînsul. Nu cunoştea nici măcar plafonul şi nu voia nici măcar să schimbe locurile. Ca să ofere el mai mult, nici vorbă. Îl rugasem pe marele duce să ni-l împrumute, ca să fie al patrulea, dar era atît de stîngaci şi atît de incorect că l-am trimis repede înapoi la studiile sale dragi.

Era foarte învăţat, să fim drepţi. Închipuieşte-ţi numai că la treizeci şi doi de ani, simplu locotenent de geniu, ajunsese profesor de topografie la *Kriegs-Academie* [1]. Cartea lui, *Arhitectonica cîmpiei din Hanovra*, este apreciată în toată Europa. Într-o zi, a pălmuit la Berlin un ma-

[1] Academia de Război.

ior care pretindea că în Harz există terenuri de origină cvaternară. Rudolf, care era un admirator al lucrărilor sale, s-a prezentat ca martorul lui în fața Consiliului de Război. Numai mulțumită intervenției sale, n-a făcut decît șaizeci de zile arest, într-o fortăreață. La expirarea pedepsei, soțul meu a obținut numirea lui la batalionul 3 de geniu din Lautenburg.

În primăvara lui 1911, am plecat în Rusia, să petrec cu tata sărbătorile de Paști. Acolo am primit de la marele duce Rudolf scrisoarea pe care trebuia să ți-o fi arătat. Mă înștiința că l-a chemat Kaiserul și l-a întrebat dacă n-ar consimți să pună în serviciul imperiului cunoștințele sale științifice. În urma unor cercetări făcute în Camerun se descoperise existența unor imense bogății miniere. Era necesar să se facă investigații mai aprofundate și de asemenea să se verifice, cu toată discreția posibilă, resursele mineralogice ale teritoriilor limitrofe, pentru a se ști dacă Germania era într-adevăr interesată să și le anexeze. Aceste teritorii, dragul meu, regret că trebuie să ți-o spun, constituie porțiunea din Congo pe care Franța a cedat-o Germaniei prin tratatul din 1911.

Rudolf plecă, prin urmare, acolo, împreună cu Boose. Se scuza, cu o răceală rău ascunsă, că părăsește Europa, fără să-și ia rămas bun, dat fiind urgența prevăzută în instrucțiunile imperiale, și că-și permite să adauge că — spunea el — călătoria lui nu va avea nici o influență asupra mersului normal al vieții mele. Aici se înșela, sărmanul meu prieten.

Mi-a scris de la Paris, de la Bordeaux, de la Saint-Louis, din Senegal. Apoi de vreo două trei ori din Congo, scrisorile pe care ți le-am arătat. A trecut apoi o bună bucată de vreme, după care într-o zi, cumnatul meu Frederic August veni la Lautenburg, cu trista veste. Marele duce, lovit de insolație, murise la Sangha, aproape de finele călătoriei sale. Ultimul său cuvînt a fost numele meu.

Melusina poate să-ți spună, l-am plîns pe Rudolf — e drept, nu cît l-aș plînge pe Taras Bulba, dacă ar muri mîine, niciodată nu mi-am defavorizat calul. Față de Ru-

dolf am fost întotdeauna sinceră și loială, și totuși aveam impresia că am oarecare amestec în moartea lui.

Neputînd fi de față la funeralii, am poruncit să se facă un magnific serviciu divin pentru acela care se odihnește în huma crăpată de razele imensului soare alb. Au luat parte Kaiserul, împărăteasa, toți principii germani. Husarii roșii din Lautenburg, cu crep negru la săbii, dădeau onorurile, și uniforma lor, în timpul oficiului religios, m-a făcut să mă gîndesc la bietul husar roșcovan din Peterhof, care dansa atît de prost dar era atît de bun.

Prietene, fiecare frază din istorisirea mea ți-a arătat încrederea pe care o am în tine. Acum ai să găsești dovada încrederii mele în fiecare cuvînt ce urmează.

Îl cunoști pe Hagen, ofițerașul meu de ordonanță : știu că nu-l prea iubești. N-aș putea spune ce prevalează în el : devotamentul sau dragostea. Devotamentul ne îngăduie să ne bizuim în toate pe un singur om, dar dragostea îi dă, chiar în ce ne privește pe noi, o luciditate, care nouă ne lipsește.

Nici eu nici Melusina nu bănuiam, șase luni după moartea lui Rudolf, ce mi se va întîmpla. Constrînsă la îndatoririle mele de suverană, le îndeplineam cu o punctualitate care mă surprindea. Prezidam dieta și adunările generale, semnam decrete, judecam procese, numeam funcționari, spre satisfacția tuturor, cel puțin așa credeam. Niciodată orașul Lautenburg n-a fost mai bine întreținut decît în timpul domniei mele.

Hagen era suspicios. Îl vedeam în fiece zi mai întunecat. Pînă la urmă, neputînd suferi în jurul meu mutrele astea de un cot, l-am somat să se explice sau să plece în concediu de boală. Mi-a căzut la picioare.

— Cum să nu fiu așa cum sînt, izbucni el în plîns, dacă veți aparține altuia ?

Nu putea să-și revină cînd i-am afirmat că nu înțelegeam despre ce vorbea.

— E posibil ? murmură el. Dar la Berlin, și chiar aici, nu se vorbește decît despre apropiata dumneavoastră căsătorie cu ducele Frederic August.

De astă dată era prea din cale afară. O persoană, așa cum pretind că sînt eu, poți s-o mărițI o dată, prin surprindere, dar de două ori !

Cînd Hagen, care se ducea de cîteva ori pe lună la Berlin, îmi relată tot ce știa, înțelesei că era totuși ceva serios. Înțelesei și mai bine a doua zi, cînd primii o scrisoare de la tata. Era vădit că-l manevraseră, exploatînd slăbiciunea lui de a-și vedea fiica înălțată la rangul de regină.

Ca să te fac să sesizezi tot ce urmează, trebuie să te introduc în unele detalii dinastice. Ce plictiseală ! Aș vrea să trec peste ele cît mai repede cu putință. De ce devenisem mare ducesă de Lautenburg ? Pentru a fi apoi, după dorința tatei, regină a Wurtenbergului, la moartea regelui Albert. Succesiunea la tronul Lautenburgului nu este stabilită de legea salică, adică la moartea lui Rudolf, eu am rămas mai departe mare ducesă. Dar urcarea pe tronul Wurtembergului este reglementată de această lege. Pe scurt : numai un mare duce de Lautenburg putea fi regele Wurtembergului. Adică, pentru a fi regină a Wurtembergului, trebuia mai întîi să-l iau de soț pe ducele Frederic August, pentru ca el, în felul acesta, să devină mare duce de Lautenburg-Detmold.

Scrisoarea tatei n-avea alt scop decît să mă pregătească pentru această căsătorie.

Cred că, în răspunsul pe care i l-am dat fără a sta pe gînduri, am uitat puțin de respectul pe care totuși o fiică îl datorează părintelui său.

Dar trebuie să înțelegi că eram exasperată. Mă întrebam dacă nu cumva mă voi vedea silită să mă mărit în felul acesta cu toată Germania. Ce soartă pentru o fată care n-a vrut să se mărite măcar o dată !

Nu trecu nici o săptămînă și mă trezii cu o scrisoare de la împărăteasă. Cum era firesc, a început cu „dragă copilă", m-a copleșit cu cele mai măgulitoare amabilități, dar pînă la urmă invitația mea la Berlin, conținutul principal al scrisorii, era de fapt un ordin sadea...

Îți închipui, cred, că dacă m-am supus, n-am făcut-o din docilitate, ci din dorința de a afla precis ce se urzea la curte împotriva mea.

I-am luat cu mine pe Melusina și pe Hagen. Împărăteasa părea cam încurcată, cînd mă primi — ceea ce prevăzusem — și ceea ce am simțit de altmintrelea și în explicațiile ei. E nevoie să ți le raportez ?

Nu dragostea decide de soarta-unei prințese :
Gloria supunerii doar poate să-i se lese.

Dragostea ! Supunerea ! La ce mi-ar fi folosit dacă i-aș fi obiectat că raționamentul său e fals, că n-am iubit niciodată pe nimeni și că, în orice caz, nu ca să mă supun m-am măritat întîia oară ? Sărmanul Rudolf nu mai era ca să divulge înțelegerea noastră, «sub semnătură privată», care mă scutea tocmai de aceste două lucruri. Și apoi ce era să mai discut cu o femeie de treabă care-și recita lecția ?

O ascultai cu dinții strînși, fără a scoate o vorbă. Cînd termină, după ce se împleticise bine, o întrebai :

— Pot să-i cer majestății-voastre să-mi comunice data la care a fost fixată căsătoria mea cu ducele Frederic August ?

Ea protestă, afirmînd că niciodată n-a fost în intenția Kaiserului să bruscheze lucrurile, că nu se fixase nici o dată.

— Numai în principiu s-a stabilit, îi spusei eu.

Ea nu răspunse nimic.

M-am întors acasă, foarte liniștită.

— Plec astă seară la Astrahan, i-am spus Melusinei și lui Hagen, care mă așteptau neliniștiți. Puneți să-mi pregătească bagajele. Cine mă iubește să mă urmeze.

Hagen îmi întinse poșta sosită din Lautenburg. Printre cele cinci sau șase scrisori, era una cu timbre rusești. Recunoscui scrisul tatei.

A! profitaseră din plin de nesocotința mea ! Am aflat mai tîrziu că scrisoarea pe care i-o expediasem cu cincisprezece zile înainte a fost precedată de un trimis special al Kaiserului. N-a fost necesară prea multă diplomație ca să-l convingă pe tata. Faimoasa coroană a Wurtembergului și-a jucat din nou rolul. În termeni foarte măsurați, dar in-

flexibili, tata îmi impunea voința sa : să mă mărit cu Frederic August, dacă nu...

N-am putut citi mai departe, am rupt scrisoarea în mii de bucățele ; pe nerăsuflate, am redactat o telegramă de vreo treizeci de cuvinte plîngărețe, amenințătoare, nebunești, la adresa prințului Tumen.

Ți-aduci aminte, Melusina, mi-a fost teamă de cenzura secretă de la Berlin. Ai luat trenul și te-ai dus să dai depeșa la Koepenick.

După ce-ai plecat, n-am mai putut, și am izbucnit în lacrimi. Lacrimi de zbucium, lacrimi de furie. Mă mai văd și acum în acea îngrozitoare cameră berlineză. Hagen, la picioarele mele, plîngea în hohote. Mă prinsese de mîini, ba chiar de brațe, pe cuvîntul meu, și le acoperea de lacrimi și sărutări : «Unde vreți și cînd vreți, murmura el, plec împreună cu dumneavoastră.» La urma urmei, sînt destul de mîndră cînd mă gîndesc că n-a depins decît de mine ca să determin un ofițer prusac să-și renege armata și țara.

Dar, cînd i-am simțit mustața pe brațul meu, mi-am revenit repede la realitate. Mă gîndeam la Louise de Saxe, la mîrșavii țigani care scot bani din celebritatea pe care le-a conferit-o îmbrățișarea unei regine. L-am respins pe nevinovatul Hagen și mi-am recăpătat stăpînirea de sine.

Două zile cît am așteptat telegrama, n-am ieșit. În sfîrșit a sosit hîrtioara albastră. Te uitai țintă la mine, Melusina, așa că am desfăcut-o zîmbind. Conținea aceste simple cuvinte :

N-am s-o revăd pe fiica mea decît după ce-și va fi îndeplinit îndatorirea.

Vai ! era crud bătrînul calmuc !

Am citit și am căzut jos, țeapănă, pe covorul din cameră.

*

* *

Știu, prietene, că acum trebuie să mă opresc pentru a-ți explica unele lucruri, fără de care riști să nu mai pricepi nimic. Fără îndoială că te întrebi cum de s-au putut aranja

toate în așa fel încît o voință ca aceea a Aurorei să fie încovoiată ? Cum a procedat acest Frederic August, invizibil și puternic, ca să-i aibă în buzunar pe împărăteasă, nașa lui Rudolf, și pe Kaiser ?

Îmi închipui că ai citit ziarele de prin 1909, și-ți mai amintești poate că la acea epocă a izbucnit afacerea Eulenburg, și procesul Moltke-Harden, care au pus curtea germană într-o încurcătură destul de mare. Personal, maniera acestor oameni de a se distra între ei nu mă importa. Ceea ce găseam însă că-i excesiv era faptul că toate poveștile astea au avut repercusiuni asupra vieții mele.

Frederic August, cînd trăia fratele său, venea rar la Lautenburg. Nu l-am văzut decît de vreo trei sau patru ori, între care o dată la căsătoria mea și a doua oară, șase luni mai tîrziu, la înmormîntarea soției sale, o femeie proastă, cu mîini de bucătăreasă, dar de treabă. Serenisimul tău elev nu-i cu nimic mai inteligent decît ea.

Aproape tot timpul stătea la Berlin. Omul acesta pe care l-ai văzut atît de rece, atît de corect ducea acolo o viață destrăbălată. Prietene, să nu-i crezi niciodată pe oamenii care spun că desfrîul este vătămător. Soarta lui Frederic August este proba contrarie.

Ceea ce actualul duce Frederic August posedă în cel mai înalt grad este arta de a compromite pe alții, fără să se compromită pe sine. Și s-a servit bine de arta lui la Berlin, în 1909. Intim al familiei Bülow, în relații familiare cu Eitel și Joachim, numai el poate povesti despre toate cîte văzuse și la cîte asistase. Dar nu are să-ți spună nimic, prietene, după cum nu mi-a spus nici mie, deoarece nici eu nici tu nu vom fi niciodată atît de bogați ca să-i putem plăti confidențele. Nimic altceva decît tăcerea lui i-a adus coroana marelui ducat, și-i va da poate mîine coroana Wurtembergului. Cînd, cu tremolo în glas, împărăteasa îmi predica să mă supun destinului, această femeie cumsecade nu făcea altceva decît să apere onoarea celor doi fii ai săi.

Febra cerebrală pe care mi-a pricinuit-o telegrama tatălui meu dură o lună, în care timp am fost între viață și moarte. Melusina și Hagen, cu un devotament pe care nu-l

voi uita niciodată, au stat cu schimbul, zi și noapte, lîngă mine.

În fine, am intrat în convalescență. Mi se tunsese părul. Eram slăbită, dar drăguță încă. Într-o zi pe cînd îmi priveam în oglindă aspectul ciudat pe care mi-l dădeau micile mele bucle blonde, din dreptul cefii, Hagen, care era de gardă, veni să-mi anunțe pe ducele Frederic August.

Eram încă destul de bolnavă ca să nu-l primesc, dar ardeam de nerăbdare să mă măsor cu el. Mărturisesc, spre rușinea mea, că, în ziua aceea, nu cu am ieșit învingătoare.

Intră și mă salută ceremonios. Ochii săi albaștri, în obrazul ras și foarte palid, erau cînd șterși, cînd strălucitori.

— Sînt fericit, spuse el, scumpa mea soră, că vă găsesc, în sfîrșit, pe picioare și cu o mină într-adevăr excelentă.

O asemenea dezinvoltură mă îngheță. El continuă :

— N-am nici un motiv să nu vă spun deîndată care e scopul plăcut al vizitei mele. Mîine se împlinesc nouă luni de cînd a murit marele duce Rudolf, regretatul meu frate. Termenul de viduitate fixat de lege expirînd la această dată, majestățile-lor Împăratul și Împărăteasa ar fi fericite dacă ați binevoi să fixați ziua care v-ar conveni cel mai mult pentru celebrarea căsătoriei noastre, deoarece și-au manifestat în mod expres dorința de a participa.

— Veți spune majestăților-lor, dragul meu frate, i-am răspuns eu, că voi fixa ziua care le va fi lor pe plac, și veți binevoi a adăuga că va fi, sper, ultima oară cînd îi voi supune la asemenea osteneală.

El se înclină cu gravitate.

— Este și dorința mea cea mai scumpă, vă rog să mă credeți, draga mea soră, mi-a spus el.

Și ieși.

Ne-am căsătorit într-o zi mohorîtă din luna martie 1912. Împăratul și împărăteasa, potrivit făgăduinței lor, asistară la slujba religioasă, apoi seara se întoarseră la Berlin. Pe la ora cinci, funcționarii și magistrații depuseră jurămîntul în fața noului mare duce, întîi la primărie și apoi la castel. După aceea, la ora opt, s-au adunat la un dineu intim — ținînd seama că eram în doliu — ofițerii superiori și

demnitarii marelui ducat, vreo treizeci de persoane, în Galeria Oglinzilor, la parter.

Abia începuse servirea celui de al doilea fel, că se auzi răsunînd la etajul superior, chiar deasupra capetelor noastre, niște zgomote, ba tari, ba surde.

La început nu li se acordă atenție. Dar zgomotele continuau, trosc-plosc, trosc-plosc, cu o regularitate că te-apuca disperarea.

Marele duce încruntă ușor sprînceana și făcu semn lacheului din spatele lui :

— Ce-i cu zgomotele astea ? întrebă el cu glasul scăzut. Du-te și oprește-le !

Trecu un sfert de oră și omul nu se întoarse, iar zgomotele continuau.

— Kessel ! dar pentru Dumnezeu, strigă marele duce, jumătate nervos, jumătate zîmbind, încercați să aflați ce se tot meșterește deasupra capetelor noastre. Scuzați-mă, domnilor, se adresă el comesenilor.

Kessel plecă. După cinci minute, reapăru, aprins la față. Zgomotele se liniștiseră.

— Ei, ce-a fost ? întrebă marele duce.

Kessel tăcea chitic.

— Hai ! domnule maior, îl îndemna Frederic August, începînd să-și piardă răbdarea. Presupun că n-ați descoperit un atentat. Vă poftesc să-i liniștiți pe oaspeții noștri. Ce-a fost ?

— Niște zidari, Alteță, murmură Kessel.

— Niște zidari ! La ora asta ! Și într-o zi ca asta ! E prea de tot ! Și ce făceau acolo zidarii ? Dar bine, domnule Kessel, vă rog, vorbiți !

— Lucrează la zidirea coridorului galben, murmură ofițerul, după o sforțare.

Urmă o tăcere glacială. Coridorul galben unea apartamentele marelui duce cu cel al marei ducese de Lauenburg.

Frederic August e un om tare, prietene. Mi-am dat seama atunci, în seara ceea, și l-am admirat cînd s-a lovit deodată peste frunte cu un gest semnificativ :

— E adevărat, uitasem. Apoi dădu ordin majordomului : Veți avea grijă să supravegheați ca oamenii aceștia sîrguincioși, care trebuie să lucreze toată noaptea, să nu ducă lipsă de nimic.

Mi-era totuna, mă simțeam fericită, deoarece știam bine că intra și o doză de admirație în privirea șireată pe care mi-o aruncă pentru a-mi spune parcă :

— Și acum, care pe care !"

Aurora tăcuse. Se scurseră cîteva minute de liniște. Apoi Melusina se duse la fereastră și dădu brusc în lături draperiile. Observarăm atunci că se făcuse ziuă.

O priveam pe marea ducesă care visa, cu cotul pe genunchi și bărbia în mînă. Nici urmă de răvășire a trăsăturilor, nici urmă de ofilire pe obraz după o noapte întreagă de veghe.

Zorii reci ai zilei o găseau pe Aurora mai frumoasă decît o lăsase calda înserare.

VII

SE ÎNTÎMPLA UNEORI, seara, o dată sau de două ori pe săptămînă, că marea ducesă prefera să rămînă singură. Îmi foloseam, spre regretul meu, serile acelea ca să lucrez.

Studiile mele cu privire la Koenigsmark fuseseră mult neglijate. De cînd soarta mă invitase să asist la un alt roman, ai cărui protagoniști trăiau în jurul meu și-mi vorbeau în fiece zi, îmi pierise pofta să mai stîrnesc praful de pe hîrțoage.

Într-o seară de iulie, pe care, din capriciul Aurorei, mi-o petreceam de unul singur, se iscă o vijelie strașnică. Prin fereastra deschisă asupra cerului negru, ascultam în noapte freamătul copacilor, din care picura ploaia. Lucram cu o extremă moleșeală, avînd mintea preocupată mai mult de tărîmurile prin care mă plimbase prințesa Tumen decît de drama din *Herrenhausen*, și numai mulțumită unui noroc cu totul întîmplător, îmi căzu sub ochi documentul capital de care voi vorbi acum.

Ți-am descris, adineaori, dîndu-ți amănunte care ți s-au putut părea atunci plicticoase, dosarul strîns de regina Prusiei în vederea reabilitării mamei sale, Sofia-Dorothea. În seara ceea, după ce analizasem două sau trei documente de importanță secundară, am dat de manuscrisul purtînd cota : S. 2 — nr. 87.

Cuprindea două pagini, acoperite cu litere gotice, foarte îndesate. De la primele rînduri, îmi dispăruse non-

şalanța. Atenția mi se fixă. Îmi dădeam seama că am pus mîna pe un document decisiv.

Documentul relata confesiunea unui oarecare Bauer, care a murit ca păzitor de vînat pe domeniul marelui duce de Rudolfstadt şi care, cu douăzeci de ani în urmă, fusese slujitor la *Herrenhausen*. În ultimele sale clipe, omul acesta de credință catolică, a cerut să i se aducă un preot spre a se spovedi. Clericul, care auzise de ancheta întreprinsă de regina Prusiei, condiționă absolvirea sa de întocmirea unui proces-verbal şi menționarea evenimentelor în care fusese amestecat Bauer. Această confesiune, purtînd semnăturile muribundului, a confesorului şi a doi martori, eram pe cale s-o descifrez.

Se înțelege că, dat fiind caracterul ei autentic, i-am acordat îndată toată atenția de care eram capabil.

Bauer fusese unul din cei zece oameni care o ajutaseră pe contesa de Platen, în tragica noapte de 1 iulie 1694, să-l asasineze pe contele de Koenigsmark.

Din confesiunea lui rezulta că, în timp ce contele urma să iasă din apartamentul prințesei, contesa de Platen prepara punch pentru oamenii ei.

El susține că n-a fost printre cei care s-au năpustit asupra lui, izbindu-l cu lovituri de pumnal şi de sabie, dar recunoaşte că l-a ținut lipit de pămînt, în timp ce doamna de Platen stînd cu un picior pe fruntea lui, încerca să-i smulgă mărturisirea că a fost amantul Sofiei-Dorothea.

Cunoşteam în cea mai mare parte aceste amănunte. Ele figurează şi în cartea lui Blaze de Bury. Dar cele ce urmează lămuresc definitiv controversa celebră cu privire la ceea ce s-a întîmplat cu trupul contelui.

«După ce domnul de Koenigsmark a murit, spune Bauer, doamna de Platen ne porunci să-l depunem în fața şemineului din sala unde se află o placă de bronz de şase picioare. Doamna de Platen mişcă un resort. Placa se dădu la o parte, lăsînd să apară o mică celulă. Văzui, dar cam nedesluşit, căci eram tulburat, o grămăjoară albicioasă, care mi se păreă a fi var. Acolo am lăsat cadavrul.

Doamna de Platen ne dădu drumul după ce sfătuise pe acei care aveau pete de sînge pe haine să le spele. Ea rămase în sala Cavalerilor, împreună cu valetul său, un anume Festmann...»

Vezi că am avut motivele mele cînd ți-am spus, printre altele, că rămășițele lui Koenigsmark au fost ascunse în sala Cavalerilor din *Herrenhausen*, sub placa șemineului. Documentul Bauer avea în ochii mei mai mult decît meritul de a fixa locul acesta în mod indiscutabil. Vedeam în el și o dovadă a complicității fie a lui Ernest August, fie a fiului său. Reține bine faptul că doamna de Platen a descuiat broasca secretă. Or, prinții germani din secolul al XVII-lea și al XVIII-lea țineau foarte mult la secretul broaștelor lor. Dacă secretul acesta i-a fost încredințat doamnei de Platen, lucrul a fost făcut numai pentru o treabă de mare importanță.

Îmi pregătisem, cînd m-am apucat de lucru, niște cafea, din care am băut trei cești mari, una după alta. Băutura începuse să-și facă efectul, adică, după ce fusesem surescitat de descoperirea făcută, mintea îmi devenise de o luciditate perfectă. Munca aceasta are părțile ei interesante, te rog s-o notezi.

Nu-i totul să descoperi ceva, ci să stabilești exactitatea celor descoperite. Dar cum aș fi putut să mă duc la Hanovra, să cer autorizația de a face o vizită la *Herrenhausen*, să rămîn singur un timp mai îndelungat în sala Cavalerilor? Îți dai seama, desigur, că puteam să-l pun astfel pe vreun oarecare conservator al palatului pe pista găsită de mine, și n-aveam nici o poftă.

Și atunci mi-a venit o idee. Ca să vezi ce rezultate bune dă cafeaua în materie de deducții! Îți amintești că, atunci cînd am studiat istoria artiștilor francezi, folosiți de prinții germani din secolul al XVII-lea și al XVIII-lea, am aflat că executarea lăcătușeriei fusese încredințată de electorul de Hanovra, Ernest August, unui meșter catalan cu numele de Giroud, care lucrase de asemenea și pentru marele duce de Lautenburg. Acest Giroud a avut cu Ernest August unele neînțelegeri la încheierea socotelilor. Nu aruncasem atunci decît o privire fugitivă asupra dosa-

rului care-l privea. Trebuia consultat acum în amănunțime. Se putea să descopăr ceva în legătură cu sistemul lacătelor instalate de el în *Herrenhausen*. Mă hotărîi pe loc să nu rămîn cu conștiința neîmpăcată.

Trecuse puțin de miezul nopții. Îmi băgai în buzunar o lanternă, ieșii ușurel din cameră. Mi se păru că aud un zgomot ușor pe coridorul pustiu. «Poftim, mă gîndesc eu, dacă mă las surescitat în halul ăsta de niște hîrtii vechi !...»

Intrînd în bibliotecă, avui neplăcuta surpriză de a găsi lumină. Domnul profesor Cyrus Beck lucra, și nu mai contenea să acopere tabla neagră cu formule, oprindu-se doar ca să consulte vreunul din cele cinci sau șase tratate pe care le ținea deschise în fața lui.

Prezența mea era cît se poate de firească ; de multe ori mi se întîmpla să cobor noaptea tîrziu în bibliotecă ca să pun la punct vreun pasaj din lecția mea de a doua zi. Totuși el m-a privit cu aerul suspicios al savantului, totdeauna temător să nu i se fure ceva.

Vreo două trei cuvinte amabile mi-l liniștiră repede. Și-a îngăduit să-mi încredințeze secretul că a ajuns la un punct decisiv al experiențelor sale și că, fără îndoială, mîine, sau poate chiar în seara aceea... Prin ușa întredeschisă venea zgomotul cuptoarelor sale care huruiau ca focul în horn.

Gîndeam că-i inutil să-i spun că și eu, într-o problemă diferită, ajunsesem în același stadiu ca și dînsul.

De altmintrelea, după cîteva clipe, și-a închis tratatele, și-a strîns notele, a șters formulele și a ieșit, urîndu-mi noapte bună.

Așteptasem nerăbdător să plece, pentru că găsisem ceea ce căutam.

Cu o siguranță de investigație care mă uimi, pusesem de la început mîna pe documentul esențial, o scrisoare-factură a lui Giroud, datată 1682, adresată lui Ernest August.

Într-o lungă enumerare, am dat imediat peste acest punct :

Pentru șemineul din sala Cavalerilor, șase broaște, cu numele meu, a o sută cincizeci de livre broasca — adică... 900 livre.

Nu trebuia să fi avut nu știu ce mare experiență cu broaștele secrete, ca să fi înțeles de îndată despre ce era vorba. E același sistem care se folosește și la safeurile Fichet sau altele. Exista în sala Cavalerilor, la *Herrenhausen,* pe placa șemineului, șase broaște, cu litere. Resortul se putea pune în mișcare, dacă se alcătuia numele lui Giroud alegînd cîte o literă de pe fiecare broască în ordinea din numele inventatorului.

Dacă îți amintești că tot Giroud a fost și lăcătușul marelui duce de Lautenburg, vei pricepe ușor de ce primul meu gînd a fost să verific pe placa șemineului din sala de Armuri a castelului din Lautenburg justețea raționamentelor la care ajunsesem cu privire la sala Cavalerilor din castelul Hanovrei, și vei înțelege nerăbdarea cu care pîndeam plecarea lui Cyrus Beck.

După ce a ieșit, în sfîrșit, am așteptat să treacă un sfert de oră. Atunci am stins lumina, am deschis ușa din dreapta a bibliotecii, trîntind-o tare, ca și cum m-aș fi întors în apartamentul meu. Apoi, evitînd cel mai mic zgomot, dibuind de-a lungul pupitrelor și a vitrinelor de numismatică, m-am întors din drum și am deschis încet ușa din stînga, care dădea în sala Armurilor.

Lumina lunii se revărsa prin înaltele ferestre în formă de lance, desenînd pe sol conturul lor. M-am îndreptat direct spre șemineu și am atins, emoționat, greaua placă de fontă. Numai atunci cînd degetele mele întîlniră la stînga, sus de tot, un fel de rozetă de fier, am pus în funcțiune lanterna.

Nu mi-a fost de loc greu să dibuiesc rostul rozetei, care se mișca pe o balama, lăsînd să apară un fel de cadran. Era un mecanism aproape aidoma actualelor contoare de gaz.

Mi-a scăpat un gest de ciudă. Mă așteptam să văd litere. Cînd colo cadranul era cifrat. Avea douăzeci și cinci de diviziuni

Am stins lanterna și m-am așezat pe un taburet butucănos de stejar ce se afla acolo.

N-am stat prea mult pe gînduri. 25 la număr ! Dar prost mai sînt !

Scosei din buzunar un creion și o bucată de hîrtie, și, în genunchi, în fața taburetului, după ce apăsasem pe butonul lanternei, am înșirat repede cele douăzeci și cinci de litere ale alfabetului, punînd sub fiecare literă, cifra corespunzătoare. Scriind apoi numele lui Giroud, obținui următoarea combinație : 7.9.18.15.21.4.

791815214. Multe zile vor trece pînă să mi se șteargă din minte cifra asta.

Am plimbat slaba fasciculă de lumină electrică pe dreptunghiul de fontă. Am avut o decepție fără margini. În loc de șase rozete *cîte trebuiau să fie,* n-am descoperit decît două.

Cînd, într-un raționament ca acela pe care-l făcusem, un singur element nu concordă, înseamnă că tot raționamentul e fals. De altfel ar fi fost prea simplu...

Numai din dorința de a nu avea ce să-mi reproșez, am învîrtit prima rozetă pe balamaua ei, și, mișcînd acul care pornea din centrul cadranului, îl pusei pe cifra 7 : *g.*

Apoi, la dreapta, repetai aceeași operație cu a doua rozetă, oprind acul pe cifra *9:i.*

Inima începu să-mi zvîcnească. În mijlocul plăcii, apăru o dungă. Dunga se mărea, se mărea. Cele două jumătăți alunecînd la dreapta și la stînga, lăsară între ele o deschizătură de optzeci de centimetri.

Eram pe cale să dezvălui, în sfîrșit, secretul de la *Herrenhausen.*

Redevenisem calm, extraordinar de calm. Mi-aduc aminte că-mi repetam : «Ce admirabil mod de a studia istoria ! Ce-ar spune domnul Seignobos ?»

Luînd cu mine taburetul care-mi servise de masă, m-am introdus prin deschizătură. Placa de fontă care se despărțise în două era prevăzută la fiecare jumătate, deoparte și de alta a deschizăturii, cu cîte un mîner. Încet, încet, fără nici un efort, le-am închis iar, apropiindu-le dinăun-

tru una de alta, dar fără să se lipească, de teamă să nu se producă vreun declic fatal.

Ți-amintești, prietene, cînd în ziua de 24 august am pătruns amîndoi într-o pivniță, în satul Beaumont, din Belgia, unde se ascunseseră cinci ulani, după cum ne relataseră sătenii? Erai în urma mea și mă acuzai de imprudență. Eu surîdeam în sine-mi și mă gîndeam că pivnița cu fugarii era un fleac pe lîngă bezna în care mă băgasem în noaptea ceea.

După ce apropiasem una de alta cele două jumătăți ale plăcii, m-am trezit într-un fel de încăpere mică, lată de șase picioare și înaltă tot de șase. La dreapta și la stînga, zid, iar în fund o a doua placă de bronz, avînd la dreapta și la stînga alte două rozete: era de prevăzut.

Pusei acul de pe primul cadran la cifra 18.

Cînd acul de pe al doilea cadran ajunse la cifra 15, un zgomot de lemn ce se sfarmă, înfiorător în tăcerea încremenită, îmi îngheță sîngele în vine. Toată jumătatea inferioară a enormei plăci, deschizîndu-se la un metru deasupra solului și lăsîndu-se jos, prefăcuse în țăndări taburetul greu pe care-l așezasem lîngă placă, după ce intrasem.

Dacă nu m-aș fi dat brusc înapoi mi-ar fi zdrobit picioarele.

— Prea bine, am murmurat. Secretele lor au și curse.

Și aplecîndu-mă, am pătruns într-o a doua cameră, care avea exact aceleași dimensiuni ca și prima.

Îți închipui că de astă dată, ca să pun acul celui de al cincilea cadran pe cifra 21 și cel de pe al șaselea cadran pe cifra 4, am procedat cu precauție, așezîndu-mă cu grijă la stînga, apoi la dreapta. Osteneală zadarnică. Placa s-a desfăcut vertical în două jumătăți, ca și prima, și jumătățile s-au învîrtit încet în jurul unor invizibile balamale.

Atunci am intrat în cea de-a treia și ultima cameră.

Avea aceeași înălțime, dar era aproape dublă ca lățime și lungime.

Fascicula îngustă a lanternei mele lumina bine, dar pe o rază mică.

Nu vedeam altceva pe sol decît niște stropituri albe.

Şi deodată, prietene, mi-a înghețat inima. Mi-era o frică ! în colțul din stînga mi-a sărit în ochi o grămăjoară de o formă stranie, de culoare albă.

Nu mă puteam ține să nu mă apropii, dar cu cît mă apropiam, cu atît pofta de a fugi devenea mai irezistibilă ; murmuram, clănțănind din dinți : «E o halucinație, visez, știu prea bine că visez. Nu sînt la Hanovra. Ci la Lautenburg. În palat. Alături se află doctorul Cyrus Beck, care lucrează. Mai este și un gardian de noapte. Mai este și Ludwig, valetul meu. Mai este și maiorul Kessel, atît de bun, atît de curajos...»

La picioarele mele se afla acum un strat de var alb. Am îngenuncheat, mai bine zis, am căzut în genunchi în fața lui.

Niște ciudate rămășițe, informe, albite, înfricoșătoare îi dădeau stratului niște contururi zgrunțuroase. În starea groaznică în care eram, mă întreb cum de-am mai avut puterea să apuc una, s-o pipăi, s-o privesc...

Totuși, am făcut-o. Am luat în mînă un os, tibia de la piciorul drept, m-am uitat la el, l-am palpat...

Și atunci, simțind pe os, la mijloc, o umflătură circulară, urma unei vechi fracturi, am scos un țipăt de groază.

*
* *

Cum de-am putut în dimineața ceea să mai predau ducelui Joachim lecția de istorie, mă mai întreb și astăzi. Oceleam oglinzile de teamă de a le vedea resfrîngîndu-mi obrazul prea răvășit.

La ora unsprezece, mă aflam în budoarul marei ducese.

Melusina, pe care bătrîna cameristă rusă se dusese s-o anunțe, sosi destul de repede ; am simțit, după surpriza și hazul care i se citeau pe față, cît de neobișnuită i se părea vizita mea la acea oră.

— Vrei s-o vezi pe marea ducesă, dragul meu ! Ești foarte sigur de dumneata. Mă rog, dacă vrei... Pe de altă parte însă mă gîndesc că dacă stărui atîta trebuie să fie...

În timp ce vorbea, trase deoparte perdelele. O rază de soare mă izbi drept în obraz. Ea mă zări atunci așa cum arătam și abia putu să-și stăpînească o exclamație.

— Mă duc s-o caut, spuse ea cu simplitate.

Veniserm acolo ca un somnambul, împins de forța evenimentelor din timpul nopții. Cînd rămăsei singur, vizita mea mi se păru o nebunie. Oare nu voi apărea chiar ca un dement, așa cum cu cîteva secunde mai înainte, mă întrebasem dacă nu cumva am înnebunit de-a binelea? Și ce părere are să-și facă Aurora după ce-i voi povesti ciudata mea aventură? «...să fie smulsă gîndurilor sale negre, acelui dezechilibru moral, care e fatal sănătății sale fizice.» Fraza aceasta îmi revenise în minte. Asta îmi ceruse marele duce Frederic August să încerc în ce-o privește! Într-adevăr, e un mod ciudat de a mă achita de această misiune. Aveam poftă s-o iau la fugă.

Dar marea ducesă tocmai intra.

Era în dimineața aceea de o veselie pe care nu m-aș fi gîndit că voi avea tăria să i-o tulbur.

— Ei, prietene? mă întrebă ea. Cărei întîmplări îi datorez plăcerea de a te vedea? Ți-ai schimbat orariul? Sau te-ai decis de azi înainte să-mi consacri diminețile dumitale?

Obrazul meu răvășit făcu asupra ei aceeași impresie care a avut-o și asupra Melusinei.

Mă luă de braț și mă așeză pe un divan alături de ea.

— Era să cazi cînd te-ai așezat, spuse ea cu gravitate. Melusina, dă-mi cutiuța albastră.

Era o cutiuță minusculă îmbrăcată în peruzea. Ce revulziv barbar o fi conținînd? Cînd Aurora mi-a dat-o să miros am tresărit ca la contactul cu un acumulator.

— Ei, ți-e mai bine acum? mă întrebă ea.

Și adăugă:

— Cînd o să poți ai să vorbești! Noi o să te ascultăm.

Tot ce-ai aflat adineaori de la mine, i-am povestit atunci, de la primele mele investigații cu privire la pățania lui Koenigsmark pînă la lovitura finală de teatru, la coborîrea mea în cavoul din sala Armurilor și la lugubra descoperire pe care am făcut-o acolo.

Ea mă ascultă cu un admirabil sînge rece, pînă la capăt, fără să scoată un cuvînt, schimbînd numai cîteodată o privire cu Melusina, o privire mai mult de surpriză decît de emoţie.

După ce-am terminat, a stat o clipă fără să scoată un cuvînt, apoi mi-a spus calmă :

— E foarte pasionantă povestirea dumitale. Dar să nu te miri cînd am să-ţi spun că nu m-a emoţionat în mod deosebit. Un singur lucru, trebuie s-o mărturisesc, e puţin deconcertant şi anume că ai găsit la Lautenburg un schelet exact în acelaşi loc unde se găseşte unul în palatul din Hanovra. Dar ce dovedeşte asta, admiţînd că nu-i vorba de o moarte naturală, altceva decît că bătrînii duci din Lautenburg nu aveau pentru viaţa omenească mai mult respect decît vecinii lor din Hanovra ? Bănuiam eu, şi nu sînt din cale afară de tulburată.

— Şi pe mine, doamnă, nu prezenţa scheletului m-a tulburat atît de tare, i-am răspuns.

— Atunci ce ? mă întrebă ea cu o figură dispreţuitoare pe care şi-o lua îndată ce îşi închipuia că cineva voia să-şi arate superioritatea faţă de dînsa.

— E că, i-am răspuns, fără menajamente, dar cîntărindu-mi vorbele, am avut în mîinile mele tibia dreaptă a scheletului ascuns acolo şi tibia aceasta poartă pe faţeta externă, la mijloc, sutura unei vechi fracturi.

Aurora se ridică în picioare. Îşi apăsă cu mîinile fruntea acoperită deodată de o paloare mortală. Ochii ei fieşi se făcură imenşi. Ţipă :

— Eşti nebun ! Eşti nebun ! Melusina, spune-i şi tu că-i nebun.

Domnişoara de Graffenfried se repezi la marea ducesă care căzuse ţeapănă, leşinată pe divan. Pleoapele i se întredeschiseseră. O spaimă de nedescris se citea în ochii ei.

— Nebun, nebun ! strigă din nou. E la Sangha, am scrisorile, e la Sangha.

Şi ţipa cu glas înspăimîntător :

— La Sangha ! La Sangha !

Am făcut ceea ce credeam că trebuia să fac, i-am şoptit Melusinei, în timp ce-o ajutam să caute cutiuţa albastră, ca s-o dea stăpînii sale.

Îmi aruncă o privire pătrunzătoare, spunîndu-mi parcă (admirabila fată!):

— Nu-i nevoie să vă scuzaţi, sînt convinsă. Să nu vă fie teamă, adăugă cu jumătate glas. Febra cerebrală i-a lăsat o extraordinară impresionabilitate. De astă dată a avut şi motive. Dar uitaţi-vă, îşi revine.

Aurora deschise din nou nişte ochi miraţi. Ne văzu pe amîndoi aplecaţi asupra ei şi îşi aminti despre ce-i vorba. Trebuia să fi fost în privirea mea o anxietate incredibilă. Îmi zîmbi şi-mi întinse mîna pe care i-o acoperii de sărutări.

— Scuzaţi-mă, copiii mei, că v-am speriat, murmură ea. Buna mea Melusina e totdeauna la post cînd e nevoie de ea, şi dumitale, prietene, îţi mulţumesc.

— Să nu fiţi supărată pe mine, vă rog!

Ea dădu din cap, zîmbind, şi-mi răspunse printr-o frază în limba rusă:

— *Ciorile se pot supăra pe soare care face să lucească ţeava puştii?*

Şi adăugă:

— Melusina, anunţă că ia dejunul cu noi.

Era o favoare deosebită de a sta la masă cu Aurora. Pînă atunci numai Melusina fusese socotită demnă. Nu avea să treacă mult pînă să aflu, în detrimentul meu, cît de imensă era această onoare. Pînă atunci, îmi închipuisem că-i o nouă dovadă a importanţei revelaţiei mele.

Ai putea crede că atmosfera din cursul dejunului s-a resimţit cumva din pricina evenimentelor care se petrecuseră. De loc; datorită veseliei Aurorei, deşi cam nefirească, a fost o masă însufleţită pînă la capăt. Mi-a vorbit mereu de alte şi alte lucruri. Îi admiram stăpînirea de sine, cu atît mai mult cu cît eram în posesia unui secret destul de important care o putea determina să şi-o piardă. La ora aceea, cînd m-aşteptam la precipitarea unor evenimente dintre cele mai grave, mă lăsam în voia consideraţiilor, îmi plăcea să mă gîndesc cît de indispensabil deve-

nisem trufaşei prinţese, care, cu cinci luni în urmă, avea aerul că nu ştie nici măcar că exist.

Cînd s-a servit cafeaua, Melusina s-a ridicat.

— Unde te duci ? întrebă marea ducesă.

— Să anunţ că nu veţi mai face vizitele dumneavoastră de azi după-amiază, răspunse ea.

— Te înşeli, spuse Aurora, zîmbind. Sînt mai tare decît toate astea. Dimpotrivă anunţă că maşina trebuie să fie gata la ora patru şi nu la cinci.

— La ora patru ?

— Da, deoarece vreau să am cîteva ore de linişte, înainte de miezul nopţii, cînd mă voi întîlni cu dumnealui, răspunse ea.

Melusina şi cu mine ne uitarăm la ea.

— Te miră, continuă Aurora. Consideri că cele spuse de dumneata sînt interesante sau nu ? Eu mă gîndesc că un om poate avea o halucinaţie. Dar doi oameni, e mai puţin probabil. La miezul nopţii voi bate la uşa dumitale. Va fi momentul să-ţi arăţi ştiinţa cu privire la broaştele secrete. Ne-am înţeles, nu-i aşa ? Şi acum, du-te, Melusina, să comanzi maşina pentru ora patru, pentru că pînă acum am amînat de două ori vizita anunţată bunei doamne primărese a Lautenburgului. N-am să-mi mai calc cuvîntul şi a treia oară.

Era atîta autoritate în acea poruncă încît Melusina ieşi, nu fără a-mi fi aruncat înainte o lungă privire rugătoare.

— Sărmana mea prietenă, spuse marea ducesă, cu această privire m-a încredinţat milelor tale. Orice ar fi, nu-i aşa, ne vedem la miezul nopţii ?

— Doamnă, îi răspunsei eu cu hotărîre, voi face ce va voi alteţa-voastră. Nu numai că vă înţeleg, dar vă şi aprob. Îngăduiţi-mi totuşi să vă atrag atenţia asupra a două lucruri : în primul rînd că ar fi mai raţional să vin eu să vă iau în loc să riscaţi să vă întîlnească cineva pe culoarele castelului ; în al doilea rînd, că la miezul nopţii trece garda, care s-ar putea să vină puţin înainte şi că e preferabil să evitaţi orice ar putea să ne tulbure în acţiunea noastră atît de delicată.

— Fie, răspunse ea, și atunci ?

— Atunci, cu încuviințarea dumneavoastră, voi fi aici la ora zece și jumătate. O oră e prea deajuns. Și domnișoara de Graffenfried care va rămîne în apartamentele dumneavoastră va fi însărcinată să-i întîmpine cum se cuvine pe eventualii inoportuni.

Ea zîmbi :

— Dacă faci aluzie la Hagen, om rău și răzbunător ce ești, te previn că e invitat astă seară de membrii cercului său, la un chef, pentru care orice bun german ar sacrifica-o pînă și pe Lorelei.

— Hagen sau altcineva, replicai cu jignit, e mai bine să prevedem totul.

— Ai dreptate, frățioare, spuse ea cu seriozitate. Prin urmare la ora zece și jumătate te voi aștepta.

*
* *

După ce m-am întors de la masă în camera mea, mi s-a părut că niciodată nu va mai veni momentul cînd va trebui să mă duc la marea ducesă.

Sună, în sfîrșit, ora zece, apoi sfertul. Am coborît încetișor și am întredeschis ușa bibliotecii. Mare noroc ! Nu era lumină. Dacă lui Cyrus Beck i-ar fi venit în noaptea ceea nefericita idee de a lucra acolo, ar fi trebuit să luăm totul de la început.

Sună și jumătatea, n-aveam nevoie nici de două minute ca să străbat grădina. Nu eram în întîrziere.

Deschisei ușa dinspre parc. O adiere rece mă învioră.

Cînd o închisei, tresării : cineva îmi puse mîna pe umăr.

În același timp, auzii un glas :

— Domnule profesor Vignerte, e o adevărată fericire că vă întîlnesc !

Era locotenentul von Hagen.

Noaptea era neagră și nu ne puteam vedea. Mi se părea că mîna pe care o pusesc pe umărul meu tremura puțin. Deodată îmi recăpătai siguranța.

— Vă credeam la popotă, îi spusei.

— Trebuia să mă duc, îmi răspunse el. Dar îţi mai schimbi cîteodată planurile. Sînt sigur că şi dumneavoastră aţi avut intenţia să vă petreceţi toată noaptea lucrînd în cameră. Şi totuşi sînteţi aici.

— E o atmosferă atît de apăsătoare azi noapte. Aş fi vrut să iau puţin aer în grădină.

— În aceste condiţii, cred că n-aţi avea nimic împotrivă să vă însoţesc şi eu.

De astă dată descoperii în tonul său o ironie şi o insolenţă care mă siliră să joc cu cărţile pe masă.

— Vă sînt recunoscător pentru amabila dumneavoastră atenţie, domnule locotenent, dar nu vă voi ascunde că prefer să fiu singur.

El rînji :

— Chiar singur de tot ?

Cînd sună trei sferturi îmi veniră furiile. Imbecilul ăsta are să dea totul peste cap ?

— Ce vreţi să spuneţi ? îl întrebai enervat.

Înţelegeam că scopul lui era să mă scoată din sărite.

— Domnule profesor, îmi răspunse el, în Germania există un lucru sfînt. Cuvîntul nostru de onoare. Îmi place să cred că în Franţa e la fel. Vă las în pace. Dar înainte de a ne despărţi puteţi să-mi daţi cuvîntul de onoare că nu vă întîlniţi azi noapte cu marea ducesă Aurora ?

Mă trecură fiorii. Pînă la ce punct omul acesta era la curent cu tot ce se întîmpla în castel ? Totuşi, şi de astădată, m-am stăpînit.

— Domnule von Hagen, unul din romancierii voştri, un anume Beyerlein, a scris *Retragerea*, un roman destul de prost. Ei bine, sîntem pe cale, noi doi, să jucăm scena cea mai ridicolă din acel roman, cu singura deosebire că nu-i vorba de fata unui sergent de cavalerie, ci de suverana voastră, marea ducesă de Lautenburg-Detmold. Şi mă mir...

— Ştiu, îmi răspunse cu o voce răguşită. Şi de aceea vreau...

— Ce vreți ? Spuneți ! Să terminăm o dată !
— Să vă ucid, domnule profesor.
— Și de ce, mă rog ?
— Pentru că o iubiți și pentru că...
Bietul husar roșu scoase un suspin. Mîna cu care mă ținea de braț avea un tremur spasmodic.
— Pentru că ?
— Pentru că vă iubește.
Acum, mai că mi se făcuse milă de el. Dar marea ducesă mă aștepta.
— Sînt la dispoziția dumneavoastră, începînd de mîine, oricînd veți voi.
— Mîine, spuse el cu amărăciune. Vă gîndiți, prin urmare, că vă las să mergeți la ea ? Vă așteaptă : adineaori nu mi-ați răspuns imediat la întrebare. Nu, domnule, nu. Ci acum, imediat.
Asta le întrecea pe toate. Cu o violență neobișnuită, mi-am tras brațul și l-am împins cît colo pe locotenent. Era să dea cu capul de zid.
A tras sabia din teacă.
Mă simțeam destul de puternic că să-i smulg sabia și s-o întorc împotriva lui, ca să mă țină minte. Dar s-ar fi putut să mă rănească. Oricum, s-ar fi iscat gălăgie, scandal. Și nu trebuia.
— Domnule von Hagen, i-am spus cu glasul scăzut. Ascultați-mă. Felul cum îmi vorbiți și faptul că-mi căutați ceartă sînt semne că o iubiți, o știu, pe marea ducesă.
— Domnule, răspunse el mînios, vă interzic...
— Ascultați-mă atunci, i-am spus pe un ton nerăbdător și autoritar care îl impresionă. O iubiți, vă repet. Ei bine, fac apel atît la dragostea dumneavoastră cît și la loialitatea de soldat : marea ducesă Aurora, această adorabilă femeie, trece în noaptea asta printr-un mare pericol. Fiecare minut, fiecare secundă pe care mă faceți s-o pierd aici mărește pericolul, mă înțelegeți, pot să vă dau cuvîntul meu de onoare că așa este.
Văzui că am nimerit la țintă.
— Ce vreți să spuneți, domnule ? murmură el înfricoșat. Un mare pericol ?

— Da, domnule von Hagen. Întoarceți-vă imediat acasă, nu vă culcați. Poate că Aurora de Lautenburg va avea nevoie în noaptea asta de serviciile dumneavoastră.

El șovăi, apoi hotărîndu-se :

— Bine, domnule, ne-am înțeles, mă duc acasă. Dar nu uitați că dacă m-ați înșelat...

— Cît despre asta, nici o teamă, răspunsei eu. Dar vă rog ca întîlnirea pe care ați propus-o adineaori, s-o amînăm, dacă vreți, pe mîine dimineață. Dorința mea de a ne întîlni e tot atît de vie ca și a dumneavoastră.

— Așadar, pe mîine, spuse el înclinîndu-se. La ce oră ?

— La ora șase. Lîngă podul Meilleraie. E un loc liniștit, și Melna e aproape.

— Și ce armă ?

— Gîndiți-vă dumneavoastră. Las totul la voia dumneavoastră.

Spuserăm amîndoi în același timp :

— Și bineînțeles nimeni în afară de noi...

Luă o poziție țeapănă, mă salută milităreşte și se pierdu în noapte.

— În sfîrșit, murmurai eu cu un suspin de ușurare.

În clipa cînd am intrat la marea ducesă, suna unsprezece.

*

* *

Ea m-aștepta singură în buduarul ei, în picioare, și era puțin palidă.

Cînd m-a văzut, a citit desigur pe obrazul meu că se întîmplase ceva neobișnuit, căci nu m-a întrebat de ce am întîrziat. M-a întrebat numai :

— Nimic grav ?

— Nu, doamnă, nimic. Dar să plecăm repede, e tocmai timpul...

Cînd ajunserăm la ușa scării, se deschise cea de la camera Melusinei și domnișoara de Graffenfried apăru în prag.

— Chiar așa de repede ?

— A, da! exclamă Aurora. Nu te-am anunțat că s-a fixat cu o oră mai de vreme. Nu-ți fie teamă, scumpa mea. Rămîi aici și vezi să nu intre nimeni. Ne vom întoarce înainte de miezul nopții.

Și o sărută pe frunte.

Plină de spaimă, cu lacrimi în frumoșii ei ochi negri, domnișoara de Graffenfried îmi apucă mîinile.

— Jurați-mi că nu i se va întîmpla nimic, mă rugă ea. V-o încredințez dumneavoastră.

— Haide, haide, spuse Aurora, să ne grăbim, stinge lumina pe scară.

Coborîrăm în întuneric.

Ajunși la palierul de mijloc, simții mîna marii ducese strîngîndu-mă de braț. Nu tremura, nu, v-o jur.

— Ești înarmat? mă întrebă.

— Nu.

— Ești un copil, murmură ea, și în același timp simții mîna ei în buzunarul hainei mele, lăsînd să cadă ceva greu.

— E un browning și încă unul bun. La prima ocazie, nu șovăi, servește-te de el împotriva oricui. Am să-ți dau eu însămi exemplu.

Sosirăm la piciorul scării. Ea mergea înainte, și tot ea deschise ușa.

— Ce s-a întîmplat? întrebai eu.

Rămăsese locului, astupînd intrarea. Îi scăpă o surdă exclamație.

— Ei! ți-am spus eu! E tare, tare de tot!

— Ce este? o întrebai speriat.

O imensă lumină roșie cuprinsese orizontul, în partea din dreapta. Jumătate din castel ardea.

Pe fundalul de flăcări, tisele din parc se detașau ca niște conuri de umbră. Apa din bazinul Persefonei avea un luciu negru și purpuriu.

— Dar cine a putut să-i spună că vom veni aici în noaptea asta? repeta marea ducesă. Nu eram decît trei care știam: eu, tu și... *ea*.

Contemplarăm o secundă tragicul spectacol. Începuse larma în palatul surprins la primul lui somn.

— Hai, spuse Aurora. Trebuie să vedem.

Apropiindu-ne, dădurăm peste Hagen. Venea ca un nebun, prăvălindu-se pe scara din aripa dreaptă a palatului.

— Dumneavoastră, dumneavoastră ! strigă de bucurie, recunoscînd-o pe marea ducesă. Ah ! ce frică mi-a fost ! Cît sînt de fericit !

Şi-i sărută mîinile nebuneşte.

— Iertare, iertare, bolborosi el, adresîndu-mi-se mie.

— Rămîneţi cu ea, îi strigai eu. Şi pornind repede, intrai în sala de festivităţi.

— Unde se duce ? strigă Aurora. Opriţi-l !

Dar ajunsesem departe. Străbătînd sala de festivităţi, pătrunsei în partea dreaptă a castelului. Stînga era în flăcări, biblioteca şi, firește, sala Armurilor.

Ce trebuia să fac ? Nici eu nu ştiam prea bine. Mă împingea una din acele forţe care nu te lasă să raţionezi. Mai tîrziu, am încercat să-mi analizez gestul. Aveam în cameră bani, hîrtii, cîteva scrisori de la mama, tot ce era legat de viaţa mea, desigur, şi totuşi, nici o secundă n-am avut impresia că pentru astea am înfruntat pericolul.

Prin coridorul primului etaj, la capătul căruia se afla uşa de intrare în apartamentul meu, se învolburase un enorm vîrtej de fum, în care zburătăceau scîntei roşii.

M-am încrucişat cu Kessel, care cobora.

Îl auzeam strigîndu-mi :

— Unde vă duceţi ? se aprinde scara. Arde coridorul !

Dar eram departe.

Îmi scosei surtucul şi mi-l înfăşurai în jurul capului. Cum de-am ajuns la uşa camerei mele nu ştiu. Îmi amintesc numai că atingerea broaştei mi-a ars degetele.

Zadarnic încercam s-o deschid. Cheia se învîrtea normal în gaura broaştei. Uşa rezista însă.

Atunci am zărit o bară groasă de fier vîrîtă cu un capăt în uşă şi cu celălalt în zid.

— Ah ! şi fereastra mea care e tocmai deasupra Melnei !

Nu tremuram. Înţelegeam acum. Ştiam ce voiserm să ştiu.

— Ah ! Monseniore, credeaţi că mai sînt în camera mea, nu-i aşa ?

Pentru întoarcere nu mi-a trebuit decît un minut. Cînd am pus piciorul pe ultima treaptă a scării, un formidabil trosnet răsună. Partea superioară a scării şi tot coridorul se prăbuşiseră.

Cînd, înspăimîntat, cu ochii înroşiţi, ajunsei aproape de marea ducesă, se formaseră deja numeroase grupuri în parc. Lîngă ea şi Hagen, stătea un bărbat înalt. Era marele duce.

— Domnule Vignerte, exclamă el bucuros, zărindu-mă, ce greutate mi-aţi luat de pe inimă ! Veniţi de departe ?

— De foarte departe, într-adevăr, îi răspunsei clătinîndu-mă.

— Sprijiniţi-l, îi strigă Aurora lui Hagen.

Şi micul husar roşu o ascultă.

— Atenţie ! strigă deodată marele duce. De asta mă temeam eu !

Trăgîndu-şi soţia după el, se dădu înapoi vreo zece metri. Toată lumea, uluită, îl imită.

O flacără imensă, violetă şi aurie, se ridică spre cerul înroşit, urmată de o înspăimîntătoare explozie. Se văzură zidurile castelului aplecîndu-se, oscilînd, apoi căzînd grămadă cu un zgomot năpraznic.

În jurul nostru ploua cu dărîmături de tot felul, moloz, bucăţi de jăratec, ţigle, bîrne aprinse.

Lîngă noi, căpitanul Müller, care se apropiase puţin de foc, fu lovit de o bîrnă arzîndă. Îl văzurăm prăbuşindu-se cu capul însîngerat.

Sărise în aer laboratorul profesorului Cyrus Beck.

Pompierii, sosiţi aproape instantaneu, făcură eforturi să localizeze incendiul. Îndărătul nostru, în curtea de onoare, se auzea o larmă surdă, produsă de bocănitul trupelor din garnizoană care soseau în pas gimnastic.

La ora unu, focul fusese stăvilit. La ora unu şi jumătate, începu dezgroparea primelor cadavre.

Pe la ora două, cerul se acoperi de o lumină galbenă. Încetişor, începură a se ivi zorii.

În clipa ceea, trecură pe lîngă grupul nostru, patru soldați, ducînd o targă în care am putut recunoaște trupul îngrozitor desfigurat al profesorului.

Marele duce se aplecă, îl privi, apoi aruncînd înapoi cearșaful pe rămășițele hidoase, murmură :

— Cu nebunul ăsta bătrîn era sigur că așa se va întîmpla într-o zi !

Acesta a fost discursul funebru ținut la moartea profesorului Cyrus Beck, de la Universitatea din Kiel.

*
* *

Marea ducesă, Melusina și cu mine ne îndreptarăm spre aripa stîngă a palatului. Era cam pe la ora șase. Ziua se anunța a fi foarte călduroasă. Un soare purpuriu venea să lumineze urmele dezastrului.

Melusina ni se alăturase de cum a început incendiul. Pînă la ora ceea o ajutase pe marea ducesă să îngrijească pe pompierii și soldații răniți, care fuseseră aduși în sala de festivități.

Aurora înainta, fără să scoată un cuvînt, iar noi înșine împovărați de prea multe gînduri, îi respectam tăcerea.

Deodată. ridică ochii, și, zîmbind, marea ducesă îmi arătă ceva pe cerul limpede, deja albit de lumina zilei.

O păsărică, venind dinspre răsărit, trecea deasupra capetelor noastre. Zbura împiedicat, se înălța, recădea, ca unele păsărele, cu aripi scurte, cum sînt prepelițele și potîrnichile.

Dispăru înspre stînga, în fundul grădinii engleze. de pe malul Melnei.

Încă una și apoi încă una trecură și dispărură în același loc. Apoi veniră succesiv vreo douăzeci.

— Primii sturzi, spuse Aurora. Zboară spre scorușii de pe malul Melnei.

Ajunseserăm în fața apartamentelor ei.

— Sărmana mea Melusina, spuse ea cu o expresie cam ciudată, așa-i că nu mai poți ? Du-te și te odihnește puțin.

Eu mă retrag în vizuina mea verde, voi încerca să mă distrez cu păsărelele alea.

— Aș putea veni și eu, răspunse Melusina.

— Nu, nu, ripostă marea ducesă. Mă însoțește Vignerte. Avem ceva de vorbit. Iar ție îți poruncesc să te odihnești. Numai să-mi trimiți jos pușca și cartușele. Împrumut-o pe-a ta lui Vignerte ; pușca lui e îngropată sub ruinele castelului.

Și deoarece tînăra fată mai stăruia încă să ne întovărășească, Aurora îi spuse cu brutalitate :

— Pleacă !

Melusina ne părăsi. Părea într-adevăr sfîrșită de oboseală și emoție.

O luarăm pe un drum ocolit pentru a nu speria sturzii, și ajunserăm la pavilionul verde unde avusesem prima întrevedere cu marea ducesă de Lautenburg. Deasupra gardurilor de scoruși, se vedea uneori înălțîndu-se un sturz, și apoi, liniștit, lăsîndu-se jos, ca și cum ar fi stat de pîndă.

Cînd intrarăm în încăperea verde, mă gîndeam că ar fi trebuit să facem un fel de găuri, ca de metereze, pentru că pădurea era aici extraordinar de deasă și frunzișul ne înconjura cu un zid răcoros aproape opac.

Marea ducesă nu părea preocupată de așa ceva.

Tot timpul drumului păstrase o tăcere deplină. I se citea pe față o hotărîre nestrămutată. Nici eu nu vorbeam. Ce-aș fi putut spune ? Și apoi, nu aveam aceleași gînduri în acele clipe tragice ? La ce bun să ni le împărtășim unul altuia ?

Deodată expresia împietrită care-i contractase trăsăturile își pierdu puțin din duritate. Începu să vorbească, pe șoptite. Eram într-adevăr uluit de această ciudată convorbire, de ideea nu mai puțin ciudată de a veni aici, într-un asemenea moment, să vînăm păsărelele, de ale căror obiceiuri îmi povestea acum.

Stătea cu pușca încărcată pe genunchi și-mi vorbea, cu un zîmbet straniu pe buze ; mi-era teamă în clipele acelea că evenimentele din noaptea trecută au avut o influență fatală asupra minții sale.

— Sturzii-de-vîsc ! Știi, desigur, că sturzii de vii sînt mari. Ei trec mai devreme. Sînt păsările greu de vînat ; contrar aparențelor, sînt foarte viclene. Le simți că-s pe aproape, ca în clipa de față, dar nu le vezi, mai mult le ghicești. Trebuie să tragi în direcția în care presupui că sînt. M-am obișnuit cu ele. Așa încît dacă-ți spun : trage, arătîndu-ți direcția, tragi, fără să te gîndești la țintă. Apoi, cînd te duci acolo, găsești jos un sturz.

Vorbea cu glasul scăzut. Și glasul îi deveni șuierător. Cu brațul întins îmi arătă un punct, în frunzișul des al carpenilor, de unde venea un zvon imperceptibil.

— Trage, porunci ea. Trage odată !

— Dar nu văd bine, spusei cu deconcertat.

— Stîngaciule, murmură ea. Am să trag eu.

Puse puşca la umăr și trase.

O detunătură, și apoi un strigăt înfricoșător, cumplit ! Tremuram așa cum tremurau crengile atinse în trecerea lor de alice.

Sprijinindu-se de țeava fumegîndă, marea ducesă îmi spuse cu un zîmbet șters :

— Du-te de vezi...

Mă clătinam ; dar m-am supus și am trecut prin desișul de carpeni.

Îndărătul carpenilor, într-un lac de sînge pe care-l sorbea pămîntul, cu obrazul literalmente sfîrtecat de ploaia alicelor, pe care le primise de la mică distanță, Melusina de Graffenfried se zvîrcolea în spasmele agoniei.

— Ce nenorocire îngrozitoare ! exclamai eu cu glasul stins.

Marea ducesă se apropiase.

Melusina avea un ochi crăpat, iar celălalt o privea fix pe Aurora cu o expresie de spaimă nebună și suferință.

Aurora se uită la ea, rece, și șopti cuvintele prințului Hamlet, după uciderea lui Polonius :

— *«Aș fi vrut să fi fost cineva mult mai puternic.»*

Într-un horcăit înfiorător, Melusina își dădu sufletul.

O clipă, marea ducesă rămase nemișcată. Trăsăturile feței erau de o duritate implacabilă, care mă înfricoșă. Se

uita fără un fior în ochiul sticlos al moartei îndreptat spre ea.

— Să ne întoarcem, spuse, în sfîrșit. Trebuie să anunțăm la palat această nouă nenorocire.

Îmi luă din mîinile tremurătoare pușca mică, fin încrustată, a domnișoarei de Graffenfried și o puse alături de cadavru.

Apoi plecă, pășind agale, după ce-mi făcuse semn să rămîn.

Singur lîngă moartă, nici nu îndrăzneam s-o privesc. Unde-i, Dumnezeule, frumosul ten mat, ovalul obrazului, ochii languroși? N-a rămas decît un amestec oribil de sînge, țărînă și păr.

Respingătoare insecte verzi roiau deja în jurul jalnicelor rămășițe. Am tăiat o ramură de nuc, toată înfrunzită, și m-am apucat să le alung așa cum plăcintăresele din bîlciurile noastre alungă cu o măturică de hîrtie muștele din galantar.

Marea ducesă se înapoie îndată. Era însoțită de doamna von Wendel, de două sau trei doamne de la curte, și de camerista Melusinei, care plîngeau. Aurora, menținîndu-și stăpînirea de sine, dădea ordine. Trupul Melusinei, întins pe o targă, fu dus la palat.

Pe cînd ne îndreptam spre palat, îl văzurăm pe marele duce venind în întîmpinarea tristului cortegiu. Îi vizitase pe răniții din cursul nopții, cînd fusese înconoștiințat de noua nenorocire care lovise curtea din Lautenburg.

Venea repede, vădit emoționat.

— Vai, doamnă, spuse el strîngînd mîna marei ducese, ce accident regretabil!

— Întîmplarea, domnule, aduce asemenea nenorociri inevitabile, răspunse ea cu o gravitate demnă de admirat.

— Dar cum de a putut surveni așa ceva?

— Știu eu, domnule? răspunse Aurora. La drept vorbind nu știu mai mult decît știți dumneavoastră despre cauzele incendiului de azi noapte.

Lovitura era directă: marele duce nu lăsă capul în jos.

— Aveți dreptate, ce importă cum, cînd tristul rezultat nu-i decît prea real. Îngăduiți-mi să fiu alături de

dumneavoastră pentru a deplînge nemărginita pierdere pe care ați suferit-o prin moartea domnișoarei de Graffenfried.

— Nemărginită, într-adevăr, domnule, răspunse Aurora, și mă grăbesc să vă mulțumesc, deoarece, grație dumneavoastră, pierderea nu-i cu totul ireparabilă. Ați avut cumva o tristă presimțire a celor întîmplate, în ziua cînd v-ați decis să-mi puneți la dispoziție un al doilea confident în persoana domnului Vignerte ?

Frederic August își mușcă buzele. Dar răspunsul său a fost teribil.

— Știu, doamnă, că dați o înaltă apreciere serviciilor aduse de domnul Vignerte, și vedeți cît sînt de încîntat. Dacă sfîrșitul îngrozitor al domnișoarei de Graffenfried mă afectează totuși atît de mult, în ceea ce vă privește, e pentru că știu că sînt unele cazuri în care o femeie e de neînlocuit.

Războiul cu înveninatele amabilități dintre aceste două ființe îmi stîrnea o înfricoșătoare impresie. Kessel, domnul von Wendel, toți ceilalți care erau de față, nu-și puteau imagina întreaga tragedie. Eu mă simțeam în același timp mîndru și îngrozit că le cunoșteam tainele. Amintirea domnului Thierry îmi fulgeră prin minte. Îi promisesem că niciodată nu voi lăsa să fiu amestecat în treburile intime ale suveranilor Lautenburgului !...

Nu știam ce să admir mai mult, teribila curtoazie a marelui duce sau trufia rece a marei ducese. După săgeata otrăvită cu care o pironise, mă temeam o clipă că am s-o văd clătinîndu-se, că-și va pierde calmul. Dar nu, riposta ei a fost superioară atacului.

— De neînlocuit, ați spus, domnule. Nu la gîndul că o va putea înlocui pe Melusina, v-am cerut să-l lăsați pe domnul Vignerte la dispoziția mea. Dimpotrivă, mă bizui pe devotamentul său pentru a mă ajuta să păstrez cît mai vie amintirea scumpei noastre moarte, și a evenimentelor din această tragică zi.

Și adăugă :

— Domnul Vignerte nu mai are locuință, în urma incendiului. Cred că veți socoti că-i bine să-i acord de azi înainte ospitalitatea mea.

Marele duce se înclină.

— Să fie după voia dumneavoastră, doamnă. De s-ar putea numai ca această tovărășie să vă aducă puțină alinare atît de necesară sănătății voastre morale, după grelele încercări la care voința Atotputernicului a binevoit să ne supună.

Apoi s-a despărțit de noi.

În budoarul marei ducese, transformat în capelă, între lumînări și pocale, în care fumega tămîie, racla Melusinei dispărea sub o avalanșă de trandafiri și stînjenei circazieni.

Aurora ar fi vrut să rămînă singură cu mine ca să-și priveghez prietena moartă. Trebuia să fi văzut cum îi primea pe cei care veneau timid să-și ia bun-rămas de la defunctă.

Înveșmîntată într-o tunică armenească neagră, recita cu glasul scăzut frumoasele rugăciuni ortodoxe.

Nu închisesem ochii de două zile. Cam pe la miezul nopții, extenuat, frînt, am aținit în fotoliu.

Cînd am deschis ochii, marea ducesă stătea lîngă mine în picioare. În lumina înaltelor făclii umbre estompate jucau lin pe obrazul ei.

Cu mîna pe fruntea mea și zîmbind trist, murmură :

— Ești frînt de oboseală. Du-te și te culcă, prietene, bietul meu prieten, de care m-am putut îndoi cîndva.

Slăbiciune a puterilor omenești ! Somnul mi-a răpit această noapte, pe care aș fi putut s-o petrec lîngă ea, în mireasma aținătoare a florilor funebre, în această atmosferă din jurul sicriului, de la care te poți aștepta la orice.

M-am culcat în camera domnișoarei de Graffenfried. Bătrîna servitoare idioată schimbă cearșafurile moartei, bombănind.

* * *

Marți, în 28, avură loc funeraliile Melusinei. Marele duce, marea ducesă și ducele moștenitor urmară, pe jos,

carul funebru, ale cărui flori înmiresmate de Daghestan ascundeau linţoliul alb.

Mă pierdeam prin mulţimea de ofiţeri şi funcţionari ai palatului, de notabilităţi ale Lautenburgului. Un escadron al regimentului 7 husari, sub comanda marei ducese, dădea onorurile. Clopotul catedralei — care suna din porunca marelui duce — ritma, cu dangăte surde şi rare, paşii în care înainta cortegiul.

Un bătrîn înalt, cu obrazul ascetic ca al lui Moltke, într-o redingotă de modă veche, cu falduri lucioase, mergea în faţă, însoţit de un locotenent, cu o figură mohorîtă şi gravă, în uniforma albastră a husarilor din Brunswick ; erau domnii Richard şi Albrecht von Graffenfried, tatăl şi fratele defunctei.

Cînd sicriul pătrunse în templul din Siegstrasse, mă trecu un fior prin şira spinării. Mi-era groază să mă gîndesc că Melusina, cu trupul ei voluptuos căreia i s-ar fi potrivit atît de bine molateca pompă catolică, aparţinea religiei reformate.

Nu intrasem niciodată într-un templu. E un locaş înfiorător. Nici lacrimile nu îndrăznesc să se arate de teamă să nu îngheţe de îndată.

În nişte veşminte ciudate de venerabil al unei loji masonice, atîrnînd pe trupul său costeliv, îşi făcu apariţia într-un fel de amvon rulant pastorul Silbermann. Predica. Nu ştiu de ce alesese ca temă din Sfînta Scriptură episodul fiicei lui Jefte. Nimic nu era mai puţin potrivit pentru memoria nonşalantei domnişoare ce fusese moarta decît evocarea sacrificiului mohorîtei şi asprei evreice.

Pastorul vorbi o jumătate de oră, cu străduinţa unui profesor de matematici, care demonstrează cele trei cazuri de egalitate a triunghiurilor.

Cînd comentă celebra frază : *Loveşte sînul acesta care se descoperă pentru tine,* ochii mei se opriră asupra marei ducese. O văzui că plînge.

De la templu plecarăm în automobile la gară. Coşciugul fu urcat într-un vagon, cu bietele flori care se şi ofiliseră.

Cînd m-am întors la palat, am dat peste locotenentul von Hagen în galeria Oglinzilor, tot atît de pustie la ora cinci seara ca și la miezul nopții. Era palid și părea să-mi fi pîndit întoarcerea.

— Domnule, îmi spuse în șoaptă, v-am așteptat alaltăieri două ore la podul Meilleraie.

I-am mărturisit că uitasem complet de mica noastră întîlnire. Eram sincer.

— Aș putea spera că în viitor n-o să mai aveți atît de regretabile uitări ? murmură el cu aceeași blîndețe.

Și îmi atinse ușor obrazul cu mănușa pe care o ținea în mîna dreaptă.

Mi-a fost greu să nu-i răspund cu o palmă zdravănă. Liniștea lui prefăcută m-a salvat.

— Domnule, mîine dimineața la ora șase voi fi la dispoziția dumneavoastră.

— Să stabilim, vă rog, de îndată, condițiile, îmi spuse el. Nici un fel de martori, nimeni, bineînțeles. Fiindcă dumneavoastră sînteți cel ofensat, ce armă alegeți ?

Dacă aș fi fost mai puțin surescitat, întrebarea asta m-ar fi pus în mare încurcătură. Dar așa, n-am șovăit :

— Asta, i-am răspuns, scoțînd din buzunar browningul marii ducese.

Își stăpîni un gest de surpriză.

— Poate că nu-i cu totul reglementar. Dar ce importă ? Ne-am înțeles. Se trage de șapte ori, în voie, din clipa semnalului. Și în ce privește distanța ?

— Zece pași, răspunsei eu, cu o totală nesocotință a celor spuse.

Zîmbi palid :

— Atunci, mergem la moarte ! Fie, domnule, cum doriți.

Și mă părăsi.

Am găsit-o pe marea ducesă în camera ei. Nu mă mai întîlnesem acolo de cînd se întîmplase drama. Ea îmi făcu semn să șed, după care nu-mi adresă un cuvînt. Puțin cîte puțin, ne învălui întunericul. Candela din fața icoanei deveni purpurie. Guzla Melusinei zăcea încă pe covor. Aceleași gînduri ne cuprinseseră. Ele se îndreptau spre celă-

lalt frumos instrument al voluptății care era acum pradă misterioaselor transformări din sînul pămîntului, și care de asemenea nu va mai vibra niciodată.

* * *

Cînd obișnuia să doarmă Aurora ? Numai Melusina știa. Auzirăm păsărelele trezindu-se în zori. Piuitul brusc al cintezelor și al vrăbiilor urmă tristei cîntări a privighetorii. Păsărele, vă voi auzi și mîine trezindu-vă ?

Înțelesei că era timpul să plec. Rupînd cu eticheta, i-am spus Aurorei :

— Îngăduiți-mi să vă părăsesc. Sînt obosit.

Mă privi dojenitor. Aveam impresia că se gîndea : „Melusina nu era niciodată obosită."

„Ah ! dacă ar ști", îmi spuneam eu. Și mă simții o clipă ispitit să-i povestesc totul.

Intrai în camera mea, pentru a ieși după cîteva secunde și trecui, din precauție, prin curtea de onoare ca să nu mă poată vedea de la fereastra ei.

Abia se făcuse ora cinci, cînd am ajuns la podul Meilleraie. Ora de răgaz care o aveam mi se părea o eternitate de fericire. Niciodată natura nu mi s-a părut atît de frumoasă, niciodată n-am iubit viața mai mult decît în clipele acelea, cînd mă gîndeam că există riscul s-o sfîrșesc.

Știam că Hagen era unul dintre cei mai buni mînuitori de sabie din garnizoană. Era o forță de mîna întîi și la pistol, iar în ce mă privește, pregătirea mea se mărginea la aceea că, în perioadele de instrucție ca ofițer în rezervă, trăsesem cu revolverul vreo două-trei duzini de cartușe.

Sprijinindu-mă cu cotul pe balustradă priveam la apele Melnei sălțînd printre stînci. Mici păstrăvi de argint săreau din valurile înspumate. Îmi amintii de păstrăvii pescuiți cu zece ani în urmă, în vijeliosul rîu Osso, între Laruns și Pont-de-Béon.

Încotro curgea rîul acesta ? Spre Aller, care se varsă în Wesser, care la rîndul său, se varsă în Marea Nordului, care comunică cu Canalul Mînecii, braț al Atlanticului,

care primește apele Adurului unde se varsă, aproape de albastrul tîrg Peyrehorade, rîul Pad, îmbogățit cu apele torentului Osso. Păstrăviori germani, păstrăviori francezi ! Gînduri puerile care te ajută, în clipele din fața morții, să te întorci înapoi pe firul vieții, să legi între ele epocile care se dislocă.

— Vă cer iertare, domnule profesor, că v-am făcut să așteptați. Dar încă nu-i ora șase.

Hagen ! Nu-l văzusem venind. Aproape că nici nu mă mai gîndeam la el.

Ne salutarăm.

— Am la mine tot ce ne trebuie ca să ne batem fără martori.

Scoase din buzunar un stilou și o hîrtie.

— Browningul fiind arma aleasă, l-am adus și eu pe al meu. Putem trage armele la sorți, dacă doriți. Dar cred că-i inutil, modelul este același. Pînă atunci, vreți să-mi faceți onoarea să vă puneți semnătura aici ?

Avusese grijă să întocmească un act, în numele meu și al lui, în care cei doi adversari recunoșteau dinainte că totul s-a petrecut în mod loial.

— În cazul în care s-ar întîmpla o nenorocire, asta îl cruță pe supraviețuitor de orice fel de neplăceri, crezu de cuviință să-mi explice.

Nimeni nu ar fi putut fi mai protocolar.

Eram curios să știu totuși cum va fi comandat focul. Nu m-am putut opri să nu-i mărturisesc nedumerirea mea.

El zîmbi plin de sine.

— Am prevăzut și asta, îmi răspunse.

Și scoase dintr-un pachet un ceas deșteptător.

— L-am pus să sune la ora șase și zece, mă preveni el. Puteți verifica. Cînd sună, tragem, avînd facultatea de a schimba locul. De altmintrelea e menționat în procesul-verbal.

Mă întrebam ce predomină realmente în procedeul acesta : tragicul sau ridicolul ?

Hagen număra pașii.

— Opt, nouă, zece, domnule profesor, sînteţi puţin mai înalt decît mine. Măsuraţi şi dumneavoastră, dacă voiţi, şi facem media.

— E inutil, îmi convine distanţa.

Se înclină şi-şi scoase browningul din buzunar.

— Ora şase şi şapte minute, spuse el. Putem să ne ocupăm locurile.

Pusei piciorul pe prima linie trasă de el. Stăteam acum faţă în faţă.

Ceasul deşteptător era aşezat pe balustrada podului, cadranul fiind vizibil pentru amîndoi. Tic-tac-ul strident răzbătea prin mugetul surd al apei.

Mă uitam la adversarul meu. Stătea cu ochii aplecaţi ca o tînără fată şi privea fix la picioarele mele.

Ora şase şi nouă minute.

„El aşteaptă soneria şi eu mă uit la minutar, mă gîndeam eu. Dacă va suna mai devreme ?"

Deodată îl văzui pe Hagen ridicînd capul ; liniştea lui superbă îl părăsi. O expresie de groază i se aşternuse pe obraz.

Mă întorsei, fără să mă gîndesc că gestul acesta putea să mă coste viaţa. În aceeaşi clipă, deşteptătorul dădu drumul la nişte sunete ascuţite care nu mai conteneau.

În spatele meu, se afla marea ducesă Aurora.

Atunci am înţeles de ce nu trăsese locotenentul.

Aurora era acum între noi doi.

— Domnilor, ar putea să-mi explice vreunul dintre voi ce rost are această ciudată punere în scenă ? întrebă ea cu răceală.

Nu primi nici un răspuns.

Procesul-verbal întocmit de Hagen era sub ceas.

Ea îl luă.

— Am înţeles, spuse după ce-l citi. Revolvere browning. Domnule Vignerte, daţi o întrebuinţare foarte proastă lucrurilor pe care vi le încredinţez. Şi dumneavoastră, domnule locotenent von Hagen, felicitările mele. Sînteţi de o uimitoare ingeniozitate.

Glasul ei, ironic pînă acum, deveni aspru :

— Dacă acesta este modul de a-mi dovedi devotamentul vostru cu care mi-aţi împuiat urechile, să ştiţi, domnilor, că nu e pe gustul meu. Domnule Vignerte, sînteţi străin, şi, prin urmare, scuzabil că nu cunoaşteţi legislaţia duelului de aici. Dar, dumneavoastră, domnule locotenent, o cunoaşteţi.

Hagen lăsă capul în jos.

— Ştiţi, mai ales, că un ofiţer din regimentul 7 husari nu are voie să se bată în duel înainte de a fi obţinut agrementul colonelului. Pentru o asemenea încălcare a regulamentului, locotenentul Techner a fost pedepsit — nu-i nici un an de-atunci — cu treizeci de zile arest de fortăreaţă. Aţi uitat ?

Hagen nu răspunse.

— Domnule von Hagen, vă duceţi acasă, îmbrăcaţi uniforma, şi vă prezentaţi maiorului von Haugwitz, la a cărui dispoziţie vă puneţi, pînă vi se va notifica, pe cale de raport, pedeapsa ce vi se cuvine : cincisprezece zile de arest ; e o pedeapsă redusă, ţinînd seama de serviciile pe care mi le-aţi adus. Sînteţi liber, domnule. Nu uitaţi ceasul.

Locotenentul von Hagen, după ce-l salută pe colonelul său, făcu stînga-mprejur.

VIII

PRIN DESCHIZĂTURA *cenușie a adăpostului nostru, în care pătrundea acum aerul rece al dimineții, se arătă o mogîldeață neagră.*

— Domnule locotenent, domnule locotenent, e ora cinci.

Era soldatul din escuada de gardă pe care-l însărcinasem, pentru orice eventualitate, să mă trezească.

— Peste o jumătate de oră începe atacul, spuse Vignerte. Să ieșim, am să continui afară povestea. De altmintrelea e pe terminate.

Toate stelele se stinseseră. Una singură mai pîlpîia încă, foarte jos, spre răsărit, pe locul de unde, peste o oră, o vor alunga zorii.

Ne așezarăm pe o ieșitură de pe marginea unui șanț; de acolo cuprindeam întreaga linie de apărare a companiei. Aveam o poziție splendidă, de unde puteam urmări lovitura care avea să se încerce.

Lîngă noi, se afla un umil mormînt de soldat — un dreptunghi cu laturi neprecise, din crengi moarte. Pe crucea mică de lemn cojit am putut citi aceste cuvinte deja spălate de ploaie:

„Mohamed Beggi ben Smaïl, soldat din regimentul 2 de trăgători, mort pentru Franța la 23 septembrie 1914. Rugați-vă pentru el.“

Rareori am văzut ceva mai sfîșietor ca această cruce care cerea cu naivitate o rugăciune creștină pentru un biet soldat musulman.

Vignerte, privind drept în fața noastră, pîndea momentul în care întunericul va începe să pălească și îi va permite să cerceteze peisajul. Dar nu se putea încă. Abia dacă se distingea, la orizont, linia neagră a colinelor ocupate de inamic.

Gîndul meu zboară adesea, îmi spuse el, peste Hurtebise și Craonne, peste Laon, Saint-Richaumont și Guise, peste La Chapelle și pădurea ceea din Nouvion unde ne-au atacat cavalerîștii albi, spre cîmpiile nisipoase ale Hanovrei, spre Lautenburg, unde am lăsat-o pe Aurora. Ce-o fi făcînd în camera ei, printre blănuri și pietrele ei prețioase ? Ce s-o fi întîmplat oare cu ea, Dumnezeule ?

După scena de la podul Meilleraie, cînd ne-am întors la palat, ea nu mi-a spus un cuvînt. Am dejunat împreună. Apoi a început să așeze în glastre cîțiva stînjenei negri și grei și niște negruțe albe.

Pe la ora zece, a chemat o cameristă.

— A venit domnișoara Martha ? o întrebă ea.

La răspunsul afirmativ, porunci :

— Să intre.

Domnișoara Martha venea în fiecare an, la vremea asta, să-i prezinte marii ducese fermecătoarele bibelouri ale sezonului parizian. Un strop din parfumul bulevardului Madeleine intră o dată cu fata aceea fină și drăguță.

— Ai călătorit bine, copila mea ? o întrebă Aurora.

— Am sosit aseară, doamnă, răspunse fata. Scuzați-mă că am venit să deranjez atît de devreme pe alteța-sa, dar sînt silită să mă întorc astă seară.

— Ce lucruri frumoase îmi aduci anul acesta ?

Domnișoara Martha scoase din cutiile ei micile bijuterii ale industriei pariziene, evantaie din tul, poșete de catifea și de moar, minuscule cutiuțe pentru timbre, pentru pudră, pentru aluniță artificiale, toate acele mărunțișuri de lux, pe lîngă care alte asemenea lucrușoare au o înfățișare de parvenite.

— Lasă-mi-le, spuse Aurora. Să-i spui lui Duvelleroy să se pregătească. Îmi trebuie pentru luna noiembrie un

evantai de Watteau sau, la rigoare, de Lancret, îl vreau cînd voi sosi la Paris.

— Alteța-voastră îl va avea, răspunse cu siguranță fata.

— Perfect. Iei expresul de la ora cinci ? Atunci rămîi aici la dejun. Ai să-mi povestești cîte ceva despre pregătirile care se fac pentru iarnă pe *rue de la Paix*.

Am admirat, în tot timpul mesei, ușurința și simplitatea cu care răspundea micuța pariziană la întrebările marii ducese. Eram mîndru de drăguța mea compatriotă, văzînd-o pe Aurora, care se purta cu atîta morgă față de femeile din Lautenburg, vorbindu-i parcă ar fi fost de același rang cu ea. Dar cu ce fervoare contemplam stăpînirea de sine a acestei prințese care, după trei zile și trei nopți în stare să doboare un bărbat vînjos, putea sta de vorbă, liniștită, despre miile de amănunte ale modei pariziene.

— Prin urmare, mi-l recomanzi tot pe Carlier.

— Da, doamnă. El are pălăriile cele mai frumoase.

— Laurence nu mai stă pe *rue des Pyramides*. Și-a deschis un bazar mare pe strada Auber. Am să dau poate o raită pe acolo.

— Alteța-voastră să se ducă negreșit. Laurence e în special o casă de export. Cea mai mare parte din afaceri le încheie cu comisionarii străini.

Eram bucuros de pălăvrăgeala asta, de nota frivolă și senină intercalată în mijlocul evenimentelor tragice, care mă făcea aproape să le uit.

Pe la ora trei, marea ducesă i-a înmînat Marthei un plic.

— Poftim pentru călătorie, drăguța mea. N-aș vrea să pierzi trenul din cauza mea. Te duci cu mașina la hotel și de acolo la gară. Am fost foarte mulțumită. Gîndește-te la evantaiul meu. Și acum, la revedere. În noiembrie vă fac o vizită.

Cînd mica rază de soare dispăru, marea ducesă rămase o clipă pe gînduri, și mîngîind bibelourile împrăștiate prin cameră, îmi zise :

— Domnule Vignerte, am să-ți comunic o știre importantă.

Răspunsei printr-o avidă privire interogativă.

— Așadar am onoarea să te informez că am primit acum o scrisoare, o scrisoare de la domnul de Boose.

Și cum mă văzu mirat, adăugă :

— Credeai că drăguța de Martha a făcut o călătorie de la Paris pînă aici numai ca să-mi aducă niște fleacuri — de altmintrelea delicioase — de la domnul Duvelleroy ?

* * *

Vineri. Ora opt seara.

Tocmai terminasem cina. Un fecior de casă intră cu poșta de seară — vreo duzină de scrisori — pe care le înmînă marei ducese.

— Îmi dai voie, amice ? mă întrebă ea.

Lua plicurile unul cîte unul, și se uita la peceți. Apoi deschise un plic.

— Asta e, îmi spuse după ce citi.

Îmi întinse scrisoarea.

Era o cerere de subvenție a unei societăți filantropice din Hamburg. I se anunța marei ducese că va avea loc o kermeză în beneficiul creșelor muncitorești — lunea următoare.

— Vom merge. E semnalul convenit cu Boose, numai atît spuse Aurora.

De două zile, aflasem totul. Îmi spusese cum îndată după ce i-am remis documentul descoperit în *Petermanns Mittheilungen* i-a scris baronului de Boose, în Congo. Ce argumente a putut folosi față de omul acesta, n-am aflat niciodată. Fapt este că scrisoarea adusă de Martha o înștiința pe marea ducesă că el a părăsit Africa. Acum era la Hamburg. Nici o îndoială că avea de făcut revelații importante.

— Am plătit prețul cuvenit, murmură Aurora cu un surîs palid. Și apoi continuă : Ne ducem mîine.

Se uită la mine, reflectă o clipă, și îmi zise :

— Prietene, poate că-i prea tîrziu, dar am început să-mi fac scrupule, abuzez de devotamentul tău. Știi că ai intrat într-o afacere înfricoșătoare ?

— Dar dumneavoastră ? o întrebai eu.

— Cu mine e altceva. Eu lupt pentru libertatea mea, care e mai presus de viaţa mea. Şi apoi, sînt totuşi marea ducesă de Lautenburg, şi, mai ales, prinţesa Tumen. În spatele meu e ţarul, toată marea Rusie. Trebuie să cugeţi îndelung înainte de a făptui ceva. Dar tu, prietene, gîndeşte-te la Cyrus Beck, gîndeşte-te la Melusina. De ce, pentru ce te-ai sacrifica tu ?

Era atîta dojană în privirea pe care i-am aruncat-o încît ea, trufaşa, dispreţuitoarea alteţă lăsă capul în jos.

— Iartă-mă, murmură ea.

Apoi spuse :

— Ei bine, ne-am înţeles. Plecăm mîine. Sună. Vreau să dau poruncă să se pregătească cele trebuitoare.

Apăsai pe o sonerie electrică. Răsunară paşi. Cineva bătu la uşă.

— Intră, spuse Aurora.

Uşa se deschise.

— Ah ! murmură doar marea ducesă.

În prag apăruse locotenentul von Hagen.

Era puţin palid, înţepenit în poziţia de drepţi, cu mîna dreaptă la colpac, a cărei curea arămie era petrecută pe sub bărbia-i crispată.

— Locotenentul von Hagen, chiar el ! spuse Aurora după ce-şi reveni, de cînd ofiţerii arestaţi nu mai stau în fortăreaţă ?

Hagen, nemişcat şi rece, tăcea.

— Vreţi să-mi faceţi favoarea să-mi explicaţi, domnule... Arestul dumnevoastră nu a încetat, după cîte ştiu ?

— A încetat, alteţă, murmură Hagen.

— A încetat ? strigă marea ducesă. Ai înnebunit, domnule von Hagen ?

— Nu, alteţă, răspunse micul locotenent, cu glasul scăzut şi plin de încăpăţînare. Arestul meu a încetat astă seară.

— Încetat ! ţipă Aurora, ieşindu-şi din fire. Ştiţi, domnule locotenent, la ce vă expuneţi continuînd să glumiţi în felul acesta ? Ştiţi că numai o singură împrejurare, una singură, poate întrerupe arestul ordonat de mine ?

— Ştiu, alteţă răspunse Hagen.

— Și că împrejurarea aceasta este...

— Este războiul, termină locotenentul.

Ar putea să ți se pară neveridic : dar în mijlocul dramelor succesive al căror teatru fusese curtea din Lautenburg, marile evenimente din ultima săptămînă a lunii iulie trecuseră aproape neobservate. Ne atrăsese oarecum atenția nota sîrbilor dar, după noaptea din sala Armurilor, nimic nu mai existase pentru noi în afară de întîmplările despre care ți-am vorbit, absolut nimic, nici ultimatumul austriac, nici *Kriegszustand* [1]-ul german, nimic, îți spun. Și acum, pe neașteptate, cuvîntul acesta atît de simplu : războiul.

Mă uitam năucit la Hagen. Își schimbase dolmanul roșu cu unul de campanie, de o culoare cenușiu-verzuie.

Biruindu-și mirarea pentru a-și recăpăta tot sîngele rece, Aurora îl întrebă :

— Sîntem în război, domnule von Hagen, e adevărat ? Și cu cine ?

— Astă seară, alteță, cu Rusia probabil și, mîine, fără îndoială cu Franța, răspunse locotenentul. Marele duce, sosit acum o oră de la Berlin, a adus cu el ordinul de mobilizare a corpului de armată.

Aurora se duse la fereastră și o deschise larg. Era o căldură apăsătoare.

— Și marele duce v-a însărcinat, fără îndoială, domnule locotenent, să-mi aduceți această importantă știre... În cazul acesta, nu văd de ce a fost necesar să veniți însoțit de ceilalți husari pe care îi zăresc jos, la ușă.

Hagen se aprinse la față, apoi păli.

— Alteță, murmură el.

— Ce e ? întrebă semeață marea ducesă.

— Sînt însărcinat cu o altă misiune. Mă veți scuza...

— Haide, hai, domnule locotenent, nu tremurați în halul ăsta. Dacă nu sînteți capabil să spuneți măcar despre ce e vorba, n-o să aveți nici curajul să faceți ceea ce trebuie. Spuneți o dată, sînt prizonieră în castel, nu-i așa ?

— Ah ! alteță, cum v-ați putut gîndi... Să accept eu...

[1] Stare de război.

— Despre ce-i vorba atunci ?

Locotenentul, fără a scoate un cuvînt, își îndreptă ochii spre mine.

— Doamnă, i-am spus, înaintînd spre ea, nu vă frămîntați atîta. Dar bine, domnule von Hagen, e atît de simplu să spuneți că aveți sarcina să mă arestați.

Urmă o tăcere.

— E adevărat, domnule ? întrebă marea ducesă.

Hagen lăsă capul în jos.

— Ați putea să-mi arătați motivele arestării ?

— Doamnă, răspunse Hagen, care recăpătase puțin curaj, nu sînt decît un ostaș, execut ordinele care mi se dau, fără să le discut. Dar e ușor de înțeles : domnul Vignerte este francez, și în plus ofițer. Franța mobilizează împotriva noastră. Avioane franceze, după cît se pare, au și început să bombardeze...

— Sînteți ostaș, domnule, și ascultați de ordinele care vi se dau, îl întrerupse marea ducesă. Foarte bine, dar m-ați putea asigura că ordinul acesta nu l-ați cerut chiar dumneavoastră ?

Hagen nu răspunse, dar privirea încărcată de ură, pe care mi-o aruncă, era suficient de grăitoare.

Marea ducesă îmi spuse pe neașteptate :

— Îmbrăcați-vă.

Ea însăși își puse un mantou larg, de culoare închisă. Apoi se apropie de scrin, o văzui scotocind prin sertare, și luîndu-și felurite lucruri pe care le strecură în imensele buzunare ale vestmîntului său.

— Domnule von Hagen, îl întrebă ea, întorcîndu-se, unde trebuie să-l conduceți pe domnul Vignerte, la fortăreață ? Și la ce oră ?

— Trebuie să fie acolo la ora zece, alteță.

Atunci, cu un zîmbet de un dispreț nemărginit, îi puse mîna pe umăr :

— Și ți-ai putut închipui o secundă măcar că am să te las eu să-l vîri la închisoare ?

I se citea o maiestate zdrobitoare în ochi, în statură, în cuvinte ; îl văzui pe locotenent lăsîndu-și capul în jos : tremura din tot corpul.

— Ludwig von Hagen ! urmă ea. Într-o zi, sînt patru ani de atunci, am aflat că un ofiţer din regimentul 7 husari a jucat şi a trişat. Asta însemna pentru el dezonoarea şi moartea. A doua zi, datoriile ofiţerului fură plătite, scandalul stins, iar el însuşi, luat de mine ca ofiţer de ordonanţă, stîrni uimirea garnizoanei prin norocul care dăduse atît de neaşteptat şi de repede peste el. S-au făcut diverse comentarii, pe care nu le-am luat în seamă. Tu ştii că în gestul meu n-a fost altceva decît dorinţa de a smulge din infamie un tînăr curajos, care purta un nume mare şi pe care-l credeam loial.

În schimb omul acesta, spuse ea arătînd spre mine, nu numai că nu-mi datorează nimic, ci, din cauza unor bănuieli nejustificate, l-am copleşit la început cu indiferenţa şi dispreţul meu. Nu s-a descurajat. A lucrat în umbră pentru mine. Nici dînsul nu cunoaşte poate întreaga importanţă a celor ce-a făcut. Ştia în orice caz că-şi riscă viaţa. Şi acum, omul care-mi datorează totul vine să-l aresteze pe acela căruia eu îi datorez totul.

Pe obrazul micului husar curgeau şiroaie de lacrimi.

— Ce vreţi să fac ? murmură el cu glasul tremurînd şi răguşit.

— Să-mi plăteşti datoria contractată faţă de mine, îi replică Aurora. A sosit ziua şi nici nu te pot plînge măcar, deoarece singur te-ai pus în situaţia asta.

— Ordonaţi, spuse el, voi executa.

— Coboară şi începe prin a da drumul soldaţilor. Găseşte un pretext, care să nu-ţi aducă mai tîrziu neplăceri.

— Acum, îi spuse după înapoierea lui, du-te în garaj. Şoferii mai sînt acolo. Scoate maşina *Benz*, aceea mare, cenuşie ; vezi să aibă rezervorul plin de benzină, şi farurile stinse, şi condu-o tu singur pînă jos. E ora nouă fără douăzeci ; să fii acolo la fără zece.

Desfăcînd pe masă o hartă rutieră, Aurora se uita : „Drumul e evident mai scurt prin Aix-la-Chapelle şi prin Belgia, murmură ea, dar cunosc mai bine drumul prin Wiesbaden şi Thionville."

— Eşti gata ? mă întrebă ea.

— Ce vreţi să faceţi ?

— Să te conduc în Franța, asta vreau.

Și adăugă :

— Am pus în buzunarul pardesiului tău bani și un revolver : cu ajutorul lor mergi unde vrei.

Prietene, dacă ai fi văzut-o pe Aurora ce frumoasă era în clipele acelea, mi-ai ierta emoția care-mi frînge glasul.

Se auzi un uruit surd sub fereastră. Sosise *Benzul*.

— Vino, îmi spuse Aurora.

În clipa aceea intră Hagen.

Ce departe era acum de morga și încăpățînarea de adineaori. Căzu în genunchi în fața marei ducese.

— Plecați, plecați cu dînsul, pentru totdeauna, bolborosea el, plîngînd cu hohote.

Ea îl privi cu mai multă blîndețe.

— Cu astfel de gînduri, meritul dumneavoastră de a mă fi ascultat, este și mai mare, domnule von Hagen. Să știți însă că eu nu plec. Sînt legată de aceste locuri, pe care le detest, prin misiunea care-mi rămîne de îndeplinit. Dar deocamdată, datoria mea este de a-l salva pe acela care a sacrificat totul pentru mine.

— Ah ! vă mulțumesc, vă mulțumesc, repetă tînărul.

— Nu-mi mulțumiți încă, spuse ea. Domnule von Hagen, sper că aveți la dumneavoastră buletinul de identitate și ordinul de mobilizare ?

El se ridică, clătinîndu-se.

— Ordinul meu de mobilizare ? repetă el foarte palid.

— Da, răspunse ea, calmă, faceți-mi plăcerea de a-l da domnului Vignerte. Pînă la frontieră s-ar putea să ne oprească cineva. Știu prea bine că va fi deajuns să spun cine sînt pentru ca pînă la urmă lucrurile să se lămurească. Dar ne-am putea izbi de niște consemne stupide. Nu trebuie să ne pierdem timpul. Locotenentul von Hagen va putea trece peste tot. Hai, iute.

Ofițerul era de o paloare cadaverică. O luptă acerbă se dădea în sufletul lui.

— Îmi luați onoarea, doamnă, spuse el, în cele din urmă.

— Nu fac altceva decît să iau înapoi ce v-am dat, domnule von Hagen, răspunse Aurora necruțătoare. Dar

nu trebuie să exagerăm. Nu vă veţi compromite decît dacă veţi voi cu tot dinadinsul. Vă cer numai două lucruri, să daţi alarma abia după ora zece că am plecat, şi să faceţi în aşa fel ca toată lumea să creadă că am luat-o pe drumul spre Aix-la-Chapelle. Dacă marele duce va avea nerușinarea să pună în mișcare telefonul și telegraful, să n-o facă în direcţia pe care o luăm noi. Hai, la revedere. Mîine, la aceeaşi oră, voi fi înapoi.

Marea ducesă îi întinse mîna, pe care el i-o scăldă în lacrimi.

— Pot să mă bizui pe tine, prietene ?

Sugrumat de emoţie, făcu semn că da.

Eu însumi, profund mișcat, m-am apropiat şi-am întins mîna aceluia care risca la ora ceea totul pentru mine. Dar el se dădu înapoi şi-mi răspunse cu o privire de nespusă ură :

— Domnule, îl rog pe Dumnezeu să ne regăsim în curînd în altă parte.

Aurora înălţă din umeri ; o auzii murmurînd ceva cu privire la stupiditatea bărbaţilor. Dar era deja pe scară. O urmai, după ce îmbrăţișai cu o ultimă privire camera cu blănurile, pietrele preţioase şi frumoasele ei flori palide...

— Urcă, îmi spuse ea încet.

Am luat loc în formidabilul automobil. Şi-am pornit.

Cînd am trecut peste podul Meilleraie, suna ora nouă la clopotniţele din Lautenburg şi la vechiul turn al castelului.

*
* *

Interminabila panglică albă a drumului avea o lucire lină sub razele lunii. Automobilul înainta cu o viteză vertiginoasă. La viraje, simţeam uimitoarea siguranţă a mîinii aceleia care conducea.

Totul se întîmplase atît de repede încît atunci cînd mi-am venit în fire, făcuserăm deja o sută de kilometri. Mi se treziră în minte cuvintele Aurorei : „Mîine la acee-

aşi oră, voi fi înapoi", şi mă gîndeam că, peste cîteva ore, mă voi despărţi de marea ducesă.

Nu mă revoltam. Viteza nebună cu care zburam îmi provocase o irezistibilă ameţeală în care aflam un fel de tihnă plăcută. Şiruri de copaci negri, poduri arcuite peste rîurile de argint cenuşiu fugeau, fugeau îndărăt. Ne încrucişarăm cu o căruţă încărcată de fîn : dacă am fi nimerit cu cincizeci de centimetri mai la stînga, eram morţi. Moartea, repetam cuvîntul în gînd, mă uitam la Aurora, închisă în sine ; pe volanul roşu mîinile sale înmănuşate păreau două bare albe şi fine.

Apoi, deodată, m-am gîndit la război. Era adevărat oare ? Cum îmi voi găsi ţara ? Dar, spre ruşinea mea, mărturisesc că ideea nu-mi putu reţine prea mult atenţia, în asemenea măsură beţia vitezii mă ameţea, mă smulgea din mine însumi. La ora aceea, eram stăpînit de cea mai senină nepăsare faţă de orice mi s-ar mai fi putut întîmpla.

Un abajur pătrat îndrepta lumina unui bec electric pe harta rutieră, dar Aurora aproape nici n-o consulta. Cunoştea de minune drumul. Îl făcuse de nenumărate ori, ducîndu-se la băi, îmi amintii ce-mi spusese odată.

Ştia să ocolească din timp oraşele, a căror lumină roşie se mărea treptat, venind ba din dreapta, ba din stînga, şi apoi după ce le depăşeam, dispărea. De vreo trei sau patru ori, mi-a şoptit : Cassel, Giessen, Wetzler...

Cassel, Giessen, Wetzler, ce mă interesau toate astea pe mine ?

Dedesubtul hărţii luminate, aproape de kilometraj strălucea un ceas. Dar nu vedeam ora. Nu mă gîndeam...

Fără să încetinească, străbăturăm un oraş aşezat pe o colină, cu casele pierdute între pîlcuri dese de arbori de un verde închis.

— Wiesbaden ! murmură Aurora, uite vila mea, spuse trecînd prin faţa unei case. Nu-i încă unu noaptea. Am mers bine.

O luă la dreapta, la o răspîntie. În depărtare, la stînga, un oraş mare lumina cerul de deasupra lui.

— Acolo este Maienţa, uite Rinul !

Trecurăm fluviul sacru cu toată viteza, pe un pod suspendat. Apele se rostogoleau la vale mugind. Se vedea pe alocuri, prin interstiţiul dintre nori, spuma lui verde.

La capătul podului, auzirăm vag un ordin, un *werda*[1] răguşit, apoi, zgomotul sec al unei împuşcături.

— Au tras, spuse Aurora, ne apropiem de frontieră. Va trebui să fim cu oarecare băgare de seamă.

Mă uitai la busolă. Mergeam glonţ spre vest. Kilometrajul marca 105. Pentru prima oară îmi scăpă un gest de stupoare.

Aurora observă şi zîmbi :

— Între Wetzler şi Wiesbaden, am mers cu 145, spuse ea simplu.

Curînd o nouă lumină roşie apăru la vest.

— Thionville, anunţă Aurora, aici trebuie să fie înţesat de trupe.

Spre marea mea surprindere, văzui că nu manevra aşa cum făcuse pînă acum, ca să ocolească oraşul. Cu farurile aprinse, mergeam direct spre oraşul fortificat, ale cărui ziduri se vedeau urcînd puţin cîte puţin spre cer.

Automobilul încetinea. Case, mahalale. Apoi un *werda* poruncitor : stoparăm.

Ne înconjură o duzină de soldaţi. Toţi purtau uniformă cenuşie-verde, şi casca capişonată.

— Actele dumneavoastră ! se auzi glasul aspru al unui subofiţer.

— Am să le arăt locotenentului dumneavoastră, vă rog să-l căutaţi, răspunse Aurora.

Locotenentul tocmai venea. Un colos blond, furios că i s-a tulburat somnul. Cînd văzu că sîntem civili, ne luă la întrebări fără nici un menajament.

— Domnule, îi spune marea ducesă pe un ton aspru, mai întîi vă rog să-i opriţi pe soldaţii dumneavoastră să mai lovească în caroseria maşinii cu patul puştilor. După aceea vă rog să vă uitaţi la asta.

În acelaşi timp, manevra lampa ei electrică în aşa fel ca să lumineze armele Lautenburgului pictate pe portieră.

[1] Cuvînt compus din *wer* şi *da* (l. germ.), în sens de „cine-i acolo ?"

Ofițerul tresări.

— Cu alteța-sa, marea ducesă de Lautenburg-Detmold am onoarea... ? murmură el, înțepenit în poziția de drepți.

— Chiar cu ea, domnule locotenent, răspunse Aurora.

— Rog pe alteța-voastră să mă scuze, zise celălalt năucit. Ei, dați-vă înapoi, strigă în același timp soldaților, împingîndu-i cu brutalitate pe cei care se aflau mai aproape. Cu ce pot să fiu de folos alteței-voastre ?

— Numai cu atît, spuse marea ducesă : să-mi spuneți dacă tot generalul von Offenburg comandă la Thionville. Mă îndoiesc că într-o noapte ca asta excelența-sa să se odihnească. Aș vrea să fiu condusă pînă la el. Dați-mi un om de-al dumneavoastră, să urce în mașină și să-mi arate drumul.

Ofițerul făcu imediat ce i s-a cerut, înclinîndu-se foarte adînc și regretînd că serviciul îl împiedica să ne conducă el însuși.

Generalul comandant al garnizoanei nu era la cartierul său. Îl găsirăm pînă la urmă la gară împreună cu statul său major. Peroanele erau negre de trupe, a căror mișcare o supraveghea. În piață, nenumărate piese de artilerie își înălțau în noapte siluetele lor antedeluviene. Emana de acolo o impresie de forță și putere de distrugere care te făcea să te cutremuri.

Cînd un ofițer de ordonanță îi anunță prezența marii ducese, generalul von Offenburg se grăbi să-i iasă în întîmpinare. Foarte frumos în dolmanul său lung și cenușiu, cu gulerul de un roșu aprins, se înclină în fața Aurorei, amintindu-i că a avut onoarea să danseze cu ea la Berlin. Dar oricît ar fi vrut, nu-și putea ascunde uimirea pricinuită de prezența noastră la acea oră și în mașina ceea.

— Să nu vă surprindă prea mult, domnule general, îi spuse Aurora, zîmbind. Cînd am fost înștiințată de marile evenimente care se pregăteau pe aici, n-am mai putut sta locului în Lautenburg. Voiam să admir trupele noastre de pe frontieră, și iată-mă pornită împreună cu ofițerul meu de ordonanță : locotenentul von Hagen din regimentul 7 husari, spuse ea prezentîndu-mă.

Am salutat pe cît de ţeapăn cu putinţă mi-a fost.

— Alteţă, de ce-aţi venit atunci tocmai aici, exclamă von Offenburg. Nu-i nimic prea interesant, corpul 16 de armată e ca o stîncă, stă nemişcat. De ce nu v-aţi dus lîngă Aachen ?

— Într-adevăr, aşa mi s-a spus, răspunse ea. Lîngă Aix-la-Chapelle... ?

— Ştiţi că toată armata se află concentrată acolo, şopti generalul.

— E adevărat, spuse Aurora. Dar frontiera belgiană nu mă interesează, în schimb nu mi-aş fi iertat niciodată să nu fi văzut, în dimineaţa războiului, frontiera franceză.

— Salut în persoana dumneavoastră pe cutezătorul colonel al bravului regiment 7 husari, spuse cu graţie von Offenburg, sărutîndu-i mîna. Aş putea să vă fiu de folos ?

— Firește, spuse Aurora. Ştiţi că santinelele dumneavoastră m-au arestat adineaori, fără nici un menajament ? V-aş fi cerut o escortă, dar *Benzul* meu s-ar vedea silit să se obosească prea mult ca să meargă la pas cu dragonii dumneavoastră. Să fiu condusă numai pînă la ultimul post şi daţi-mi un bilet de liberă trecere ca să fiu scutită la întoarcere de asemenea neplăceri. Să ne grăbim, apar zorii şi aş vrea să văd soarele răsărind, cînd vom fi la stîlpul de frontieră.

Generalul ceru să i se aducă un formular de liberă trecere.

— Poftim, spuse el parafîndu-l. Aveţi tot timpul. Villerupt, care-i situat în Franţa la doi kilometri dincolo de graniţă, se află la vreo douăzeci de kilometri de aici... Puteţi fi acolo în mai puţin de o jumătate de oră. Dar nu speraţi să vedeţi vreun soldat francez. Guvernul lor a dat ordin să se retragă la două leghe de frontieră pentru a evita orice incident în stare să provoace război, termină el, cu un rîs şiret.

Încadraţi de o jumătate de pluton de dragoni, ieşirăm falnic din Thionville. După ce parcurserăm vreo doi kilometri pe drumul Audun-le-Roman, marea ducesă îmi şopti la ureche.

— Sînt foarte drăguți, dar cu timpul, o să ne stinghereasc㠄

Și porni mașina cu toată viteza.

Îndărătul nostru, în zorii zilei care începură să se ivească, dragonii, de care literalmente ne descotorosisem, dispăruseră, într-o clipă, pe drumul negru.

Vîntul rece al dimineții îmi izbea tîmplele. Eram stăpînit acum de o emoție fără margini și, realmente, nu mă mai gîndeam la această femeie, căreia i-aș fi sacrificat totul, și pe care trebuia s-o părăsesc pentru totdeauna. Priveam înaintea mea cum se ivesc colinele, una după alta, în lumina zilei. Extraordinara originalitate a întoarcerii mele în țară îmi scăpa, făcînd loc unui sentiment copleșitor și viguros.

El atinse culmea, cînd mașina se opri brusc — atît de brusc că era să cad peste parbriz — și marea ducesă îmi arătă, fără un cuvînt, la zece pași de noi, în dreapta, stîlpul de frontieră.

Înalt de doi metri, vopsit în partea dreaptă cu negru și alb, și în stînga cu albastru, alb și roșu, era în clipa ceea nespus de tulburător.

Mă uitam la marea ducesă și resimții o nemărginită fericire, recunoscînd pe obrazul ei ermetic semnele emoției.

Nu se făcuse încă ziuă de-a binelea. Automobilul își încetini foarte mult mersul. Se părea că Aurora voia să mă lase să contemplu în trecere floricelele nopții pe care vîntul le făcea să freamăte pe povîrnișurile drumului.

Deodată, o apucai de braț pe însoțitoarea mea. Mașina se opri. În vîrful unei costișe, care domina împrejurimile, la o distanță de vreo două sute de metri, apăru, profilîndu-se pe cerul sumbru, un călăreț nemișcat.

Era un dragon francez. I se vedea panglica galbenă a căștii, stegulețul roșu și alb de pe lance. Apoi fură doi, apoi zece, apoi douăzeci, care veneau în galop ușor în întîmpinarea noastră.

— De astă dată, spuse zîmbind Aurora, ai să vorbești tu cu ei.

Un ofițer era în fața noastră. Era un tînăr înalt, brunet și palid. Cureaua coifului îi bara mustața neagră cu

o dungă aurie. După ce ne salutase cu sabia, ne ceru pe. misul de circulație.

— Domnule, prefer să vă mărturisesc că nu posed așa ceva, căci mă îndoiesc că vă veți mulțumi cu hîrtia asta, care mi-a fost eliberată de generalul german din Thionville, spuse ea, prezentînd libera trecere semnată de von Offenburg.

Tînărul locotenent făcu un gest, care putea însemna că împrejurările nu se pretau la glume.

— Domnule, continuă Aurora — după ce se încredințase, aruncîndu-mi o privire, că nu eram în stare, în clipa ceea, să dau nici un fel de lămurire — sînt lucruri prea greu de explicat, în mijlocul drumului, din automobil unui călăreț. Iată faptele : sînt marea ducesă de Lautenburg-Detmold. Domnul Vignerte, însoțitorul meu, este ofițer francez, locotenent ca și dumneavoastră. Nu știu dacă în Franța s-a și luat măsura de precauție ca să fie arestați germanii. În orice caz în Germania, așa se procedează de ieri față de francezi. Domnul era să fie arestat ; vi l-am adus. Asta-i totul.

Și, părînd că i s-a făcut milă de surpriza extraordinară ce se zugrăvea pe fața dragonului, adăugă :

— Ar trebui să vă mai spun, poate, că sînt de origină rusă, așa că nu trebuie să vă fie teamă nici de mine, nici de darul pe care vi l-am adus.

Ofițerul coborî de pe cal. Se înclină respectuos în fața Aurorei, care ieșise împreună cu mine din mașină.

— Locotenentul de Coigny, din regimentul 11 de dragoni, din Longwy, spuse el.

Mă prezentai și eu. Ne strînserăm mîinile.

— Veniți de departe, dragă camarade. Ce-o să facem cu dumneavoastră ?

— Aveți, desigur, un cal să-i împrumutați, spuse marea ducesă. Și acum, dacă pot să vă dau un sfat, conduceți-l imediat în fața autorităților civile sau militare. Sosește din Germania, știe unele lucruri care ar putea fi utile țării acesteia, în care aveți flori atît de frumoase, dar în care nu prea vă pricepeți să vă apărați.

Spunînd aceste cuvinte, se uita la boschetele de trandafiri sălbatici care se întindeau de-a lungul povîrnișului. Domnul de Coigny, trăgînd spre el cîteva ramuri din cele mai înflorite, alcătui un buchet roz pe care-l întinse mărei ducese.

— Mulțumesc, domnule, spuse ea, cu un zîmbet fermecător, tînărului pe care incredibila ei frumusețe îl fascinase . Vreți să fiți atît de amabil să dați caii puțin mai la o parte ? Drumul e strîmt și trebuie să întorc mașina.

Atunci, am izbucnit în plîns.

Toată indiferența mea din timpul nopții, toată emoția subită pe care o resimțisem pășind pe pămîntul Franței, totul dispăruse, fără urmă. Nu mă mai gîndeam decît la un singur lucru : într-un sfert de oră Aurora va fi pierdută în veci pentru mine.

Domnul de Coigny îi îndepărtase pe oamenii săi. O auzii pe marea ducesă spunîndu-i, cu blîndețe în glas :

— Scuzați-l, domnule, a avut de trecut prin asemenea zguduiri nervoase cum nici în toiul războiului nu va cunoaște.

Îi simțeam mîna pe frunte.

— Curaj, prietene, îmi spuse cu glas domol, dar cu energie. Te-ai întors în țara ta frumoasă, pe care o iubesc și eu. Vin vremuri grele, mai grele decît poți să-ți închipui, și țara va avea nevoie de tine. Dar vei vedea și lucruri frumoase, caii în galop sub soarele de august, bețiile sublime, cînd încetezi să mai raționezi, adică tot ceea ce face o femeie ca mine să regrete că nu s-a născut bărbat.

Va fi greu, greu de tot. Dar mai încolo, peste frontiere, alți călăreți se pregătesc, călăreți cu căciuli de astrahan, porecliți „capete mari", care au săbii încovoiate, bice de plumb, și atacă cu strigăte atît de înfricoșătoare : *hua, hua, hua,* încît cei mai curajoși dușmani se năucesc și aruncă armele ca să poată fugi mai repede de cazacii lui Tumen.

Gîndește-te că nu ești de plîns. Și dacă vrei să fii sigur de asta, gîndește-te la soarta aceleia care se întoarce la Lautenburg, fără tine.

— Vai ! bolborosii eu printre lacrimi, rămîneţi aici, nu vă întoarceţi. Gîndiţi-vă la ce vă poate aştepta !

Glasul îi deveni şuierător :

— Dragule, dragule, credeam că alături de mine ţi-ai făcut în sfîrşit o idee ce înseamnă ura. Boose s-a întors. Ai uitat şemineul din sala Armurilor şi scrisorile din Congo şi toată acea misterioasă contradicţie, şi crezi tu că în clipa cînd sînt pe cale să pătrund secretul crimei, îl voi lăsa în voia lui pe criminal ?

Plîngeam şi mai tare ; deodată parcă o nemărginită alinare îmi îndulci disperarea, în timp ce simţii pe fruntea-mi o sărutare de o clipă...

Cu o mişcare bruscă, tresării şi scosei un ţipăt sfîşietor ; începui să alerg ca un nebun pe drum pînă în momentul în care, împiedicîndu-mă, căzui cît eram de lung în şanţ.

Cînd m-am sculat, năuc, zdrobit, automobilul se mai putea zări, ca un imperceptibil punct cenuşiu, înaintînd înspre est.

*

* *

La Audun-le-Roman, unde am ajuns la ora şapte, mulţumită unuia dintre dragonii domnului de Coigny, care îmi pusese la dispoziţie un cal, a fost rechiziţionat imediat un automobil, care m-a dus pînă la Nancy.

Mă aşteptam să se fi decretat deja mobilizarea în Franţa. Dar nu se făcuse nimic. Atunci amintirea formidabilelor pregătiri, pe care le întrevăzusem în noaptea ceea, şi care nu mai lăsau nici o îndoială, deveni pentru mine cel mai obsedant gînd.

Fui condus imediat la prefectură şi introdus la prefect. I-am povestit cît se poate de amănunţit tot ce-am putut vedea şi auzi. Mă ascultă cu cea mai vie atenţie, luînd şi notiţe. Pe cînd plecam, se pregătea să telefoneze la Paris informaţiile pe care i le putusem furniza.

Rătăceam pe străzile din Nancy. Trenul meu pleca abia la ora prînzului.

Fiind prea enervat ca să mă pot odihni, intrai într-o cafenea din piaţa Stanislas. Scotocindu-mă prin buzunare ca să plătesc, trăsei portofelul pe care mi-l vîrîse acolo Aurora. Niciodată nu mă văzusem atît de bogat ca în clipa aceea cînd banii, după care tînjisem atîta înainte, nu mai aveau nici un preţ pentru mine.

Trecui strada mare şi mă oprii, fără să fi avut intenţia, drept în faţa unui magazin. Intrai şi-mi cumpărai uniforma în care mă vezi, fără să fi observat, atît de zăpăcit eram, că, pentru ţinuta de campanie, tunica albastră înlocuise dolmanul negru cu guler roşu.

La prînz, trenul mă ducea spre Paris. Pentru prima oară, am văzut acele peisaje devenite de neuitat în timpul retragerii : Dormans, cu podul peste care am trecut în ziua de 2 septembrie, cuprinşi de o tristeţe pe care data înfrîngerii de la Sedan ne-o făcuse şi mai înfricoşătoare ; şoseaua lină din Jaulgonne pe care l-am fugărit pe inamic ; Château-Thierry pe Marna, cu înaltul său castel ruinat, unde, pentru ultima oară, am mai putut dormi într-un pat.

La ora cinci şi douăzeci de minute trenul se opri în gara Château-Thierry. Aici am aflat vestea mobilizării generale. Între mine şi prea iubita mea suverană a Lautenburgului se ridica acum un zid de fier şi de foc.

Domnea o atmosferă apăsătoare, ca în preajma unei furtuni, faţă de care marele Paris, cînd am coborît în gara de Est, părea totuşi calm. Odinioară m-am temut atît de mult pentru tine, oraşule, gîndindu-mă la clipa aceasta îngrozitoare, la emotivitatea şi la pasiunea ta, la zăpăceala pe care poate s-o aducă entuziasmul. Clipa aceasta a sunat, şi iată că nici măcar asasinatul [1] n-a reuşit să-ţi tulbure calmul, asasinatul comis împotriva aceluia care pretindea că poate, după placul lui, să oprească revoluţia sau s-o declanşeze.

Ordinul meu de mobilizare dispăruse în incendiul de la castelul Lautenburg, dar nu-mi păsa, fiindcă îi ştiam pe

[1] E vorba de asasinarea lui Jean Jaurès, unul dintre şefii partidului socialist francez, partizan al păcii, ucis cu un glonte de revolver de un exaltat, R. Villain, în momentul declarării primului război mondial.

dinafară conținutul, și eram decis să plec chiar a doua zi la Pau, să mă prezint la regimentul 18 infanterie.

Într-o cameră de hotel îmi îmbrăcai uniforma, apoi, coborînd în strada Lafayette, mă îndreptai spre centrul capitalei.

Oamenii păreau mai mult agitați decît gălăgioși. Erau mulți soldați, ofițeri care se grăbiseră ca mine, dar fiecare din ei mergea la braț fie cu mama, fie cu soția, care li se uitau în ochi cu mîndrie și emoție. Eu eram singur, singur în această seară tragică, singur în tot orașul, mai singur decît în seara cînd l-am părăsit.

Încotro mă duceau pașii, nu știam. Am înțeles abia cînd am ajuns în strada Royale, cu terasele sale luminate și înțesate de lume. Trecînd prin fața cafenelei lui Weber, mă gîndeam la Clotilde. Eram în luna august, nu mai purta vulpea albă. Acum purta, desigur, o bluză de mătase de culoare deschisă... Apoi, amintirea acestei desfrînate mă scîrbi.

Copacii verzi de pe Champs-Elysées începură să se întunece sub cerul liliachiu. O luai la dreapta, pe micile alei, cu arbori înalți și cazinouri, care te duc cu gîndul la o stațiune balneară. Automobilele se opreau huruind în fața restaurantelor luminate. Portari în livrea deschideau portierele mașinilor.

Ajunsesem pe bulevardul Gabriel, întunecat ca un tunel prin frunziș. Cu pas domol, mergeam de-a lungul lui. O neliniște amestecată cu teamă mă făcea să tremur din tot corpul. Curînd zării niște geamuri strălucitoare.

Deasupra intrării unui restaurant citii cuvîntul: *Laurent.*

Mă așezai în fața localului, pe banca de a cărei existență știam dinainte. Dibuiam cu degetele pe speteaza de lemn zgrunțuroasă, și ele se poticneau ici și colo de capetele mari, rotunde și plate ale cuielor.

Deodată se opriră. Găsiseră ce căutau. Mă aplecai și nu-mi fu greu să descifrez, deși se înnoptase de-a binelea, cele trei semne, cele trei litere A.A.E., pe care mica prințesă Tumen le scrijelase odinioară aici.

EPILOG

— POVESTEA MEA *s-a sfîrșit, spuse Vignerte.*

Tăcu, iar eu îi respectai tăcerea. Apoi, puțin cîte puțin, gîndurile noastre se desprinseră de drama pe care o evocase și se îndreptară spre aceea care avea să se desfășoare de aci înainte, în fața ochilor noștri.

Era ora șase fără un sfert. Nu se luminase încă de ziuă dar se ghicea că nu mai e mult pînă în zori. Îndărătul nostru, cei patru oameni de legătură — cîte unul de fiecare secție — ne ajunseră, în tăcere, din urmă.

E ora șase !... Ora prevăzută pentru atac...

Se scurse un minut care nu se mai termina. Apoi o imperceptibilă fluierătură ajunse pînă la urechile noastre. Compania 22 părăsea tranșeele.

Erau vreo trei sute de metri între acele tranșee și cornul dumbrăvii pe care prietenii noștri aveau misiunea să-l curețe. Trei sute de metri de străbătut pe-ascuns din care cea mai mare parte de-a bușilea, tîrîș pe burtă, cere un sfert de oră și mai bine.

Noaptea era rece, dar, pe cerul fumuriu, nourași subțiri, poleiți cu aramă în partea dinspre răsărit, te făceau să prevezi o zi frumoasă.

Ce tragice sînt clipele acestea care trec una cîte una într-o asemena încordare. Și totuși, nimănui dintre cei care au supraviețuit acestor grozăvenii nu i-a părut rău că le-a trăit.

Deodată, în fundul văii, o împușcătură, una scurtă. Apoi două, trei... Un post german dădea alarma, dar prea

tîrziu, judecînd după timpul ce-a trecut ; ai noştri trebuia să-i fi atacat.

Apoi se auzi, în dreapta, o dezlănţuire de împuşcături, de-ai fi zis că se sfîşie în bucăţi o pînză metalică. Era compania 23 care, executînd ordinele primite, trăgea la discreţie pentru a-i imobiliza pe nemţii din faţă şi a-i împiedica să sară în ajutorul camarazilor atacaţi.

După care întreaga linie germană răspunse cu o nervozitate de bun augur. Gloanţele lor prost ţintite zburau cu mult peste capetele noastre. Numai din cînd în cînd, cîte o crenguţă retezată din tei cădea pe lîngă noi ca o frunză paraşutată. Cei care au luptat în pădure cunosc aceste impresii.

Vacarmul sterp dura de vreo cinci minute, cînd, în dreapta noastră, izbucniră spre cer nişte flăcări imense, împroşcînd toate înălţimile din faţă, după care se stinse sub o ploaie de dărîmături. În aceeaşi clipă răsună o detunătură enormă, surdă.

— A reuşit lovitura, îi şoptii lui Vignerte. A fost o mină. Au izbutit s-o arunce în aer.

Pe frontul nostru, împuşcăturile se înteţiră. Apoi, brusc, totul se linişti. Din rîndurile noastre se ridică o rachetă.

Racheta semnaliza artileriei că a 22-a companie îşi reocupase, fără nici o piedică, tranşeele şi că era rîndul ei să atace. Imediat se declanşă un tir de baraj.

Din spatele nostru se auzeau acum monştrii invizibili care descriau deasupra capetelor noastre ucigaşele lor parabole. Zbîrnîiala se mărea, se mărea şi părea că înainta atît de încet, încît nu-ţi puteai explica cum de nu reuşeai să zăreşti măcar una dintre păsările acestea atît de gălăgioase.

Şi sosirea lor deasupra tranşeelor duşmane se adeverea printr-o flacără albastră-roşie, prin pulberea şi dărîmăturile care se ridicau ca o coloană galbenă, apoi prin înspăimîntătorul bubuit al exploziei.

Vignerte şi cu mine urmăream efectele tirului cu binoclul.

Deodată mă auzii strigat.

Era omul nostru care ţinea legătura cu şeful batalionului. Venea gîfîind din cauza alergăturii.

— Domnule locotenent ! Domnule locotenent !

— Ce e ?

— Şeful batalionului vă roagă să veniţi imediat la postul de comandă.

— Mă duc, îi spusei lui Vignerte. Ce s-a întîmplat acolo ? îl întrebai pe omul meu. Ştii cumva dacă a reuşit lovitura companiei a 22-a ?

— De minune, domnule locotenent, n-au pierdut decît doi oameni. Au aruncat în aer mina, au dezorganizat tranşeea, şi au luat aproape patruzeci de prizonieri. Au lucrat straşnic. Dar duceţi-vă repede, maiorul e grăbit.

O luai la picior ; un drumeag destul de uşor conducea la postul comandamentului, situat la vreo sută de metri îndărăt. Numai un singur loc de trecere, un fel de povîrniş, nu era camuflat. Dar mergeam fără să iuţesc pasul, căci în momentul acela linia germană, amuţită de bombardamentul nostru, nu prezenta nici un fel de pericol.

Maiorul m-astepta în pragul colibei.

— A ! aţi venit. Iertaţi-mă că v-am făcut să alergaţi. Succesul companiei a 22-a e de vină.

— Cu ce pot să vă fiu de folos, domnule maior ?

— Iată. Sînteţi licenţiat în limba germană, pe cînd eu, de la Saint-Cyr încoace, n-am mai vorbit de loc în limba asta păcătoasă. Avem aici un prizonier de seamă. Zadarnic am încercat eu să-i iau interogatoriul. Cu nici un chip n-am putut să-i smulg un cuvînt. Totuşi, ar putea să ne dea nişte informaţii preţioase. E maior al unui regiment de geniu. El a pus la cale minarea noastră. Dar i-am dat planurile peste cap ! Coste, care l-a luat prizonier, va fi înaintat căpitan, cu siguranţă.

— Un ofiţer superior care nu vorbeşte franţuzeşte ! Ciudat ! ştiţi că mulţi se fac că nu cunosc limba.

— Ştiu, şi de aceea v-am chemat. N-are să pretindă că nu înţelege excelenta germană în care-l veţi interoga. Iată-l pe individ.

Intrai în coliba şefului de batalion, în care maiorul german stătea, păzit de doi soldaţi din compania 22-a, aceiaşi

care l-au escortat de la tranşeele inamice pînă aici. Mîndria lor era atît de mare încît nu s-au putut reţine să ***nu-mi povestească*** *şi mie această pagină de istorie.*

— L-a culcat cu un glonte de revolver pe bietul Labourdette. Dar am tăbărît pe el, domnul locotenent Coste împreună cu noi.

Era un bărbat de vreo patruzeci de ani, cu ochi albaştri şi reci, cu o expresie aspră şi inteligentă. Abia mi-a răspuns la salutul pe care i l-am adresat cînd am intrat.

I-am pus cîteva întrebări, dar fără nici un succes.

— Domnule, sfîrşi prin a-mi spune în cea mai corectă limbă franceză — prevăzusem că vorbeşte perfect limba noastră — ce noimă are interogatoriul ăsta ? Nu pot să vă declar decît lucruri fără importanţă, precum ar fi numele meu, dar nu vă interesează. În privinţa informaţiilor militare, gîndiţi-vă că sînt ofiţer ca şi dumneavoastră. Dacă aţi fi în locul meu, n-aţi declara nici dumneavoastră nimic, nu-i aşa ? îngăduiţi-mi să fac şi eu la fel.

Şi se închise din nou în cel mai dispreţuitor mutism.

— Nu scoatem nimic de la el, spusei maiorului. N-avea nici un fel de acte asupra lui cînd a fost prins ?

— Absolut nimic, răspunse, vrednic de milă, şeful meu.

— N-aţi găsit nimic ? îi întrebai pe soldaţi.

— Nimic, domnule locotenent, în afară de asta, răspunse unul din ei, scoţînd din manta o hîrtie mototolită. Un petecuţ mai mult rupt...

— Dă-mi-l, totuşi, îi spusei.

Scris cu creionul, pe jumătate şters, petecul de hîrtie pe care mi-l întinse era un concept de scrisoare. Cum îmi aruncai ochii pe hîrtie, simţii un adevărat şoc electric.

Prizonierul mă fixa în ochi cu o privire răutăcioasă.

Mă repezii la el, mînios.

— Ştiu acum numele dumitale, domnule.

— Mă miră foarte mult, răspunse el cu insolenţă, pentru că hîrtia din mîna dumneavoastră nu-i semnată şi nici ghicitor nu sînteţi.

— Mizerabile, izbucnii eu, te numeşti Ulrich von Boose, şi eşti asasinul marelui duce Rudolf de Lautenburg-Detmold.

O paloare de moarte i se așternu pe obraz. Mîinile îi înțepeniră. Avu totuși puterea să-i spună comandantului cu glasul tremurat :

— Domnule maior, protestez împotriva tratamentului la care sînt supus. Vă rog să-l opriți pe locotenentul dumneavoastră să insulte un inamic prizonier. E de-a dreptul nedemn !

— Ia lasă-mă-n pace ! urlă șeful meu. Ei, drace, dar ce-i cu toată povestea asta, domnule locotenent ? Ce scrie în hîrtia ceea ?

Îmi veneam cu greu în fire.

— Scuzați-mă, domnule maior, murmurai eu. Nu mă simt în stare să vă explic... Dar vreți să fiți atît de amabil să trimiteți imediat pe cineva să-l cheme pe locotenentul Vignerte ? El știe cine-i omul acesta, el ne va spune tot.

— Da, vreau, bombăni șeful de batalion. Ce poveste !

Și dădu ordinul solicitat.

La numele lui Vignerte, neamțul păli și mai tare. Îmi arunca priviri furioase. Dacă cei doi soldați nu l-ar fi ținut vîrtos, s-ar fi aruncat asupra mea să-mi smulgă hîrtia, pe care o reciteam acum cu mai mult calm :

„Pentru ultima oară vă repet : cunosc prea bine modul cum ați procedat cu alții pentru a nu ghici ceea ce vreți să-mi faceți mie. Am acceptat să mă duc la război. Dar prea se prelungește ; în fiecare zi crește riscul să nu mă mai întorc. Asta-i, cu siguranță, și dorința dumneavoastră : după marele duce, după marea ducesă, vin eu la rînd, nu-i așa ? Și de aci înainte veți fi liniștit... Nu sînt atît de prost. Dacă de azi în cincisprezece zile nu sînt rechemat și repartizat la un stat-major cu avansarea la care am dreptul pentru serviciile ce vi le-am adus, vă anunț următoarele : o relatare *detaliată* cu privire la chestiunea ceea va fi *publicată* prin grija unor prieteni ai mei, în atîtea ziare neutre sau adversare cîte vor trebui, și care vor fi trimise tuturor persoanelor de care vă temeți să nu afle despre ce-i vorba. Pot să vă asigur că se va da crezare acestor documente cu atît mai mult cu cît vor conține și o mostră dintr-un scris, prea bine cunoscut de dumneavoastră."

Ultima frază era scrisă într-un mod absolut diferit de restul scrisorii. Prima avea un scris fin și subțire, cealaltă un scris energic și apăsat. Le-am putut examina pe amîndouă în noaptea ceea. Una era aceea a scrisorilor trimise din Camerun de marele duce Rudolf, cealaltă aceea a planului de călătorie găsit în Mittheilungen.

Totul era limpede acum, îngrozitor de limpede.

„Vignerte va afla în fine totul", mă gîndeam eu într-un elan de bucurie.

Și deodată o sudoare rece îmi îngheță tîmplele : cu ce preț va plăti el ceea ce va afla ? Marea ducesă ! Nefericitul de mine, nu mă gîndisem că și ea...

— Nu trebuie, nu trebuie, bolborosii eu...

Prea tîrziu.

— Iată-l pe locotenent, spuse maiorul nostru, care cerceta din prag orizontul.

Nu mai era nimic de făcut. Ireparabilul urma să se împlinească.

Se iveau zorii zilei și o lumină trandafirie-albastră învălui satul. Pe un arbust devastat cînta o cinteză.

Îl zării și eu, la rîndul meu, pe Vignerte, jos în vale. Urca fără grabă povîrnișul. Îi vedeam trupul înalt și mlădios, apoi, puțin cîte puțin începu să se distingă și capul lui brunet și fin.

— Dumnezeule ! strigai eu.

— Ce e, domnule, ați înnebunit de-a binelea, îmi spuse maiorul.

Vignerte nu mai era acum decît la vreo sută de metri de noi. Îl văzui iuțind pasul pentru a trece panta necamuflată care-l mai despărțea încă de adăpostul maiorului.

Atunci, din adîncul sidefiu al văzduhului porni un zgomot îngrozitor, care se mărea șuierînd. În cerul alburiu se apropia o masă invizibilă, cu trepidația unui tren care intră în gară. Se mărea, se mărea și înțeleserăm că asupra noastră se va abate drăcească parabolă.

Ici, colo, se vedeau soldații sărind, ca niște broscuțe, în adăposturile lor.

Surprins tocmai pe panta descoperită, Vignerte se oprise. Să meargă înainte, să se întoarcă : i-am simțit fatala lui nehotărîre.

Se auzea acum de sus un zgomot ca de tunet.

— Vignerte ! strigai eu ca un nebun. Culcă-te, pentru Dumnezeu ! Culcă-te !

Îl mai zării o secundă. Stătea nemișcat drept în fața uraganului, cu un fin surîs de acceptare, și contempla extaziat aurora.

Atunci se produse dezastrul.

O grindină de pietre și oțel se abătu asupra acoperișului adăpostului, în care mă trase cu el, cu un gest brusc, șeful meu de batalion. După ce-a încetat sinistra ploaie, cu ochii măriți de spaimă, ne-am pironit privirile în vale.

La marginea povîrnișului, era acum o groapă enormă și neagră, iar pe bordura stîngă, niște biete rămășițe roșii și albastre.

Astfel muri, la 31 octombrie 1914, locotenentul Vignerte, pentru că a iubit-o pe marea ducesă Aurora de Lautenburg-Detmold.

·atlantida

Lui ANDRÉ SUARÈS

„Trebuie să vă previn, înainte de a intra în materie, să nu vă miraţi auzindu-mă că-i numesc pe barbari cu nume greceşti."

PLATON: *Critias*

SCRISOARE DE ÎNCEPUT

Hassi-Inifel, 8 noiembrie 1903

DACĂ PAGINILE CE urmează văd într-o bună zi lumina soarelui, aceasta înseamnă că mie mi-a fost luată. Termenul pe care îl fixez pentru destăinuirea lor îmi e o garanţie sigură în privinţa aceasta.

În legătură cu destăinuirea, să nu se înşele nimeni asupra scopului meu cînd o pregătesc, cînd o cer. Pot fi crezut, cînd afirm că nu pun nici urmă de amor-propriu sciitoricesc în caietul acesta zbuciumat. Sînt, de pe acum, departe de toate lucrurile acestea! Dar, într-adevăr, e inutil să mai pornească şi alţii pe drumul care pentru mine va fi fost fără întoarcere.

Ora patru dimineaţa. Curînd, zorîle îşi vor aşterne văpaia lor roză peste *hamada*[2]. În jurul meu, *bordj*[3]-ul dor-

[1] Prezenta scrisoare ca şi manuscrisul pe care îl însoţeşte — acesta din urmă în plic special sigilat — i-au fost încredinţate subofiţerului Châtelain, din regimentul 3 de spahii, de către locotenentul Ferrières, la 10 noiembrie 1903, ziua plecării acestuia din urmă la locul numit Tassili (Sahara Centrală) de către tuaregii Azijer. Subofiţerul primise ordin s-o înmîneze, la prima permisie, domnului Leroux, consilier onorar la Curtea de apel din Riom, ruda cea mai apropiată a locotenentului Ferrières. Dar cum magistratul a decedat subit înaintea expirării termenului de zece ani, fixat pentru publicarea manuscrisului de faţă, s-au ivit, din pricina aceasta, unele dificultăţi care au amînat pînă astăzi publicarea manuscrisului despre care este vorba (n.a.).

[2] Platou pietros în Sahara.

[3] Mic fort arab.

mitează. Aud respirația liniștită, atît de liniștită a lui Saint-Avit, prin ușa întredeschisă a camerei lui.

Peste două zile plecăm amîndoi. Părăsim bordj-ul. Ne înfundăm încolo, spre sud. Ordinul ministerial a sosit ieri dimineață.

Acum, chiar dacă aș dori, ar fi prea tîrziu să mai dau înapoi. André și cu mine am solicitat misiunea aceasta. La ora actuală, încuviințarea cerută în înțelegere cu el a devenit ordin. Calea ierarhică parcursă, influențele puse în mișcare la minister, toate acestea pentru ca apoi să te temi, să nu-ți vină să pornești la îndeplinirea misiunii!...

Să te temi, am spus. Eu știu că nu mă tem. Într-o noapte, în Gourara, cînd am găsit două dintre santinelele mele măcelărite, cu ticăloasa tăietură pe pîntec în formă de cruce a beraberilor, m-am temut. Eu știu ce e teama. De aceea acum, cînd privesc fix imensitatea neagră din care peste o clipă va țîșni brusc imensul soare roșu, știu că nu de teamă tresar. Simt luptîndu-se în mine groaza sacră față de mister și atracția lui.

Închipuiri, poate. Năluciri ale unui creier înfierbîntat și ale unui ochi înnebunit de miraje. Fără îndoială că va veni o zi cînd voi reciti paginile acestea cu un zîmbet de milă jenată, zîmbetul omului la cincizeci de ani care își recitește scrisorile de odinioară.

Închipuiri. Năluciri. Dar închipuirile astea, nălucirile astea, îmi sînt scumpe. „Căpitanul de Saint-Avit și locotenentul Ferrières, spune telegrama ministerului, se vor strădui să desprindă, la Tassili, legăturile stratigrafice ale gresiilor albiene și ale calcarurilor carbonifere... Ei vor folosi prilejul pentru a se informa, eventual, asupra schimbărilor de atitudine ale azdjerilor față de influența noastră etc.“ Dacă, pînă la urmă, călătoria nu ne-ar fi legată decît de niște scopuri atît de mărunte, simt că n-aș pleca.

Deci, doresc lucrul de care mă tem. Mi-ar părea rău dacă nu m-aș afla față în față cu ceea ce mă face să tremur în mod ciudat.

În fundul văii uedului [1] Mia, latră un şacal. La răstimpuri, cînd o rază de lună, spărgînd argintul norilor umflaţi de căldură, o fac să creadă că răsare soarele, o turturea gungureşte printre palmieri.

Un zgomot de paşi afară. Mă aplec peste fereastră. O umbră învăluită în ţesături negre şi lucioase alunecă pe pămîntul bătătorit al terasei micului nostru fort. Un fulger în noaptea electrică. Omul şi-a aprins o ţigară. Acum stă ghemuit, cu faţa spre sud. Fumează.

E Cegheir-ben-Cheikh, ghidul nostru targui, cel care peste trei zile ne va duce spre platourile necunoscute ale misteriosului Imoschaoch, printre hamadele cu pietre negre, printre marile ueduri secate, printre salinele de argint, printre gurele [2] roşcate, printre dunele de aur mat deasupra cărora se înalţă, cînd suflă alizeul, un tremurător panaş de nisip palid.

Cegheir-ben-Cheikh ! El este ! Şi îmi revine în minte tragica frază a lui Duveyrier : „Colonelul pune piciorul în scară şi primeşte în aceeaşi clipă o lovitură de sabie." [3] Cegheir-ben-Cheikh ! ...E acolo. Fumează liniştit o ţigară, o ţigară din pachetul dăruit de mine... Doamne ! iartă-mi trădarea aceasta.

Fotoforul îşi aruncă pe hîrtie lumina sa galbenă. Ciudat mi-a fost destinul care, la şaisprezece ani, fără să ştiu exact de ce, a hotărît într-o bună zi că mă voi pregăti la Saint-Cyr şi a făcut din mine camaradul lui André de Saint-Avit. Puteam studia dreptul, medicina. Aş fi fost astăzi un om cu o viaţă tihnită, într-un oraş cu biserică şi cu ape curgătoare, nu fantoma asta îmbrăcată în bumbac, rezemată de fereastră şi privind, cu o inexprimabilă nelinişte, deşertul care o va înghiţi.

O gîză mare a intrat pe fereastră. Bîzîie, sare de pe pereţii tencuiţi pe globul fotoforului şi, în sfîrşit, învinsă,

[1] Cuvînt arab denumind un curs de apă specific regiunilor de coastă ale Africii de Nord.

[2] *Gur*, movilă izolată în Sahara

[3] H. Duveyrier, *Dezastrul misiunii Flatters. Bul. soc. geog.*, 1881 (n. ed. fr.).

cu aripile arse de lumînarea încă înaltă, se prăbuşeşte aici, pe foaia albă.

E un cărăbuş african, enorm, negru, cu pete de un gri livid.

Mă gîndesc la ceilalţi, la fraţii lui din Franţa, din cîmpia satului meu natal, la cărăbuşii aurii pe care, în serile furtunoase de vară, îi vedeam sărind ca nişte mingi mici. Cînd eram copil, acolo îmi petreceam vacanţele ; mai tîrziu, acolo îmi petreceam permisiile. Ultima oară, chiar pe pajiştea aceea, mergea alături de mine o siluetă subţire şi albă, cu o eşarfă de muselină, ca s-o ferească de aerul serii, atît de răcoros acolo. Acum, atins uşor de amintirea aceasta, abia dacă îmi las privirea, o clipă, să se înalţe spre un ungher întunecat al camerei mele, pe zidul gol, unde luceşte sticla unui portret imprecis. Înţeleg cît şi-a pierdut din importanţă tot ce a putut să mi se pară că va fi toată viaţa mea. Acum, misterul acesta tînguitor e lipsit de interes pentru mine. Dacă, sub fereastra bordjului, cîntăreţii ambulanţi ai lui Rolla ar veni să-şi murmure faimoasele lor arii nostalgice, ştiu că nu i-aş asculta ; iar dacă ar deveni prea insistenţi, ştiu că le-aş spune să-şi vadă de drum.

Ce a trebuit pentru metamorfoza aceasta ? Cîteva cuvinte, o poveste poate, spusă în orice caz de cineva asupra căruia apasă cea mai monstruoasă bănuială.

Cegheir-ben-Cheikh şi-a terminat ţigara. Îl aud îndreptîndu-se agale spre rogojina lui, în corpul B, lîngă postul de gardă, la stînga.

Plecarea noastră trebuind să aibă loc la 10 noiembrie, manuscrisul alăturat scrisorii de faţă a fost început în ziua de duminică 1 şi terminat în ziua de joi 5 noiembrie 1906.

OLIVIER FERRIÈRES
Locotenent în regimentul 3 de spahii.

CAPITOLUL I

UN POST ÎN SUD

ZIUA DE SÎMBĂTĂ 6 iunie 1903 rupse viața monotonă dusă la postul din Hassi-Inifel prin două evenimente de importanță inegală : sosirea unei scrisori de la domnișoara Cécile de C... și primirea celor mai recente numere din *Jurnalul oficial* al Republicii Franceze.

— Îmi dați voie, domnule locotenent ? spuse subofițerul-șef Châtelain, începînd să parcurgă numerele cărora le smulsese banderola.

I-am îngăduit, printr-un semn din cap ; mă și aflam pe de-a-ntregul cufundat în citirea scrisorii domnișoarei de C...

„Cînd vei primi rîndurile mele, scria în esență această drăguță domnișoară, mama și cu mine vom fi părăsit probabil Parisul și ne vom afla la țară. Dacă, în pustiul dumitale, gîndul că și eu mă plictisesc ca și dumneata îți poate fi o consolare, fii fericit. Marele Premiu s-a acordat. Eu am jucat pe calul indicat de dumneata și, firește, am pierdut. Alaltăieri seara am cinat la familia Martial de la Touche. Se afla acolo și Elias Chatrian, mereu uimitor de tînăr. Îți trimit ultima lui carte, care face destulă vîlvă. Se pare că în ea sînt zugrăviți după natură cei din familia Martial de la Touche. Adaug și ultimele lucrări ale lui Bourget, Loti și France, plus două sau trei cîntece la modă

prin șantanuri. În politică, se zice că aplicarea legii cu privire la congregații va întîmpina dificultăți reale. În ceea ce privește teatrele, nimic nou. Am făcut un abonament de vară la Illustration. *Dacă te interesează... La țară, nu prea știi ce să faci. Mereu același lot de idioți în perspectivă pentru tenis. N-o să am nici un merit dacă o să-ți scriu mai des. Scutește-mă de părerile dumitale în legătură cu tînărul Combemale. Eu nu sînt de loc feministă, și am destulă încredere în cei ce-mi spun că sînt frumoasă, mai ales în dumneata. Dar, în sfîrșit, mă scoate din sărite ideea că dacă mi-aș permite măcar față de unul din argații noștri un sfert din familiaritățile pe care dumneata cu siguranță că le ai față de uled-nailii dumitale... Dar să lăsăm asta. Există lucruri pe care e mai mult decît neplăcut să ți le închipui.*"

Aici ajunsesem cu proza acestei tinere emancipate, cînd o exclamație plină de revoltă a subofițerului mă făcu să ridic capul.

— Domnule locotenent !

— Ce s-a întîmplat ?

— Nu zău ! Se fac niște năzdrăvănii la minister ! Ia citiți.

Și îmi întinse *Oficialul*. Am citit :

„Prin decizia din 1 mai 1903, căpitanul de Saint-Avit (André), din afara cadrelor, e trecut în regimentul 3 de spahii, și numit la comanda postului de la Hassi-Inifel".

Proasta dispoziție a lui Châtelain nu mai cunoștea margini :

— Căpitanul de Saint-Avit comandant al postului ! Un post despre care nu s-a putut spune niciodată nimic rău ! Va să zică sîntem luați drept o ladă de gunoi !

Eram și eu la fel de mirat ca și subofițerul. Dar, în același timp, am zărit mutra de dihor a lui Gourrut, *disciplinarul* pe care îl foloseam la cancelarie ; Gourrut se oprise din scris și asculta cu un interes plin de viclenie.

— Subofițer Châtelain, căpitanul de Saint-Avit e camaradul meu de promoție, am spus eu sec.

Châtelain se înclină și ieși ; eu îl urmai.

— Hai, prietene, i-am spus bătîndu-l pe umăr, nu te bosumfla. Adu-ți aminte că peste un ceas pornim spre oază. Pregătește cartușele. Ai grijă să avem mîncare mai ca lumea.

Reîntors în birou, l-am concediat cu un gest pe Gourrut. Rămas singur, am terminat repede scrisoarea domnișoarei de C..., apoi am luat din nou *Oficialul* și am recitit decizia ministerială care dădea postului un nou șef.

Se împlineau aproape cinci luni de cînd îndeplineam eu funcția aceasta și, pe cinstea mea, făceam față destul de bine responsabilității, gustînd din plin independența. Pot spune chiar, fără să mă laud, că sub comanda mea serviciul mersese altfel decît sub cea a căpitanului Dieulivol, predecesorul lui Saint-Avit. Era un om de treabă căpitanul Dieulivol, un *colonial* din vechea școală, fost subofițer sub comanda lui Dodds și Ducheine, dar atins de o îngrozitoare atracție spre băuturile tari și foarte înclinat, cînd bea, să confunde toate dialectele și să-l supună pe un haoussa la un interogatoriu în sakalavă. Nimeni n-a fost, niciodată, mai zgîrcit decît el în privința rațiilor de apă ale postului. Într-o dimineață, cînd își prepara absintul în tovărășia subofițerului-șef Châtelain, acesta, cu ochii țintă la paharul căpitanului, văzu mirat licoarea verde albindu-se sub o doză de apă mai mare decît de obicei. Simțind că se întîmplase ceva anormal, Châtelain ridică privirea. Țeapăn, ținînd în mînă sticla aplecată, căpitanul Dieulivol privea fix apa care picura peste zahăr. Murise.

Timp de cinci luni după dispariția acestui simpatic bețivan, ministerul păruse că se dezinteresează de înlocuirea lui. Ba chiar sperasem o clipă că va fi luată o hotărîre care mă va învesti de drept cu funcțiile pe care le îndeplineam de fapt... Iar astăzi, numirea asta neașteptată...

Căpitanul de Saint-Avit... La Saint-Cyr fusese printre recruții mei. Îl pierdusem din vedere. Apoi atenția îmi fusese atrasă de avansarea rapidă și de decorarea lui, ca răsplată binemeritată pentru trei călătorii de explorare deosebit de îndrăznețe, la Tibesti și în Air ; și, deodată, drama misterioasă din cea de-a patra călătorie, acea fai-

moasă misiune întreprinsă împreună cu căpitanul Morhange, din care se reîntorsese numai unul din exploratori. În Franța, totul se uită repede. Trecuseră cel puțin șase ani de atunci. Nu mai auzisem vorbindu-se despre Saint-Avit. Credeam chiar că părăsise armata. Și acum, iată că se nimerea să-l am ca șef.

„Fie ! mă gîndeam. Ori el, ori altul !... La Școală, era încîntător și am avut totdeauna cele mai bune relații cu el. De altfel, eu nu am vîrsta corespunzătoare ca să fiu făcut căpitan."

Și am ieșit din birou, fluierînd.

Ne aflam acum, Châtelain și cu mine, cu pușlile puse pe pămîntul ceva mai puțin fierbinte, lîngă băltoaca din mijlocul firavei oaze, ascunși după un fel de leasă de alfa. Soarele în amurg colora în roz micile canale cu apă stătătoare care irigă bietele ogoare ale sedantarilor negri.

Nici un cuvînt pe drum. Nici un cuvînt pe timpul pîndei. Vădit lucru, Châtelain era îmbufnat.

În tăcere, am doborît una după alta cîteva dintre bietele turturele care veneau, tîrîndu-și aripioarele îngreunate de zăduful zilei, să-și potolească setea în leneșa apă verzuie. Cînd vreo șase trupușoare de acestea plăpînde și însîngerate se aflau aliniate la picioarele noastre, am pus mîna pe umărul subofițerului.

— Châtelain !

El tresări.

— Châtelain, m-am purtat aspru cu dumneata mai adineaori. Nu trebuie să-mi porți pică pentru asta. Ceasul rău dinaintea siestei. Ceasul rău de la amiază.

— Domnul locotenent e stăpîn, răspunse el cu un ton pe care și-l vroia morocănos, dar care nu era decît emoționat.

— Châtelain, nu trebuie să-mi porți pică... Dumneata ai ceva să-mi spui. Știi despre ce e vorba.

— Credeți-mă că nu știu. Nu, habar n-am.

— Châtelain, Châtelain, să fim serioși. Vorbește-mi un pic despre căpitanul de Saint-Avit.

— Nu știu nimic, spuse el cu bruscheță.

— Nimic ? Atunci ce-ai spus mai adineaori ?...

— Căpitanul de Saint-Avit e un viteaz, murmură el, plecîndu-şi fruntea cu încăpăţînare. A plecat singur spre Bilma, spre Air, singur de tot, pe meleagurile unde n-a mai călcat nimeni, niciodată. E un viteaz.

— E un viteaz, fără doar şi poate, spusei eu cu glas nespus de blînd. Dar şi-a ucis însoţitorul, pe căpitanul Morhange, nu-i aşa ?

Bătrînul subofiţer tremură.

— E un viteaz, se îndîrji el.

— Châtelain, eşti un copil. Te temi să nu-i raportez cumva noului dumitale căpitan ce-ai spus despre el ?

Nimerisem exact unde trebuie. El sări în sus.

— Subofiţerul Châtelain nu se teme de nimeni, domnule locotenent. El a fost la Abomey, împotriva amazoanelor, într-un ţinut unde din fiecare tufă ieşea un braţ negru care te apuca de picior, pe cînd un altul, cu o lovitură de sabie, ţi-l reteza dintr-o lovitură, ca un glonte.

— Atunci tot ce se spune, ceea ce şi dumneata...

— Atunci toate astea nu sînt decît vorbe.

— Vorbe, Châtelain, repetate în Franţa, pretutindeni.

El îşi plecă şi mai mult fruntea, fără să răspundă.

— Încăpăţînatule ! izbucnii eu, ai să vorbeşti !

— Domnule locotenent, domnule locotenent, se rugă el, vă jur că ce ştiu eu sau nimic...

— Ce ştii tu, ai să-mi spui, şi încă imediat. Dacă nu, îţi dau cuvîntul că o lună de zile nu-ţi mai vorbesc decît în interes de serviciu.

Hassi-Inifel : treizeci de soldaţi indigeni. Patru europeni, eu, subofiţerul, un caporal şi Gourrut. Ameninţarea era cumplită. Şi îşi făcu efectul.

— Ei bine, iată, domnule locotenent, începu el oftînd din greu. Dar măcar să nu mă ţineţi de rău pe urmă că v-am raportat despre un şef nişte lucruri care nu sînt de spus, mai ales cînd ele nu se bazează decît pe nişte vorbe de popotă.

— Vorbeşte.

— Era în 1899. Pe atunci eram caporal-furier, la Sfax, în regimentul patru de spahii. Eram bine văzut şi cum,

în afară de asta, nu beam, căpitanul adjutant-major mă dăduse la popota ofiţerilor. Un post bun, într-adevăr. Piaţa, socotelile, notatul cărţilor care ieşeau din bibliotecă (nu prea multe) şi cheia dulapului cu băuturi, fiindcă, pentru treaba asta, nu te poţi bizui pe ordonanţe. Colonelul, nefiind însurat, lua masa la popotă. Într-o seară, el sosi cu întîrziere. Avea fruntea îngîndurată şi, aşezîndu-se, ceru să se facă tăcere.

„Domnilor, spuse el, vreau să vă fac o comunicare şi să vă cer părerea. Iată despre ce e vorba. Mîine dimineaţă soseşte la Sfax *Ville-de-Naples*. Pe bordul vasului se află căpitanul de Saint-Avit, care a fost dat la Feriana şi se duce să-şi ia postul în primire." Colonelul se opri. „Bun, gîndeam eu, meniul de mîine trebuie să fie mai bogat." Căci dumneavoastră, domnule locotenent, cunoaşteţi obiceiul păstrat de cînd există în Africa cercuri de ofiţeri. Cînd vreun ofiţer e în trecere, camarazii săi se duc să-l ia de pe vas şi-l invită la cerc cît durează escala. El îşi plăteşte partea cu veştile din ţară. În ziua aceea, se fac lucruri deosebite, chiar pentru un simplu locotenent. La Sfax, un ofiţer în trecere însemna : un fel de mîncare în plus, vin înfundat şi cel mai bun coniac.

De data aceasta însă am înţeles, după privirile schimbate de ofiţeri, că s-ar putea ca sticla de coniac vechi să rămînă în dulap.

„Dumneavoastră, domnilor, cred că aţi auzit cu toţii vorbindu-se despre căpitanul de Saint-Avit şi despre anumite zvonuri care circulă în legătură cu el. Nu-i treaba noastră să apreciem zvonurile acestea, iar avansarea pe care el a primit-o, cît şi decorarea lui, ne îngăduiesc să nădăjduim chiar că zvonurile nu sînt de loc întemeiate. Dar între a nu suspecta de crimă un ofiţer şi a primi la masa noastră un camarad, e o distanţă peste care nu sîntem obligaţi să trecem. În legătură cu aceasta, aş fi fericit să vă aflu părerea."

Urmă o lungă tăcere. Ofiţerii se priviră, deveniţi pe neaşteptate gravi, toţi, pînă şi cei mai veseli dintre tinerii sublocotenenţi. Din colţul unde îmi dădeam seama că fu-

sesem uitat, eu făceam tot posibilul ca nici un zgomot să nu-mi trădeze prezența.

„Vă mulțumim, domnule colonel, că ați avut bunătatea să ne cereți părerea, spuse în cele din urmă un maior. Toți camarazii mei, cred, știu la ce zvonuri penibile faceți aluzie. Dacă îmi permit să iau cuvîntul e fiindcă la Paris, la Serviciul geografic al armatei, unde mă aflam înainte de a veni aici, mulți ofițeri, și încă dintre cei mai aleși, aveau, cu privire la povestea aceasta tristă, o părere pe care se fereau s-o rostească, dar care se simțea că nu e favorabilă căpitanului de Saint-Avit."

„Pe vremea misiunii Morhange — Saint-Avit, eu mă aflam la Bammako, spuse un căpitan. Părerea ofițerilor de acolo se deosebește, vai ! prea puțin de cea exprimată de domnul maior. Dar țin să adaug că toată lumea recunoștea că nu are decît bănuieli. Și bănuielile, într-adevăr, sînt insuficiente cînd te gîndești la grozăvia lucrului."

„În orice caz, domnilor, ele pot fi pe deplin suficiente ca să ne motiveze abținerea, răspunse colonelul. Nu-i vorba să judecăm pe cineva ; dar a te așeza la masa noastră nu e un drept. E un semn de stimă frățească. Totul e să știm doar dacă dumneavoastră socotiți că trebuie să-l acordați căpitanului de Saint-Avit."

Spunînd acestea, el își privi ofițerii, unul după altul. Rînd pe rînd, ei făcură din cap un semn negativ.

„Văd că sîntem de acord, continuă colonelul. Acum, sarcina noastră, din nefericire, nu s-a terminat. *Ville-de-Naples* va fi în port mîine dimineață. Șalupa care se duce după pasageri pleacă din port la orele opt. Unul dintre dumneavoastră, domnilor, trebuie să se sacrifice și să se ducă pe vas. Căpitanul de Saint-Avit ar putea avea ideea să vină la cerc. Noi n-avem de loc intenția să-l jignim, adică să nu-l primim, dacă s-ar prezenta aici, încrezător în obiceiul tradițional al ospitalității. Trebuie să-i evităm vizita. Trebuie să-l face să înțeleagă că e mai bine să rămînă la bord."

Colonelul își privi din nou ofițerii. Ei nu putură decît să-l aprobe ; dar se vedea bine că nici unul dintre ei nu se simțea la largul său !

„Nu sper să găsesc printre dumneavoastră vreun voluntar pentru o asemenea misiune. De aceea sînt nevoit să numesc eu unul, din oficiu. Căpitane Grandjean, domnul de Saint-Avit e căpitan. E corect să fie un ofiţer de gradul lui cel ce-i face comunicarea noastră. De altfel, dumneata eşti şi cel mai nou aici... Dumitale sînt deci nevoit să mă adresez pentru treaba aceasta neplăcută. Nu mai e nevoie să-ţi cer s-o faci cu toate menajamentele posibile."

Căpitanul Grandjean se înclină, pe cînd un oftat de uşurare scăpă din toate piepturile. Cît timp se află colonelul acolo, el rămase la o parte, fără să scoată un cuvînt. Abia cînd şeful se retrase, căpitanul lăsă să-i scape fraza aceasta :

„Există unele lucruri care ar trebui să conteze serios la avansare."

A doua zi la prînz, toată lumea îi aştepta cu nerăbdare întoarcerea.

„Ei bine ?" îl întrebă scurt colonelul.

Căpitanul Grandjean nu răspunse imediat. Se aşeză la masă unde camarazii săi tocmai îşi pregăteau aperitivele, şi el, om de a cărui sobrietate se făcea haz, bău, aproape pe nerăsuflate, fără să mai aştepte să se topească zahărul, un pahar mare de absint.

„Ei bine, căpitane ?" repetă colonelul.

„Ei bine, domnule colonel, s-a făcut. Puteţi fi liniştit. El n-o să coboare pe uscat. Dar, Doamne, ce corvoadă !"

Ofiţerii nu îndrăzneau să sufle un cuvînt. Doar privirile lor exprimau o neliniştită curiozitate.

Căpitanul Grandjean îşi turnă o înghiţitură de apă.

„Iată, îmi pregătisem bine ce aveam să spun, pe drum, în şalupă. Pe cînd urcam scara, am simţit însă că totul s-a dus. Saint-Avit se afla în fumoar, cu comandantul vasului. Mi s-a părut că n-o să am puterea să-i spun lucrul acela, cu atît mai mult cu cît îl vedeam gata să coboare. Era în ţinuta de oraş, sabia i se afla pe banchetă şi la cizme avea pinteni. Doar nimeni nu poartă pinteni pe bord. M-am prezentat, am schimbat cîteva cuvinte, dar probabil că aveam un aer tare nefiresc, căci am înţeles din primul minut că el ghicise. Părăsindu-l sub un pretext

oarecare pe comandant, el mă conduse în partea dinapoi a vasului, lîngă roata cea mare a cîrmei. Acolo, am îndrăznit să vorbesc : ce-am spus, domnule colonel ? Probabil că m-am bîlbîit rău de tot. El nu mă privea. Cu coatele rezemate de bastingaj, își lăsa privirea să rătăcească departe și zîmbea. Apoi, deodată, cînd eu mă încurcasem de tot în explicații, mă fixă cu o privire de gheață și-mi spuse :

„Îți mulțumesc, dragă camarade, că te-ai deranjat atîta. Dar, crede-mă, nu era de loc nevoie. Sînt obosit și n-am intenția să debarc. Am avut cel puțin plăcerea să fac cunoștință cu dumneata. Fiindcă nu mă pot bucura de ospitalitatea dumneavoastră, fii bun și primește-o pe-a mea cît timp rămîne șalupa la flancul vasului."

Apoi ne-am reîntors în fumoar. Căpitanul de Saint-Avit a pregătit el însuși coctailurile. Mi-a vorbit. Ne-am găsit prieteni comuni. N-o să-i uit niciodată fața, privirea ironică și depărtată, vocea tristă și blîndă. Ah, domnule colonel, domnilor, nu știu ce se poate povesti la Serviciul geografic sau în posturile din Sudan... Dar în toate acestea nu poate fi vorba decît despre un echivoc teribil. Un asemenea om, vinovat de-o asemenea crimă, credeți-mă nu e cu putință."

Asta e tot, domnule locotenent, încheie Châtelain după o clipă de tăcere. N-am văzut de cînd sînt masă mai tristă decît cea de-atunci. Ofițerii mîncară în grabă, fără să spună un cuvînt, într-o stare de indispoziție împotriva căreia nu îndrăzni nici unul să se lupte. Și, în tăcerea aceea adîncă, se vedeau priviri întorcîndu-se într-una, pe furiș, spre *Ville-de-Naples,* care se legăna sub briză, la o leghe de țărm.

Seara, cînd ofițerii se reîntîlniră pentru cină, vasul se afla tot acolo și numai cînd un sunet de sirenă, urmat de inelele de fum ieșite din coșul roșu și negru anunță plecarea pachebotului spre Gabès, numai atunci conversațiile reîncepură, dar nu atît de vesele ca de obicei.

Din ziua aceea, domnule locotenent, la cercul din Sfax s-a fugit ca de ciumă de orice subiect care ar fi putut risca să readucă discuția la căpitanul de Saint-Avit.

Châtelain vorbise aproape în şoaptă şi mica populaţie a oazei nu-i auzise ciudata povestire. Trecuse o oră de cînd răsunase ultimul nostru foc de armă. În jurul bălţii, turturelele se bălăceau acum fără teamă. Nişte păsări mari şi misterioase zburau pe sub palmierii întunecaţi. O adiere mai răcoroasă legăna, fremătînd frunzele posomorîte. Ne puseserăm jos căştile, ca să putem primi pe tîmple mîngîierea acestei brize uşoare.

— Châtelain, am spus eu, e timpul să ne întoarcem la bordj.

Fără grabă am adunat turturelele ucise. Simţeam privirea subofiţerului aţintită asupra mea şi în privirea aceasta simţeam un reproş, ca un regret pentru faptul că vorbise. Dar tot timpul cît a durat drumul de întoarcere n-am găsit puterea să rup, printr-un cuvînt oarecare, mîhnita noastră tăcere.

Cînd am sosit, aproape că se lăsase noaptea. Drapelul înălţat deasupra postului se mai zărea încă, pleoştit pe prăjina lui, dar culorile nu i se mai deslueau. Spre apus, pe după dunele zimţate pe violetul negru al cerului, soarele dispăruse.

Cînd am păşit pragul micului nostru fort, Châtelain mă părăsi.

— Mă duc la grajd, spuse el.

Rămas singur, m-am îndreptat spre partea fortului unde se află locuinţa europenilor şi magazia de muniţii. O tristeţe de nedescris îmi încovoia capul.

Mă gîndeam la camarazii mei din garnizoanele franceze : la ora aceasta sînt probabil în drum spre casă, unde îi aşteaptă, aşezată pe pat, ţinuta de seară, dolmanul cu brandemburguri, epoleţii sclipitori.

„De mîine, mi-am spus, voi înainta o cerere de mutare."

Pe scara de pămînt bătătorit se şi întunecase. Dar cîteva licăriri palide mai dădeau tîrcoale prin birou cînd am intrat acolo.

Aplecat peste registrul de ordine, un bărbat şedea rezemat în coate la masa mea. Bărbatul se afla cu spatele spre mine. Nu mă auzise venind.

— Bravo, Gourrut, flăcăule! Nu te jena, te rog! Simte-te ca la dumneata acasă.

Bărbatul se ridicase. L-am văzut, destul de înalt, zvelt şi palid.

— Locotenentul Ferrières, nu-i aşa?

Apoi înaintă şi-mi întinse mîna.

— Căpitanul de Saint-Avit. Încîntat, dragă camarade.

În aceeaşi clipă, Châtelain se ivea pe pragul biroului.

— Domnule subofiţer-şef, spuse cu un ton sec noul venit, nu prea am de ce să te laud pentru puţinul pe care l-am văzut. Nu există şa de cămilă căreia să nu-i lipsească vreo cîteva catarame, iar plăcile de la paturile carabinelor sînt într-o stare de parcă ar vrea să te facă să crezi că la Hassi-Inifel plouă trei sute de zile pe an. Fiindcă veni vorba, unde ai fost azi după-masă? Din patru francezi cîţi numără postul, n-am găsit, la sosirea mea aici, decît un *joyeux* aşezat în faţa unei litre de rachiu. Toate astea au să se schimbe, nu-i aşa? Pe loc, repaus.

— Domnule căpitan, am spus eu cu glas stins, pe cînd Châtelain, încremenit, rămînea în poziţie de drepţi, ţin să vă spun că subofiţerul era cu mine, că eu sînt răspunzător pentru lipsa lui de la post, că el e un subofiţer desăvîrşit din toate punctele de vedere, şi că dacă ne-ar fi fost anunţată sosirea dumneavoastră...

— Firește, spuse el cu un zîmbet de ironie rece. De aceea, locotenente, n-am intenţia să-l fac răspunzător pentru nişte neglijenţe care trebuiesc să rămînă pe seama dumitale. El nu-i obligat să ştie că ofiţerul care părăseşte, măcar pentru două ore, un post ca Hassi-Inifel, riscă grozav să nu mai găsească mare lucru la întoarcere. Jefuitorii chaamba, dragă camarade, se prăpădesc după armele de foc şi, ca să pună mîna pe cele şaizeci de puşti din rastelurile dumitale, sînt sigur că n-ar şovăi de loc să profite, cu riscul de a-l face să treacă prin faţa Consiliului de

război, de absența unui ofițer căruia eu îi cunosc, de altfel, notațiile excelente. Dar urmați-mă, vă rog. O să completăm mica inspecție pe care mai adineaori n-am putut s-o fac decît prea în grabă.

Căpitanul se și afla pe scară. L-am urmat îndeaproape, fără să scot o vorbă. Châtelain încheia alaiul. L-am auzit murmurînd pe un ton de supărare pe care îl las să vi-l închipuiți.

— Ehei ! O să fie distracție mare aici.

CAPITOLUL II

CĂPITANUL DE SAINT-AVIT

CÎTEVA ZILE AU fost deajuns pentru a ne convinge că temerile lui Châtelain privind raporturile de serviciu cu noul nostru șef erau neîntemeiate. M-am gîndit adesea că, prin bruschețea pe care o arătase la primul contact, Saint-Avit vroise să ni se impună, să ne arate că știa să-și poarte cu fruntea sus povara greului său trecut. ...Oricum, a doua zi după sosire el se dovedi cu totul alt om, ba chiar îl lăudă pe subofițerul-șef pentru ținuta postului și instruirea oamenilor. În ceea ce mă privește, fu încîntător.

— Sîntem din aceeași promoție, nu-i așa ? îmi spuse el. Nu e nevoie să-ți îngădui să folosești tutuirea tradițională. Ea e un drept.

Deşarte dovezi de încredere, vai ! False mărturii ale libertății de spirit, a unuia față de celălalt. Există ceva mai accesibil, în aparență, decît nesfîrșita Sahară, deschisă tuturor celor ce vor să se piardă în ea ? Există ceva mai închis decît ea ? După șase luni de trai laolaltă, de viață comună așa cum oferă un post în Sud, mă întreb dacă partea cea mai extraordinară a aventurii mele nu e faptul că pornesc mîine spre pustietăți necercetate, cu un om a cărui gîndire adevărată îmi e, fără îndoială, la fel de necunoscută ca și pustietățile acestea, pe care a izbutit să mă facă să le doresc.

Primul motiv de surpriză pricinuit de acest ciudat tovarăș îl datorez bagajelor aduse după venirea sa.

Cînd ne sosise pe neașteptate, singur, din Ouargla, căpitanul încredințase cămilei mehari pe care o încăleca, numai ce poate să poarte fără prea mare greutate un animal atît de susceptibil : armele, sabia și revolverul de serviciu, plus o carabină solidă și cîteva efecte reduse la minimum. Restul sosi abia peste două săptămîni, adus de convoiul însărcinat cu aprovizionarea postului.

Trei lăzi de dimensiuni respectabile fură urcate, una după alta, în camera căpitanului și strîmbăturile celor ce le cărau spuneau destul despre greutatea lor.

Din discreție, l-am lăsat pe Saint-Avit să se ocupe singur de mutarea lui și m-am apucat să deschid corespondența adusă de convoi.

El intră curînd în birou și aruncă o privire peste cele cîteva reviste care tocmai îmi sosiseră.

În același timp parcurse cu ochii ultimul număr din *Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde in Berlin.*

— Ia te uită, făcu el, o primești ?

— Da, i-am răspuns eu. Cei ce o scot binevoiesc să se intereseze de lucrările mele în legătură cu geologia uedului Mia și a Igharghărului de Sus.

— Asta ar putea să-mi fie utilă, murmură el continuînd să răsfoiască revista.

— Îți stă la dispoziție.

— Mulțumesc. Mă tem doar că n-am ce să-ți ofer în schimb, în afară poate de Pliniu. Iar el... Cu siguranță că știi la fel de bine ca și mine ce spune despre Igharghar, după regele Juba. De altfel, hai să mă ajuți la aranjatul lucrurilor și ai să vezi dacă îți convine ceva.

Am acceptat fără să mă las rugat.

Și am început amîndoi prin a scoate la iveală felurite instrumente meteorologice și astronomice : termometre Baudin, Salleron, Fastré, un aneroid, un barometru Fortin, niște cronometre, un sextant, o lunetă astronomică, o busolă cu lunetă... Pe scurt, ceea ce Dueyrier numește materialul cel mai simplu și mai lesne de purtat pe spinarea unei cămile.

Pe măsură ce Saint-Avit mi le întindea, eu aranjam instrumentele pe singura masă din cameră.

— Acum, mă anunţă el, nu mai avem decît cărţile. Am să ţi le dau. Pune-le grămadă într-un colţ, pînă cînd mi s-or face nişte rafturi.

Timp de două ore l-am ajutat să îngrămădească la un loc o adevărată bibliotecă. Şi ce bibliotecă ! cum n-a mai pomenit niciodată vreun post din Sud.

Toate textele antichităţii avînd vreo legătură cu ţinuturile sahariene erau adunate între cei patru pereţi văruiţi ai încăperii acesteia de bordj. Herodot şi Pliniu, firește, şi, de asemenea, Strabon şi Ptolemeu, Pomponius Mela şi Ammien Marcellin. Dar, pe lîngă aceste nume care îmi liniştea într-o măsură nepriceperea, le zăream pe cele ale lui Corippus, Paul Crose, Eratosthene, Photius, Diodor din Sicilia, Solin, Dion Cassius, Isidor din Sevilla, Martin din Tyr, Ethicus, Atheneu... *Scriptores Historiae Augustae, Itinerarium Antonini Augusti, Geographi latini minores* de Riese, *Geographi graeci minores* de Karl Müller... De atunci am avut prilejul să mă familiarizez cu agatharchizii din Cos şi cu artemidorii din Efes, dar mărturisesc că în clipa aceea prezenţa dizertaţiilor lor în lăzile unui căpitan de cavalerie mi-au pricinuit o oarecare emoţie.

Mai notez încă *Descrittione dell'Africa,* de Leon Africanul ; istoriile arabe de Ibn-Khaldoun, Al-Iaqoub, El-Bekri, Ibn-Batoutah, Mohamed El-Tounsi... În mijlocul acestui Babel, nu-mi amintesc decît de două volume purtînd numele unor savanţi francezi contemporani. Şi nu erau decît tezele latine ale lui Berlioux [1] şi Schirmer [2].

Pe cînd procedam la stivuirea cît se poate mai echilibrată a acestor multiple formate, îmi spuneam :

„Şi cu care credeam că, în misiunea lui cu Morhange, Saint-Avit avea mai ales sarcina observaţiilor ştiinţifice ! Sau mă înşeală memoria în mod ciudat, sau, de-atunci, el

[1] *Doctrina Ptolemaei ab injuria recentiorum vendicata, sive Nilus Superior et Niger verus, hodiernus Eghiren ab antiquis explorati,* Paris, în 8, 1874, cu două hărţi. (Nota domnului Leroux.)

[2] *De nomine et genere populorum qui berberi vulgo dicuntur,* Paris in 4°, 1882. (Nota domnului Leroux.)

și-a schimbat cu totul preocupările. Lucru sigur e că pentru mine nu există nimic, în tot maldărul ăsta."

Se vede că el mi-a citit pe față semnele prea vizibile ale mirării, căci a spus, cu un ton în care mi s-a părut că ghicesc un pic de neîncredere :

— Te surprinde cumva alegerea cărților mele ?

— N-am dreptul să spun că mă surprinde, i-am răspuns eu, căci nu cunosc munca în vederea căreia te-ai înconjurat de ele. În orice caz, pot afirma, cred, fără teamă de-a fi dezmințit, că niciodată vreun ofițer din secția arabă n-a avut o bibliotecă în care literatura antică să fie atît de bine reprezentată.

El zîmbi îndoielnic, și, în ziua aceea, n-am împins discuția mai departe.

Printre cărțile lui Saint-Avit remarcasem un caiet voluminos, prevăzut cu o încuietoare solidă. De mai multe ori l-am surprins pe căpitan făcîndu-și însemnări în el. Cînd vreun motiv oarecare îl chema afară din cameră, Saint-Avit încuia cu grijă albumul acesta într-un dulăpior de lemn ieftin, căpătat prin marea dărnicie a administrației. Cînd nu scria, și cînd serviciul îi dădea răgaz, Saint-Avit ordona să-i fie înșeuată cămila mehari care-l adusese, și, cîteva minute mai tîrziu, de pe terasa micului fort, puteam să văd dubla siluetă dispărînd în goană la orizont, în dosul unei cute de teren roșu.

De fiecare dată, cursele acestea deveneau mai lungi. Din fiecare, el se întorcea cu un fel de exaltare care mă făcea să-l privesc cînd luam masa, singurul moment pe care îl petreceam într-adevăr împreună, cu o neliniște din zi în zi mai mare.

„Asta nu-i a bună, mi-am spus într-o zi cînd cuvintele îi străluciră și mai mult decît de obicei prin lipsa lor de șir. Nu-i plăcut să te afli pe bordul unui submarin al cărui comandant ia opium. Ce drog o fi luînd Saint-Avit ?"

A doua zi, am aruncat o privire rapidă prin sertarele camaradului meu. Inspecția aceasta, pe care socoteam de datoria mea s-o fac, m-a liniștit pentru moment. „Dacă

nu poartă cumva la el tuburile și seringa Pravaz", mi-am spus eu.

Mai eram încă la epoca în care puteam crede că nălucirile lui André aveau nevoie de stimulente artificiale.

O observație meticuloasă îmi înlătură însă greșeala. În privința drogării, nimic suspect. De altfel, André aproape că nu bea și abia dacă fuma.

Și totuși, era cu neputință de negat agravarea febrei acesteia neliniștitoare. Din lungile lui plimbări, Saint-Avit se reîntorcea cu ochii din ce în ce mai strălucitori; era tot mai palid, mai expansiv, mai iritabil.

Într-o seară, el părăsi postul pe la ora șase, cînd zăduful încetează. L-am așteptat toată noaptea. Neliniștea îmi era cu atît mai mare cu cît, de cîtva timp, caravanele semnalau prin preajma postului prezența unor bande de suspecți.

În zori, el tot nu se afla printre noi. Și nu s-a reîntors decît pe la amiază. Cămila lui mai mult se prăbuși decît îngenunchie.

Primul lucru văzut de Saint-Avit fu detașamentul format la comanda mea ca să plec să-l caut, și ai cărui oameni și animale se și adunaseră în curte, între bastioane.

Și înțelese că trebuia să se scuze. Dar așteptă pentru asta să fim numai noi doi, la ora mesei.

— Sînt foarte mîhnit că ți-am făcut griji. Dar duncle în bătaia lunii erau atît de frumoase!... M-am lăsat atras destul de departe...

— Dragul meu, nu mi se cade mie să-ți fac reproșuri. Ești liber. Tu comanzi aici. Dă-mi voie, totuși, să-ți amintesc unele cuvinte despre jefuitorii chaamba și despre neajunsurile pe care le poate avea comandantul unui post, dacă lipsește prea mult...

El zîmbi și-mi răspunse simplu:

— Îmi plac oamenii care au memorie.

Se afla într-o bună, într-o prea bună dispoziție.

— Nu trebuie să fii supărat pe mine. M-am dus să dau o mică raită, ca de obicei. Apoi, a răsărit luna. Și-atunci, am recunoscut peisajul. Pe aici, în noiembrie

se vor împlini douăzeci și trei de ani de atunci, Flatters s-a îndreptat spre destinul său cu o voluptate pe care certitudinea că nu se va mai întoarce o făcea și mai amară, și mai intensă.

— Ciudată mentalitate pentru șeful unei misiuni, am murmurat eu.

— Nu-l vorbi de rău pe Flatters. Nici un om n-a iubit deșertul ca el... pînă la a muri de iubire.

— Palat și Douls, printre atîția alții, l-au iubit la fel, am răspuns eu. Dar ei se expuneau singuri. Cum răspundeau numai de viața lor, erau liberi s-o facă. Flatters însă răspundea de șaizeci de vieți. Și nu poți nega că a făcut să-i fie măcelărită misiunea.

Abia am apucat să rostesc fraza aceasta, că am și regretat-o. Mă gîndeam la povestirea lui Châtelain, la cercul ofițerilor din Sfax care se fereau, ca de ciumă, de orice discuție în stare să abată gîndurile spre o anumită misiune Morhange-Saint-Avit.

Din fericire, mi-am dat seama că Saint-Avit nu mă ascultase. Ochii lui strălucitori priveau altundeva.

— Care a fost prima ta garnizoană ? mă întrebă el brusc.

— Auxonne.

El rîse sacadat.

— Auxonne. Côte-d'Or. Plasa Dijon, șase mii de locuitori, calea ferată P.L.M. Școala plutonului și inspecțiile amănunțite. Soția șefului de escadron primește joia, iar soția căpitanului adjunct-major primește sîmbăta. Permisiile de duminică : prima din lună, la Paris ; celelalte trei, la Dijon. Asta îmi explică judecata ta despre Flatters.

Eu, dragul meu, am avut ca primă garnizoană Boghar. Acolo am debarcat, într-o dimineață de octombrie, sublocotenent în vîrstă de douăzeci de ani, la primul batalion al Africei, cu un galon alb pe mîneca mea neagră... „Mațele la soare", cum spun ocnașii cînd vorbesc despre însemnele gradaților. Boghar !... Cu două zile înainte, începusem să zăresc de pe puntea pachebotului pămîntul Africei. Îi plîng pe cei care, atunci cînd văd pentru prima

oară stîncile palide, nu simt un cuțit în inimă la gîndul că pămîntul acesta se întinde pe mii și mii de leghe... Eram aproape un copil, și aveam bani. Sosisem mai devreme decît trebuia. Aș fi putut rămîne trei sau patru zile la Alger, să mă distrez. Ei bine, chiar în seara aceea am luat trenul spre Berrouaghia.

Acolo, la abia o sută de kilometri de Alger, nu mai există cale ferată. În linie dreaptă, ai să dai de primul tren tocmai la Cap. Diligența călătorește noaptea, din cauza zădufului. Pe costișe, mă coboram și mergeam lîngă trăsură, silindu-mă să gust, în atmosfera aceasta nouă, sărutul prevestitor al deșertului.

Pe la miezul nopții, la Tabăra Zuavilon, care e un biet post pe drumul de umplutură și domină o vale secată de unde se înalță amețitoare miresme de lendri, s-a făcut un popas pentru schimbat caii. Se afla acolo o ceată de *joyeux* și de disciplinari, condusă de tiraliori și de soldați de la transporturi, spre grămezile de pietre din sud. Unii, decani ai pușcăriilor din Alger și Douéra, în uniformă, fără arme, firește ; ceilalți, în civil — ce mai civili ! recruții, tinerii pești ai prostituatelor de la Chapelle și de la Goutte-d'Or.

Ei porniră la drum înaintea noastră, dar diligența îi ajunse din urmă. Am văzut de departe, în lumina lunii, pe drumul gălbui, mulțimea neagră și răsfirată a convoiului. Apoi, am auzit o melodie surdă. Nenorociții, cîntau. Unul, cu o voce tristă și răgușită, spunea o strofă care se tîra, sinistră, prin adîncul văgăunilor albastre :

Acum cînd ea e mare,
Lucrează pe trotuar
Cu șmecherii din banda
Lui Richard-Lenoir.

Și ceilalți reluau în cor oribilul refren :

La Bastilia, cu ea,
Amorul merge strună
Nini-Piele de Cățea ;
E dulce și e bună
La Bastilia.

I-am văzut foarte de aproape, cînd diligența i-a depășit. Erau cumpliți. Sub cozorocurile hidoase, ochii luceau cu lumini sumbre pe fețele livide și rase. Praful fierbinte înăbușea în gîtlejuri vocile răgușite. M-a cuprins o tristețe îngrozitoare.

Cînd diligența a lăsat în urmă coșmarul acesta, mi-am revenit în fire.

Mai departe, mai departe, mi-am spus, spre sud, pînă la tărîmurile neatinse încă de josnicul flux al gunoaielor civilizației.

Cînd sînt obosit, cînd am o clipă de spaimă neliniștită și mă cuprinde dorința de-a mă așeza pe drumul pe care mi l-am ales, mă gîndesc la disciplinarii din Berrouaghia, și nu-mi doresc atunci decît să plec mai departe.

Dar ce răsplată, cînd mă aflu în vreunul din locurile acelea unde bietele animale nu se gîndesc să fugă, pentru că n-au văzut niciodată omul, unde pustiul se întinde de jur-împrejur, atît de departe încît bătrîna lume ar putea să se prăbușească fără ca măcar vreo cută a vreunei dune sau vreun norișor de pe cerul alb să-mi dea de veste !

— E adevărat, am șoptit eu, și mie mi s-a întîmplat odată, în plin deșert, la Tidi-Kelt, să simt asta.

Pînă acum, îl lăsasem să se înflăcăreze fără să-l întrerup. Am înțeles prea tîrziu ce greșeală săvîrșisem scăpînd fraza asta nenorocită.

Răutăciosul lui rîs nervos se auzi iar.

— Aha ! adevărat ? La Tidi-Kelt ? Te rog, dragul meu, în interesul tău, dacă vrei să nu fii ridicol, evită genul acesta de amintiri. Uite, îmi amintești de Fromentin, sau de bietul Maupassant care a vorbit despre deșert fiindcă mersese pînă la Djelfa, la două zile de strada Bab-Azoun și de piața Guvernămîntului, la patru zile de avenue de l'Opéra ; și care, fiindcă a văzut lîngă Bou-Sâada o nenorocită de cămilă gata să crape, s-a crezut în plină Sahara, pe străvechiul drum al caravanelor... Tidi-Kelt, pustiul !

— Mi se pare, totuși, că In-Salah... am spus eu puțin atins.

— In-Salah ? Tidi-Kelt ! Dar, bietul meu prieten, ultima oară cînd am trecut pe-acolo, am văzut tot atîtea ziare vechi și cutii goale de sardele cîte sînt duminica în pădurea Vincennes.

Părtinirea și atît de vădita lui dorință de a mă jigni m-au făcut să-mi uit reținerea și să-i răspund acru :

— Firește, eu, unul, n-am mers pînă la...

M-am oprit. Dar era prea tîrziu.

El mă privi drept în față.

— Pînă unde ? mă întrebă apoi, cu glas blînd

Nu i-am răspuns.

— Pînă unde ? repetă el.

Și, cum eu mă încurcam în mutismul meu ?

— Pînă la Ued-Tarhit, nu-i așa ?

Pe malul estic al Ued-Tarhitului, la o sută douăzeci de kilometri de Timissao, la 23°5 latitudine nord, spunea raportul oficial, se afla înmormîntat căpitanul Morhange.

— André, am explicat eu stîngaci, îți jur că...

— Ce-mi juri ?

— Că n-am avut de loc intenția...

— Să pomenești de Ued-Tarhit ? De ce ? Pentru care motiv nu s-ar vorbi în fața mea de Ued-Tarhit ?

Față de tăcerea mea plină de rugăminți, el înălță din umeri, și-mi spuse simplu :

— Dobitoc.

Apoi mă părăsi, fără ca mie să-mi fi dat măcar prin minte să-i cer socoteală pentru cuvîntul acesta.

Totuși, atîta umilire nu-l dezarmase. Dovada am avut-o a doua zi, iar felul cum își manifestă proasta dispoziție constitui dovada celui mai rău prost gust.

Abia mă trezisem, cînd André intră în camera mea.

— Poți să-mi explici ce înseamnă asta ? mă întrebă el.

Avea în mînă unul din registrele administrative. Cînd era nervos începea să le purice cu de-amănuntul, sperînd să poată găsi în ele vreun motiv ca să se arate militărește de nesuferit.

De data aceasta hazardul îl servise cît se poate de bine.

André deschise registrul. Am roșit puternic zărind înăuntru copia abia trasă a unei fotografii pe care o cunoșteam prea bine.

— Ce e asta ? a repetat el dispreţuitor.

Îl surprinsesem prea adesea examinînd, în camera mea, fără pic de bunăvoinţă, portretul domnișoarei de C..., ca să nu fiu lămurit în clipa aceea de reaua credinţă cu care îmi căuta ceartă.

M-am stăpînit totuși, și am pus biata copie într-un sertar.

Dar calmul meu nu-i convenea de loc lui André.

— De azi înainte, spuse el, ai te rog grijă și nu-ţi mai lăsa amintirile galante să zacă printre actele administrative.

Apoi adăugă, cu cel mai jignitor surîs :

— Nu trebuie să-i dai subiecte de excitare lui Gourrut.

— André, am spus eu pălind, îţi ordon...

El își îndreptă, mîndru, spinarea :

— Și ce-i ? Asta-i bună ! Eu ţi-am dat voie să vorbești despre Ued-Tarhit, nu-i așa ? Cred că am tot dreptul să...

— André !

El privea acum, pe perete, cu un aer zeflemitor, portretul a cărei copie o salvasem tocmai de la scena aceea penibilă.

— Hai, hai, te rog, nu te supăra. Zău, recunoaște, între noi, că e cam slabă...

Și, înainte de-a apuca să-i răspund, a șters-o fredonînd rușinosul refren din ajun :

La Bastilia, cu ea
Amorul merge strună
Nini-Piele de Căţea...

Timp de trei zile n-am mai vorbit unul cu altul. Exasperarea îmi ajunsese de nedescris. Eram eu de vină pentru avatarurile lui ? Eram eu de vină dacă, din două fraze, una părea totdeauna că ar fi o aluzie ?...

„Situaţia asta e de nesuportat, mi-am spus. Nu se mai poate să dureze."

Şi, într-adevăr, avea să înceteze curînd.

La o săptămînă după scena cu fotografia, sosi poşta. Abia aruncasem o privire pe sumarul lui *Zeitschrift*, revista germană despre care am mai vorbit, cînd am tresărit de uimire. Citisem acolo : *„Reise und Entdeckungen zweier französischer Offiziere, der Rittmeisters Morhange und des Oberleutnants de Saint-Avit, in der westlichen Sahara.* [1]

În aceeaşi clipă am auzit vocea camaradului meu :

— E ceva interesant în numărul ăsta ?

— Nu, i-am spus eu într-o doară.

— Dă să-l văd.

M-am supus. Ce puteam face ?

Mi s-a părut că André păleşte pe cînd parcurgea sumarul ; şi totuşi, glasul îi era cît se poate de natural cînd mi-a spus :

— Ai să mi-l împrumuţi, nu-i aşa ?

Apoi a ieşit, aruncîndu-mi o privire sfidătoare.

Ziua se scurse, încet. Nu l-am revăzut decît seara. Era vesel, foarte vesel, de-o veselie care mi-a făcut rău.

Cînd am isprăvit cina, ne-am dus să ne rezemăm de balustradă, pe terasă. De acolo poţi îmbrăţişa cu privirea deşertul pe care, spre est, întunericul şi începuse să-l înghită.

André rupse tăcerea.

— Ştii, ţi-am adus revista. Aveai dreptate. Nimic interesant.

Părea că se amuză enorm.

— Ce-i cu tine ? Ce ai ?

— Nimic, i-am răspuns eu cu glas sugrumat.

— Nimic ? Vrei să-ţi spun eu ce ai ?

L-am privit cu un aer rugător.

André ridică din umeri. „Dobitoc" ! pe semne că îşi spunea el din nou.

[1] Călătoria şi descoperirile a doi ofiţeri francezi, căpitanul Morhange şi locotenentul de Saint-Avit, în Sahara de Vest (germ.).

Noaptea se lăsa cu repeziciune. Doar malul sudic al Uedului Mia mai era încă galben. Prin surpături, un mic șacal se prăvăli deodată, scheunînd.

— *Dibul* se vaită fără motiv. Asta e semn rău, spuse Saint-Avit.

Apoi continuă, necruțător :

— Așadar, nu vrei să vorbești ?

Am făcut un efort imens ca să rostesc fraza aceasta jalnică :

— Ce zi istovitoare ! Ce noapte, grea, grea !... Nu te mai simți nici pe tine însuți ; nu mai știi...

— Da, spuse vocea depărtată a lui Saint-Avit. O noapte grea, grea ; știi, la fel de grea ca noaptea cînd l-am ucis pe căpitanul Morhange.

CAPITOLUL III

MISIUNEA MORHANGE — SAINT-AVIT

— AȘADAR, L-AM UCIS pe căpitanul Morhange, îmi spunea a doua zi André de Saint-Avit, la aceeași oră, în același loc, cu un calm care nu ținea seama de noaptea, de cumplita noapte pe care o petrecusem. De ce ți-am spus asta ? Habar n-am. Poate din cauza pustiului. Ești tu oare omul în stare să suporte greutatea unei asemenea mărturisiri și apoi, la nevoie, să accepte consecințele pe care ea le comportă ? Nici asta nu știu. Viitorul o să spună. Pentru moment, un singur lucru e sigur, acela, îți repet, că l-am ucis pe căpitanul Morhange.

Eu l-am ucis. Și fiindcă dorești să precizez cu ce prilej, îți închipui că n-o să-mi sucesc creierul ca să-ți aranjez un roman, și nici că o să încep prin a-ți povesti, după tradiția naturalistă, din ce stofă mi-au fost făcuți primii pantalonași scurți, sau, după cum vor neocatolicii, dacă, pe cînd eram copil, mă spovedeam adesea și dacă asta îmi făcea plăcere. N-am de loc gustul exibițiilor inutile. O să ți se pară deci firesc că povestirea mea începe la epoca în care l-am cunoscut pe Morhange.

Și, mai întîi, am să-ți spun că oricît a trebuit să mă coste pentru liniștea și reputația mea, nu regret că l-am cunoscut. Într-un cuvînt, lăsînd la o parte orice problemă de proastă camaraderie, am dat dovadă de-o ingratitudine

destul de neagră asasinîndu-l. Lui Morhange și științei lui în domeniul inscripțiilor rupestre le datorez singurul lucru prin care viața mea va fi fost mai interesantă decît nefericitele vieți mărunte duse de contemporanii mei, la Auxonne sau în alte părți.

Acestea spuse, iată faptele :

Prima dată cînd am auzit rostindu-se numele lui Morhange mă aflam ca locotenent în secția arabă de la Ouargla. Și trebuie să adaug că a fost pentru mine motivul unui acces frumușel de proastă dispoziție. Pe atunci vremurile erau tare frămîntate. Ostilitatea sultanului Marocului era latentă. La Touat, unde se urzise mai înainte uciderea lui Flatters și a lui Frescaly, majestatea aceasta dădea ajutor uneltirilor dușmanilor noștri. Touatul era marele centru al comploturilor, al atacurilor de jaf, al dezertărilor, și totodată locul de aprovizionare al unor nomazi cu neputință de prins. Guvernatorii din Algeria, Tirman, Cambon, Laferrière, cercau ocuparea Touatului. În mod tacit, miniștrii de război erau de aceeași părere... Dar știi, mai exista Parlamentul, și el nu voia, din pricina Anglici, a Germaniei, și mai ales a unei anumite *Declarații a drepturilor omului și cetățeanului,* care spune că răzvrătirea e cel mai sfînt dintre drepturi, chiar cînd răzvrătiții sînt niște sălbatici care îți taie frumușel capul. Pe scurt, autoritatea militară era nevoită să-și sporească discret garnizoanele din sud, să-și creeze noi posturi : cel de aici, cele din Berresof, Hassi-el-Mis, fortul Mac-Mahon, fortul Lallemand, fortul Miribel... Dar, vorba lui Castries : „pe nomazi nu-i ții cu bordjuri, ci cu mîncarea." Mîncarea erau oazele din Touat. Trebuia ca domnii avocați de la Paris să fie convinși de necesitatea de a pune mîna pe oazele din Touat. Cel mai bun lucru era să li se prezinte un tablou fidel al uneltirilor urzite acolo împotriva noastră.

Principalii autori ai uneltirilor acestora erau, și mai sînt încă, senussii, al căror șef spiritual a fost silit de trupele noastre să-și mute sediul confreeriei la vreo mie de leghe mai departe, la Schimmedrou, în Tibesti. S-a avut — zic *s-a* din modestie — ideea de a repera urmele

lăsate de acești agitatori pe drumurile lor favorite : Rhât, Temassinin, cîmpia Adjemorului și In-Salah. Era, după cum vezi, cel puțin pornind de la Temassinin, în mod sensibil același itinerar pe care l-a urmat, în 1864, Gérard Rohlfs.

Eu dobîndisem o oarecare faimă prin două plimbări, făcute una la Agadès, cealaltă la Bilma, și treceam printre ofițerii secției drept unul dintre cei mai buni cunoscători ai problemei senussilor. Mi s-a cerut, deci, să-mi asum această nouă răspundere.

Am atras atunci atenția că ar fi bine să ucid două muște dintr-o lovitură și să arunc, din mers. o privire asupra Hoggarului nordic, ca să mă asigur dacă tuaregii din Ahitarhen mai aveau cu senusii legături la fel de strînse ca pe vremea cînd s-au înțeles între ei ca să măcelărească misiunea Flatters. Mi s-a dat imediat dreptate. Modificarea itinerarului meu inițial consta în următoarele : ajuns la Ighelaschem, la șase sute de kilometri sud de Temassinin, în loc să mă îndrept direct spre Touat prin drumul de la Rhât la In-Salah, trebuia, înfundîndu-mă între masivele Mouydirului și Hoggarului, să împing spre sud-est, pînă la Shikh-Salah. De acolo, urma să urc spre nord, spre In-Salah, pe drumul Sudanului și al Agadèsului. Aveam adică de făcut abia vreo opt sute de kilometri în plus, la o călătorie al cărei total atingea cam șapte sute de leghe, dar cu certitudinea că voi exercita o supraveghere cît se poate de completă asupra drumurilor pe care le urmau ca să ajungă la Touat dușmanii noștri, senusii din Tibesti și tuaregii din Hoggar. Pe drum — fiecare explorator își are mica lui pasiune personală — nu mă supăra de loc gîndul că voi putea să cercetez un pic alcătuirea geologică a platoului Eguéré, despre care Duveyrier și ceilalți vorbesc supărător de puțin. [1]

Totul era gata pentru plecarea mea la Ouargla. Totul, adică nu mare lucru. Trei cămile-mehari : a mea, a înso-

[1] N-am nici o indicație asupra naturii rocii de la Eguéré. dar totul mă face să cred că masa este de gresie. H. Duveyrier, *Tuaregii din nord,* pag 86. (Nota domnului Leroux.)

ţitorului meu Bou-Djema, un chaamba credincios pe care îl avusesem cu mine în călătoria spre Air, mai puţin călăuză în ţinuturi cunoscute mie şi mai mult maşină de înşeuat şi deşeuat cămilele, şi o a treia, purtînd merindele şi cîteva burdufuri cu apă de băut, foarte mici, căci, prin grija mea, locurile de popas cu fîntîni fuseseră reperate îndeajuns.

Pentru asemenea călătorii, unii au plecat cu o sută de soldaţi, ba chiar cu tunuri. Eu sînt pentru tradiţia lui Douls şi René Caillié : plec singur.

Trăiam clipa deosebit de plăcută în care numai un fir te mai leagă de lumea civilizată, cînd o adresă ministerială sosi la Ouargla.

„I se ordonă locotenentului de Saint-Avit — spunea pe scurt adresa — să-şi amîne plecarea pînă la sosirea căpitanului Morhange care trebuie să-l însoţească în călătoria sa de explorare."

M-am simţit mai mult decît decepţionat. Numai eu avusesem ideea excursiei acesteia. Şi, după cum îţi închipui, întîmpinasem toate greutăţile din lume ca să fac să-i fie aprobat principiul de către forurile superioare. Şi iată că tocmai cînd mă bucuram din toată inima de ceasurile nesfîrşite pe care aveam să le petrec numai cu mine, în plin deşert, mi se adaugă un necunoscut, ba, lucru şi mai rău, un superior !

Condoleanţele camarazilor mei îmi înzeciră necazul.

Anuarul, consultat pe loc, le dăduse următoarele informaţii :

Morhange (Jean-Marie-François) promoţia 1881. Cu brevet. Căpitan în afara cadrelor. (Serviciul geografic al Armatei.)

— Iată explicaţia, spuse unul. E un protejat care ţi se trimite ca să-i scoţi castanele din foc, într-o muncă în care tu ai să duci tot greul. Cu brevet ! Mare lucru ! Pe-aici, teoriile lui Ardant du Picq sînt egale cu zero.

— Nu prea sînt de părerea voastră, spuse comandantul. Cei din Parlament au aflat — din păcate, există întotdeauna indiscreţi — adevăratul scop al misiunei lui

Saint-Avit : să le forţeze mîna pentru ocuparea Touatului. Şi Morhange ăsta trebuie să fie omul de încredere al Comisiei Armatei. Toţi oamenii (ăştia, ştiţi, domnii miniştri, parlamentarii, guvernatorii, se supraveghează între ei. Într-o bună zi s-ar putea scrie o frumoasă istorie paradoxală a expansiunii coloniale franceze, care s-a făcut totdeauna fără ştirea celor de la conducere, dacă nu chiar fără voia lor.

— Oricum, rezultatul va fi acelaşi, am spus eu cu amărăciune ! vom fi doi francezi care ne vom spiona zi şi noapte pe drumurile sudului. Plăcută perspectivă, cînd toată atenţia ta nu e suficientă ca să dejoci şotiile indigenilor. Şi cînd soseşte domnul acesta ?

— Poimîine, fără doar şi poate. Mi-a fost anunţat un convoi de la Ghardaïa. Se pare că el îl va folosi. Totul arată că nu prea se pricepe să călătorească singur.

Într-adevăr, căpitanul Morhange sosi după două zile, cu ajutorul convoiului de la Ghardaïa. Am fost prima persoană pe care el a cerut s-o vadă.

Cînd a intrat în camera mea, unde mă retrăsesem demn de îndată ce am zărit convoiul, am avut neplăcuta surpriză de a constata că o să-mi fie greu să fiu multă vreme supărat pe el.

Căpitanul Morhange era un bărbat înalt, cu faţa plină şi colorată, cu ochi albaştri zîmbitori, cu o mustăcioară neagră, şi cu părul cărunt.

— Îţi cer mii de scuze, dragul meu camarad, îmi spuse el imediat, cu o sinceritate cum n-am mai văzut la altul. Probabil că eşti tare supărat pe nepoftitul care ţi-a stricat planurile şi ţi-a întîrziat plecarea.

— Ba de loc, domnule căpitan, i-am răspuns eu rece.

— Dumneata eşti un pic vinovat de toate astea. Ştiinţa dumitale despre drumurile sudului, celebră la Paris, m-a făcut să doresc să te am ca iniţiator cînd Ministerele Instrucţiunii Publice şi al Comerţului şi Societatea de Geografie s-au înţeles să-mi dea sarcina misiunii care mă aduce aici. Într-adevăr, aceste trei onorabile persoane morale mi-au încredinţat sarcina de a recunoaşte stră-

vechea cale a caravanelor care, din secolul al IX-lea, făcea legătura comercială între Tunis și Sudan, prin Tozeur, Ouargla, Es-Souk și cotul Bourroumului, studiind posibilitatea de a-i reda acestui drum antica lui splendoare. Dar, în același timp, la Serviciul geografic aflam despre călătoria pe care dumneata aveai s-o întreprinzi. De la Ouargla la Shikh-Salah, itinerariile noastre sînt comune. Trebuie să-ți mărturisesc însă că e prima călătorie de acest gen pe care eu o întreprind. Nu m-aș teme de loc să vorbesc o oră despre literatura arabă în amfiteatrul școlii de limbi orientale, dar îmi dau seama că aș fi destul de încurcat văzîndu-mă silit să întreb în pustiu dacă trebuie să cotesc la stînga sau la dreapta. Mi se oferea un prilej unic de a mă pune la curent, rămînînd totodată îndatorat pentru inițierea aceasta unui tovarăș de drum încîntător. Nu trebuie să fii supărat pe mine dacă n-am lăsat prilejul să-mi scape și am folosit toate posibilitățile ca să-ți întîrzii plecarea din Ouargla pînă-n clipa cînd puteam să mă aflu lîngă dumneata. La toate acestea, nu mai am de adăugat decît un cuvînt : am sarcina unei misiuni care, prin originile ei este esențialmente civilă. Dumneata, ești investit de Ministerul de Război. Deci pînă în momentul cînd vom sosi la Shikh-Salah și ne vom întoarce spatele ca să ajungem, dumneata la Touat, eu la Niger, toate sfaturile, toate ordinele dumitale, vor fi urmate cuvînt cu cuvînt de un subaltern și, nădăjduiesc, de asemenea de un prieten.

Pe măsură ce vorbea cu o sinceritate atît de plăcută, simțeam o imensă bucurie văzînd cum mi se risipeau cele mai rele temeri de pînă atunci. Mă încerca, totuși, urîta dorință de a-i arăta o oarecare rezervă, fiindcă dispusese astfel, de la distanță, fără ca eu să fiu întrebat, de tovărășia mea.

— Vă sînt foarte recunoscător, domnule căpitan, pentru măgulitoarele dumneavoastră cuvinte. Cînd doriți să părăsim Ouargla ?

El făcu un gest de dezinteres absolut :

— Păi, cînd dorești. Mîine, în seara asta... Te-am întîrziat și așa. Pregătirile dumitale sînt, desigur, gata de mult.

Mica mea manevră se întorsese împotriva mea, căci, în planurile mele, plecarea fusese fixată abia pentru săptămîna următoare.

— Mîine, domnule căpitan ? Dar... bagajele dumneavoastră ?

El zîmbi blînd.

— Credeam că trebuie să car după tine cît mai puține lucruri cu putință. Cîteva efecte, niște hîrtie : brava mea cămilă a putut să le ducă destul de ușor. Pentru rest, mă supun sfaturilor dumitale și posibilităților din Ouargla.

Eram învins. Nu mai aveam ce să-i obiectez. De altfel, o asemenea libertate de spirit și de maniere mă și cuceriseră, în mod ciudat.

— Ei bine, îmi spuseră camarazii mei cînd ora aperitivului ne adună din nou. Pare cu totul încîntător căpitanul tău.

— Cu totul.

— Cu siguranță că n-o să ai neplăceri cu el. Rămîne doar să veghezi singur ca nu cumva, la sfîrșit, să tragă toată plapuma numai pe el.

— N-o să lucrăm în același domeniu, am răspuns eu evaziv.

Eram gînditor, numai gînditor, ți-o jur. Din clipa aceea, nu mai aveam nimic împotriva lui Morhange. Totuși, tăcerea mea l-a convins că-i mai păstram pică. Și toți, auzi tu ? toți și-au spus mai tîrziu, cînd bănuielile au început să plutească :

„Cu siguranță că e vinovat. Noi, care i-am văzut plecînd împreună, putem afirma asta."

Vinovat sînt... Dar pentru asemenea motive josnice de gelozie !... Îmi vine și greață !

După asta, nu-ți mai rămîne decît să fugi, să fugi, pînă în locurile unde nu mai vezi oameni care gîndesc și raționează.

Morhange se ivi la braţ cu comandantul, care părea încîntat de noua lui cunoştinţă.

El îl prezentă zgomotos :

— Căpitanul Morhange, domnilor. Un ofiţer de şcoală veche, în ceea ce priveşte veselia, pe cuvîntul meu. Vrea să plece mîine. Dar trebuie să-i facem o astfel de primire încît, pînă în două ore, să-i iasă din cap ideea asta. Ascultă, căpitane, ne poţi dărui o săptămînă întreagă.

— Eu sînt la dispoziţia locotenentului de Saint-Avit, răspunse Morhange zîmbind blînd.

Conversaţia devenise generală. Paharele şi rîsetele se ciocneau între ele. Îi auzeam pe camarazii mei prăpădindu-se de rîs la poveştile pe care, cu o voioşie de neabătut, noul venit le spunea fără încetare. Iar eu, niciodată, niciodată nu mă simţisem atît de trist.

Veni ora să trecem în sala de mese.

— Ia loc la dreapta mea, căpitane, strigă comandantul, din ce în ce mai radios. Şi sper că vei continua să ne serveşti cîteva istorioare nostime despre Paris. Aici, ştii, nu mai sîntem la curent...

— La ordinele dumneavoastră, domnule maior, spuse Morhange.

— Luaţi loc, domnilor.

Ofiţerii se supuseră ordinului, în zgomotul voios al scaunelor mişcate din loc.

Eu nu-l scăpam din ochi pe Morhange, rămas în picioare.

— Domnule maior, domnilor, îmi daţi voie, spuse el.

Şi, înainte de a lua loc la masa unde nici o clipă n-avea să înceteze să se arate cel mai vesel dintre comeseni, cu voce şoptită, cu ochii închişi, căpitanul Morhange rosti rugăciunea *Benedicte*.

CAPITOLUL IV

SPRE AL DOUĂZECI ŞI CINCILEA GRAD

— VEZI, DUMNEATA ştii mult mai multe despre vechile drumuri ale Saharei decît ai vrut să mă laşi să bănuiesc, îmi spunea căpitanul Morhange peste vreo două săptămîni, căci cunoşti existenţa celor două Tadekka. Dar unul din aceste două oraşe, despre care mi-ai vorbit adineauri, e Tadekka lui Ibn-Batoutah, plasat de istoricul nostru la şaptezeci de zile de Touat şi situat, pe bună dreptate, de Schirmer, în ţinutul neexplorat al auelimmidenilor. Prin această Tadekka treceau, în secolul al XIX-lea caravanele sonrhaï care, în fiecare an călătoreau spre Egipt.

Todekka mea, a mea, e cealaltă, capitala *oamenilor cu văl*, plasată la douăzeci de zile spre sud de Ouargla de către Ibn-Khaldoun şi la treizeci de zile de către El-Bekri, care o numeşte Tadmekka. Spre această Tadmekka mă îndrept eu. Această Tadmekka trebuie recunoscută în ruinele de la Es-Souk. Prin Es-Souk trecea drumul comercial care, în secolul al IX-lea, lega Djeridul tunisian cu cotul făcut de Niger la Bourroum. Pentru a studia posibilitatea repunerii în valoare a acestei antice căi, ministerele mi-au dat misiunea căreia îi datorez plăcerea de a mă afla împreună cu dumneata.

— Fără îndoială că veţi avea deziluzii, am murmurat eu. Totul îmi spune că negoţul care foloseşte astăzi calea aceasta e neînsemnat.

— Vom vedea noi, făcu el liniştit.

Acestea, pe cînd mergeam de-a lungul marginilor monocrome ale unei *sobkha*. Larga întindere salină lucea, albăstruie, în primele raze ale soarelui. Cele cinci cămile ale noastre goneau cu paşi mari, proiectîndu-şi umbrele mişcătoare, de un albastru mai închis. Uneori, cîte o pasăre, un soi de bîtlan nedeterminat, singurul locuitor al acestor pustietăţi, se înălţa şi plana în aer, suspendat parcă de-un fir, ca să se reaşeze apoi, imediat, după trecerea noastră.

Eu mergeam înainte, atent la itinerar. Morhange mă urma. Înfăşurat în imensul său burnuz alb, pe cap cu *chechia* dreaptă a spahiilor, la gît cu un lung şirag de mătănii mari, negre şi albe, terminate printr-o cruce de aceleaşi culori, el înfăţişa tipul perfect al călugărilor albi ai cardinalului Lavigerie.

Tocmai părăsisem drumul urmat de Flatters, după o haltă de două zile la Temassinin, ca să tăiem pieziş spre sud-vest. Eu am avut cinstea, înaintea lui Foureau, de a fi semnalat importanţa Temassininului, punct geometric de trecere a caravanelor, şi de a fi indicat locul unde căpitanul Pein a construit de curînd un fort. Răscruce a drumurilor care duc la Touat din Fezzan şi Tibesti, Temassinin e viitorul sediu al unui minunat birou de informaţii. Cele pe care, în decursul acestor zile, le-am adunat despre mişcările tainice ale duşmanilor noştri senussi, au fost importante. Printre altele, am observat detaşarea completă cu care Morhange m-a privit făcîndu-mi anchetele.

În cele două zile, el şi-a petrecut vremea stînd de vorbă cu bătrînul paznic negru al turbetului care păstrează, sub cupola sa de ipsos, rămăşiţele veneratului Sidi-Moussa. Convorbirile lui cu slujbaşul acela îmi pare rău că le-am uitat. Dar, după mirarea admirativă a negrului, am înţeles cît eram eu de ignorant în ceea ce

privește tainele nesfîrșitei Sahare și cît îi erau ele de familiare tovarășului meu.

Și dacă vrei să ai o idee despre extraordinara originalitate pe care Morhange o aducea într-un astfel de raid, tu, care ești, totuși, deprins într-o măsură cu lucrurile din sud, ascultă. Întîmplarea s-a petrecut exact la vreo două sute de kilometri de aici, în plină regiune a Marei Dune, în decursul groaznicului marș de șase zile fără apă. Mai aveam de băut numai rația pe două zile înainte de-a ajunge la prima fîntînă, și tu știi că fîntînele astea, după cum îi scria Flatters soției sale : „trebuie să lucrezi două ore ca să le destupi pentru a putea să se adape vitele și oamenii". Ei bine, am întîlnit acolo o caravană care mergea spre est, spre Rhadamès, și care se abătuse puțin cam prea spre nord. Cocoașele cămilelor, reduse la zero și bălăbănindu-se moi, arătau suferințele convoiului. În urmă venea un măgăruș cenușiu, un jalnic urechiat, împiedicîndu-se la fiecare pas și căruia negustătorii îi scoseseră samarul fiindcă știau bine că o să moară. Instinctiv, cu ultimele lui puteri, măgarul urma caravana simțind că, atunci cînd n-o să mai poată, va veni sfîrșitul și marele fîlfîit al vulturilor plesuvi. Iubesc animalele, pe care am motive temeinice să le prefer oamenilor. Dar nu mi-ar fi trecut niciodată prin minte să fac ce a făcut Morhange. Trebuie să-ți spun că burdufurile noastre erau aproape goale și că propriile noastre cămile, fără de care nu mai exiști în deșertul pustiu, nu fuseseră adăpate de multă vreme. Morhange își sili cămila să îngenuncheze, dezlegă un burduf și-i dădu să bea măgărușului. Firește că îmi făcea plăcere să văd tresărind de fericire bietele coaste roase ale nefericitului animal. Dar aveam răspundere și mai vedeam de asemenea aerul uluit al lui Bou-Djema, și aerul dezaprobator al însetaților caravanei. Am făcut o observație. Doamne ! Cum a fost primită ! „Ce-am dat, răspunse Morhange, era dreptul meu. Mîine seară, pe la șase, vom fi la fîntîna El-Biodh. Pînă atunci, știu că n-o să-mi fie sete." Și asta pe un ton în care, pentru prima oară am simțit apărînd căpitanul. „Ușor de spus, gîndeam eu, destul de supărat. Știe că, la nevoie, burdu-

rul meu și al lui Bou-Djema îi stau la dispoziție.“ Dar nu-l cunoșteam încă bine pe Morhange și e adevărat că, pînă a doua zi, seara, cînd am ajuns la El-Biodh, el n-a băut, împotrivindu-se cu o zîmbitoare încăpățînare ofertelor noastre.

Umbră a sfîntului Francisc de Assisi! Coline ale Ombriei, atît de pure în zori! Pe un răsărit de soare asemănător, la marginea unui firav pîrîu care se arunca în cascade dintr-o tăietură a stîncilor cenușii din Eguéré, Morhange se opri. Apele neașteptate se rostogoleau pe nisip, și am văzut, sub lumina care le sporea, mici peștișori negri. Pești, în mijlocul Saharei! Am rămas toți trei muți în fața acestui paradox al naturii. Un peștișor se rătăcise într-un minuscul golfuleț de nisip. Stătea acolo, bălăcărindu-se zadarnic, cu pîntecul alb în sus... Morhange îl luă, îl privi o clipă, și-l dădu înapoi firișorului de apă vie... Umbră a sfîntului Francisc! Coline ale Ombriei... Dar am jurat să nu rup, prin digresiuni nepotrivite, firul acestei povestiri...

„Vezi că aveam dreptate cînd te sfătuiam să mergi un pic spre sud înainte de-a ajunge la Shikh-Salah a dumitale, îmi spunea o săptămînă mai tîrziu căpitanul Morhange. Ceva mă îndemna să cred că masivul Eguéré e lipsit de interes din punctul de vedere care te interesează. Aici, n-ai decît să te apleci ca să apuci pietrele care îți vor permite să stabilești, în mod mai hotărîtor decît au făcut Bou-Dérba, des Cloizeaux și doctorul Marrès, origina vulcanică a acestui ținut.“

Morhange îmi vorbea astfel pe cînd mergeam de-a lungul versantului apusean al munților Tifedest, spre al douăzeci și cincilea grad latitudine nordică.

— Aș fi lipsit de politețe dacă nu ți-aș mulțumi, i-am spus eu.

N-am să uit niciodată clipa aceea. Lăsaserăm cămilele și eram pe cale de-a proceda la culegerea celor mai topice fragmente de stîncă. Morhange făcea asta cu un discernămînt care spunea multe despre cunoștințele lui în domeniul geologiei, știință pe care susținuse de atîtea ori că n-o cunoaște de loc.

Atunci i-am pus întrebarea următoare :

— Pot să-ți arăt recunoștința mea făcîndu-ți o mărturisire ?

El ridică o clipă capul și mă privi.

— Te rog.

— Ei bine, nu prea văd interesul practic al călătoriei pe care ai întreprins-o.

Morhange zîmbi.

— Cum asta ? Explorarea anticei căi a caravanelor, demonstrarea că a existat, din cele mai vechi timpuri, o legătură între lumea mediteraneană și ținuturile negrilor nu contează în ochii dumitale ? Speranța de a lichida o dată pentru totdeauna controversele seculare care au învrăjbit atîtea minți inteligente — d'Anville, Heeren, Berlioux, Quatremère, pe de o parte ; Gosselin, Walekenaer, Tissot, Vivien de Saint-Martin de cealaltă parte — socotești că e lipsită de interes ? Pe cinstea mea, ești foarte dificil, dragul meu.

— Eu mă gîndeam la un interes practic, i-am spus. N-o să negi că această controversă de care vorbești îi privește numai pe geografii de birou și pe exploratorii de cameră.

Morhange continuă să zîmbească.

— Nu fi atît de aspru cu mine, dragul meu prieten. Te rog să-ți amintești că misiunea dumitale ți-a fost încredințată de Ministerul de Război, și că eu o am pe a mea de la Ministerul Instrucțiunii Publice. Originea aceasta diferită justifică scopurile noastre divergente. Ea explică, în orice caz, și aici îți dau întru totul dreptate, de ce misiunea urmărită de mine nu are, într-adevăr, nici un scop practic.

— Dar ești și mandatarul Ministerului Comerțului, i-am răspuns eu, ambiționîndu-mă. De asta te-ai angajat să studiezi posibilitatea restaurării vechiului drum comercial din secolul al IX-lea. Și, în privința asta, nu încerca să mă amăgești : cunoștințele dumitale de istorie și geografie a Saharei te făceau să știi exact cum stau lucrurile, încă înainte de a părăsi Parisul. Drumul de la Djerid la Niger e mort, mort de-a binelea. Știai că nici

un trafic important n-o să mai treacă pe traseul căruia, totuși, ai acceptat să-i studiezi posibilitățile de restaurare.

Morhange mă privi drept în față.

— Și chiar de-ar fi așa, spuse el cu cea mai amabilă nepăsare, chiar dacă aș fi avut, înainte de a pleca, convingerea pe care mi-o atribui, știi ce concluzie ar trebui trasă ?

— Aș fi fericit să te aud spunînd-o.

— Pur și simplu, dragul meu prieten, că m-am priceput mai puțin decît dumneata să-mi găsesc un pretext pentru călătoria mea, că am acoperit cu motive mai puțin bune adevăratele scopuri care mă aduc pe aici.

— Un pretext ? Nu văd...

— Fii, te rog, și dumneata sincer. Sînt convins că ai cea mai vie dorință de-a informa secțiile arabe despre uneltirile senussilor. Dar mărturisește că nu furnizarea informațiilor acestora îți formează ținta exclusivă și intimă a plimbării. Dumneata ești geolog, dragul meu. În misiunea aceasta ai găsit un prilej să-ți satisfaci înclinarea. Nimeni nu se gîndește să-ți facă o vină din faptul că ai știut să împaci ce e folositor țării cu ce îți e plăcut dumitale. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nu nega : nu-mi trebuie altă dovadă decît prezența dumitale aici, la poalele acestui Tifedest, foarte ciudat, fără doar și poate, din punct de vedere mineralogic, dar a cărui explorare te-a aruncat, totuși, la vreo sută cincizeci de kilometri mai la sud de itinerariul oficial."

Ar fi fost cu neputință să-mi închidă cineva gura cu mai multă politeță. Am parat, atacînd.

— Din cele spuse trebuie să conchid că nu cunoști adevăratele motive ale călătoriei dumitale, și că ele n-au nimic a face cu motivele oficiale ?

Mersesem cam prea departe. Am simțit-o după seriozitatea care marca, de data aceasta, răspunsul lui Morhange.

— Nu, dragă prietene, nu trebuie să conchizi asta. Nu mi-ar fi plăcut de loc o minciună dublată de-o escrocherie față de stimabilele corpuri constituite care m-au socotit demn de încrederea și de subsidiile lor. Țelurile

care mi-au fost trasate, voi face tot posibilul să le îndeplinesc. Dar n-am nici un motiv să-ţi ascund că mai există unul, cu totul personal, la care ţin mult mai mult. Să zicem, dacă vrei să folosim o terminologie altminteri regretabilă, că ţelul acesta e *scopul*, pe cînd celelalte nu sînt decît *mijloacele*.

— Aş fi oare indiscret dacă...

— De loc, răspunse camaradul meu. Shikh-Salah se află doar la cîteva zile de-aici. Curînd ne vom despărţi. Cel căruia i-ai condus cu atîta grijă primii paşi prin Sahara, nu trebuie să aibă nimic de ascuns faţă de dumneata.

Ne opriserăm în valea unui mic ued secat în care creşteau cîteva plante firave. Un izvor, pe-aproape, avea în jurul lui un fel de cunună din verdeaţă cenuşie. Cămilele, deşeuate pentru noapte, se căzneau grăbite să pască tufele spinoase de *had*. Pereţii negri şi netezi ai munţilor Tifedest se ridicau, aproape verticali, deasupra capetelor noastre. În aerul neclintit începuse să se înalţe fumul albăstrui al focului la care Bou-Djema ne pregătea cina.

Nici un zgomot, nici o adiere. Fumul vertical urca agale treptele şterse ale văzduhului.

— Ai auzit vorbindu-se despre *Atlasul Creştinismului*? mă întrebă Morhange.

— Cred că da. Nu e cumva o lucrare de geografie publicată de benedictini sub conducerea unui oarecare Dom Granger?

— Memoria nu te înşeală, spuse Morhange. Îngăduie, totuşi, să precizez unele lucruri despre care n-ai avut aceleaşi motive ca mine să te interesezi. *Atlasul Creştinismului* şi-a propus să stabilească hotarele marelui flux al creştinismului, în decursul epocilor, şi asta pentru toate părţile globului. Operă demnă de ştiinţa benedictină, demnă de prodigiosul erudit care e Dom Granger.

— Şi ai venit, fără îndoială, să constaţi hotarele acestea pe aici? şoptii eu.

— Într-adevăr, aşa e, răspunse Morhange.

Apoi tăcu, iar eu îi respectai tăcerea, hotărît de altfel să nu mă mir de nimic.

— Pe calea mărturisirilor nu te poți opri la jumătate, fără să fii ridicol, spuse el după cîteva clipe de gîndire, cu o voce redevenită dintr-o dată foarte gravă, și din care dispăruse orice urmă din voioșia aceea care, cu o lună mai înainte le făcuse atîta plăcere tinerilor ofițeri din Ouargla. Eu le-am început pe ale mele. Am să spun tot. Fii sigur, totuși, că voi avea discreția să nu insist asupra unor evenimente din viața mea intimă. Dacă, acum patru ani, în urma acestor evenimente, am hotărît să intru la mănăstire, nu te interesează care au fost motivele. În ceea ce mă privește, pot să mă minunez că trecerea unei ființe absolut lipsite de interes a putut să-mi schimbe calea vieții. Pot să mă minunez că o făptură care n-avea decît meritul de a fi frumoasă, a fost trimeasă de Creator pentru a-mi influența destinul într-un sens atît de neașteptat. Mănăstirea, la poarta căreia am bătut, avea motivele cele mai temeinice să se îndoiască de trăinicia unei asemenea vocații. Ceea ce lumea laică pierde în felul acesta e prea adesea reluat tot de ea. Într-un cuvînt, nu pot să-l dezaprob pe Părintele Stareț că mi-a interzis să-mi dau atunci demisia. Eram căpitan cu brevet din anul precedent. La ordinul lui, am cerut și am obținut punerea mea în concediu de inactivitate pe trei ani. La capătul acestor trei ani de ucenicie monahală, avea să se vadă dacă lumea era definitiv moartă pentru sluga dumneavoastră.

Din prima zi a sosirii mele la mănăstire, am fost pus la dispoziția lui Dom Granger, și afectat de el unei echipe a faimosului *Atlas al Creștinismului*. Un scurt examen i-a permis să-și dea seama ce fel de servicii aș fi în stare să-i fac. Astfel am intrat în atelierul însărcinat cu cartografia Africii de Nord. Nu știam un cuvînt din limba arabă, dar se nimerise că, fiind în garnizoană la Lyon, urmasem, la facultatea de litere, cursurile lui Berlioux, geograf iluminat, fără doar și poate, dar plin de o idee mare : influența exercitată asupra Africii de civilizațiile greacă și romană. Amănuntul acesta din viața mea i-a fost suficient lui Dom Granger. Imediat am căpătat prin grija lui vocabularele

berbere ale lui Venture. Delaporte, Brosselard, *Grammatical Sketch of the Temâkaq,* de Stanhope Fleeman și *Eseul de gramatică a limbii temâchek* de maiorul Hanoteau. Peste trei luni eram în stare să descifrez orice inscripție *tifinar.* Știi că tifinarul e scrierea națională a tuaregilor, expresia acestei limbi *temâchek* care mi se pare a fi protestul cel mai curios al neamului targui față de dușmanii săi mahomedani.

Dom Granger avea, într-adevăr, convingerea că tuaregii au fost creștini, începînd de la o epocă pe care e vorba s-o determinăm, dar care coincide neîndoielnic cu epoca de splendoare a bisericii din Hippone. Crucea, dumneata știi asta mai bine decît mine, e la ei un motiv de ornamentație fatidică. Duveyrier a constatat că ea figurează în alfabetul lor, pe armele lor, printre desenele de pe veșmintele lor. Singurul tatuaj pe care ei îl poartă pe frunte, pe dosul palmei, este o cruce cu patru brațe egale ; ciochinăriile șeilor, mînerele săbiilor și ale pumnalelor, ei le au în cruce. Și mai trebuie să-ți amintesc oare că, în ciuda interzicerii clopotelor, socotite de islamism ca un simbol creștin, harnașamentele cămilelor tuarege au ca podoabă clopoței ?

Nici Dom Granger și nici eu nu dădeam o prea mare importanță felului acestuia de dovezi, prea asemănătoare celor la mare cinste în *Geniul Creștinismului.* Dar, oricum, e cu neputință să refuzi întreaga valoare a unor anumite argumente teologice. Dumnezeul tuaregilor, Amanaï, incontestabil Adonaïul din *Biblie,* este unic. Ei au un iad, *tîmsi-tan-elâkhart, focul de pe urmă,* în care domnește Iblis, Lucifer al nostru. Paradisul lor, în care își primesc răsplata pentru faptele bune, e locuit de *andjeloûsen,* îngerii noștri. Și să nu-mi obiectezi că există o asemănare între teologia aceasta și cea a Coranului, căci eu ți-aș spune argumente istorice, și ți-aș aminti că tuaregii au luptat de-a lungul veacurilor, pînă ce au fost aproape exterminați, ca să-și mențină credința împotriva încălcărilor fanatismului mahomedan.

Foarte adesea, împreună cu Dom Granger, am studiat această formidabilă epopee în care se văd băștinașii ținînd piept cuceritorilor arabi. Cu el, am văzut armata lui Sidi-

Okha, unul din oamenii apropiați Profetului, înfundîndu-se în pustiu ca să subjuge marile triburi tuarege și să le impună primele elemente musulmane. Triburile acestea erau pe atunci bogate și înfloritoare. Erau ihoggarenii, imededrenii, ouadelenii, kel-guéresii, kel-aïrïi. Dar certurile lăuntrice le vlăguiră rezistența. Ea se dovedi, totuși, de temut, și abia după un lung și cumplit război izbutiră arabii să pună mîna pe capitala berberilor. Ei o distruseră, după ce-i măcelăriseră pe locuitori. Pe ruinele capitalei, Okha a clădit un nou oraș. Orașul acesta este Es-Souk. Cel distrus de Sidi-Okha este Tadmekka berberă. Ceea ce Dom Granger mi-a cerut a fost tocmai să merg și să încerc să dezgrop din ruinele cetății musulmane Es-Souk urmele rămase din Tadmekka berberă, și poate creștină.

— Înțeleg, murmurai eu.

— Foarte bine, spuse Morhange. Dar ceea ce trebuie să sezisezi acum e simțul practic al călugărilor, superiorii mei. Nu uita că, chiar după trei ani de viață la mănăstire, ei mai păstrau îndoieli în privința trăiniciei vocației mele. Și au găsit în același timp și mijlocul de-a o pune la încercare o dată pentru totdeauna, și mijlocul de-a uni posibilitățile oficiale cu scopurile lor particulare. Într-o dimineață am fost chemat la Părintele Stareț, și iată cum mi-a vorbit el, de față cu Dom Granger care îl aproba tăcut :

— Concediul dumitale de neactivitate expiră peste două săptămîni. Te vei reîntoarce la Paris și vei cere ministerului să te reintegreze. Cu ce ai învățat aici, și cu cele cîteva relații pe care noi le-am putut păstra la Statul-Major, nu-ți va fi greu să fii numit la Serviciul geografic al armatei. Cînd te vei afla pe strada Grenelle, vei primi instrucțiunile noastre.

Eram mirat de încrederea lor în știința mea. Redevenit căpitan la Serviciul geografic, am înțeles-o. La mănăstire, întîlnirile zilnice cu Dom Granger și cu emulii săi îmi întreținuseră convingerea continuă că nu știu mai nimic. În contact cu camarazii mei, am înțeles superioritatea învățămîntului pe care îl primisem acolo. La amănuntele misiunii mele nici n-a mai fost măcar nevoie să mă gîn-

desc. Ministerele au venit chiar ele să-mi ceară s-o accept. În toate acestea, inițiativa mea nu s-a manifestat decît o singură dată : aflînd că vei părăsi Ouargla pentru călătoria de acum, și avînd unele motive să nu cred în valoarea mea practică de explorator, am făcut tot ce-am putut ca să-ți întîrzii plecarea, cu gîndul să mergem împreună. Sper că ți-a trecut supărarea...

Lumina se îndrepta grăbită spre apus, unde soarele se afundase într-un lux nemaipomenit de draperii violete. Eram singuri în imensitatea aceasta, la poalele stîncii negre și rigide. Numai noi. Absolut numai noi.

I-am întins lui Morhange o mînă pe care el mi-a strîns-o. Apoi a spus :

— Dacă mi se par nesfîrșit de lungi cele cîteva mii de kilometri care mă despart de clipa cînd, după îndeplinirea misiunii, voi putea să regăsesc în sfîrșit la mănăstire uitarea unor lucruri pentru care nu eram făcut, dă-mi voie să-ți spun că, în clipa de față, cele cîteva sute de kilometri care îmi rămîn de străbătut alături de dumneata, înainte de-a ajunge la Shikh-Salah, mi se par infinit de scurte...

Pe apa decolorată a izvorașului s-a ivit o stea, neclintită și fixă ca un cui de argint.

— Shikh-Salah, șoptii eu cu inima plină de-o tristețe de neexprimat, răbdare ! Încă n-am ajuns acolo !

Și, într-adevăr, n-aveam să ajungem acolo niciodată.

CAPITOLUL V

INSCRIPŢIA

DINTR-O SINGURĂ lovitură dată cu bastonul său ghintuit, Morhange făcu să sară o bucată de stîncă din coasta neagră a muntelui.

— Ce-i asta ? întrebă el întinzîndu-mi-o.

— Un bazalt cu peridot, i-am spus eu.

— Nu e interesant : abia dacă i-ai aruncat o privire.

— Ba, dimpotrivă, e foarte interesant. Dar, pentru moment, mărturisesc că mă preocupă altceva.

— Ce nume ?

— Priveşte un pic într-acolo, i-am spus, arătînd în zare, spre vest, un punct întunecat de cealaltă parte a întinderii albe.

Erau orele şase dimineaţa. Soarele răsărise. Dar degeaba l-ai fi căutat pe cerul uimitor de neted. Şi nici o adiere de vînt, nici o adiere.

Deodată, una din cămilele noastre scînci. O antilopă enormă se ivise brusc şi se izbise, înnebunită, cu capul de peretele stîncos. Acum stătea acolo, buimăcită, la cîţiva paşi de noi, tremurînd pe picioarele ei subţiri.

Bou-Djema venise lîngă noi.

— Cînd picioarele mohorului se clatină, înseamnă că stîlpii firmamentului sînt gata să se prăbuşească, şopti el.

Ochii lui Morhange mă priviră ţintă, apoi se întoarseră spre orizont, la punctul negru, acum dublat.

— O furtună, nu-i așa ?

— Da, o furtună.

— Și vezi în asta un motiv de îngrijorare ?

Nu i-am răspuns imediat. Tocmai schimbam cîteva scurte cuvinte cu Bou-Djema, ocupat el însuși să strunească bietele cămile care deveneau nervoase.

Morhange își repetă întrebarea. Am ridicat din umeri.

— De îngrijorare ? Habar n-am. Pînă acum n-am văzut încă furtună în Hoggar. Dar am bănuielile mele. Și totul mă face să văd că cea care se pregătește o să fie destul de puternică. De altfel, ia te uită.

Pe stînca plată se ridicase o pulbere ușoară. În aerul încremenit cîteva fire de nisip începură să se învîrtească. Viteza lor spori și deveni vertiginoasă, dîndu-ne dinainte, în mic, spectacolul a ceea ce avea să se năpustească imediat asupra noastră.

Un stol de gîște sălbatice trecu scoțînd țipete ascuțite. Zburau foarte jos, și veneau dinspre vest.

— Fug spre Sebhka din Amandghor, spuse Bou-Djema.

— Nu mai există nici o îndoială, gîndii eu.

Morhange mă privea curios.

— Ce trebuie să facem ? mă întrebă el.

— Să ne încălecăm imediat cămilele și să căutăm degrabă un adăpost pe vreo ridicătură a terenului. Dă-ți seama de situație. E comod să urmezi albia unui ued secat. Dar, pînă într-un sfert de oră, furtuna va izbucni poate. Iar peste o jumătate de oră, un adevărat torent se va năpusti încoace. Pe solul aproape impermeabil, ploile alunecă așa cum ar aluneca o găleată cu apă zvîrlită pe-un trotuar asfaltat. Nimic în adîncime, totul pe sus. De altfel, privește.

Și i-am arătat, la vreo zece metri mai sus, pe marginea culoarului stîncos, niște dîre lungi, adînci și paralele, vechi urme de eroziune.

— Peste un ceas, apele vor șiroi la înălțimea aceea. Iată semnele inundației precedente. Să pornim la drum. Nu mai e nici o clipă de pierdut.

— La drum, făcu Morhange liniștit.

Ne-a fost nespus de greu să facem să îngenuncheze cămilele. Cînd fiecare dintre noi fu cocoţat pe cămila sa, ele porniră într-o goană pe care spaima o făcea din ce în ce mai dezordonată.

Deodată începu vîntul, un vînt formidabil ; şi aproape în acelaşi timp lumina păru că se stinge în văgăuna dintre munţi. Deasupra capetelor noastre cerul devenise, cît ai clipi, mai întunecat decît pereţii negri ai culoarului prin care coboram într-un galop nebun.

— O treaptă, o scară în stîncă ! le strigai eu, prin vînt, tovarăşilor mei. Dacă pînă într-un minut nu găsim una, s-a isprăvit.

Ei nu mă auziră, dar, întorcîndu-mi capul, văzui că-şi păstrau mereu distanţa. Morhange venea imediat după mine. Ultimul, Bou-Djema, mîna înaintea sa, cu o dibăcie admirabilă, cele două cămile care ne duceau bagajele.

Un fulger orbitor sfîşie întunericul. Un bubuit de tunet repercutat la infinit de peretele stîncos răsună, şi, îndată, începură să cadă nişte picături de ploaie enorme şi călduţe. Într-o clipă, burnuzurile noastre, pe care viteza le întindea orizontal după noi, ni se lipiră de trupurile ude leoarcă.

Pe neaşteptate, la dreapta, o spărtură a stîncii se deschise în mijlocul peretelui. Era patul aproape vertical al unui ued, afluent al celui pe care avusesem nefericita idee să-l urmăm de dimineaţă. Un adevărat torent se scurgea vuind prin el.

Niciodată n-am apreciat mai bine incomparabila siguranţă pe care o au cămilele de a urca pantele cele mai abrupte. Încordîndu-se, depărtîndu-şi imensele picioare, proptindu-se printre stîncile care începeau să se desprindă, cămilele noastre făcură în momentul acela ceea ce poate că n-ar fi reuşit să facă nişte catîri din Pirinei.

După cîteva clipe de eforturi supraomeneşti, ne-am aflat, în sfîrşit, în afara pericolului, pe un fel de terasă bazaltică, dominînd cu vreo cincizeci de metri culoarul uedului în care era să pierim. Soarta potrivise bine lucrurile : o mică grotă se deschidea în spatele nostru. Bou-Djema izbuti să adăpostească acolo cămilele. De pe pragul ei, noi am avut răgazul să contemplăm în tăcere uluitorul spectacol care ni se oferea privirilor.

Ai asistat, cred, în tabăra de la Châlons, la trageri de artilerie. Ai văzut, cînd se sparg obuzele, cum terenul de cretă al Marnei începe parcă să fiarbă, așa cum fierbeau călimările noastre la liceu, cînd aruncam în ele cîte o bucățică de cărbune de calciu. Pămîntul se umflă, se înalță, clocotește, în vuietul obuzelor care se sparg. Ei bine, cam așa a fost și atunci, doar că toate acestea se petreceau în mijlocul pustiului, în mijlocul beznei. Apele se aruncau, albe, în fundul văgăunei acelcia negre, și urcau, urcau spre soclul nostru. Se auzea, neîntrerupt, bubuitul tunetului și zgomotul, mai puternic încă, al unor bucăți întregi de perete stîncos surpate de inundație, care se prăbușeau dintr-o dată și se dizolvau în cîteva secunde în mijlocul năvalei de ape.

Tot timpul cît a durat potopul, poate un ceas, poate două, Morhange și cu mine am rămas, fără un cuvînt aplecați peste hîrdăul acela fantastic, dornici să vedem, să vedem mereu, să vedem totuși, complăcîndu-ne, cu un fel de groază de nespus, în a simți cum se clatină, sub loviturile ca de berbece ale ploii, piscul bazalt pe care ne aflaserăm adăpost. Cred că nu ne-a trecut prin gînd nici o clipă, într-atît era de frumos, să dorim sfîrșitul acestui gigantic coșmar.

În sfîrșit, licări o rază de soare. Abia atunci ne-am privit.

Morhange îmi întinse mîna.

— Mulțumesc, îmi spuse el simplu.

Și adăugă zîmbind :

— Să pierim înecați în mijlocul Saharei ar fi fost nefiresc și ridicol. Grație firii dumitale hotărîte, ne-ai ferit de sfîrșitul acesta paradoxal.

Ah ! de ce, împiedicîndu-i-se cămila, nu s-a rostogolit el oare pentru totdeauna în mijlocul talazului aceluia ! Ce s-a întîmplat mai apoi, nu s-ar mai fi întîmplat : iată la ce mă gîndesc în ceasurile mele de slăbiciune. Dar, ți-am spus, îmi revin repede în fire. Nu, nu, nu regret, nu pot să regret că ceea ce s-a întîmplat mai apoi, s-a întîmplat.

Morhange mă părăsi ca să intre în mica grotă, de unde se auzeau cîrîiturile satisfăcute ale cămilelor lui Bou-Djema. Am rămas singur să privesc torentul care creştea, creştea mereu, ajutat de apele impetuoase ale afluenţilor săi dezlănţuiţi. Nu mai ploua. Soarele strălucea pe cerul redevenit albastru. Simţeam cum se usucă pe mine, cu o repeziciune de necrezut, hainele, ude leoarcă acum o clipă.

O mînă mi se aşeză pe umăr. Morhange se afla din nou lîngă mine. Un ciudat zîmbet de satisfacţie îi lumina faţa.

— Vino, îmi spuse el.

L-am urmat, destul de intrigat. Am pătruns în grotă.

Spărtura, destul de mare ca să îngăduie intrarea cămilelor, lăsa să pătrundă lumina. Morhange mă conduse în faţa unei bucăţi netede de stîncă, drept înaintea noastră.

— Priveşte, îmi spuse el cu o bucurie abia stăpînită.

— Ce ?

— Cum ce ? Nu vezi ?

— Văd că sînt aici mai multe inscripţii tuarege, i-am răspuns eu, oarecum dezamăgit. Dar credeam că ţi-am spus că nu prea mă descurc cu cititul scrierii tifinar. Prezintă oare semnele acestea mai mult interes decît cele pe care le-am mai întîlnit pînă acum, de mai multe ori ?

Uită-te la aceasta, spuse Morhange.

Glasul lui avea un asemenea accent de triumf încît, de data asta, întreaga atenţie mi se fixă la ce îmi arăta.

Am privit.

Era o inscripţie ale cărei semne se aflau puse în formă de cruce. Ea ocupă, în aventura noastră, un loc atît de important, încît nu se poate să nu ţi-o reproduc.

Iat-o :

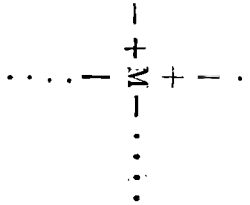

Inscripția era desenată cu multă regularitate iar semnele ei erau destul de adînc crestate în stîncă. Fără să fi avut, pe atunci, o prea mare pricepere în domeniul inscripțiilor rupestre, nu mi-a fost de loc greu să recunosc că cea pe care o aveam în față era foarte veche.

Morhange o privea cu un aer din ce în ce mai radios. M-am uitat la el întrebător.

— Ei ? Ce spui ? făcu el.

— Ce vrei să spun ? Îți repet că abia știu să descifrez scrierea tifinar.

— Vrei să te ajut ? îmi propuse el.

O lecție de epigrafie berberă, după emoțiile prin care abia trecuserăm, mi se părea cel puțin nelalocul ei. Dar bucuria lui Morhange era atît de vădită, încît mi-ar fi părut rău să i-o stric.

— Așadar, începu Morhange, simțindu-se în largul său, de parcă s-ar fi aflat în fața unei table la școală, mai întîi vei remarca la inscripția aceasta repetarea ei în formă de cruce. Vreau să spun că ea cuprinde de două ori același cuvînt, de jos în sus, și de la dreapta la stînga. Cuvîntul care o compune fiind de șapte litere, a patra literă, W, se află în mod firesc la centru. Aranjarea aceasta, unică în epigrafia tifinar, e ea însăși destul de remarcabilă. Dar mai e ceva, și mai important încă. Acum, să descifrăm.

Greșind de trei ori din șapte, am izbutit, cu ajutorul plin de răbdare al lui Morhange, să citesc, literă cu literă, cuvîntul.

— Ai priceput, mă întrebă Morhange, făcîndu-mi cu ochiul cînd îi dădui de capăt.

— Mai puțin ca oricînd. i-am răspuns eu, pierzîndu-mi un pic răbdarea. Am descifrat, literă cu literă, cuvîntul : *a, n, t, i, n, h, a, : Antinha,* Antinha, nu văd nici un asemenea cuvînt și nici măcar ceva apropiat, în toate dialectele sahariene pe care le cunosc.

Morhange își frecă mîinile. Bucuria lui lua forme neobișnuite.

— Ai găsit. Tocmai pentru asta e unică descoperirea mea.

— Cum adică ?

— Într-adevăr, nici în arabă şi nici în berberă nu există vreun cuvînt analog acestuia.

— Atunci ?

— Atunci, dragă prietene, înseamnă că ne aflăm în faţa unui cuvînt străin, tradus în caractere tifinar.

— Şi, după dumneata, cărei limbi aparţine cuvîntul acesta ?

— Adu-ţi aminte, mai întîi, că litera *e* nu figurează în alfabetul tifinar. Aici, ea a fost înlocuită prin semnul fonetic care îi este cel mai apropiat : *h*. Repune-o la locul ei, din cuvînt, şi vei obţine...

— *Antinea.*

— Antinea, exact. Ne aflăm în faţa unui cuvînt grecesc reprodus în tifinar. Şi acum, cred că eşti de acord cu mine şi să recunoşti că descoperirea mea prezintă oarecare interes.

În ziua acea nu am descifrat mai departe textele. Un strigăt puternic, înspăimîntat, înfricoşător, se auzi tocmai atunci.

Afară, unde ne-am repezit imediat, ne aştepta un spectacol ciudat.

Deşi cerul se înseninase de tot, torentul îşi rostogolea într-una apele de spumă galbenă, fără să i se poată încă prevedea apropiata descreştere. În mijlocul lui, o epavă cu totul neobişnuită, cenuşie, moale, şi lăsată în voia apei, luneca fără scăpare în lungul curentului.

Dar ce ne-a uimit mai întîi a fost faptul că l-am văzut pe Bou-Djema. de obicei atît de calm, şi care în clipa aceea părea cuprins de nebunie totală, sărind, paralel cu apa, în dărîmăturile stîncii de pe mal, ca şi cum ar fi pornit în urmărirea epavei.

Deodată, l-am prins de braţ pe Morhange. Epava cenuşie se însufleţea. Din ea ieşi un gît lung şi jalnic, scoţînd o dureroasă chemare de animal înnebunit.

— Nepriceputul ! am exclamat eu. E una din cămilele noastre pe care a lăsat-o să scape şi care e acum dusă de torent.

— Te înșeli, spuse Morhange. Cămilele noastre sînt toate în peșteră. Cea după care aleargă Bou-Djema nu e a noastră. Aș mai adăuga că strigătul de spaimă pe care l-au auzit adineaori, nu Bou-Djema l-a scos. Bou-Djema e un chaamba viteaz, care în clipa de față n-are decît un gînd : să pună mîna pe capitalul fără stăpîn înfățișat de cămila asta dusă de ape.

— Atunci, cine a strigat ?

— Să încercăm, dacă vrei, îmi spuse Morhange, să urcăm în susul torentului pe care ghidul nostru îl coboară cu o viteză atît de mare.

Și fără să-mi aștepte răspunsul, el porni de-a lungul malului stîncos, proaspăt răscolit de ape...

În clipa aceea se poate spune pe drept cuvînt că Morhange pornise în întîmpinarea destinului său.

L-am urmat. Ne-a fost nespus de greu să străbatem vreo două sau trei sute de metri. În cele din urmă am zărit, la picioarele noastre, un mic golfuleț clipocind, în care nivelul apei scădea.

— Privește, spuse Morhange.

O formă neagră se legăna pe apele golfulețului.

Cînd am ajuns la marginea lui, am văzut că era trupul unui om îmbrăcat în lungile văluri albastru-închis ale tuaregilor.

— Întinde-mi o mînă, spuse Morhange, și proptește-te cu cealaltă de stînca tare.

Morhange era puternic, foarte puternic. Cît ai clipi, jucîndu-se parcă, trase corpul spre mal.

— Trăiește încă, spuse el satisfăcut. Acum, trebuie să-l ducem în peșteră. Locul acesta nu-i de loc potrivit pentru reanimarea unui înecat.

Și îl ridică în brațele sale puternice.

— E de mirare cît de puțin cîntărește pentru statura lui.

Cînd terminarăm de străbătut în sens invers drumul peșterei, vălurile targuiului aproape că se uscaseră. Dar și vopseaua din ele ieșise din belșug ; iar cel pe care

Morhange se căznea să-l readucă la viață devenise din pricina asta un om de culoare vineție.

Cînd i-am turnat pe gît un sfert de rom, el a deschis ochii, ne-a privit pe amîndoi cu mirare, apoi, închizîndu-i din nou, a șoptit în arabă, cu o voce abia inteligibilă fraza aceasta, al cărei sens aveam să-l pricepem abia peste cîteva zile :

— *Să fi ajuns oare la capătul misiunii mele !*

— Despre ce misiune o fi vorbind ? am spus eu.

— Lasă-l să-și revină pe deplin, răspunse Morhange. Știi ce ? Deschide o cutie de conserve. Cu voinicii de soiul ăsta nu trebuiesc păstrate măsurile de prevedere prescrise pentru înecații noștri europeni.

Într-adevăr, cel căruia îi salvaserăm viața era un soi de uriaș. Fața lui, deși foarte slabă, avea trăsături regulate și era aproape frumoasă. Tenul îi era deschis, barba rasă. Părul, încărunțit, arăta un bărbat de vreo șaizeci de ani.

Cînd i-am pus dinainte cutia de *corn-beef*, o licărire de bucurie lacomă îi străluci în ochi. Cutia cuprindea porțiile a patru mîncăi zdraveni. El o goli într-o clipă.

— Ia te uită ce poftă de mîncare ! spuse Morhange. Acum o să-i putem pune fără nici o jenă întrebările noastre.

Targuiul își și trăsese peste frunte și peste obraz vălul său ritual. Probabil că fusese tare flămînd dacă nu îndeplinise mai înainte formalitatea aceasta neapărat necesară. Acum nu i se mai vedeau decît ochii, care ne priveau cu o lucire din ce în ce mai întunecată.

— Ofițeri francezi, murmură el în sfîrșit.

Și, apucînd mîna lui Morhange, și-o duse la piept, apoi la buze.

Deodată, o expresie de mare neliniște i se ivi în ochi.

— Și cămila mea ? întrebă el.

I-am explicat că ghidul nostru era pe cale de a i-o salva. La rîndul său, el ne povesti cum animalul, poticnindu-se, apoi prăbușindu-se în torent, îl făcuse și pe el să cadă, pe cînd încerca să-l rețină. Atunci se izbise cu fruntea de-o piatră și strigase. După aceea nu-și mai amintea nimic.

— Cum te numești ? l-am întrebat eu.

— Eg-Anteouen.

— Din ce trib faci parte ?

— Din tribul Kel-Tahat.

— Cei din Kel-Tahat nu-i așa că sînt servi ai celor din tribul Kel-Rhelâ, marii nobili ai Hoggarului ?

— Da, răspunse el, privindu-mă pieziș. S-ar fi zis că niște întrebări atît de precise asupra lucrurilor din Hoggar, nu-i erau tocmai pe plac.

— Cei din Kel-Tahat, dacă nu mă înșel, sînt așezați pe partea de sud-vest a Atakorului [1]. Ce căutai atît de departe de drumurile voastre obișnuite, cînd ți-am salvat noi viața ?

— Mă duceam, prin Tit, spre In-Salah, spuse el.

— Ce te duceai să faci la In-Salah ?

El era gata să-mi răspundă. Deodată, însă, l-am văzut tresărind. Ochii îi rămaseseră ațintiți pe un punct fix al peșterei. Ne-am uitat și noi într-acolo. Și-am văzut inscripția rupestră care, cu un ceas mai înainte îl bucurase atîta pe Morhange.

— Cunoști asta ? îl întrebă el cuprins brusc de curiozitate.

Targuiul nu scoase o vorbă, dar ochii îi licăriră ciudat.

— Cunoști asta ? insistă Morhange. Și adăugă : Antinea ?

— Antinea, repetă omul.

Apoi tăcu.

— Răspunde-i domnului căpitan, strigai eu, simțind că mă cuprinde o furie neobișnuită.

Targuiul mă privi. Credeam că o să vorbească. Dar ochii i se făcură deodată aspri și întunecați. Sub vălul lucios am simțit cum i se încordează trăsăturile.

Morhange și eu ne-am întors.

Pe pragul peșterei, gîfîind decepționat, stors de puteri după o oră de goană zadarnică, se ivise Bou-Djema.

[1] Altă denumire, în limba *temahaq*, a Hoggarului. (Nota domnului Leroux.)

CAPITOLUL VI

NEAJUNSURILE PRICINUITE DE LĂPTUCI

În clipa cînd Eg-Anteouen și Bou-Djema se aflară față în față, mi se păru că surprind la targui ca și la chaamba, o tresărire, imediat stăpînită și de unul și de celălalt. Aceasta n-a fost, repet, decît o impresie cu totul fugară. Dar a fost suficientă, totuși, pentru a mă hotărî să-l interoghez mai îndeaproape pe ghidul meu despre noul nostru tovarăș, de cum ne vom afla numai noi doi, singuri.

Cele petrecute de dimineață ne obosiseră îndeajuns. De aceea am hotărît să ne terminăm ziua acolo, și chiar să ne petrecem noaptea în peșteră, așteptînd descreșterea totală a apelor.

La deșteptare, pe cînd reperam pe hartă itinerariul zilei, Morhange se apropie de mine. I-am observat aerul oarecum jenat.

— Peste trei zile vom fi la Shikh-Salah, i-am spus eu. Poate chiar poimîine seara, dacă ne merg bine cămilele.

— Poate că ne vom despărți mai înainte, rosti el.

— Cum asta ?

— Da, mi-am modificat un pic itinerariul. Nu mai intenționez să merg direct la Timissao. Înainte de-a ajunge acolo, mi-ar place să cercetez nițel masivul Hoggar în interiorul său.

Am încruntat sprîncenele :

— Ce înseamnă ideea asta nouă ?

În același timp, privirea mi se îndreptă spre Eg-Anteouen pe care, și în ajun și acum cîteva clipe, îl putusem vedea stînd de vorbă cu Morhange. El își repara liniștit o sanda, cu un fir uns, dăruit de Bou-Djema, și nu ridică de loc capul.

— Iată, explică Morhange din ce în ce mai stingherit. Eg-Anteouen mi-a semnalat prezența unor inscripții de același fel, în mai multe peșteri din Hoggarul apusean. Peșterile se află în apropierea drumului său spre casă. Eg-Anteouen trebuie să treacă prin Tit, iar de la Tit la Timissao, prin Silet, nu sînt decît două sute de kilometri. E un drum aproape clasic [1], pe jumătate mai scurt decît cel pe care l-aș avea de făcut singur de la Shikh-Salah la Timissao, dacă ne-am despărți. După cum vezi, și ăsta e, într-o mică măsură, un motiv care mă îndeamnă să...

— Într-o mică măsură ? Într-o foarte mică, i-am răspuns eu. Dar ești absolut hotărît ?

— Da, răspunse el.

— Cînd crezi că ai să mă părăsești ?

— Aș avea interes s-o fac chiar astăzi. Drumul prin care Eg-Anteouen se gîndește să pătrundă în Hoggar taie drumul nostru cam la patru leghe de aici. În legătură cu asta, am chiar să-ți fac o mică rugăminte.

— Te rog.

— Aș vrea să-mi lași una din cele două cămile de povară, căci însoțitorul meu targui și-a pierdut-o pe a lui.

— Cămila care îți poartă bagajele e a dumitale, la fel ca și cea pe care călărești, i-am răspuns cu rece.

Am stat cîtva timp fără să scoatem o vorbă. Morhange păstra o tăcere jenată. Eu, îmi studiam harta. Cam peste tot, dar mai ales spre sud, ținuturile neexplorate ale Hoggarului formau pe hartă, printre petele de culoare închisă ale munților presupuși, numeroase, prea numeroase pete albe.

[1] Drumul și etapele de la Tit la Timissao au fost într-adevăr reperate, începînd din 1888, de căpitanul Bissuel, *Tuaregii din vest*, itinerariul 1 și 10. (Nota domnului Leroux.)

În cele din urmă, am spus:

— Îmi dai cuvîntul că după ce vei vedea faimoasele peșteri te vei îndrepta spre Timissao prin Tit și Silet?

El mă privi fără să înțeleagă.

— De ce îmi pui o asemenea întrebare?

— Pentru că, dacă îmi dai cuvîntul, și, firește, dacă nu cumva prezența mea îți este neplăcută, te voi însoți. Pentru mine, două sute de kilometri nu mai contează. Voi ajunge la Shikh-Salah prin sud, în loc să ajung prin vest, și-atîta tot.

Morhange mă privi emoționat.

— De ce faci asta? murmură el.

— Dragă prietene — era pentru prima oară cînd îi spuneam așa lui Morhange — dragă prietene, am un simț care capătă o neobișnuită ascuțime în pustiu, simțul primejdiei. Ți-am dat o mică dovadă în privința aceasta ieri dimineață, în momentul furtunei. Cu toată știința dumitale rupestră, mi se pare că nu ai o idee prea limpede despre ce este Hoggarul, nici despre întîlnirile pe care le poți avea acolo. Acestea spuse, prefer să nu te las să întîmpini singur anumite riscuri.

— Am o călăuză, spuse Morhange cu minunata lui naivitate.

Stînd tot ghemuit pe vine, Eg-Anteouen continua să-și repare sandaua.

M-am îndreptat spre el.

— Ai auzit ce i-am spus domnului căpitan?

— Da, răspunse targuiul calm.

— Îl însoțesc. Te vom părăsi la Tit, și vei face așa fel încît să putem ajunge acolo fără necazuri. Unde se află locul la care i-ai propus domnului căpitan să-l conduci?

— Nu eu i l-am propus, ci el mi l-a cerut, observă rece targuiul. Peșterile cu inscripții se află la trei zile de marș, spre sud, în munți. La început, drumul e destul de anevoios. Dar după aceea coboară și ajungi ușor la Timissao. Pe-acolo sînt fîntîni bune, în care tuaregii taïtoq, prieteni ai francezilor, vor adăpa cămilele.

— Și cunoști bine drumul?

El ridică din umeri. Prin ochi îi trecu o licărire de dispreţ.

— L-am făcut de douăzeci de ori.

— Bine. Atunci, la drum.

Am mers, timp de două ore. N-am schimbat un cuvînt cu Morhange. Intuiam clar nebunia pe care o săvîrşisem aventurîndu-ne cu atîta uşurinţă în ţinutul cel mai puţin cunoscut, cel mai primejdios din Sahara. Toate loviturile care, de douăzeci de ani încearcă să mineze înaintarea franceză, au venit din acest temut Hoggar. Dar ce puteam face? Îmi dădusem de bună voie adeziunea la această aventură nebunească. Cu neputinţă de dat înapoi. La ce mi-ar fi folosit să-mi pătez gestul printr-o continuă aparenţă de proastă dispoziţie? Şi-apoi, trebuie să mărturisesc, întorsătura pe care începea s-o ia călătoria noastră nu-mi displăcea de loc. De cînd pornisem, aveam senzaţia că ne îndreptăm spre ceva nemaipomenit, spre o aventură monstruoasă. Doar nu degeaba eşti, luni şi ani întregi, oaspetele deşertului! Mai devreme sau mai tîrziu el îşi impune voinţa, anihilînd pe ofiţerul destoinic, pe funcţionarul sfios, dîndu-i peste cap simţul răspunderii. Ce se află oare după stîncile acestea misterioase, dincolo de pustietăţile acestea lipsite de culoare, care i-au ţinut în şah pe cei mai vestiţi dezlegători de mistere?... Acolo, te duci, şi te duci...

— Eşti măcar sigur că inscripţia aceasta prezintă un interes care să justifice încercarea noastră? îl întrebai eu pe Morhange.

Tovarăşul meu tresări mulţumit. Am înţeles că-l frămînta, încă de la plecare, teama că l-aş putea însoţi fără plăcere. Din moment ce-i ofeream prilejul de a mă convinge, scrupulele îi dispăreau şi biruinţa i se părea sigură.

— Niciodată, răspunse el cu un glas pe care şi-l voia stăpînit, dar prin care străbătea entuziasmul, niciodată n-a fost descoperită o inscripţie greacă la o latitudine atît de sudică. Punctele extreme la care ele au fost menţionate aparţin sudului Algeriei şi Cyrenaicei. Dar în Hoggar!

Dă-ți seama. E adevărat că aceasta e tradusă în caractere tifinar. Dar o asemenea particularitate nu scade interesul lucrului : ca îl sporește.

— După părerea dumitale, care e sensul cuvîntului acestuia ?

— Antinea nu poate fi decît un nume propriu, spuse Morhange. Cui îi este el dat ? Mărturisesc că nu știu. Și dacă, în momentul de față mă îndrept spre sud, ducîndu-te cu mine, e fiindcă trag nădejde să capăt cîteva informații în plus. Etimologia lui ? Nu are una, ci treizeci posibile. Gîndește-te că alfabetul tifinar e departe de a se potrivi cu alfabetul grec, ceea ce multiplică ipotezele. Vrei să-ți înfățișez cîteva ?

— Chiar eram să te rog.

— Ei bine, avem mai întîi ἀντί și ναΐς, *femeia așezată în fața navei,* explicație care i-ar fi plăcut mult lui Gaffarel și veneratului meu maestru Berlioux. Cuvîntul s-ar potrivi destul de bine pentru chipurile sculptate puse în partea dinainte a navelor. E un cuvînt tehnic, pe care nu mi l-aș aminti în clipa de față, chiar dacă mi s-ar da cincizeci de lovituri de baston. [1]

Avem apoi ἀντιῆα, care trebuie legată de ἀντί și ναός, *cea care stă în fața* ναός-ului a ναός-ului templului, *cea care stă în fața sanctuarului,* preoteasă, deci. Interpretare care i-ar încînta în toate privințele pe Girard și Renan.

E apoi ἀντίνίέα de la ἀντι și νέος, *nou,* ceea ce ar putea însemna două lucruri : sau *cea care e contrariul tinerei,* adică bătrînă, sau *cea care e dușmana noutății,* sau *dușmana tinereții.*

Mai e apoi încă un sens al lui ἀντί, *în schimb,* care se ivește tocmai ca să complice posibilitățile de mai sus ; mai există de asemenea patru sensuri ale verbului ἔνω care înseamnă rînd pe rînd *a merge, a curge, a toarce* sau *a țese, a îngrămădi unul peste altul.* Și mai sînt și

[1] E bine poate să amintim aici că *Chipurile de la Proră* e tocmai titlul unei remarcabile culegeri poetice de doamna Delarue-Mardrus. (Nota domnului Leroux.)

aitele... Ține seama că n-am la îndemînă, pe cocoașa altminteri confortabilă a cămilei, nici marele dicționar al lui d'Estienne, nici lexicoanele lui Passow, Pape sau Liddel-Scoot. Asta, dragă prietene, numai pentru a-ți dovedi în ce măsură epigrafia e o știință relativă și subordonată totdeauna descoperirii unui text nou, în contrazicere cu datele anterioare și care mai e și la cheremul dispoziției epigrafiștilor și al concepției lor personale despre univers [1].

— Cam așa cred și eu, am spus. Dar dă-mi voie să mă mir că avînd o părere atît de sceptică asupra scopurilor pe care le urmărești, nu eziți să înfrunți niște riscuri care pot fi destul de mari.

Morhange zîmbi ușor.

— Eu nu interpretez, dragul meu, ci doar culeg. Din ce-am să-i aduc, Dom Grange are destulă știință ca să tragă concluzii care ar scăpa slabelor mele cunoștințe. Am vrut să mă distrez un pic. Iartă-mă.

În clipa aceea, chinga uneia din cămilele de povară, fără îndoială insuficient strînsă, se răsuci. O parte din povară se clătină și căzu la pămînt.

Eg-Anteouen și sărise jos ca să-l ajute pe Bou-Djema să repare stricăciunea.

Cînd terminarăm, mi-am împins cămila lîngă a lui Bou-Djema.

— La popasul următor va trebui să strîngi mai bine chingile. Cămilele vor avea de mers pe munte.

Călăuza mă privi cu mirare. Pînă atunci socotisem inutil să-l țin la curent cu noile noastre planuri, dar îmi închipuiam că Eg-Anteouen l-o fi informat.

— Domnule locotenent, drumul cîmpiei albe, pînă la Shikh-Salah nu e muntos, spuse chaambaul.

— Nu vom merge pe drumul cîmpiei albe. Vom coborî spre sud, prin Hoggar.

— Prin Hoggar, șopti el, dar...

— Dar ce ?

[1] Căpitanul Morhange pare să fi uitat în enumerarea aceasta, pe alocuri fantezistă, etimologia ἀνθίνεα formă dialectică doriană, a lui ανθθινη, de la ανθος *floare*, și care înseamnă *care e floare*. (Nota domnului Leroux.)

— Nu cunosc drumul.

— Ne va conduce Eg-Anteouen.

— Eg-Anteouen !

L-am privit pe Bou-Djema care scoase exclamația aceasta înăbușită. Ochii lui se îndreptară cu uimire și groază spre targui.

Cămila lui Eg-Anteouen mergea la vreo zece metri în fața noastră, lîngă a lui Morhange. Cei doi bărbați discutau. Am înțeles că Morhange vorbea pe semne cu Eg-Anteouen despre faimoasele inscripții. Dar nu ne aflam atît de departe încît ei să nu ne poată auzi cuvintele.

Din nou mi-am privit călăuza. Și am văzut că pălise.

— Ce s-a întîmplat, Bou-Djema, ce s-a întîmplat ? îl întrebai eu încet.

— Nu aici, domnule locotenent, nu aici, șopti el.

Îi clănțăneau dinții. Și adăugă, abia auzit :

— Nu aici. Seara la popas, cînd el se va întoarce spre răsărit ca să-și facă rugăciunea, la apusul soarelui. Atunci, cheamă-mă lîngă tine. Am să-ți spun... Dar nu aici. El vorbește, dar ascultă. Du-te, du-te lîngă căpitan.

— Asta-i bună ! șoptii cu apăsînd cu călcîiul gîtul cămilei ca să-l ajung din urmă pe Morhange.

Să fi fost orele cinci seara, cînd Eg-Anteouen, care călătorea în frunte, se opri.

— Aici e, spuse el descălecînd.

Locul era sinistru și frumos. La stînga noastră, un zid fantastic, de granit, își decupa creasta cenușie pe cerul roșu. Zidul acesta era tăiat, de sus în jos, de un culoar întortocheat, înalt poate de o mie de picioare și de o lărgime uneori abia suficientă ca să poată îngădui trecerea a trei cămile una lîngă alta.

— Aici e, repetă targuiul.

Spre vest, drept în fața noastră, în lumina amurgului, poteca pe care urma s-o părăsim își desfășura palida ei panglică. Cîmpia albă, drumul spre Shikh-Salah, popasurile sigure, fîntînile cunoscute... Iar de cealaltă parte, zidul acesta negru pe cerul mov, culoarul acesta întunecat.

L-am privit pe Morhange.

— Să ne oprim, spuse el simplu. Eg-Anteouen ne sfătuieşte să ne refacem în întregime provizia de apă.

De comun acord, am hotărît să ne petrecem noaptea acolo, înainte de a porni pe munte.

Pe aproape se afla un izvor, într-o pîlnie întunecoasă în care cădea o cascadă mică şi frumoasă ; cîţiva arbuşti, cîteva plante...

Cămilele, priponite, şi începuseră să pască.

Bou-Djema aşeză pe-un bolovan mare şi plat tacîmurile noastre de campanie, păhăruţe de metal, farfurii de cositor. O cutie de conserve deschisă prin grija lui, fu pusă lîngă o farfurie cu lăptuci culese de el pe malurile umede ale izvorului. După gesturile sacadate cu care aşeza pe bolovan lucrurile acestea, îl vedeam cît e de tulburat.

La un moment dat, cînd se aplecă spre mine să-mi întindă o farfurie, el îmi arătă cu un gest lugubrul tunel întunecos în care aveam să ne afundăm.

— *Blad-el-Khouf !* şopti el.

— Ce spune ? întrebă Morhange care îi surprinsese gestul.

— Blad-el-Khouf. *Iată ţinutul spaimei.* Aşa numesc arabii Hoggarul.

Bou-Djema se aşezase iar deoparte, lăsîndu-ne să cinăm. Ghemuit pe vine, el începu să mănînce cîteva frunze de lăptuci, pe care şi le păstrase pentru sine.

Eg-Anteouen stătea nemişcat.

Deodată targuiul se ridică. La apus, soarele nu mai era decît un tăciune roşu. Îl văzurăm pe Eg-Anteouen apropiindu-se de fîntînă, aşternîndu-şi pe jos burnuzul albastru şi îngenunchind.

— Nu-i credeam pe tuaregi atît de respectuoşi faţă de datina musulmană, spuse Morhange.

— Nici eu, îi răspunsei gînditor.

Dar, în clipa aceea, aveam de făcut ceva mai bun decît să mă mir.

— Bou-Djema, strigai eu.

În acelaşi timp îl priveam pe Eg-Anteouen. Cufundat în rugăciune, cu faţa întoarsă spre apus, el nu-mi dădea,

vădit, nici o atenție. Tocmai se pregătea să se plece cu fruntea la pămînt, cînd, cu glas ceva mai tare, am strigat din nou :

— Bou-Djema, vino cu mine la cămila mea. Am ceva de căutat în coburi.

Încet, cumpătat, mereu în genunchi, Eg-Anteouen își murmura rugăciunea.

Cît despre Bou-Djema, acesta nu se clintise din loc. Numai un geamăt surd îmi răspunse.

Morhange și cu mine am sărit imediat în picioare și am dat fuga la ghid. Eg-Anteouen ajunse acolo o dată cu noi.

Cu ochii închiși, cu mîinile reci, chaambaul horcăia în brațele lui Morhange. Eu îi luasem o mînă, Eg-Anteouen i-o ținea pe cealaltă. Fiecare cu mijloacele lui, ne căzneam să ghicim, să înțelegem...

Deodată, Eg-Anteouen tresări. Zărise biata gamelă deformată pe care arabul o ținuse, cu un minut mai înainte, între genunchi și care acum zăcea răsturnată la pămînt.

El o luă, o depărtă, cercetînd repede una după alta cele cîteva foi de lăptucă rămase încă acolo, și scoase o exclamație răgușită.

— Așa ! făcu Morhange încetișor. Acum e rîndul ăstuia. Oare o să-și piardă și el mințile ?

Mi-am ațintit privirea pe Eg-Anteouen și l-am văzut cum, fără să scoată o vorbă, se repezi spre bolovanul pe care se afla cina noastră ; o secundă mai tîrziu el se afla din nou lîngă noi, ținînd în mînă farfuria cu lăptuci de care nu ne atinseserăm încă.

Apoi luă din gamela lui Bou-Djema o frunză verde, cărnoasă, lată și albicioasă și o puse lîngă o altă frunză, luată din farfuria noastră.

— *Afahléhlé* ! spuse el simplu.

M-a trecut un fior, ca și pe Morhange. Așadar era afahléhlé, *falesiez*-ul arabilor saharieni, teribila plantă care lovise mortal, mai repede și mai sigur decît armele tuaregilor, o parte din misiunea Flatters.

Eg-Anteouen era acum în picioare. Înalta lui siluetă se profila neagră pe cerul devenit dintr-o dată de-un liliachiu foarte pal. El ne privea.

Şi cum noi ne dădeam toată silinţa să facem ceva pentru nefericitul nostru ghid, targuiul repetă, clătinînd din cap :

— *Afahléhlé !*

Bou-Djema muri pe la mijlocul nopţii, fără să-şi mai fi revenit în fire.

CAPITOLUL VII

ȚINUTUL SPAIMEI

— E CURIOS SĂ constați cum expediția noastră, atît de liniștită de la Ouargla încoace, tinde acum să devină agitată, spuse Morhange.

Franța aceasta el o rosti pe cînd se ridica, după ce îngenunchease o clipă lîngă groapa anevoios săpată în care depuseserăm trupul călăuzei, și după ce se rugase acolo.

Eu nu cred în Dumnezeu. Dar dacă poate ceva să influențeze vreodată asupra unei forțe, fie a răului, fie a binelui, fie a luminei, fie a întunericului, *ceva*-ul acela nu poate fi decît rugăciunea șoptită de-un astfel de om.

Timp de două zile am călătorit printr-un gigantic haos de stînci negre, într-un peisaj devenit lunar din cauza prăpădului. În preajmă, numai zgomotele pietrelor rostogolindu-se sub copitele cămilelor și căzînd în fundul hăurilor, ca niște bubuituri.

Ciudat marș, într-adevăr. În primele ore încercasem să schițez harta drumului pe care îl urmam, servindu-mă de planșeta cu busolă. Dar schița mi s-a încurcat repede și fără doar și poate o greșeală în măsurarea pasului cămilelor. Atunci, mi-am pus planșeta la loc, într-unul din coburi. Renunțasem la control, Eg-Anteouen era acum stăpînul nostru. Nu ne rămînea decît să avem încredere în el.

Eg-Anteouen mergea în frunte. Morhange îl urma. Eu încheiam marșul. În fiecare clipă mi se ofereau privirilor

cele mai curioase specimene de roci eruptive. Zadarnic însă. Asemenea lucruri nu mă mai interesau. O altă curiozitate mă stăpînea. Nebunia lui Morhange mă cuprinsese și pe mine. Dacă tovarășul meu mi-ar fi spus : „Ce facem e nesăbuit ; să mergem înapoi, spre drumurile trasate, să ne întoarcem", din clipa aceea i-aș fi răspuns : „Dumneata ești liber. Eu continui."

Spre seara zilei a doua, ne-am pomenit la poalele unui munte negru, ale cărui contraforturi zimțate se profilau la două mii de metri deasupra capetelor noastre. Era un uriaș bastion întunecos, cu creste de turn feudal, care se desena cu o claritate de neerezut pe cerul portocaliu.

Acolo se afla o fîntînă și cîțiva arbori, primii pe care îi întîlneam de cînd ne înfundasem în Hoggar.

Un grup de bărbați o înconjurau. Cămilele lor, priponite, căutau o hrană nesigură.

La vederea noastră, oamenii se strînseră laolaltă îngrijorați, cu gînd să se apere.

Întorcîndu-se spre noi, Eg-Anteouen spuse :

— Tuaregi eggalí.

Și se îndreptă spre ei.

Frumoși oameni, acești eggalí. Cei mai înalți tuaregi pe care îi întîlnisem vreodată. Cu o grabă neașteptată, ei se depărtaseră de fîntînă, lăsîndu-ne pe noi s-o folosim. Eg-Anteouen le adresă cîteva cuvinte. Ei ne priveau, pe Morhange și pe mine, cu o curiozitate care semăna a teamă și în orice caz, cu respect.

Mirat de o asemenea discreție, am văzut refuzîndu-mi-se de către căpetenia lor darurile mărunte pe care le scosesem din coburii șeii. Căpetenia părea că se teme pînă și de privirea mea.

După plecarea lor, i-am arătat lui Eg-Anteouen cît mă mirase rezerva aceasta, cu care relațiile mele anterioare cu populațiile sahariene nu mă obișnuiseră de loc.

— Ei ți-au vorbit cu respect, ba chiar cu teamă, îi spusei eu. Și totuși, tribul eggalí e nobil, iar tribul kel-tahat, din care mi-ai spus că faci parte, e un trib șerb.

Un zîmbet lumină ochii întunecați ai lui Eg-Anteouen.

— Așa e, spuse el.

— Atunci ?

— Le-am spus că merg cu tine și cu căpitanul spre *Muntele Duhurilor*.

Cu un gest, Eg-Anteouen arătă muntele negru.

— Și s-au temut. Toți tuaregii din Hoggar se tem de *Muntele Duhurilor*. N-ai văzut ? De cum i-am rostit numele, ei au și șters-o.

— Spre Muntele Duhurilor ne conduci ? întrebă Morhange.

— Da, răspunse targuiul. Acolo sînt inscripțiile despre care ți-am vorbit.

— Amănuntul acesta nu mi l-ai spus.

— La ce bun ? Tuaregii se tem de *ilhinen*, duhurile cu coarne în frunte, care au coadă și sînt acoperite numai cu păr. Ele ucid turmele și-i fac pe oameni să cadă fără simțire. Dar știu că *rumii* nu se tem de ele, ba chiar că rîd de temerile tuaregilor în privința aceasta.

— Și tu, i-am spus eu, tu ești targui, și nu te temi de ilhinen ?

Eg-Anteouen îmi arătă o punguță de piele roșie, prinsă cu un șir de mătănii albe, la pieptul lui.

— Eu îmi am amuleta binecuvîntată de însuși prea cinstitul Sidi-Moussa, răspunse el grav. Și-apoi, sînt cu voi. Voi mi-ați salvat viața. Voi ați vrut să vedeți inscripțiile. Facă-se voia lui Allah.

Vorbind astfel, Eg-Anteouen se ghemui pe vine, își scoase lunga lui pipă de trestie cu căpăcel de aramă și, grav, începu să fumeze.

— Toate acestea încep să devină tare ciudate, șopti Morhange, care tocmai se apropiase de mine.

— Nu trebuie exagerat nimic, i-am răspuns eu. Îți amintești la fel de bine ca și mine pasajul în care Barth își povestește călătoria la *Idinen*, care e Muntele Duhurilor pentru tuaregii azdjer. Locul avea o faimă atît de rea încît nici un tuareg n-a primit să-l însoțească. Și totuși, el s-a reîntors de-acolo.

— S-a reîntors, nici vorbă, răspunse camaradul meu, dar a început prin a se rătăci. Fără apă, fără hrană, era atît de amenințat să piară de foame și de sete, încît a tre-

buit să-şi deschidă o vînă ca să bea sînge. Perspectiva aceasta nu prea e atrăgătoare.

Am ridicat din umeri : la urma urmei, nu din vina mea ajunsesem aici.

Morhange îmi înţelese gestul şi se crezu dator să se scuze.

— Aş fi, altminteri, foarte curios, continuă el cu o veselie cam forţată, să intru în relaţii cu duhurile acestea şi să verific informaţiile lui Pomponius Mela, care le-a cunoscut şi le plasează chiar în munţii tuaregilor. El le numeşte egipani, blemyeni, gamfazanţi, satiri... „Gamfazanţii, spune Pomponius Mela, sînt goi ; blemyenii n-au cap, iar faţa li se află pe piept ; satirii n-au nimic omenesc în afară de figură. Egipanii sînt făcuţi aşa cum se spune deobicei." Satiri, egipani... Zău, nu-i ciudat să auzi numele acestea greceşti date duhurilor barbare de pe aici ? Crede-mă, ne aflăm pe o pistă interesantă ; sînt sigur că Antinea ne va da cheia unor descoperiri foarte originale.

— Ssst, i-am spus eu, cu degetul pe buze. Ascultă.

Nişte zgomote ciudate, în amurgul care cobora grăbit, începuseră să se audă în jurul nostru. Un fel de trosnete, urmate de vaiete prelungi şi sfîşietoare, care se repercutau la infinit, prin văgăunile din preajmă. Întregul munte negru părea că se pornise deodată să geamă.

L-am privit pe Eg-Anteouen. Targuiul continua să fumeze fără să se clintească.

— Ilhinenele se trezesc, rosti el simplu.

Morhange asculta, fără să-mi spună un cuvînt. Ca şi mine, el înţelegea, fără doar şi poate : stîncile încinse de soare, trosnetul pietrei, o întreagă serie de fenomene fizice, amintirea statuii cîntătoare a lui Memnon... Dar concertul acesta neprevăzut ne influenţă, totuşi, într-un fel neplăcut, nervii supraexcitaţi.

Ultima frază a bietului Bou-Djema îmi reveni în minte.

— Ţinutul spaimei, şoptii eu.

Iar Morhange repetă şi el :

— Ţinutul spaimei !

Ciudatul concert încetă de îndată ce se iviră pe cer primele stele. Cu infinită emoţie, le-am văzut aprinzîn-

du-se una după alta, minusculele flăcări de azur palid. În momentul acela tragic, ele ne uneau, ne legau, pe noi cei izolaţi, osîndiţi, pierduţi, de fraţii noştri de la latitudini superioare, de cei care, la ora aceasta, în oraşele în care ţîşneşte deodată lumina albă a globurilor electrice, se năpustesc într-o frenezie delirantă spre plăcerile lor înguste.

Şet-Ahadh esa helisenet
Mâteredjrê d-Erredjeâot,
Mâteseksek d-Essekâot.
Mâtelehrlahr d-Ellerhâot,
Ettâs djenen, barûd tit-ennit abâtet.

Lentă şi guturală, vocea lui Eg-Anteouen începuse să se înalţe. Ea răsuna cu măreţie gravă şi tristă în tăcerea acum totală.

Am atins braţul targuiului. Cu un semn din cap, el îmi arătă pe cer o constelaţie pîlpîitoare.

— Pleiadele, i-am şoptit eu lui Morhange, arătîndu-i cele şapte stele palide, pe cînd Eg-Anteouen, cu acelaşi glas monoton, îşi repeta lugubrul cîntec :

Fiicele nopţii sînt şapte :
Mâteredjre şi Erredjeâot,
Mâteseksek şi Essekâot,
Mâtelahrlahr şi Ellerhâot,
A şaptea e un băiat şi lui un ochi i-a zburat.

Am simţit pe neaşteptate că mi se face rău. Şi l-am prins de braţ pe targui tocmai cînd, pentru a treia oară se pregătea să-şi îngîne cîntecul.

— Cînd o să ajungem la peştera cu inscripţii ? l-am întrebat eu brutal.

El mă privi şi-mi răspunse cu liniştea lui obişnuită :

— Am şi ajuns.

— Am ajuns ? Atunci ce mai aştepţi ca să ne-o arăţi ?

— Aştept să-mi cereţi asta, răspunse el, nu fără obrăznicie.

Morhange sărise în picioare.

— Peştera, peştera e aici ?

— E aici, repetă fără grabă Eg-Anteouen, ridicîndu-se.

— Du-ne la peșteră.

— Morhange, spusei eu neliniștit deodată, se lasă noaptea. N-o să vedem nimic. Și poate că e încă departe!

— Sînt abia cinci sute de pași pînă acolo, răspunse Eg-Anteouen. Peștera e plină de ierburi uscate. Le dăm foc și căpitanul o să vadă ca în plină zi.

— Să mergem, repetă Morhange.

— Și cămilele? mai încercai eu.

— Sînt priponite, spuse Eg-Anteouen, și n-o să lipsim mult.

El și pornise la drum, spre muntele negru. Morhange, înspăimîntător de nervos, îl urmă; i-am urmat și eu, simțindu-mă, din clipa aceea, foarte rău. Tîmplele îmi zvîcneau: „Nu mi-e teamă, îmi repetam eu; jur că nu-i vorba de teamă."

Nu, într-adevăr, ceea ce simțeam nu era teamă. Și totuși, ce amețeală ciudată! Parcă mi se lăsase o ceață pe ochi. Urechile îmi vîjîiau. Am auzit, din nou, vocea lui Eg-Anteouen, dar multiplicată, imensă, și totuși înăbușită, înăbușită:

Fiicele nopții sînt șapte...

Și mi se părea că vocile muntelui, formîndu-i ecou, repetau la nesfîrșit sinistrul vers final:

A șaptea e un băiat și lui un ochi i-a zburat.

— Aici e, spuse targuiul.

O gură neagră se deschidea în peretele de stîncă. Aplecîndu-se, Eg-Anteouen pătrunse înăuntru. L-am urmat. Beznele pusera stăpînire pe noi.

O vîlvătaie galbenă. Eg-Anteouen scăpărase amnarul și dăduse foc unui braț de iarbă, lîngă prag. Mai întîi n-am putut vedea nimic. Ne orbea fumul.

Eg-Anteouen rămăsese lîngă gura peșterei. Se așezase la pămînt și, mai calm ca oricînd, începuse să tragă din pipă lungi înghițituri cenușii.

O lumină scăpărătoare țîșnea acum din ierburile aprinse. L-am zărit pe Morhange. Mi s-a părut neobișnuit de

palid. Rezemat cu amîndouă mîinile de perete, el lucra la descifrarea unei inscripții de semne pe care abia le întrezăream.

Mi s-a părut totuși că mîinile îi tremurau.

„La naiba, i-o fi și lui la fel de frică ca și mie", îmi spuneam eu simțind că îmi e din ce în ce mai greu să leg două idei.

Mi s-a părut că-l aud strigînd furios spre Eg-Anteouen :

— Dă-te la o parte. Lasă aerul să intre. Ce fum !

Și descifra, descifra mereu.

Deodată, l-am auzit din nou, dar slab. Mi s-a părut că sunetele, pînă și ele, se aflau învăluite în fum.

— Antinea... În sfîrșit... Antinea... Dar nu săpat în piatră... semne făcute cu ocru... nici de zece ani... poate ca nici de cinci ani. Ah !...

Își prinsese tîmplele în palme. Apoi strigă cît putu de tare :

— E o înșelătorie. O mistificare tragică !

Am încercat să rîd, glumeț :

— Hai, hai, nu te supăra.

Morhange mă apucase de braț și mă scutura. I-am văzut ochii măriți de spaimă și de uimire.

— Ești nebun ? îmi urlă el în obraz.

— Nu zbiera așa, i-am răspuns eu continuînd să rîd.

El mă mai privi o dată, apoi se așeză, copleșit pe-un bolovan, în fața mea. La gura peșterei, Eg-Anteouen fuma într-una, cu aceeași nepăsare. În întuneric i se vedea lucind căpăcelul roșu al pipei.

— Nebun ! Nebun ! repeta Morhange, al cărui glas părea că se înăcrește.

Deodată, el se plecă spre focul care își arunca ultimele văpăi, mai înalte și mai limpezi, și luă cîteva fire de iarbă încă neaprinse. L-am văzut privindu-le cu atenție, apoi aruncîndu-le în foc și rîzînd strident.

— Ha ! Ha ! Asta e bună !

Clătinîndu-se, el se apropie de Eg-Anteouen și-i arătă focul.

— Cinepă, ai ? *Haşiş, haşiş*. Ha ! Ha ! Asta-i bună !

— E bună, repetai eu, izbucnind în rîs.

Eg-Anteouen aprobă cu un rîs discret. Focul, aproape stins, îi lumina faţa voalată şi lucea în cumpliţii lui ochi întunecaţi.

Se scurse o secundă, apoi, deodată, Morhange îl apucă de braţ pe targui.

— Vreau să fumez şi eu, spuse el. Dă-mi o pipă.

Fără să se tulbure cît de cît, fantoma îi întinse camaradului meu ceea ce i se ceruse.

— Ha ! ha ! O pipă europeană...

— O pipă europeană, repetai eu, din ce în ce mai vesel.

— Cu o iniţială, M... Ca şi cum ar fi făcută special... M, căpitan Morhange.

— Căpitan Masson, răspunse calm Eg-Anteouen.

— Căpitan Masson, repetai cu împreună cu Morhange.

Şi ne-am pornit iar pe rîs.

— Ha ! ha ! ha ! Căpitanul Masson... Colonelul Flatters... Puţurile din Garama. L-au ucis ca să-i ia pipa, pipa asta. Cegheïr-ben-Cheïkh l-a ucis pe căpitanul Masson.

— Într-adevăr, Cegheïr-ben-Cheikh, răspunse targuiul cu neclintita lui nepăsare.

— Căpitanul Masson părăsise convoiul împreună cu colonelul Flatters, ca să se ducă să recunoască puţul, spuse Morhange, prăpădindu-se de rîs.

— Şi-atunci tuaregii s-au năpustit asupra lui, adăugai eu rîzînd şi mai tare.

— Un targui hoggar a prins de dîrlogi calul căpitanului Masson, spune Morhange.

— Cegheïr-ben-Cheïkh ţinea de dîrlogi calul colonelului Flatters, spune Eg-Anteouen.

— Colonelul pune piciorul în scară şi primeşte în acelaşi timp o lovitură de sabie de la Cegheïr-ben-Cheïkh, adaug eu.

— Căpitanul Masson scoate revolverul şi trage spre Cegheïr-ben-Cheïkh, căruia îi retează trei degete de la mîna stîngă, spune Morhange.

— Dar, încheie Eg-Anteouen netulburat, Cegheïr-ben-Cheïkh, cu o lovitură de sabie, îi spintecă țeasta căpitanului Masson...

Cînd rostește cuvintele acestea, rîde tăcut, cu un aer de satisfacție. Flacăra aproape stinsă îl luminează. Îi vedem hornul pipei, negru și lucios. Îl ține în mîna stîngă. Un deget, numai două degete la mîna aceasta. Ia te uită ! Un amănunt care îmi scăpase.

Pe semne că l-a observat și Morhange, căci încheie cu un rîs strident :

— Așadar, după ce i-ai spintecat țeasta, l-ai jefuit și i-ai luat pipa. Bravo, Cegheïr-ben-Cheïkh !

Cegheïr-ben-Cheikh nu răspunde. Dar i se simte mulțumirea lăuntrică. Fumează mereu. Abia dacă îi mai disting trăsăturile. Văpaia focului pălește, apoi moare. De cînd sînt, n-am rîs ca în seara asta. Și nici Morhange, sînt sigur. Poate că o să-și uite de mănăstire. Și totul, fiindcă Cegheïr-ben-Cheïkh i-a furat pipa căpitanului Masson... Să mai crezi în vocațiile religioase !

Din nou cîntecul blestemat. *A șaptea e un băiat, și lui un ochi i-a zburat.* Ce cuvinte idioate ! Ia te uită ! Într-adevăr, e nostim : acum sîntem patru în beciul ăsta. Patru, ba ce spun, cinci, șase, șapte, opt... Nu vă jenați, dragii mei. Iată că nu mai sînt... Am să știu în sfîrșit cum sînt făcute duhurile de pe aici, gamfazanții, blemyenii... Morhange zice că blemyenii au fața în mijlocul pieptului. Cel care mă ia acum în brațe, cu siguranță că nu e un blemyen. Iată că mă duce afară. Și Morhange... Nu vreau să fie uitat Morhange...

Nu l-au uitat : îl zăresc, suit pe o cămilă care merge în fața celei pe care sînt legat eu. Au făcut bine că m-au legat, altfel m-aș prăvăli, sînt sigur. Duhurile astea nu sînt rele. Dar ce lung e drumul ! Tare aș vrea să mă întind. Să dorm ! Fără doar și poate că am mers adineauri de-a lungul unui coridor imens, apoi am ieșit la aer liber. Acum, iată-ne din nou într-un coridor nesfîrșit, în care te sufoci. Iată din nou stelele... O să mai țină oare mult călătoria asta ridicolă ?...

Niște lumini... Poate sînt stele. Nu, sînt lumini, nu greșesc. E o scară, pe cuvîntul meu, tăiată în stîncă, dacă vreți, dar o scară. Cum de pot cămilele... Dar nu mă mai duce o cămilă, ci un om. Un om îmbrăcat în alb, nu un gamfazant și nici un blemyen. Probabil că Morhange face o mutră, cu inducțiile lui istorice, toate false, repet, toate false. Bravul Morhange. De nu l-ar lăsa gamfazantul lui să cadă pe scara asta care nu se mai isprăvește. Pe tavan lucește ceva. Da, e o lampă, o lampă de aramă, ca în Tunis, la Barbouchy. Bun ! Iată că iar nu se mai vede nimic. Dar puțin îmi pasă. Sînt lungit. Acum, am să pot dormi. Ce zi stupidă !... Ah, domnilor, vă asigur că n-are nici un rost să mă legați. N-am de loc chef să cobor pe bulevarde.

Încă o dată întuneric. Niște pași se depărtează. Tăcere.

Numai pentru un moment. Lîngă noi se vorbește. Ce spun ?... Nu, nu e cu putință ! Zgomotul acesta metalic, glasul acesta ! Știți ce strigă vocea asta, știți ce strigă, și încă cu tonul unui om de meserie ? Ei bine, vocea strigă :

— Faceți jocurile, domnilor, faceți jocurile. O mie de ludovici în bancă. Faceți jocurile, domnilor.

La urma urmei, sînt sau nu în Hoggar, lua-m-ar dracul ?

CAPITOLUL VIII

DEȘTEPTAREA LA HOGGAR

ERA ZIUA ÎN amiaza mare cînd am deschis ochii. Imediat m-am gîndit la Morhange. Nu l-am văzut, dar l-am auzit, foarte aproape de mine, scoțînd niște mici strigăte de uimire.

L-am chemat. El a venit îndată.

— Așadar, nu te-au legat ? l-am întrebat eu.

— Iartă-mă, dar m-au legat. M-au legat, însă prost, și am reușit să mă dezleg.

— Ai fi putut să mă dezlegi și pe mine, observai cu supărat.

— La ce bun ? Te-aș fi trezit. Și eram sigur că primul cuvînt pe care îl vei rosti la deșteptare va fi numele meu. Iată ! S-a făcut.

M-am clătinat cînd m-am ridicat în picioare.

Morhange zîmbi.

— De ne-am fi petrecut toată noaptea fumînd și bînd, și tot n-am fi ajuns într-o stare mai jalnică ! făcu el. Oricum, Eg-Anteouen ăsta, cu hașișul lui, e un mare ticălos.

— Cegheïr-ben-Cheïkh, rectificai eu.

Apoi mi-am dus mîna la frunte.

— Unde ne aflăm ?

— Dragul meu, răspunse Morhange, de cînd m-am trezit din coșmarul ăsta extraordinar care duce de la peștera plină de fum la scara cu lampadare din O mie și una

de nopți, dau din surpriză în surpriză, din uimire în uimire. Ia privește în jurul tău.

M-am frecat la ochi, am privit și l-am prins de mînă pe tovarășul meu.

— Morhange, l-am rugat eu, spune-mi că visăm și acum.

Ne aflam într-o sală rotundă, cu diametrul de vreo cincizeci de picioare și aproape tot pe-atît de înaltă, luminată printr-un imens ochi de geam deschis spre un cer de-un albastru intens.

Cîteva rîndunici zburau de colo colo, ciripind vesele și grăbite.

Podeaua, pereții curbați spre înăuntru, tavanul, erau dintr-un fel de marmură cu vine ca profirul, placate cu un metal ciudat, mai pal decît aurul, mai închis decît argintul, acoperit în clipa aceea de aburul aerului matinal care intra din belșug prin ochiul de geam despre care am vorbit.

M-am dus, clătinîndu-mă, spre ochiul de geam, atras de răcoarea brizei, de lumina care împrăștie visele, și m-am rezemat de balustradă.

Acolo nu mi-am putut reține un strigăt de admirație.

Mă aflam pe un fel de balcon întins peste vid, tăiat în însuși peretele muntelui. Deasupra mea, cerul ; dedesubt, încins din toate părțile de piscurile care îi formau un brîu continuu și de netrecut, un adevărat paradis terestru se ivise în fața ochilor mei, la vreo cincizeci de metri mai jos. Acolo se întindea o grădină. Palmierii își legănau molatec foile mari. La picioarele lor, tot amestecul de pomișori pe care ei îi ocrotesc în oaze, migdali, lămîi, portocali și alții, mulți alții, care, de la o asemenea înălțime, nu puteam desluși ce sînt. Un rîuleț lat și albastru, alimentat de o cascadă, se vărsa într-un lac încîntător, căruia altitudinea îi dăruia o minunată transparență. Cîteva păsări mari se roteau în fîntîna aceasta de verdeață ; pe lac se vedea forma roză a unui flamingo.

Iar munții, care își înălțau de jur împrejur înaltele lor creste, erau complet acoperiți de zăpadă.

Rîuleţul albastru, crengile verzi, fructele aurii, şi, pe deasupra, zăpada miraculoasă, toate acestea, în aerul imaterial din cauza fluidităţii, formau ceva atît de pur, atît de frumos, încît biata mea putere omenească nu mai putu să-i suporte vederea. Mi-am rezemat fruntea de balustrada vătuită ea însăşi de zăpada aceea divină şi am început să plîng ca un copil.

Morhange era şi el un copil. Dar, trezit înaintea mea, el avusese timp, fără doar şi poate, să se familiarizeze cu fiecare din amănuntele al căror ansamblu fantastic mă copleşea.

Punîndu-mi mîna pe umăr, el mă sili încetişor să mă reîntorc în sală.

— Încă n-ai văzut nimic, spuse el. Priveşte ; priveşte.

— Morhange ! Morhange !

— De, dragul meu, ce vrei să fac ? Priveşte !

Tocmai observasem că ciudata încăpere era mobilată — Dumnezeu să mă ierte — europeneşte. Se mai aflau, pe ici pe colo, perne tuarege, rotunde, din piele violent colorată, cuverturi de Gafsa, covoare de Kairouan, portiere de Caramani, pe care, în clipa aceea, m-aş fi înfiorat dacă ar fi trebuit să le ridic. Dar un panou, întredeschis în perete, lăsa să se zărească o bibliotecă ticsită de cărţi. Pe pereţi era prinsă o serie întreagă de fotografii reprezentînd capodoperele artei antice. Şi, în sfîrşit, se mai afla acolo o masă care dispărea sub un vraf uriaş de hîrtii, broşuri, cărţi. Am crezut că leşin zărind un număr — recent — din *Revista Arheologică*.

M-am uitat la Morhange. El s-a uitat la mine şi, deodată, un rîs, un rîs cu hohote ne-a cuprins pe amîndoi şi ne-a zguduit timp de cîteva minute.

— Nu ştiu dacă vom regreta într-o bună zi mica noastră călătorie în Hoggar, izbuti în sfîrşit să articuleze Morhange. Pînă atunci, recunoaşte că ea se anunţă bogată în întîmplări neprevăzute. Ghidul acesta nemaipomenit care ne adoarme numai ca să ne scape de neplăcerile vieţii de caravană şi care îmi îngăduie să cunosc, fără să cad în păcat, extazul atît de lăudat al haşişului ; fantastica noas-

tră călătorie nocturnă, iar, pentru a încheia, grota aceasta a vreunui Noureddin care va fi primit la școala normală învățătura atenianului Bersot, toate, pe cuvîntul meu, sînt în stare să înnebunească minţile cele mai cumpătate.

— Spune serios, ce gîndeşti despre toate astea ?

— Ce gîndesc, dragul meu ? Exact ce gîndeşti şi dumneata. Nu înţelcg nimic, nimic, nimic. Praful s-a ales din tot ce numeai atît de frumos *erudiţia* mea. Şi cum s-ar putea altfel ? Troglodismul acesta mă sperie. Pliniu, e adevărat, vorbeşte despre indigenii care trăiesc în peşteri, la şapte zile de mers spre sud-est de ţinuturile „amanţilor", la douăsprezece zile spre vest de Syrta Mare. Herodot spune şi el că garamanţii îi vînau de pe carele lor cu cai, pe etiopienii troglodiţi, dar, oricum, aici sîntem în Hoggar, în plin ţinut al targuilor, şi cei mai buni autori ni-i înfăţişează pe tuaregi ca pe nişte oameni care nu acceptă niciodată să locuiască în peşteri. Iată un lucru pe care Duveyrier îl spune clar. Şi ce e, rogu-te, grota aceasta devenită cabinet de lucru, avînd pe pereţi reproduceri după *Venus de Medicis* şi după *Apollon Sauroctonul* ? Să-ţi pierzi minţile, nu alta !

Şi Morhange, lăsîndu-se să cadă pe un divan, începu iar să rîdă cu hohote.

— Ia te uită, spusei eu. Texte latineşti.

Luasem cîteva din filele împrăştiate pe masa de lucru aflată în mijlocul încăperii. Morhange mi le luă din mîini şi le citi, lacom. Pe faţă i se zugrăvi o uimire de nedescris.

— E din ce în ce mai tare, dragul meu ! Există aici cineva ocupat să compună, pe baza a numeroase texte, o dizertaţie despre insulele Gorgonelor : *de Gorgonum insulis*. După el, Meduza a fost o libiană sălbatică şi a locuit în împrejurimile lacului Triton, actualul nostru Chott Melhrir, unde Perseu... Ah !

Lui Morhange îi pieri glasul, înăbuşit în gîtlej. În aceeaşi clipă, un alt glas, acru şi piţigăiat, răsunase în imensa încăpere.

— Vă rog, domnule ! Lăsaţi-mi hîrtiile în pace.

M-am întors spre noul venit.

Una din portierele de Caramani se dăduse la o parte făcînd loc celui mai neașteptat personaj. Oricît am fi fost de resemnați cu eventualele ciudățenii, apariția aceasta depășea prin absurd tot ce poate fi imaginat.

Pe pragul ușii se afla un bărbat mărunțel, cu țeasta cheală, cu fața galbenă și ascuțită, pe jumătate ascunsă de-o enormă pereche de ochelari verzi, cu o bărbuță căruntă. Cămașa nu prea i se vedea, în schimb îți lua ochii o impresionantă cravată vișinie, cu plastron. Pantaloni albi, de felul celor numiți *flottard*. O pereche de papuci din piele roșie constituiau singurul detaliu oriental al costumului său.

Omul purta, nu fără ostentație, rozeta de ofițer al Instrucțiunii publice.

El adună filele pe care, în uimirea lui, Morhange le lăsase să cadă, le numără, le puse în ordine și, aruncîndu-ne o privire mînioasă, sună cu un clopoțel de aramă.

Portiera se ridică din nou. Un uriaș targui alb intră. Mi s-a părut că recunosc în el unul din duhurile peșterii. [1]

— Ferradji, întrebă furios micul ofițer al Instrucțiunii publice, de ce au fost conduși domnii aceștia în bibliotecă ?

Targuiul se înclină, respectuos.

— Cegheïr-ben-Cheïkh s-a întors mai curînd decît era așteptat, sidi, și îmbălsămătorii nu-și terminaseră încă treaba ieri seară. Deocamdată, au fost conduși aici, încheie el arătîndu-ne.

— Bine, poți pleca, spuse furios omulețul.

Ferradji se îndreptă de-a-ndaratelea spre ușă. Ajuns pe prag, el se opri și mai spuse :

— Vreau să-ți amintesc, sidi, că masa e servită.

— Bine, du-te.

Și, așezîndu-se la birou, omulețul cu ochelari verzi începu să-și răsfoiască febril hîrtiile.

[1] În general sînt numiți tuaregi albi servitorii negri ai tuaregilor. În timp ce nobilii sînt învești mîntați în țesături albastre, ei poartă veșminte albe, de unde și numele de tuaregi albi. Vezi, în legătură cu aceasta, Duveyrier, *Tuaregii din nord*, p. 292. (Nota domnului Leroux.)

Nu știu de ce, în clipa aceea mă cuprinse o mînie nebună. M-am îndreptat spre el.

— Domnule, i-am spus eu, camaradul meu și cu mine nu știm nici unde ne aflăm, nici cine sînteți. Vedem doar că sînteți francez, fiindcă purtați una din cele mai respectate distincții onorifice ale țării noastre. La rîndul dumneavoastră, ați putut face același raționament, adăugai eu, arătînd panglica subțire și roșie pe care o purtam la butoniera hainei mele albe.

El mă privi cu o mirare plină de dispreț.

— Și ce-i cu asta, domnule ?

— Ei bine, domnule, negrul care a ieșit acum a rostit un nume, Cegheïr-ben-Cheïkh, numele unui tilhar, al unui bandit, numele unuia din ucigașii colonelului Flatters. Cunoașteți amănuntul acesta, domnule ?

Omulețul mă privi în față, rece, și ridică din umeri.

— Sigur. Dar ce mă interesează pe mine ?

— Cum ? strigai eu scos din sărite. Atunci cine sînteți ?

— Domnule, spuse cu o demnitate comică bătrînelul întorcîndu-se spre Morhange, vă iau martor al purtării neobișnuite a camaradului dumneavoastră. Aici sînt în casa mea, și nu admit...

— Trebuie să-l scuzați pe camaradul meu, domnule, făcu Morhange, înaintînd. Nu e un om de știință, ca dumneavoastră. Un tînăr locotenent, știți, se înfierbîntă lesne. Și trebuie să înțelegeți, de altfel, că avem cîteva motive, și unul și altul, ca să nu ne putem păstra tot calmul dorit.

Furios, eram cît p-aci să dezaprob cuvintele ciudat de umile ale lui Morhange. Dar o privire mă convinse că ironia ocupa pe fața lui un loc acum cel puțin egal cu uimirea.

— Știu că majoritatea ofițerilor sînt niște brute, bombăni bătrînelul, dar asta nu e un motiv...

— Și eu nu sînt decît tot ofițer, domnule, începu iar Morhange, cu un ton din ce în ce mai umil, și, dacă am suferit vreodată de inferioritatea intelectuală pe care o dă meseria aceasta, vă jur că mi s-a întîmplat mai adineauri, pe cînd răsfoiam — vă rog să-mi scuzați indiscreția —

savantele pagini pe care le-ați consacrat pasionantei istorii a Gorgonei, după Procles din Carthagina, citat de Pausanias.

O mirare comică destinse fața bătrînelului. El își șterse grăbit ochelarii colorați și, în cele din urmă exclamă :

— Cum ?

— În legătură cu aceasta, continuă imperturbabil Morhange, e regretabil că nu sîntem în posesia curiosului tratat consacrat de Statius Sebosus arzătoarei probleme despre care e vorba, pe care n-o cunoaștem decît prin Pliniu, și pe care...

— Ați auzit de Statius-Sebosus ?

— ...și pe care profesorul meu, geograful Berlioux...

— L-ați cunoscut pe Berlioux ? Ați fost elevul lui ? bîigui, năucit omulețul cu decorația.

— Am avut cinstea aceasta, răspunse Morhange, foarte rece acum.

— Dar atunci, domnule, atunci ați auzit vorbindu-se, sînteți la curent cu problema, cu chestiunea Atlantidei ?

— Am luat, într-adevăr, cunoștință de lucrările lui Lagneau, Ploix, Arbois de Jubainville, făcu Morhange, glacial.

— Ah ! Doamne ! — omulețul era nemaipomenit de agitat — domnule căpitan, ce fericit sînt, cîte scuze !...

În aceeași clipă portiera se ridică din nou. Ferradji se ivi iar :

— Sidi, ei îți trimit vorbă că, dacă nu vii la timp, au să înceapă fără dumneata.

— Vin, vin. Ferradji, spune că venim împreună. Ah ! Domnule, dacă aș fi putut să prevăd... Dar e ceva atît de neobișnuit ! Un ofițer care să-i cunoască pe Procles din Carthagina și pe Arbois de Jubainville... Încă o dată... Dar, să mă prezint : Etienne le Mesge, profesor cu titlu universitar.

— Căpitan Morhange, făcu camaradul meu.

La rîndul meu făcui un pas înainte.

— Locotenent de Saint-Avit. E drept, domnule, că sînt în stare oricînd să-l confund pe Arbois din Carthagina cu Procles de Jubainville. Voi avea mai tîrziu grijă

să-mi înlătur lipsurile acestea. Pînă una alta, însă, aș dori să știu unde ne aflăm, camaradul meu și cu mine, dacă sîntem liberi sau ce putere ocultă ne ține închiși aici. Dumneavoastră, domnule, păreți să vă simțiți destul de bine aici, ca să-mi lămuriți punctul acesta, pe care am slăbiciunea să-l consider capital.

Domnul Le Mesge mă privi. Un zîmbet destul de urîcios îi flutură pe buze. Apoi deschise gura...

În aceeași clipă răsună un gong nerăbdător.

— Ceva mai tîrziu, domnilor, vă voi spune, vă voi explica... Dar acum, vedeți, trebuie să ne grăbim. E ora dejunului și comesenii noștri încep să se plictisească așteptînd.

— Comesenii noștri ?

— Sînt în număr de doi, explică domnul Le Mesge. Noi trei formăm personalul european al casei, personal fix, crezu el necesar să completeze, cu zîmbetu-i neliniștitor. Doi originali, domnilor, cu care veți prefera, fără doar și poate, să aveți cît mai puține relații cu putință. Unul e o față bisericească, o minte îngustă, deși e protestant, celălalt e un om de lume rătăcit, un bătrîn nebun.

— Îmi dați voie, întrebai eu, pe semne că pe el l-am auzit azi noapte. Ținea banca, la joc : cu dumneavoastră și cu pastorul, nu-i așa ?

Domnul Le Mesge făcu un gest de demnitate ofensată.

— Cu mine ? Cum vă puteți închipui una ca asta, domnule ! Cu tuaregii joacă. I-a învățat toate jocurile imaginabile. Iată, el bate acum furios în gong, ca să ne grăbim. E ora nouă și jumătate și sala de baccara se deschide la zece. Hai, repede. De altfel, cred că nu v-ar displace să luați masa.

— Într-adevăr nu vom refuza lucrul acesta, răspunse Morhange.

L-am urmat pe domnul Le Mesge, printr-un lung coridor sinuos, cu trepte la fiecare pas. Drumul era întunecat. Dar, pe alocuri, prin niște firide mici, scobite în stîncă, străluceau lămpițe roz și arzătoare de miresme. Îmbătătoarele parfumuri orientale îmbălsămau umbra și făceau

un plăcut contrast cu aerul rece de pe piscurile înzăpezite.

Din cînd în cînd, un targui alb, fantomă mută și impasibilă, ne ieșea în cale, și-i auzeam în urma noastră descrescînd zgomotul papucilor.

În fața unei uși grele, îmbrăcată în același metal stins pe care îl observasem și pe pereții bibliotecii, domnul Le Mesge se opri, și deschizînd, se dădu la o parte ca să ne facă loc.

Deși sufrageria în care am intrat aducea prea puțin a sufragerie europeană, multe dintre acestea ar putea să-i rîvnească confortul. Ca și biblioteca, sufrageria era luminată de o fereastră largă. Dar mi-am dat seama că fereastra dădea spre exterior, pe cînd biblioteca avea vedere spre grădina situată în interiorul brîului muntos.

Înăuntru, nici masă la mijloc, nici mobilele barbare numite scaune. Dar nenumărate mescioare de lemn poleit, veneţiene parcă, maldăre de covoare în culori depărtate și stinse, perne tuarege sau tunisiene. În mijloc, o imensă rogojină, pe care erau așezate, în panere fin împletite, printre ibrice de argint și lighenașe de aramă pline cu apă înmiresmată, o serie de gustări a căror vedere a fost suficientă ca să ne umple de-o bucurie copilărească.

Trecînd înainte, domnul Le Mesge ne prezentă celor două personaje care se și așezaseră pe rogojină.

— Domnul Spardek, spuse el, și am înțeles cu cît se ridica interlocutorul nostru, numai prin rostirea acestei simple propoziţiuni, deasupra deșartelor titluri omenești.

Pastorul Spardek din Manchester ne salută înțepat și ne ceru voie să-și păstreze pe cap ţilindrul cu boruri largi. Era un bărbat uscat și rece, înalt și slab. Mînca enorm, cu o tristeţe mieroasă.

— Domnul Bielowsky, spuse domnul Le Mesge, după ce ne prezentase celui de al doilea comesean.

— Conte Cazimir Bielowsky, hatman de Jitomir, corectă acesta din urmă cu o politeță desăvîrșită, pe cînd se ridica să ne strîngă mîna.

Am simțit de îndată o oarecare simpatie pentru hatmanul de Jitomir, care înfățișa tipul perfect al bătrînului

craidon. O cărare îi despărţea părul de culoare şocolatie (am aflat mai tîrziu că hatmanul şi-l cănea cu o anumită zeamă de *khol).* Avea nişte minunaţi favoriţi à la Frantz Iosef, de asemenea şocolatii. Nasul îi era cam roşu, fără îndoială, dar atît de fin, atît de aristocratic ! Iar mîinile îi erau superbe. Mi-a trebuit cîtva timp ca să pot evalua data modei după care era croit costumul contelui, verde închis cu revere galbene, împodobit cu o imensă decoraţie argintie cu smalţ albastru. Amintirea unui portret al ducelui de Morny m-a făcut să optez pentru 1860 sau 1862. Urmarea povestirii mele va arăta că nu m-am înşelat de loc.

Contele mă aşeză lîngă el. Una din primele întrebări pe care mi le-a pus a fost dacă iau carte cînd am cinci puncte.

— Depinde de inspiraţie, i-am răspuns eu.

— Bine zis. Eu nu mai iau din 1866. Un jurămînt. Un fleculeţ. Într-o zi, la Valevski, o partidă drăcească. Trag la cinci. Joc mai departe, firește. Celălalt avea patru. „Idiot", îmi strigă baronaşul de Chaux-Giseux, care ponta pe tabloul meu nişte sume ameţitoare. Poc ! îi arunc o sticlă de şampanie în cap. El se apleacă. Şi primeşte sticla mareşalul Vaillant. Tablou. Toate s-au aranjat, fiindcă eram amîndoi francmasoni ! Împăratul m-a pus să jur că n-o să mai trag la cinci. Mi-am ţinut promisiunea. Dar sînt momente cînd e greu, greu...

Apoi adăugă, cu un glas înecat în melancolie.

— Gustă puţin Hoggarul acesta 1880. Excelentă recoltă. Eu, locotenente, i-am învăţat pe cei de aici ce să facă cu zeama de struguri. Vinul de palmier, destul de bun cînd a fermentat îndeajuns, devine, pînă la urmă, insipid.

Era tare, Hoggarul acela 1880. L-am degustat în păhăruţe largi, de argint. Era răcoros ca un vin de Rin, sec ca un vin de Ermitage. Şi apoi, deodată, amintea vinurile arse, de Portugalia, se făcea dulce, cu aromă de fructe. Un vin admirabil, crede-mă.

Şi stropea, vinul acesta, cel mai spiritual dintre dejunuri. Puţine feluri de carne, e adevărat, dar toate re-

marcabil aromate cu mirodenii. Multe prăjituri, clătite cu miere, gogoşi parfumate, bomboane umplute cu iaurt şi curmale. Şi mai ales, în nişte talere mari de argint aurit sau în panere de răchită, fructe, grămezi de fructe, smochine, curmale, fistic, jujube, rodii, caise, ciorchini uriaşi de struguri, mai lungi decît cei care făceau să se încovoaie umerii cărătorilor evrei în ţara Chanaananului, pepeni grei, tăiaţi în două, cu miezul umed şi roz, cu şirurile lor de sîmburi negri.

Abia apucasem să degust una din aceste frumoase fructe îngheţate, cînd domnul Le Mesge se ridică.

— Dacă binevoiţi, domnilor, spuse el adresîndu-se lui Morhange şi mie.

— Scăpaţi-vă cît mai curînd de flecarul ăsta bătrîn, îmi şopti hatmanul de Jitomir. Partida de baccara începe. Veţi vedea, veţi vedea. Mult mai tare decît la Cora Pearl.

— Domnilor, repetă cu un ton sec domnul Le Mesge.

L-am urmat. Cînd ne-am aflat, din nou, toţi trei în bibliotecă, el a spus, adresîndu-mi-se mie :

— M-aţi întrebat mai adineaori, domnule, ce putere ocultă vă ţine aici. Purtarea dumneavoastră fiind agresivă, aş fi refuzat să vă ascult, dacă n-ar fi fost prietenul dumneavoastră, a cărui ştiinţă îl face mai apt decît pe dumneavoastră să aprecieze valoarea destăinuirilor pe care am să vi le fac.

Spunînd acestea, el apăsă pe-un mecanism aflat în perete. Şi se ivi un dulap înţesat de cărţi. Domnul Le Mesge luă una din ele.

— Vă aflaţi amîndoi, continuă el, în puterea unei femei. Femeia aceasta, regina, sultana, stăpîna absolută a Hoggarului, se numeşte Antinea. Nu tresăriţi, domnule Morhange. Pînă la urmă, veţi înţelege.

Domnul Le Mesge deschise cartea şi citi fraza aceasta :

„Trebuie să vă previn, înainte de a intra în materie, să nu vă miraţi auzindu-mă că-i numesc pe barbari cu nume greceşti."

— Din ce carte citiţi ? bîigui Morhange, a cărui paloare, în clipa aceea, mă înspăimîntă.

— Cartea aceasta, îi răspunse rar domnul Le Mesge, apăsînd cuvintele cu o extraordinară impresie de triumf, e cel mai mare, cel mai frumos, cel mai hermetic dintre dialogurile lui Platon, e *Critias,* sau *Atlantida.*

— *Critias* ? Dar e neterminat, murmură Morhange.

— E neterminat în Franța, în Europa, pretutindeni, spuse domnul Le Mesge. Aici, e terminat. Controlați exemplarul pe care vi-l întind.

— Dar ce legătură, ce legătură e între dialogul acesta, complet mi se pare, da, complet, și femeia numită Antinea ? repetă Morhange, pe cînd răsfoia cu aviditate manuscrisul. De ce se află ei în posesia ei ?

— Pentru femeia aceasta, răspunse calm omulețul, cartea de față e cartea ei de nobleță, almanahul ei de Gotha, oarecum. Înțelegeți ? Cartea îi stabilește prodigioasa descendență, pentru că femeia aceasta este...

— Pentru că femeia aceasta este ? repetă Morhange.

— Pentru că femeia aceasta este nepoata lui Neptun, ultima descendentă a atlanților.

CAPITOLUL IX

ATLANTIDA

DOMNUL LE MESGE îl privi triumfător pe Morhange. Era vizibil că nu i se adresa decît lui, că numai pe el îl socotea demn de confidenţele sale.

— Numeroşi sînt ofiţerii francezi sau străini, domnule, pe care capriciul suveranei noastre, Antinea, i-a condus aici, spuse el. Dumneavoastră sînteţi primul căruia îi fac cinstea destăinuirilor mele. Dar aţi fost elevul lui Berlioux, şi datorez atîta memoriei acestui mare om, încît mi se pare că-i aduc un omagiu împărtăşind unuia din discipolii săi rezultatele unice, îndrăznesc să spun, ale cercetărilor mele personale.

Domnul Le Mesge agită clopoţelul. Ferradji apăru.

— Cafele pentru dumnealor, porunci savantul.

Apoi ne întinse o casetă, vopsită în culori ţipătoare, plină de ţigări egiptene.

— Eu nu fumez niciodată, explică el, dar Antinea vine uneori pe aici. Ţigările acestea sînt ale ei. Luaţi, domnilor.

Am avut totdeauna oroare de tutunul blond, care-i permite unui ucenic de frizer de pe strada Michodière să-şi dea iluzia voluptăţilor orientale. Dar, în cazul de faţă, ţigările cu aroma de mosc erau destul de îmbietoare. Şi era multă vreme de cînd provizia mea de *caporal* se terminase.

— Iată colecţia revistei *La Vie Parisienne*, domnule, îmi spuse domnul Le Mesge. Uitaţi-vă prin ea, dacă vă în-

teresează, pe cînd eu voi sta de vorbă cu camaradul dumneavoastră.

— Domnule, i-am răspuns cu destul de răspicat, e adevărat că n-am fost elevul lui Berlioux. Îmi veți permite, totuși, să ascult convorbirea dumneavoastră : sînt sigur că o voi găsi interesantă.

— Cum doriți, spuse bătrînelul.

Ne-am instalat confortabil. Domnul Le Mesge se așeză la birou, își trase manșetele și începu astfel :

— Oricît aș ține, domnule, la o deplină obiectivitate cînd e vorba de știință, îmi e imposibil să separ cu totul propria mea poveste de aceea a ultimei descendente din Clito și Neptun. Aceasta, spre regretul și, totodată, spre onoarea mea.

Îmi datorez numai mie ceea ce sînt. Încă din copilărie, uimitorul avînt dat științelor istorice de către secolul al XIX-lea m-a izbit. Am văzut care îmi era calea. Și am urmat-o, în ciuda tuturor piedicilor.

În ciuda tuturor piedicilor, așa e. Fără alte mijloace în afară de munca și de talentul meu, am obținut titlul de profesor de istorie și geografie, la concursul din 1880. Un mare concurs. Printre cei treisprezece admiși au fost unii ale căror nume au devenit de atunci ilustre : Jullian, Bourgeois, Auerbach... Nu le port pică colegilor mei ajunși astăzi la culmea onorurilor oficiale ; le citesc cu milă lucrările, iar jalnicele erori la care îi condamnă insuficiența documentației lor m-ar despăgubi din plin pentru necazurile mele universitare și m-ar umple de-o ironică bucurie, dacă, de multă vreme, nu m-aș afla deasupra acestor satisfacții ale amorului propriu.

Profesor la liceul du Parc, la Lyon, l-am cunoscut acolo pe Berlioux, și i-am urmărit cu pasiune lucrările privind istoria Africei. Încă din epoca aceea, am avut ideea unei foarte originale teze de doctorat. Era vorba de stabilit o paralelă între eroina berberă din secolul al VII-lea, Kahena, care a luptat împotriva năvălitorilor arabi, și eroina franceză care a luptat împotriva năvălitorilor englezi, Ioana d'Arc. Am propus deci la Facultatea

de litere din Paris subiectul tezei : *Ioana d'Arc și tuaregii.* Această simplă enunțare a stîrnit în lumea savantă o huiduială generală, un hohot de rîs stupid. Cîțiva prieteni m-au avertizat, discret. Eu refuzam să-i cred. Dar am fost silit s-o fac în ziua cînd, chemat la rector, acesta, după ce-și manifestă un interes care m-a mirat pentru starea sănătății mele, mă întrebă pînă la urmă dacă mi-ar displace să iau un concediu de doi ani, cu jumătate leafă. Am refuzat cu indignare. Rectorul n-a mai stăruit, dar, peste două săptămîni, o decizie ministerială mă numea, fără alte forme, la unul din liceele cele mai neînsemnate, cele mai depărtate din Franța, la Mont-de-Marsan.

Înțelegeți cît eram de rănit și veți scuza abuzurile la care m-am dedat în ținutul acela de la marginea țării. Ce alta poți face, în Landes, decît să mănînci și să bei ? Eu le-am făcut, cu ardoare, și pe una și pe alta. Salariul mi se topi pe pateuri de ficat, pe becațe, pe vinuri de masă. Rezultatul nu întîrzie să apară : în mai puțin de un an, articulațiile începură să-mi scîrțîie ca osia prea unsă a unei biciclete care a făcut o cursă prea lungă pe-o pistă plină de praf. O criză zdravănă de gută m-a ținuit la pat. Din fericire, în ținutul acela binecuvîntat leacul se afla alături de boală. Am plecat deci în vacanță, la Dax, cu intenția de a topi micile cristale atît de dureroase.

Am închiriat o cameră la malul Adourului, pe promenada *Baignots.* O femeie de treabă venea să-mi facă menajul. Ea îl făcea și pe acela al unui bătrîn domn, judecător de instrucție la pensie și președinte al *Societății Roger-Ducos,* o vagă gelatină științifică în care savanții din partea locului se dedau, cu o prodigioasă incompetență, la studiul problemelor celor mai heteroclite. Într-o după-amiază, stăteam acasă, din pricina unei ploi torențiale. Femeia care îmi făcea menajul tocmai îmi lustruia cu frenezie clanța de aramă a ușii. Ea folosea pentru asta o pastă numită *tripoli,* pe care o întindea pe o hîrtie, și freca, freca... Aspectul deosebit al hîrtiei îmi stîrni curiozitatea. Îi aruncai o privire. „Doamne ! De unde ai luat hîrtia asta ?" Femeia se tulbură : „De la stăpînul meu. Sînt

acolo un maldăr întreg ca asta. Am smuls-o dintr-un caiet." „Iată zece franci și du-te de-mi adu caietul."

Peste un sfert de ceas, ea se întoarse aducîndu-mi-l. Ce noroc ! Nu lipsea din el decît o pagină, cea cu care îmi lustruise ușa. Manuscrisul, caietul acesta, știți ce era ? Pur și simplu *Călătoria în Atlantida* a mitografului Denys din Milet, citat de Diodor, și a cărui pierdere îl auzisem pe Berlioux deplîngînd-o de atîtea ori. [1]

Documentul acesta de nepreţuit conţinea numeroase citate din *Critias*. El reproducea esenţialul ilustrului dialog, al cărui singur exemplar din lume care mai există l-aţi avut în mîini mai adineaori. Documentul stabilea într-un mod indiscutabil poziţia castelului atlanţilor şi demonstra că ţinutul acesta, negat de ştiinţa actuală, nu a fost înghiţit de valuri, aşa cum îşi închipuie rarii apărători timoraţi ai ipotezei atlantide. Locul era numit „masivul central mazycean". Știți că nu există nici o îndoială în ceea ce privește identificarea mazyceenilor lui Herodot cu populațiile din Imoschaoch, cu tuaregii. Iar manuscrisul lui Denys îi identifica hotărît pe mazyceenii din istorie cu atlanții din presupusa legendă.

Denys îmi aducea deci la cunoștință că partea centrală a Atlantidei, leagăn și reședință a dinastiei neptuniene, nu numai că n-a pierit în catastrofa povestită de Platon și care a înghițit restul insulei Atlantide, dar că, în plus, partea aceasta corespunde cu Hoggarul targui, și că, în Hoggarul acesta, cel puțin pe vremea lui, nobila dinastie neptuniană era socotită ca perpetuîndu-se încă.

Istoricii Atlantidei apreciază cam la nouă mii de ani înaintea erei creștine data cataclismului care a distrus total sau numai în parte acest ținut faimos. Dacă Denys din Milet, care scria acum vreo două mii de ani, socotea că pe vremea lui dinastia născută din Neptun mai dădea încă legi, vă închipuiți că am avut repede ideea următoare : ce

[1] Cum de a eșuat *Călătoria în Atlantida* tocmai la Dax ? Pînă acum nu am găsit decît o ipoteză plauzibilă : ea o fi fost descoperită în Africa de călătorul de Béhagle, membru al Societății Roger-Ducos, care și-a făcut studiile la colegiul din Dax și a locuit apoi de mai multe ori în acest oraș. (Nota domnului Leroux.)

a dăinuit nouă mii de ani poate dăinui și unsprezece mii. Din momentul acela, n-am mai avut decît un țel : să intru în legătură cu descendenții posibili ai atlanților, iar dacă, după cum aveam multe motive să cred, ei ar fi decăzuți și nu și-ar mai cunoaște măreția primelor timpuri, să le destăinui ilustra lor obîrșie.

Se înțelege, de asemenea, că nu mi-am împărtășit intențiile superiorilor mei universitari. A le solicita concursul sau chiar învoirea, date fiind părerile pe care le putusem constata la ei în privința mea, ar fi însemnat în mod aproape sigur a risca pe gratis balamucul. Mi-am adunat deci micile mele economii și m-am îmbarcat pe tăcute pentru Oran. La 1 octombrie am sosit la In-Salah. Întins alene sub un plamier, în oază, îmi făcea nespusă plăcere să mă gîndesc că, în aceeași zi, directorul colegiului din Mont-de-Marson, înnebunit, abia putînd să-și stăpînească pe cei douăzeci de broscoi oribili care urlau în fața ușii unei clase goale, trimitea pretutindeni telegrame pentru căutarea profesorului său de istorie.

Domnul Le Mesge se opri și ne aruncă o privire satisfăcută.

Mărturisesc că demnitatea m-a părăsit atunci și că am uitat de faptul că el ținea mereu, în mod vădit, să i se adreseze numai lui Morhange.

— Scuzați-mă, domnule, dacă povestirea dumneavoastră mă interesează mai mult decît mă așteptam. Dar știți că îmi lipsesc multe elemente ca să vă înțeleg. Ați vorbit despre dinastia neptuniană. Ce e dinastia aceasta din care, cred, o faceți să descindă pe Antinea ? Care e rolul ei în istoria Atlantidei ?

Domnul Le Mesge zîmbi îngăduitor, făcîndu-i cu ochiul lui Morhange. Acesta din urmă, fără să clipească, fără să scoată un cuvînt, cu bărbia în palmă, cu cotul rezemat de genunchi, asculta.

— Vă va răspunde Platon pentru mine, domnule, spuse profesorul.

Și adăugă, pe-un ton de nespusă milă :

— E oare cu putință să nu fi cunoscut niciodată începutul lui *Critias* ?

Pe masă se afla manuscrisul a cărei vedere îl emoționase atîta pe Morhange. Profesorul își potrivi ochelarii și începu să citească. S-ar fi zis că vraja platoniciană îl zguduia, îl transfigura pe bătrînelul acesta ridicol.

Trăgînd la sorți feluritele părți ale pămîntului, zeii dobîndiră, unii un ținut mai mare, alții unul mai mic... Astfel Neptun, primind ca parte insula Atlantida, își așeză copiii pe care îi avusese de la o muritoare, într-o parte a insulei aceleia. Locul, nu departe de mare, era o cîmpie situată în mijlocul insulei, cea mai frumoasă, după cum se spune, și cea mai rodnică dintre cîmpii. Cam la cincizeci de stadii de cîmpia aceea, în mijlocul insulei, se afla un munte. Acolo locuia unul dintre oamenii aceia care, la obîrșia lucrurilor, s-au născut din pămînt, Evenor, cu soția lui, Leucippe. Ei zămisliră o singură fiică, Clito. Și ea era fată în lege cînd tatăl și mama îi muriră, iar Neptun, îndrăgind-o, și-o făcu soție. Muntele pe care ea locuia, Neptun îl fortifică, izolîndu-l de jur împrejur. El făcu îngrădituri de mare și de pămînt, la rînd, unele mai mici, altele mai mari, două de pămînt și trei de mare, și le făcu rotunde, cu insula în centru, în așa fel încît toate părțile lor să se afle la o distanță egală...

Domnul Le Mesge își întrerupse lectura.

— Așezarea aceasta nu vă amintește nimic ? întrebă el.

Îl privii pe Morhange, pierdut în gînduri din ce în ce mai adînci.

— Nu vă amintește nimic ? stărui vocea tăioasă a profesorului.

— Morhange, Morhange, bîiguii eu, adu-ți aminte, ieri, drumul nostru, răpirea noastră, cele două coridoare pe care ne-au făcut să le traversăm înainte de-a ajunge pe muntele acesta... *Îngrădituri de pămînt și de mare...* Două coridoare, două îngrădituri de pămînt.

— He ! he ! făcu domnul Le Mesge.

Zîmbea, privindu-mă. Am înțeles că zîmbetul lui însemna : „Să fie oare mai puțin prost decît l-am crezut ?"

Făcînd parcă un mare efort, Morhange rupse tăcerea.

— Înțeleg, înțeleg... Cele trei brîuri de mare... Dar atunci, domnule, în explicația dumneavoastră, a cărei ingeniozitate n-o contest, presupuneți drept exactă ipoteza mării sahariene!

— O presupun și o dovedesc, răspunse irascibilul bătrînel, lovind scurt în birou. Știu bine ce-au afirmat Schirmer și ceilalți împotriva ei. Știu mai bine decît dumneavoastră. Eu știu totul, domnule. Vă țin la dispoziție toate dovezile. Pînă atunci, astă seară, la cină, vă veți desfăta fără îndoială cu niște pești extrem de gustoși. Și îmi veți spune dacă peștii aceștia, pescuiți în lacul pe care îl puteți zări de la fereastra asta, vi se par a fi pești de apă dulce.

Înțelegeți bine, continuă el mai calm, eroarea oamenilor care, crezînd în Atlantida, s-au apucat să explice cataclismul în care socoteau că insula minunată a pierit pe de-a-ntregul. Toți au crezut într-o scufundare. De fapt, n-a avut loc nici o scufundare. A avut loc o *ridicare*. Pămînturi noi s-au ridicat din talazul atlantic. Pustiul a înlocuit marea. Sebkahs-urile, salinele, lacurile Triton, nisipoasele Syrte sînt vestigiile pustiite ale valurilor mișcătoare pe care goneau odinioară flotele pornite la cucerirea Atticei. Nisipul, mai vîrtos decît apa, a înghițit o civilizație. Astăzi, din frumoasa insulă pe care marea și vînturile o făceau mîndră și înverzită, n-a mai rămas decît masivul acesta ars. A mai dăinuit doar, în căldarea aceasta stîncoasă, izolată pentru vecie de restul lumii vii, oaza minunată pe care o aveți la picioare, fructele acestea roșii, cascada, lacul albastru, mărturii sfinte ale epocii de aur dispărute. Ieri seară, sosind aici, ați străbătut cele cinci îngrădituri: trei făcute cu apele mării, secate pentru totdeauna; două de pămînt, săpate de-un coridor prin care ați trecut călări pe cămile și unde, odinioară, pluteau triremele. În catastrofa aceea uriașă, s-a menținut, așa cum fusese odinioară, în străvechea lui splendoare, doar muntele de aici, muntele unde Neptun și-a zăvorît-o pe iubita lui, Clito, fiica lui Evenor și a Leucippei, mama lui Atlas, străbuna milenară a Antineei, suverana în a cărei stăpînire ați intrat pentru totdeauna.

— Domnule, spuse Morhange cu cea mai aleasă politeță, ar fi cît se poate de firească grija care ne-ar îndemna să ne informăm despre motivele și scopul acestei luări în stăpînire. Dar ca să vedeți în ce măsură mă interesează destăinuirile dumneavoastră, aflați că pentru ele amîn problema noastră de ordin personal. Zilele acestea, în două peșteri deosebite, mi-a fost dat să descopăr o inscripție tifinar a numelui Antineei. Camaradul meu îmi e martor că-l socoteam un cuvînt grecesc. Acum, grație dumneavoastră și divinului Platon, înțeleg că nu trebuie să mă mai mir auzind că o barbară e numită cu un nume grecesc. Dar asta nu mă face să nu fiu la fel de încurcat în ceea ce privește etimologia cuvîntului. Puteți să mă lămuriți în această privință ?

— Nici vorbă că da, domnule, răspunse domnul Le Mesge. Aș vrea să vă spun mai întîi că nu sînteți primul care îmi pune o asemenea întrebare. Printre exploratorii pe care i-am văzut intrînd aici de zece ani încoace, cei mai mulți au fost atrași în același fel, intrigați de cuvîntul grecesc reprodus în tifinar. Eu am întocmit chiar un catalog destul de exact al inscripțiilor și al peșterilor în care sînt întîlnite. Toate, sau aproape toate, sînt însoțite de formula : *Antinea. Aici începe ținutul stăpînit de ea.* Am pus eu însumi să fie vopsite din nou, cu ocru, unele din ele care începuseră să se șteargă. Dar, ca să revenim la ceea ce vă spuneam la început, nici unul dintre europenii aduși aici de acest mister epigrafic nu s-au mai sinchisit, de cum s-au aflat în palatul Antineei, să-și lămurească etimologia cuvîntului. Toți au avut, imediat, altceva ca să-și frămînte mintea. Fiindcă veni vorba, ar fi multe de spus despre puțina importanță reală pe care le au preocupările pur științifice, chiar pentru savanți și despre cît sînt ele de repede sacrificate pentru griji mai pămîntene, pentru cele ale vieții lor, de pildă.

— Să vorbim altă dată despre toate acestea, dacă vreți, domnule, făcu Morhange mereu extrem de curtenitor.

— Digresiunea mea n-a avut decît un scop, domnule : să vă arate că nu vă socotesc din rîndurile acestor sa-

vanți nevrednici. Vă frămîntă, într-adevăr, aflarea rădăcinii numelui Antinea și asta încă înainte de a ști ce fel de femeie e aceea care îl poartă sau motivele pentru care dumneavoastră și domnul sînteți prizonierii ei.

Îl priveam țintă pe bătrînel. Dar el vorbea cît se poate de serios.

„Cu atît mai bine pentru tine, m-am gîndit eu. Altminteri, te-aș fi aruncat pe fereastră, ca să-ți poți bate joc în voie. Legea căderii corpurilor trebuie să fie aceeași și la Hoggar."

— Fără îndoială, domnule, că ați formulat cîteva ipoteze etimologice cînd v-ați aflat pentru prima oară în fața cuvîntului Antinea, continuă Le Mesge, netulburat de privirea mea aprinsă, și adresîndu-i-se lui Morhange. Ați avea ceva împotrivă să mi le comunicați ?

— Nimic, domnule, spuse Morhange.

Și cît se poate de cumpănit, enumeră etimologiile despre care am vorbit mai sus.

Omulețul cu plastron vișiniu își freca mîinile.

— Foarte bine, aprecie el cu un ton de intensă bucurie. Grozav de bine, cel puțin pentru mediocrele cunoștințe helenice pe care trebuie să le aveți. Dar tot ce ați spus rămîne la fel de fals, arhi-fals.

— Vă întreb, tocmai fiindcă bănuiesc asta, spuse Morhange blînd.

— N-o să vă las să tînjiți multă vreme, spuse domnul Le Mesge. Cuvîntul Antinea se desparte în felul următor : *ti* nu e decît o imixtiune barbară în numele acesta esențialmente grec : *Ti* e articolul feminin berber. Avem mai multe exemple ale unor asemenea amestecuri. Luați-l pe cel dat de Tipasa, orașul nord-african. Numele lui înseamnă *întreaga*, de la *ti* și πᾶσα. În cazul de față, *tinea* înseamnă *noua*, de la *ti* și νέα.

— Și prefixul *an* ? întrebă Morhange.

— E cu putință, domnule, să mă fi ostenit vreme de o oră vorbindu-vă despre *Critias* și să ajung la un rezultat atît de slab ? răspunse domnul Le Mesge. E sigur că prefixul *an*, în sine, n-are semnificație. Veți înțelege că are

una, cînd vă voi spune că în cuvîntul de față întîlnim un foarte curios caz de apocopă. Nu *an* trebuie citit, ci *atlan*. *Atl* a căzut, prin apocopă ; *an* a subzistat. În rezumat, Antinea se compune în felul următor : — Τί — νέα — ἀτλ'Αν. Și semnificația *nouă atlantă* reiese în mod arbitrar din demonstrația mea.

Îl priveam pe Morhange. Mirarea lui era nemărginită. Prefixul berber *ti* îl uluise literalmente.

— Ați avut prilejul să verificați această foarte ingenioasă etimologie, domnule ? izbuti el în sfîrșit să rostească.

— N-aveți decît să aruncați o privire peste aceste cîteva cărți, făcu disprețuitor domnul Le Mesge.

Rînd pe rînd, el deschise cinci, zece, douăzeci de dulapuri din perete. O bibliotecă prodigioasă se înfățișă ochilor noștri.

— Totul, totul, aici e totul, murmură Morhange cu un uimitor ton de spaimă și de admirație.

— Cel puțin tot ce merită osteneala de a fi consultat, spuse domnul Le Mesge. Toate marile lucrări a căror pierdere lumea socotită ca savantă o deplînge astăzi.

— Și cum de sînt aici ?

— Cît mă mîhniți, dragă domnule ! Și cu care vă crezusem la curent cu anumite lucruri ! Uitați deci pasajul în care Pliniu cel Bătrîn vorbește despre biblioteca din Carthagina și despre comorile îngrămădite în ea ? În 146, cînd orașul pieri sub loviturile secăturii de Scipio, neînchipuita adunătură de analfabeți numită Senatul roman, avu cel mai adînc dispreț pentru bogățiile acestea și le dărui regilor băștinași. Așa se face că Mastanabal căpătă minunata moștenire ; ea fu transmisă fiilor și nepoților săi, Hiempsal, Juba I, Juba II, soțul admirabilei Cleopatra Selene, fiica marei Cleopatra și a lui Marc-Antoniu. Cleopatra Selene avu o fată care se căsători cu un rege atlant. Iată cum se face că Antinea, fiica lui Neptun, o numără printre străbune pe nemuritoarea regină a Egiptului. Așa

se face că, prin drepturile ei de moștenire, rămășițele bibliotecii din Carthagina, îmbogățite cu ce a mai rămas din biblioteca de la Alexandria, se află acum sub ochii dumneavoastră.

Știința fuge de om. Pe cînd omul clădea monstruoasele turnuri Babel pseudo-științifice, Berlinul, Londra, Parisul, Știința s-a retras în colțul acesta pustiu al Hoggarului. Cei de-acolo n-au decît să-și născocească ipotezele, bazate pe pierderea lucrărilor misterioase ale Antichității : lucrările nu sînt pierdute. Ele sînt aici. Aici se află cărțile ebraice chaldeiene, asiriene. Aici se află marile tradiții egiptene care i-au inspirat pe Solon, Herodot și Platon. Aici se află mitografii greci, magicienii Africei romane, visătorii indieni, într-un cuvînt, toate comorile a căror lipsă face din dizertațiile contemporane niște biete caraghioslîcuri. Credeți-mă, e pe deplin răzbunat măruntul profesoraș pe care l-au socotit nebun și l-au disprețuit. Am trăit, trăiesc și voi trăi, într-un permanent hohot de rîs în fața erudiției lor false și trunchiate. Iar cînd voi fi mort, eroarea, datorită precauțiilor luate din gelozie de Neptun ca s-o izoleze pe prea iubita Clio de restul lumii, eroarea, zic, va continua să fie stăpînă atotputernică peste jalnicele lor scrieri.

— Domnule, spuse Morhange cu o voce gravă, ați afirmat mai adineauri influența Egiptului asupra oamenilor de aici. Pentru motive pe care voi avea poate într-o bună zi prelejul să vi le explic, aș ține să am dovada acestei influențe.

— Foarte bine, domnule, răspunse domnul Le Mesge.

Atunci, la rîndul meu, făcui un pas înainte.

— Două cuvinte, vă rog, domnule, spusei eu brutal. N-o să vă ascund că discuțiile acestea istorice mi se par cu totul ne la locul lor. Nu-i vina mea dacă ați avut necazuri universitare, și dacă nu sînteți astăzi la Colegiul Franței sau în altă parte. Pentru moment, un singur lucru mă interesează : să știu ce facem, ce fac eu aici. Mult mai mult

decît etimologia greacă sau berberă a numelui ei, mă interesează exact să știu ce vrea de la mine doamna aceasta, Antinea. Camaradul meu vrea să-i cunoască raporturile cu Egiptul antic. Foarte bine. Eu, unul, țin mai ales să fiu lămurit asupra celor pe care ea le întreține cu Guvernămîntul general al Algeriei și cu secțiile arabe.

Domnul Le Mesge izbucni într-un rîs strident.

— Am să vă dau un răspuns care vă va satisface pe amîndoi, spuse el.

Și adăugă :

— Urmați-mă. E timpul să aflați.

CAPITOLUL X

SALA DE MARMURĂ ROȘIE

AM TRAVERSAT DIN nou un șir nesfîrșit de scări și de coridoare, urmîndu-l pe domnul Le Mesge.

— În mijlocul labirintului ăstuia îți pierzi orice simț de orientare, i-am șoptit eu lui Morhange.

— Îți pierzi mai degrabă capul, răspunse el cu jumătate glas. Bătrînul acesta nebun e, incontestabil, foarte savant. Dar Dumnezeu știe unde vrea să ajungă. În sfîrșit, a făgăduit că vom afla.

Domnul Le Mesge se oprise în fața unei grele uși întunecate, încrustată de sus pînă jos cu semne bizare. Răsucind clanța, el o deschise și spuse :

— Domnilor, vă rog să treceți.

— O adiere de aer rece ne izbi în obraz. În noua sală în care am pătruns domnea o adevărată temperatură de beci.

La început, întunericul nu prea îmi îngăduia să-i apreciez cum trebuie mărimea. Iluminatul, voit redus, era făcut de douăsprezece enorme lămpi de aramă, în formă de coloane, puse direct pe sol și aruncînd largi flăcări roșii. Cînd am intrat, curentul coridorului făcu să oscileze flăcările care agitară un minut, în preajmă, umbrele noastre mărite și deformate în mod ciudat. Apoi curentul se opri și flăcările, redevenite rigide, își înălțară din nou printre bezne neclintitele lor lumini roșii.

Aceste douăsprezece lampadare uriașe (fiecare avea cam trei metri înălțime) formau, prin așezarea lor, un fel de cunună cu un diametru de cel puțin cincizeci de picioare. În mijlocul cununii zării o moviliță întunecată, brăzdată pe toată suprafața de mici pîlpîiri roșii și tremurătoare. Apropiindu-mă am putut deslușl un izvor care țîșnea din ea. Apa lui rece întreținea temperatura despre care am vorbit.

Niște jilțuri naturale, uriașe, erau tăiate în stînca din mijloc, de unde se împrăștia șoptitoarea și întunecata fîntînă. Ele erau tapisate cu perne mătăsoase. Douăsprezece arzătoare de mirodenii, în interiorul cununei de flăcări roșii, desenau o a doua coroană, cu un diametru cam pe jumătatea celeilalte. În întuneric nu li se vedea fumul suind spre boltă ; dar lîncezeala lor, combinată cu răcoarea și cu susurul apei, izgoneau din inimă orice altă dorință în afară de aceea de a rămîne acolo, veșnic.

Domnul Le Mesge ne pofti să luăm loc în mijlocul sălii, pe jilțurile ciclopice. El însuși se așeză între noi.

— Peste cîteva clipe, spuse el, ochii vi se vor obișnui cu întunericul.

Am observat că vorbea în șoaptă, ca într-un templu.

Încet, încet, ochii ni se deprinseră într-adevăr cu lumina aceasta roșie. Doar partea de jos a imensei încăperi era luminată.

Întreaga boltă era înecată în beznă și nu i se putea ghici înălțimea. Vag, deasupra capetelor noastre, am zărit un mare candelabru al cărui aur era lins, ca tot restul, de mohorîtele lumini roșii. Dar nimic nu îngăduia să-ți dai seama de lungimea lanțului care-l ținea atîrnat de plafonul întunecat.

Pavajul de marmură era atît de lucios încît sfeșnicele uriașe se reflectau în el.

Sala, repet, era rotundă, formînd un cerc perfect al cărui centru îl forma fîntîna spre care noi stăteam cu spatele.

Ne aflam, deci, cu fața spre pereții rotunjiți. Curînd, privirile nu ni se mai putură desprinde de pe ei. Iată ce-i făcea să fie deosebiți : pe întreaga lor întindere, pereții

se împărțeau într-un șir de nișe, a căror linie neagră era tăiată, în fața noastră, de ușa care se deschisese ca să ne lase să intrăm ; în spatele nostru, șirul nișelor era tăiat de-o a doua ușă, și mai neagră, pe care o ghiceam întorcîndu-mă, în beznă. De la o ușă la alta am numărat șaizeci de nișe, adică în total o sută douăzeci. Fiecare din ele era înaltă de trei metri și largă de un metru. În fiecare se afla un fel de cutie mare, mai lată sus decît jos, și închisă numai în partea de jos. În cutiile acestea, în toate, afară de cele două pe care le aveam în față, mi s-a părut că deslușesc o formă strălucitoare, o formă omenească fără doar și poate, ceva ca o statuie de bronz foarte pal. În arcul de cerc din fața mea, am numărat clar treizeci de asemenea statui ciudate.

Ce erau ele ? Am vrut să văd și m-am ridicat.

Mîna domnului Le Mesge mi s-a așezat pe braț.

— Mai tîrziu, șopti el cu același glas foarte șoptit, mai tîrziu.

Privirile profesorului erau ațintite pe ușa prin care intraserăm în sală, și în dosul căreia se auzea acum, din ce în ce mai clar, un zgomot de pași.

Ușa se deschise în tăcere lăsînd să intre trei tuaregi albi. Doi dintre ei purtau pe umeri un fel de pachet lung ; al treilea mi s-a părut a fi șeful lor.

La indicațiile acestuia din urmă, ei puseră jos pachetul și scoaseră dintr-una din nișele despre care am vorbit, cutia lunguiață aflată în fiecare dintre ele.

— Vă puteți apropia, domnilor, ne spuse atunci domnul Le Mesge.

La un semn al lui, cei trei tuaregi se dădură cîțiva pași înapoi.

— Mi-ați cerut adineauri să vă dau o dovadă a influenței egiptene asupra țării acesteia, spuse domnul Le Mesge adresîndu-i-se lui Morhange. Mai întîi, ce ziceți de lada aceasta ?

Vorbind astfel, el arătă cutia pe care slujitorii o întinseseră pe jos, după ce o scoseseră din nișa ei.

Morhange scoase o exclamație înăbușită.

Avem în faţa noastră una din lăzile acelea destinate să conserve mumiile. Acelaşi lemn lucios, aceeaşi pictură în culori vii, cu singura deosebire că aici caracterele tifinar înlocuiau hieroglifele. Forma, îngustă jos şi largă sus, ar fi trebuit ea singură să ne arate asta imediat.

Am mai spus că jumătatea de jos a cutiei acesteia mari era închisă, dînd întregului un aspect de sabot dreptunghiular.

Domnul Le Mesge îngenunchie şi fixă pe partea din faţă a cutiei un dreptunghi de carton alb, o etichetă lată, luată de pe biroul său cu cîteva minute mai înainte, cînd ieşise din bibliotecă.

— Puteţi citi, spuse el simplu, dar tot în şoaptă.

Am îngenunchiat şi eu, căci lumina marilor candelabre abia dacă permitea să descifrezi eticheta pe care am recunoscut, totuşi, scrisul profesorului.

Ea purta aceste cuvinte simple, scrise cu litere mari, ronde :

Numărul 53. Maior Sir Archibald Russell. Născut la Richmond, în ziua de 5 iulie 1860. Mort la Hoggar în ziua de 3 decembrie 1896.

M-am ridicat dintr-un salt.

— Maiorul Russell ! am exclamat eu.

— Mai încet, mai încet, făcu domnul Le Mesge. Aici, nimeni n-are dreptul să ridice glasul.

— Maiorul Russell, am repetat eu, supunîndu-mă fără voie poruncii profesorului. Maiorul Russell, care a plecat anul trecut din Khartoum ca să exploreze Sokoto ?

— El însuşi, răspunse profesorul.

— Şi... unde se află maiorul Russell ?

— E aici, răspunse domnul Le Mesge.

Profesorul făcu un semn. Tuaregii albi se apropiară din nou.

O tăcere emoţionantă domnea în încăperea misterioasă, tulburată doar de gîlgîitul răcoros al fîntînii.

Cei trei negri începură să desfacă pachetul depus de ei, cînd intraseră, lîngă lada pictată. Încovoiaţi sub povara unei spaime de nespus, Morhange şi cu mine priveam.

Curînd, o siluetă țeapănă, o formă omenească se ivi în fața ochilor noștri. O licărire roșie luci spre ea. Aveam înainte, întinsă pe jos, acoperită cu un fel de văl din muselină albă, o statuie de bronz pal, o statuie asemenea celor care, de jur împrejurul nostru, stînd drepte în firide, păreau că ațintesc spre noi o privire de nepătruns.

— Sir Archibald Russell, rosti rar și încet domnul Le Mesge.

Morhange, mut, se apropie și avu puterea să ridice vălul de muselină. Apoi privi îndelung posomorîta statuie de bronz.

— O mumie, o mumie, spuse el în sfîrșit. Vă înșelați, domnule. Aceasta nu e o mumie.

— La drept vorbind, nu, răspunse domnul Le Mesge, nu e o mumie. Și totuși, aveți în fața dumneavoastră rămășițele pămîntești ale lui Sir Archibald Russell. Într-adevăr, domnule, trebuie să vă atrag atenția că procedeele de îmbălsămare folosite în palatul Antinoei diferă de procedeele folosite în vechiul Egipt. Aici, nu există natron, nici fești, nici miresme. Meșteșugul Hoggarului a ajuns, de la bun început, la un rezultat pe care știința europeană nu l-a obținut decît după îndelungi tatonări. Cînd am sosit aici, am rămas uimit constatînd că se practica o metodă pe care o credeam cunoscută numai de lumea civilizată.

Cu degetul arătător îndoit, domnul Le Mesge ciocăni ușor în fruntea mată a lui sir Archibald Russell, făcînd să se audă un dangăt metalic.

— E bronz, murmurai eu. Nu-i o frunte omenească. E bronz.

Domnul Le Mesge ridică din umeri.

— E o frunte omenească, afirmă el tăios. Nu e de loc bronz. Bronzul e mai închis, domnule. Metalul acesta e marele metal necunoscut despre care vorbește Platon în *Critias*, și care își are locul între aur și argint ; e metalul special al muntelui Atlantida. E oricalc.

Aplecîndu-mă și mai mult, am constatat că metalul era identic cu cel ce îmbrăca pereții bibliotecii.

— E oricalc, continuă domnul Le Mesge. Nu prea aveţi aerul să înţelegeţi cum poate să vă apară un corp omenesc ca statuie de oricalc. Nu zău, căpitane Morhange, dumneavoastră, despre care am presupus că aveţi oarecari cunoştinţe, n-aţi auzit niciodată vorbindu-se despre metoda doctorului Variot de a păstra corpurile altfel decît prin îmbălsămare ? N-aţi citit niciodată cartea acestui medic [1] ? În ea este expusă metoda numită galvanoplastică. Pentru a deveni bune conducătoare, ţesuturile cutanate sînt unse cu un strat foarte uşor de sare de argint. Corpul, muiat apoi într-o baie de sulfat de cupru, e lăsat pe seama polarizării. Procedeul cu care a fost metalizat corpul stimabilului maior englez e acelaşi. Acelaşi, doar că baia de sulfat de aramă a fost înlocuită cu o baie de sulfat de oricalc, materie mult mai rară. Aşa se face că în locul statuii unui biet om, în locul unei statui de bronz, aveţi în faţă o statuie dintr-un metal mai preţios decît aurul şi argintul. O statuie, într-un cuvînt, demnă de nepoata lui Neptun.

Domnul Le Mesge făcu un semn. Sclavii negri apucară corpul. În cîteva clipe, fantoma de oricalc se afla vîrîtă în locul ei de lemn pictat. Acesta din urmă, pus drept, fu aşezat în nişa sa, alături de nişa în care un tors asemănător purta numărul 52.

Apoi, după ce-şi terminară lucrul, cei trei negri se retraseră fără un cuvînt. Aerul rece al morţii clătină încă o dată flăcările sfeşnicelor de aramă şi făcu să danseze umbre uriaşe în jurul nostru.

Morhange şi cu mine rămăseserăm la fel de încremeniţi ca şi spectrele de metal pal care ne înconjurau. Deodată, făcînd un efort, m-am apropiat clătinîndu-mă de nişa vecină celei în care fuseseră depuse rămăşiţele maiorului englez. Ochii mei căutau eticheta, eticheta numărul 52.

Sprijinindu-mă de marmura roşie a peretelui, am citit :

— *Numărul 52. Căpitan Laurent Deligne. Născut la Paris în ziua de 22 iulie 1861. Mort la Hoggar în ziua de 20 octombrie 1896.*

[1] Variot : *Antropologia galvanică*. Paris, 1890. Nota domnului Leroux.)

— Căpitanul Deligne, șopti Morhange, plecat în 1895 de la Colomb-Béchar spre Timmimoun și despre care nu s-a mai știut nimic.

— Exact, spuse domnul Le Mesge făcînd din cap un ușor semn de aprobare.

— *Numărul 51,* citi Morhange, clănțănind acum din dinți, *Colonel von Wittmann, născut la Jena în 1855. Mort la Hoggar în ziua de 1 mai 1896.* Colonelul Wittmann, exploratorul Kanemului, dispărut în părțile Agadèsului!

— Exact, spuse din nou domnul Le Mesge.

— *Numărul 50,* citii eu la rîndul meu, ținîndu-mă de perete ca să nu cad. *Marchizul Alonzo d'Oliveira, născut la Cadix în ziua de 21 februarie 1868. Mort la Hoggar în ziua de 1 februarie 1896...* Oliveira, care se îndrepta spre Araouan!

— Exact, spuse iar domnul Le Mesge. Spaniolul acesta era un om cît se poate de erudit. Am avut cu el discuții interesante despre poziția geografică exactă a regatului Anteei.

— *Numărul 49,* spuse Morhange, al cărui glas abia dacă se mai auzea. *Locotenent Woodhouse, născut la Liverpool în ziua de 16 septembrie 1870. Mort la Hoggar în ziua de 4 octombrie 1895.*

— Aproape un copil, spuse domnul Le Mesge.

— *Numărul 48,* citii eu. *Sublocotenent Louis de Maillefeu, născut la Provins, în ziua de...*

N-am terminat. Emoția îmi sugruma glasul.

Louis de Maillefeu, prietenul meu cel mai bun, prietenul meu din copilărie, de la Saint-Cyr, de pretutindeni... Îl priveam, îl recunoșteam sub crusta metalică. Louis de Maillefeu!

Și, cu fruntea lipită de peretele rece, cu umerii zguduiți, am început să plîng, suspinînd din greu.

Atunci am auzit vocea adînc chinuită a lui Morhange, spunîndu-i profesorului:

— Scena aceasta a durat destul, domnule. Să-i punem capăt.

— El a dorit să știe, răspunse domnul Le Mesge. Ce puteam face?

M-am îndreptat spre el. L-am apucat de umeri.

— Cum de se află el aici ? Din ce i s-a tras moartea ?

— A murit ca toți ceilalți, răspunse profesorul, ca și locotenentul Woodhouse, ca și căpitanul Deligne, ca și maiorul Russell, ca și colonelul von Wittmann, ca și cei patruzeci și șapte de ieri, ca și toți cei de mîine.

— Din ce li s-a tras moartea ? spuse la rîndul său, cu glas poruncitor, Morhange.

Profesorul îl privi. Mi-am văzut camaradul pălind.

— Din ce li s-a tras moartea, domnule ? *Au murit din dragoste.*

Și adăugă cu un glas foarte încet și foarte grav :

— Acum știți.

Binișor, cu niște precauții de care nu l-am fi crezut niciodată în stare, domnul Le Mesge ne smulse din fața privirii fixe a statuilor de metal. O clipă mai tîrziu, ne aflam, Morhange și cu mine, așezați din nou, sau mai degrabă prăbușiți, printre pernele din mijlocul încăperii. Plînsetul fîntînii invizibile sursura la picioarele noastre.

Domnul Le Mesge era între noi.

— Acum știți, repetă el. Știți, dar nu înțelegeți încă.

Apoi, cu glas foarte lent, lăsă să cadă aceste cuvinte :

— Sînteți, așa cum au fost și ei, prizonierii Antineei... Și Antinea gîndește să se răzbune...

— Să se răzbune ? spuse Morhange căruia îi revenise calmul. Și de ce, mă rog ? Ce i-am făcut noi, locotenentul și eu, Atlantidei ? Prin ce ne-am atras ura ei ?

— E o luptă veche, foarte veche, răspunse grav profesorul. O luptă care vă depășește, domnule Morhange.

— Vă rog, explicați-vă, domnule profesor.

— Dumneavoastră sînteți Bărbații. Ea este Femeia, spuse gînditor domnul Le Mesge. Aici e totul.

— Zău, domnule, nu văd... nu vedem clar.

— O să înțelegeți. Chiar ați uitat cît au avut să se plîngă frumoasele regine barbare ale antichității de străinii pe care soarta i-a împins spre țărmurile lor ? Poetul Victor Hugo a exprimat destul de bine dezgustătoarea lor purtare în poemul colonial intitulat *Fata din O-Tahiti*. Oricît de departe ne-ar duce amintirile, nu vedem decît ase-

menea procedee de silnicie şi de ingratitudine. Domnii aceştia foloseau din plin frumuseţea doamnei şi bogăţiile ei. Apoi, într-o bună dimineaţă, dispăreau. Ba încă, doamna se putea socoti fericită dacă dispărutul, reperînd cu grijă locurile, nu se reîntorcea cu nave şi cu trupe de ocupaţie.

— Erudiţia dumneavoastră e admirabilă, domnule, spuse Morhange. Vă rog, continuaţi.

— Aveţi nevoie de exemple ? Ele există, vai, din belşug. Gîndiţi-vă la grosolănia purtării lui Ulisse faţă de Calypso, a lui Diomede faţă de Callirhoé. Ce să mai spun de a lui Tezeu faţă de Ariadna ? Jason a dovedit, faţă de Medeea, o nestatornicie de neînchipuit. Romanii au continuat tradiţia cu şi mai multă brutalitate. Eneea, care are atîtea trăsături comune cu pastorul Spardek, s-a purtat cît se poate de josnic cu Didona. Faţă de divina Cleopatra, Cezar a fost un bădăran încununat cu lauri. Titus, în sfîrşit, fătarnicul Titus, după ce a trăit un an întreg în Idumeea, pe spinarea ei, a adus-o la Roma pe duioasa Berenice numai ca s-o batjocorească mai bine. Era timpul ca fiii lui Japhet să plătească fiicelor lui Sem suma aceasta formidabilă de ocări neplătite.

Şi s-a întîmplat ca o femeie să poată restabili în folosul sexului ei marea lege hegeliană a oscilaţiilor. Separată de lumea ariană prin formidabila precauţie a lui Neptun, ea cheamă spre ea bărbaţii cei mai tineri şi mai viteji. Femeia aceasta are trup darnic, chiar dacă sufletul îi e necruţător. De la tinerii cutezători, ea ia ceea ce ei pot da. Ea le împrumută corpul şi îi domină cu sufletul. E prima regină pe care patima n-a făcut-o niciodată, măcar pentru o clipă, sclavă. Niciodată ea n-a fost nevoită să-şi revină în fire, căci niciodată nu s-a dăruit cu totul. E singura femeie care a reuşit disocierea celor două lucruri de nedespărţit, dragostea şi voluptatea.

Domnul Le Mesge tăcu o clipă, apoi continuă :

— Ea vine, o dată pe zi, în mormîntul acesta ; se opreşte în faţa firidelor de aici, meditează în faţa statuilor acestora ţepene, atinge piepturile reci pe care le-a cunoscut odată atît de fierbinţi ; apoi, după ce visează

lîngă firida goală în care, curînd, va dormi pentru vecie în recea lui crustă de oricalc, ea se reîntoarce, nepăsătoare, spre cel ce o așteaptă.

Profesorul tăcu. În mijlocul întunericului se auzi din nou susurul fîntînei. Pulsul mi se zbătea, tîmplele îmi ardeau. O febră imensă mă cuprinsese.

— Și toți, toți au acceptat! strigai eu, fără să mai țin seama de locul unde mă aflam. S-au lăsat învinși! Ah! Ea n-are decît să vină, și va vedea.

Morhange tăcea.

— Dragă domnule, îmi spuse domnul Le Mesge cu glas foarte blînd, vorbiți ca un copil. Nu știți. N-ați văzut-o pe Antinea. Fiți sigur că printre ei (și, cu un gest, el cuprinse cercul mut al statuilor) se aflau bărbați la fel de curajoși ca și dumneavoastră, și mai puțin nervoși poate. Unul dintre ei, cel ce se odihnește sub eticheta *nr. 32*, îmi amintesc, era un englez flegmatic. Cînd a apărut în fața Antineei, își fuma țigara. Ca și ceilalți, domnule, el s-a plecat sub privirea suveranei.

Nu vorbiți cîtă vreme n-ați văzut-o. Titlul universitar nu prea e nimerit cînd trebuie să vorbești despre pasiune și mă simt stingherit cînd încerc eu să vă arăt ce este Antinea. Vă spun doar că, de îndată ce o veți vedea, nu vă veți mai aminti de nimic altceva. Familie, patrie, onoare, veți renega totul pentru ea.

— Totul, domnule? întrebă foarte calm Morhange.

— Totul, afirmă hotărît domnul Le Mesge. Veți uita totul, veți renega totul.

Din nou se auzi un zgomot ușor. Domnul Le Mesge se uită la ceas.

— De altfel, o să vedeți.

Ușa se deschise. Un targui alb, uriaș, cel mai înalt dintre toți pe care îi zăriserăm pînă atunci în lăcașul acela cumplit, intră și se îndreptă spre noi.

El îmi atinse ușor brațul, după ce se înclină.

— Urmați-l, domnule, spuse domnul Le Mesge.

M-am supus, fără un cuvînt.

CAPITOLUL XI

ANTINEA

ÎMPREUNĂ CU CEL ce mă conducea, am mers de-a lungul unui nou coridor. Eram din ce în ce mai surexcitat. N-aveam decît un gînd : să mă aflu în fața femeii aceleia, să-i spun... Apoi, îmi era egal ce avea să se întîmple cu viața mea.

Mă înșelam însă cînd nădăjduiam să văd aventura luînd imediat o întorsătură eroică. În viață, genurile nu sînt niciodată delimitate. Dintr-un șir nesfîrșit de amănunte precedente, ar fi trebuit să-mi amintesc că în aventura mea burlescul era mereu împletit cu tragicul.

Cînd ajunse în fața unei ușițe de culoare deschisă, călăuza mea se dădu la o parte făcîndu-mi loc să intru.

M-am pomenit atunci în cea mai confortabilă cameră de toaletă. Un plafon de sticlă mată revărsa peste dalele de marmură o lumină veselă și roză. Primul obiect de care am dat cu ochii a fost o pendulă prinsă în perete, și ale cărei cifre erau înlocuite cu semnele zodiacului. Minutarul nu atinsese încă semnul Berbecului.

Ora trei ! Abia ora trei !

Ziua aceea mi se păruse și așa lungă cît un veac... Și nu străbătusem decît ceva mai mult din jumătatea ei.

Apoi, o altă idee îmi veni în minte și începui să rîd cu hohote.

„Antinea ține să-i fiu prezentat în toată splendoarea mea."

O oglindă mare, de oricale, ocupa o întreagă parte a camerei. Privindu-mă în ea, am înțeles că, hotărît lucru pretenția nu era de loc exagerată.

Barba neîngrijită, stratul groaznic de murdărie de o culoare plumburie, care cobora în dîre de-a lungul obrajilor, costumul meu pătat de toate luturile saharienc, sfîșiat de toți mărăcinii Hoggarului, făceau într-adevăr din mine un cavaler destul de jalnic.

Nu mi-a trebuit mult ca să mă dezbrac și să mă arunc în baia de porfir aflată în mijlocul camerei de toaletă. O moleșeală extrem de plăcută mă cuprinse în apa călduță și parfumată. În fața mea dansau mii de borcănașe împrăștiate pe o măsuță prețioasă, din lemn sculptat. Erau de toate mărimile și de toate culorile, fasonate într-un fel de jad extrem de transparent. Umezeala plăcută a aerului îmi potoli nervii.

„Ducă-se dracului Atlantida, și hypogeul și domnul Le Mesge", izbutii cu să mai gîndesc.

Apoi am adormit în baie.

Cînd am redeschis ochii, minutarul pendulei aproape că atinsese semnul Taurului. În fața mea, rezemat cu mîinile lui negre de marginea băii, stătea un negru înalt, cu fața neacoperită, cu brațele goale, cu fruntea legată într-un imens turban portocaliu. Negrul mă privea, răzînd tăcut cu toți dinții lui albi.

— Cine o mai fi și individul ăsta ?

Negrul rîse și mai tare. Fără să spună un cuvînt, el mă apucă și mă scoase ca pe un fulg din apa mea parfumată, dar care avea acum o culoare asupra căreia prefer să nu insist.

Cît ai clipi, m-am pomenit întins pe o masă de marmură, înclinată.

Negrul începu să mă maseze cu o putere extraordinară.

— Hei, mai încetișor, dobitocule.

Masseurul nu-mi răspunse, dar începu să rîdă și să mă frece și mai tare.

— De unde ești ? Din Kanem ? Din Borkou ? Rîzi prea mult ca să fii targui.

Aceeași tăcere. Negrul era la fel de mut pe cît era de voios.

„La urma urmei, puțin îmi pasă, mi-am spus eu, neavînd încotro. Așa cum e, îl găsesc mai simpatic decît pe domnul Le Mesge, cu erudiția lui de coșmar. Dar, zău așa, ce recrut grozav ar fi pentru *Hammamul* din strada Mathurins.

— Țigară, sidi ?

Fără să-mi aștepte răspunsul, negrul îmi vîrîse în gură o țigară pe care mi-o aprinse și începu din nou să mă forchezuiască pe toate părțile.

„Vorbește puțin, dar e binevoitor, gîndii eu."

Și i-am trimis un val de fum în plină față.

Gluma aceasta păru cu totul pe gustul lui. Negrul își vădi pe dată mulțumirea aplicîndu-mi niște palme zdravene.

După ce mă țesălă în lege, el luă un borcănaș de pe măsuță și începu să-mi ungă trupul cu o pomadă roză. Orice urmă de oboseală păru că zboară din mușchii mei reîntineriți.

O lovitură într-un gong de aramă. Maseurul meu dispăru. Intră o negresă bătrînă, pipernicită, îmbrăcată cu cele mai țipătoare zdrențe. Bătrîna era guralivă ca o coțofană, dar la început n-am înțeles nici un cuvînt din nesfîrșitul ghem pe care îl depăna pe cînd, apucîndu-mi mîinile și apoi picioarele, începu să-mi lustruiască unghiile, cu niște strîmbături convinse.

O nouă bătaie de gong. Bătrîna făcu loc unui al doilea negru, acesta grav, învești mîntat din cap pînă în picioare în alb, și purtînd pe capul său lungăreț o tichie de bumbac tricotat. Era bărbierul și avea o mînă înzestrată cu o uimitoare dexteritate. Nu i-a trebuit mult ca să mă tundă, ceea ce, pe legea mea, a făcut foarte bine. Apoi, fără să mă întrebe dacă am vreo preferință în privința bărbii, mă rase, complet.

Mi-am privit cu plăcere fața reapărută în întregime,

„Antineei poate că-i place genul american, gîndii eu. Ce ocară pentru memoria demnului ei bunic, Neptun!"

În aceeași clipă, negrul cel vesel intră și puse un pachet pe divan. Bărbierul dispăru. M-am mirat oarecum văzînd că pachetul, desfăcut cu grijă de noul meu valet, conținea un costum complet de flanel alb, asemănător întru totul celor purtate vara de ofițerii francezi din Algeria.

Pantalonii largi și supli păreau făcuți pe măsură. Tunica era fără cusur și avea chiar, ceea ce mă uimi și mai mult, cele două galoane de fir mobile, însemnele gradului meu, prinse de fiecare parte a mînecilor cu două șireturi. Ca încălțăminte, o pereche de papuci înalți, din marochin roșu, ornați cu fir. Lenjeria, toată din mătase, părea că vine direct de pe *rue de la Paix*.

— Cina a fost desfătătoare, murmurai eu, privindu-mă satisfăcut în oglindă. Culcușul e perfect aranjat. Da, dar mai e și *restul*.

Nu mi-am putut stăpîni un fior gîndindu-mă, pentru prima oară, la sala de marmură roșie.

În aceeași clipă pendula bătu patru și jumătate.

Cineva ciocăni discret în ușă. Targuiul alb care mă conducea apăru în prag.

Înaintînd, el îmi atinse din nou brațul și făcu un semn.

Din nou l-am urmat.

Am străbătut iar cîteva lungi coridoare. Eram emoționat, dar regăsisem în contactul cu apa călduță o oarecare stăpînire de sine. Și apoi, mai ales, simțeam crescînd în mine, mult mai mult decît voiam să recunosc, o imensă curiozitate. Din momentul acela aș fi acceptat oare, dacă mi s-ar fi propus, să fiu condus înapoi la drumul Cîmpiei Albe, lîngă Shikh-Salah? Nu prea cred.

Încercam să fac să-mi fie rușine de curiozitatea mea. Mă gîndeam la Maillefeu.

„Și el, ca și mine, a mers pe coridorul pe care mă aflu eu acum. Și, în clipa de față, se află acolo, în sala de marmură roșie."

N-am avut timp să mă gîndesc mult la asta. Brusc, lovit parcă de-un fel de bolid, am fost împins și trîntit la

pămînt. Coridorul era întunecat. N-am văzut nimic. Am auzit doar un urlet batjocoritor.

Targuiul alb se trăsese înapoi, cu spatele lipit de perete.

— Ei ! șoptii eu ridicîndu-mă, iată că încep drăcoveniile.

Ne-am continuat drumul. Curînd, o lumină, alta decît a lămpilor roze, începu să lumineze coridorul.

Am sosit astfel în fața unei uși de bronz, înaltă, străpunsă de niște ciudate dantele luminoase. Se auzi bătaia unui gong cu sunet pur. Cele două canaturi ale ușii se întredeschiseră. Rămas pe coridor, targuiul alb le închise în urma mea.

Fără să-mi dau seama, am făcut cîțiva pași în sala în care intrasem singur, apoi m-am oprit înceremenit locului, ducîndu-mi mîna la ochi.

Eram orbit de lumina cerului, care se ivise.

Timp de multe ore, luminile cețoase mă dezobișnuiseră de lumina zilei. Acum, ea pătrundea din plin printr-o întreagă parte a imensei încăperi.

Sala se afla situată în partea inferioară a muntelui, care era mai sfredelită de coridoare și de galerii decît o piramidă egipteană. La același nivel cu grădina pe care o zărisem dimineața din balconul bibliotecii, ea părea că o continuă. Trecerea de la una la cealaltă se făcea pe nesimțite : dacă covoarele se întindeau pe sub palmierii înalți, în schimb păsările zburau prin pădurea de coloane a sălii.

Contrastul făcea ca încăperea să fie obscură în toată partea care nu era scăldată direct de lumina oazei. Soarele, gata să apună pe după munte, colora în roz pietrișul de pe alei și în roșu sîngeriu hieraticul flamingo așezat, cu un picior în aer, la marginea micului lac de safir profund.

Deodată, pentru a doua oară, m-am prăbușit la pămînt. Ceva brusc și mare îmi căzuse pe umeri. Am simțit o atingere caldă și mătăsoasă pe gît, o respirație fierbinte pe ceafă. În același timp, urletul batjocoritor care mă tulburase atîta pe coridor, răsună din nou.

Cu o zmucitură m-am desprins, trîntind la întîmplare o lovitură de pumn zdravănă în direcţia atacatorului meu. Urletul răsună din nou, de data aceasta de durere şi de mînie.

Şi avu ca ecou un lung hohot de rîs. Furios, mi-am îndreptat spinarea, căutîndu-l din ochi pe neobrăzatul care rîdea, ca să-i spun ce gîndeam despre el. Şi atunci, privirea mi-a rămas aţintită, fixă.

În faţa mea se afla Antinea.

În partea cea mai întunecată a sălii, sub un fel de boltă luminată artificial prin douăsprezece vitralii mov, pe un maldăr de perne colorate pestriţ şi de covoare persane albe, dintre cele mai preţioase, stăteau lungite patru femei.

Primele trei mi-am dat seama că sînt femei tuaregе, după splendida şi clasica lor frumuseţe. Ele purtau nişte minunate bluze de mătase albă, brodate cu aur. Ce-a de a patra, cu pielea foarte oacheşă, aproape un pui de harap, era şi cea mai tînără. Bluza ei de mătase roşie îi scotea şi mai mult în relief întunecata culoare a feţei, a braţelor, a picioarelor goale. Toate patru stăteau roată în jurul maldărului de covoare albe, acoperit cu o uriaşă piele de leu, pe care se rezema Antinea.

Antinea! De cîte ori am revăzut-o, m-am întrebat dacă o privisem bine atunci, tulburat cum eram, într-atît mi se părea, de fiecare dată, că e tot mai frumoasă. Mai frumoasă! Biet cuvînt, biată limbă! Dar oare e de vină limba, sau sînt de vină cei ce înjosesc un asemenea cuvînt?

Nu te puteai afla în faţa femeii acesteia fără să o evoci pe aceea pentru care Ephractoeus a supus Atlasul, pentru care Sapor a uzurpat sceptrul lui Osymandias, pentru care Mamylos a subjugat Suza şi Tentyrisul, pentru care Antoniu a fugit....

O, suflete, suprema vibrare îţi e dată
Cînd ea te strînge-n braţe, trufaşă, minunată.

Klaftul egiptean îi cobora pe buclele bogate, atît de negre încît băteau în albastru. Cele două capete ale greului ei veşmînt de fir îi atingeau coapsele gingaşe. În jurul

frunții ei mici, bombate și încăpățînate, se încolăcea *uraeus-ul* de aur, cu ochi de smaragde, zvîrlindu-și deasupra capului tinerei femei dubla limbă de rubine.

Ea purta o tunică de voal negru, presărat cu aur, foarte subțire, foarte largă, strînsă ușor cu o eșarfă de muselină albă, brodată cu ștînjeni din perle negre.

Așa arăta veșmîntul Antineei. Dar, sub amestecul acesta încîntător, ce era ea oare ? Un fel de fată subțirică, cu ochii lungi și verzi, cu profil de uliu. Un Adonis mai nervos. O regină din Saaba, un copil, dar cu o privire, cu un zîmbet cum nu s-a mai văzut vreodată la orientale. O minune de ironie și de grație nepăsătoare.

Trupul, nu i-l vedeam. Într-adevăr, faimosul ei trup nu mi-ar fi dat prin minte să-l privesc, chiar dacă aș fi avut puterea. Și aceasta e poate lucrul cel mai extraordinar din prima mea impresie. Să mă gîndesc la torturații din sala de marmură roșie, la cei cincizeci de tineri care, totuși, îi ținuseră în brațe trupul firav ? Numai gîndul mi s-ar fi părut, în clipa aceea de neuitat, cea mai cumplită profanare. În ciuda tunicii ei tăiată îndrăzneț într-o parte, a gîtului ei gol, a brațelor ei goale, a umbrelor misterioase bănuite pe sub voal, femeia aceasta, cu toată monstruoasa ei legendă, izbutea să rămînă foarte pură, ce spun ? virginală.

Pentru moment, ea era cu totul stăpînită de rîsul care o cuprinsese cînd, în fața ei, mă rostogoleam la pămînt.

— Hiram-Rege, chemă ea.

M-am întors. Mi-am văzut dușmanul.

Pe capitelul uneia din coloane, la douăzeci de picioare deasupra solului, stătea cățărat cu ghearele un splendid ghepard. Privirea lui mai era încă furioasă pentru lovitura de pumn pe care i-o trăsesem.

— Hiram-Rege, repetă Antinea, aici !

Fiara se destinse ca un arc. Acum se afla ghemuită la picioarele stăpînei. I-am văzut limba roșie lingîndu-i gleznele subțiri și goale.

— Cere-i iertare domnului, spuse tînăra femeie.

Ghepardul mă privi cu ură. Pielea galbenă a botului i se încreți în jurul mustății negre.

— Ffff ! se stropşi el, ca un motan voinic.

— Hai, repetă Antinea, poruncitoare.

Cu părere de rău, mica fiară se tîrî spre mine. Apoi îşi puse supusă botul între labe şi aşteptă.

I-am mîngîiat frumoasa frunte cu pete ca nişte ochi.

— Să nu fii supărat pe el, spuse Antinea. Aşa e, la început, cu toţi străinii.

— Atunci însemnează că e adeseori prost dispus ca acum, am spus eu simplu.

Acestea mi-au fost primele cuvinte. Ele stîrniră un zîmbet pe buzele Atineei.

Ea mă cercetă îndelung, cu o privire liniştită ; apoi, adresîndu-se uneia dintre femeile tuarege, spuse :

— Aguïda, să ai grijă să-i dai douăzeci şi cinci de livre de aur lui Cegheïr-ben-Cheikh.

Şi, după ce tăcu o clipă, mă întrebă :

— Eşti locotenent ?

— Da.

— De unde eşti ?

— Din Franţa.

— Puteam să bănuiesc asta, făcu ea, ironică. Dar din ce parte a Franţei ?

— Dintr-un ţinut care se cheamă Lot-et-Garonne.

— Din ce loc, în ţinutul acesta ?

— Din Duras.

Ea se gîndi o clipă.

— Duras ! Curge pe-acolo un rîuleţ, Dropt. Şi e un castel, mare şi vechi.

— Cunoaşteţi Durasul ? şoptii eu, năucit.

— Se ajunge acolo prin Bordeaux, pe o cale ferată micuţă, continuă ea. E un drum între dealuri, cu pantele pline de vii, încununate de ruini feudale. Satele au nume frumoase : Monségur, Sauveterre-de-Guyenne, la Tresne, Créon... Créon, ca în *Antigona*.

— Aţi fost pe-acolo ?

Ea mă privi şi-mi răspunse, obosită parcă.

— Spune-mi *tu*. Mai devreme sau mai tîrziu, tot va trebui să mă tutuieşti. Începe de acum.

Promisiunea aceasta amenințătoare mă umplu imediat de o imensă fericire. Mă gîndeam la cuvintele domnului Le Mesge : „Nu vorbi, atîta timp cît n-ai văzut-o. De cum o vei vedea, vei renega totul pentru ea."

— Dacă am fost la Duras ? continuă Antinea, izbucnind în rîs. Glumești ! Ți-o închipui pe nepoata lui Neptun într-un compartiment de clasa întîi, pe o linie secundară ?

Întinzînd mîna, ea îmi arătă uriașa stîncă albă care domina palmierii din grădină.

— Iată întregul meu orizont, spuse ea, gravă.

Și, luînd una din cărțile care zăceau prin preajmă, pe blana de leu, o deschise la întîmplare și spuse :

— E mersul trenurilor din vest. Ce lectură minunată pentru cineva care nu se mișcă din loc. Acum e ora cinci și jumătate, seara. Un tren, un tren de persoane a sosit de trei minute la Surgères, în Charente-Inférieure. Va pleca peste șase minute. Peste două ore, va sosi la Rochelle. Cît e de ciudat să te gîndești, aci, la asemenea lucruri ! Atîta distanță !... Atîta mișcare !... Atîta neclintire !...

— Vorbești foarte bine franceza, făcui eu.

Ea avu un mic rîs nervos.

— Sînt nevoită s-o vorbesc. Ca și germana, italiana, engleza și spaniola. Felul meu de viață m-a făcut mare poliglotă. Dar îmi place franceza mai mult decît tuarega și chiar decît araba. Am impresia că am știut-o din totdeauna. Și, crede-mă, nu spun asta ca să-ți fac plăcere.

Urmă un moment de tăcere. Mă gîndeam la străbuna ei, despre care Plutarh spunea : „Existau puține neamuri față de care ea să aibă nevoie de tălmaci ; Cleopatra le vorbea în propria lor limbă etiopienilor, troglodiților, ebreilor, arabilor, sirienilor, mezilor și parților."

— Nu sta așa, nemișcat în mijlocul sălii. Mă mîhnești. Vino și te așează aici, lîngă mine. Dă-te mai încolo, domnule Hiram-Rege !

Ghepardul se supuse supărat.

— Dă-mi mîna, porunci Antinea.

Lîngă ea se afla o cupă mare de onyx. Ea luă din cupă un inel de oricalc, foarte simplu, și mi-l puse pe inelarul stîng. Am văzut atunci că și ea purta unul la fel.

— Tanit-Zerga, oferă-i domnului de Saint-Avit un șerbet de trandafiri.

Micuța negresă de mătasă roșie se grăbi s-o asculte.

— Secretara mea particulară, o prezentă Antinea, domnișoara Tanit-Zerga, din Gâo, pe Niger. Familia ei este aproape la fel de veche ca și a mea.

Spunînd acestea, ea mă privea. Ochii ei verzi mă apăsau parcă.

— Și căpitanul, camaradul tău ? întrebă ea cu o voce care părea că vine de departe. Încă nu-l cunosc. Cum arată ? Îți seamănă ?

Atunci, pentru prima oară de cînd mă aflam lîngă ea, m-am gîndit la Morhange. Și n-am răspuns.

Antinea zîmbi.

Apoi se lungi de tot pe blana de leu. Piciorul drept i se dezgoli.

— E vremea să te duci la el. îmi spuse ea languroasă. Curînd, vei primi ordinele mele. Tanit-Zerga, condu-l. Arată-i mai întîi camera lui. Desigur că n-o cunoaște.

M-am ridicat și i-am luat mîna să i-o sărut. Ea și-a apăsat-o puternic pe buzele mele, făcîndu-le parcă să sîngere sub semnul acesta de posesiune.

Mă aflam acum în coridorul întunecat. Micuța în tunică de mătasă roșie mergea înaintea mea.

— Iată camera ta, spuse ea.

Și continuă :

— Acum, dacă vrei, te voi conduce spre sufragerie. Ceilalți au să se adune curînd acolo pentru cină.

Micuța vorbea o încîntătoare franceză, pronunțînd cuvintele cam peltic.

— Nu, Tanit-Zerga, nu. Astă seară prefer să rămîn aici. Nu mi-e foame. Sînt obosit.

— Nu mi-ai uitat numele, făcu ea.

Părea mîndră de lucrul acesta. Simțeam că, la nevoie, voi avea în ea o aliată.

— Nu ți-am uitat numele, micuță Tanit-Zerga, fiindcă e frumos [1].

Și adăugai :

— Acum, lasă-mă, micuțo. Vreau să fiu singur.

Ea zăbovea în cameră. Eram mișcat și agasat totodată. Simțeam o imensă nevoie de a-mi aduna gîndurile.

— Camera mea e deasupra camerei tale, îmi spuse ea. Pe masa aceasta e un gong de aramă ; dacă dorești ceva, n-ai decît să suni. Un targui alb va veni imediat.

O clipă, informația aceasta mă amuză. Mă aflam într-un hotel, în mijlocul Saharei. N-aveam decît să sun pentru a fi servit.

Mi-am privit camera. Camera mea ! Pentru cît timp va fi oare a mea ?

Era o încăpere destul de spațioasă. Perne, un divan, un alcov tăiat în stîncă, totul luminat de o fereastră largă pe care o acoperea un stor de pai.

M-am dus la fereastră. Am ridicat storul. Lumina soarelui care apunea pătrunse în cameră.

Cu sufletul plin de gînduri inexprimabile, m-am rezemat de balustrada de piatră. Fereastra era îndreptată spre sud și domina solul de la cel puțin șaizeci de metri. Sub ea, cobora zidul vulcan, vertiginos de neted și negru.

În fața mea, cam la doi kilometri, se înălța un alt zid : prima incintă de pămînt din *Critias*. Apoi, foarte departe dincolo de ele, am zărit imensul pustiu roșu.

[1] În berberă, *Tanit* înseamnă izvor ; *zerga* e femininul adjectivului *azreg*, albastru. (Nota domnului Lereux.)

CAPITOLUL XII

MORHANGE SE RIDICĂ ŞI DISPARE

ERAM ATÎT DE obosit, încît am dormit dus pînă a doua zi. M-am deşteptat pe la orele trei după-amiază.

Imediat m-am gîndit la evenimentele din ajun şi, firește, le-am găsit uimitoare.

— Hai, mi-am spus eu, să luăm lucrurile pe rînd. Mai întîi, trebuie să mă sfătuiesc cu Morhange.

În afară de asta, simţeam o poftă de mîncare nemaipomenită.

Gongul arătat de Tanit-Zerga se afla la îndemînă. L-am lovit. Imediat apăru un targui alb.

— Du-mă la bibliotecă, i-am spus.

El se supuse. Pe cînd traversam din nou labirintul de scări şi de coridoare, am înţeles că n-aveam să mă descurc niciodată fără ajutorul cuiva.

Morhange se afla, într-adevăr în bibliotecă, şi citea cu interes un manuscris.

— Un tratat pierdut, de Saint-Optat, îmi spuse el. Ah! Dacă Dom Granger ar fi aici! Priveşte: scriere semioncială.

Nu i-am răspuns. Pe masă, lîngă manuscris, un obiect mi-a atras imediat atenţia. Era un inel de oricalc, leit cu cel pe care Antinea mi-l dăduse în ajun şi cu cel pe care îl purta ea însăşi.

Morhange zîmbi.

— Așadar... am spus eu.

— Ce ?

— Ai văzut-o ?

— Am văzut-o, într-adevăr, răspunse Morhange.

— E tare frumoasă, nu-i așa ?

— Lucrul mi se pare greu de contestat, răspunse camaradul meu. Cred chiar că se poate spune că e tot atît de inteligentă pe cît e de frumoasă.

Urmă o clipă de tăcere. Morhange, foarte calm, răsucea între degete inelul de oricalc.

— Știi care trebuie să ne fie soarta aici ? întrebai eu.

— Știu. Domnul Le Mesge ne-a explicat-o ieri, în fraze discrete și mitologice. Vădit lucru, e o aventură extraordinară.

Morhange tăcu, apoi mă privi drept în față.

— Mă căiesc amarnic că te-am atras în ea. Un singur lucru mi-ar putea ușura căința : faptul de a vedea că, de ieri seară, te împaci destul de ușor cu ce se întîmplă.

De unde dobîndise Morhange cunoașterea aceasta a inimii omenești ? Nu i-am răspuns, dîndu-i astfel dovada cea mai bună că nu se înșela.

— Ce ai de gînd să faci ? murmurai eu în cele din urmă.

El închise manuscrisul, se așeză comod într-un fotoliu, aprinse o țigară și-mi răspunse astfel :

— Am chibzuit adînc. Folosind un pic cazuistica, mi-am descoperit linia de conduită. E simplă și în afară de orice discuție.

Pentru mine, problema nu se pune exact ca pentru dumneata, din cauza situației mele cvasi-religioase, care, trebuie să recunosc, se află într-o poziție cam neliniștitoare. Ce-i drept, n-am depus nici un fel de legămînt, dar în afară de faptul că mă văd oprit de cunoscuta poruncă a noua de la orice fel de legături cu o femeie care nu-mi este soție, mărturisesc că n-am nici un chef pentru soiul de serviciu comandat în vederea căruia excelentul Cegheïr-ben-Cheïkh a binevoit să ne recruteze.

Acestea spuse, trebuie totuși ținut seama că viața mea nu-mi aparține la propriu, că nu am libertatea de a dispune de ea așa cum ar dispune un explorator particular care călătorește pentru scopurile lui personale și pe socoteala lui. Eu am o misiune de îndeplinit, niște date de cules. Dacă mi-aș putea deci recuceri libertatea, după ce aș plăti ciudata vamă obișnuită aici, aș consimți să-i dau satisfacție Antineei, pe măsura posibilităților mele. Cunosc destul de bine spiritul înțelegător al Bisericii, și mai ales cel al ordinului către care aspir : felul acesta de a proceda n-ar fi osîndit, ba, cine știe ? poate că ar fi chiar aprobat. Sfînta Maria Egipteanca și-a dăruit trupul luntrașilor, într-o împrejurare asemănătoare. Și n-a cules pentru asta decît cuvinte de slavă. Dar, făcînd aceasta, ea avea certitudinea atingerii unui țel, care era sfînt. Scopul justifica mijloacele.

În ceea ce mă privește, lucrurile stau cu totul altfel. Faptul de a mă supune capriciilor celor mai absurde ale acestei doamne, nu m-ar împiedica să fiu curînd catalogat în sala de marmură roșie cu numărul 54, sau 55, dacă ea preferă să îi se adresez mai întîi dumitale. În aceste condiții...

— În aceste condiții ?

— În aceste condiții, consimțirea mi-ar fi de neiertat.

— Și atunci, ce-ai de gînd să faci ?

— Ce-am de gînd să fac ?...

Morhange își apăsă ceafa pe spătarul fotoliului, trimise un val de fum spre tavan și zîmbi.

— Nimic, spuse el, și atîta e de-ajuns. Vezi, în privința aceasta, bărbatul are o superioritate incontestabilă asupra femeii. Prin conformația lui, el poate să opună cel mai deplin refuz. Femeia, nu.

Și adăugă, cu o privire ironică :

— Nu-i silit decît cine vrea.

Mi-am plecat fruntea.

— Am încercat față de Antinea toate comorile celei mai subtile dialectici, continuă el. Zadarnic. „Dar, la urma urmei, i-am spus, cînd n-am mai găsit argumente, de ce nu domnul Le Mesge ?“ Ea a început să rîdă și mi-a răs-

puns : „De ce nu pastorul Spardek ? Domnii Le Mesge și Spardek sînt niște savanți pe care îi stimez. Dar

Blestem pe visătorul stupid care ar vrea,
În nerozia lui și împotriva firii,
El, primul să deslege problema cea mai grea
Vîrînd cu sila cinstea în tainele iubirii...

În afară de asta, a adăugat ea, cu zîmbetul acela care e într-adevăr fermecător, s-ar putea ca tu să nu-i fi privit bine nici pe unul, nici pe altul. „Au urmat cîteva complimente privind persoana mea fizică, la care n-am găsit ce să răspund, într-atît cele patru versuri ale lui Baudelaire îmi închiseseră gura.

Ea a mai binevoit să-mi explice : „Domnul Le Mesge e un savant care îmi este foarte util. Cunoaște spaniola și italiana, îmi clasează hîrtiile și își dă toată silința să-mi pună în ordine genealogia divină. Pastorul Spardek cunoaște engleza și germana. Contele Bielowsky știe perfect limbile slave ; pe el, îl și iubesc, ca pe un tată. M-a cunoscut de mică, pe vremea cînd nu mă gîndeam încă la prostiile pe care le știi. Ei îmi sînt absolut necesari în relațiile pe care le pot avea cu vizitatorii de diferite naționalități, deși încep să mă descurc binișor în limbile de care am nevoie... Dar vorbesc prea mult și e prima oară cînd dau cuiva explicații despre purtarea mea. Prietenul tău e mai puțin curios. „Cu aceasta, m-a lăsat să plec. Ciudată femeie, zău așa. O cred un pic renaniană, dar cu mai multă pricepere în ale voluptății decît maestrul ei.

— De ce întîrziați, domnilor ? spuse domnul Le Mesge ivindu-se deodată. Sînteți așteptați pentru cină.

Micul profesor era în seara aceasta deosebit de bine dispus. Avea la butonieră o rozetă violetă nouă-nouță.

— Ei ? făcu el cu un aer strengăresc. Ați văzut-o ?

Nici Morhange, nici eu nu i-am răspuns.

Pastorul Spardek și hatmanul de Jitomir începuseră să mănînce cînd am sosit noi. Soarele, dînd să apună, așternea reflexe zmeurii peste rogojinile gălbui.

— Luați loc, domnilor, făcu zgomotos domnul Le Mesge. Locotenente de Saint-Avit, ascară n-ai fost printre

noi. Vei gusta pentru prima dată mîncările gătite de Koukou, bucătarul nostru bambara. Ai să vezi !...

Un servitor negru puse în fața mea un fel de ochează de mare, plutind pe un sos de ardei roșii ca tomatele.

Am mai spus că muream de foame. Mîncarea era excelentă. Sosul mi-a făcut imediat sete.

— Hoggar alb, 1879, îmi șopti hatmanul de Jitomir, umplîndu-mi paharul cu o licoare fină, de culoarea topazului. Eu îl îngrijesc. Nu atacă de loc capul. Numai picioarele...

Mi-am băut paharul pe nerăsuflate. Cei de față începură să mi se pară fermecători.

— Hei, căpitane Morhange, i se adresă domnul Le Mesge camaradului meu care își degusta pe îndelete ochează. Ce zici de acantopterigianul acesta ? E pescuit astăzi, în lacul oazei. Începi să admiți ipoteza mării sahariene ?

— Peștele acesta e un argument, spuse Morhange.

Și tăcu deodată. Ușa tocmai se deschisese. Targuiul alb intră. Comesenii făcură liniște.

Noul venit se îndreptă agale spre Morhange. Îi atinse brațul drept.

— Bine, spuse Morhange.

Și, ridicîndu-se, îl urmă pe targui.

Vasul cu Hoggar 1879 se afla între mine și contele Bielowsky. Mi-am umplut paharul, un pahar de-o jumătate de litru, și l-am golit nervos.

Hatmanul îmi aruncă o privire prietenoasă.

— He, he ! făcu domnul Le Mesge, dîndu-mi cu cotul. Antinca respectă ordinea ierarhică.

Pastorul Spardek zîmbi pudic.

— He, he ! repetă domnul Le Mesge.

Paharul meu era gol. O clipă m-am simțit ispitit să-l arunc în capul profesorului de istorie. Dar, basta ! L-am umplut și l-am golit din nou.

— Domnul Morhange n-o să guste decît cu gîndul friptura aceasta de berbec, delicioasă, făcu profesorul, din ce în ce mai deșănțat luîndu-și o bucată zdravănă de carne.

— N-o să aibă ce regreta ; spuse supărat hatmanul de Jitomir. Asta nu-i friptură : e corn de berbec sălbatic. Zău, Koukou începe să-şi rîdă de noi.

— Pastorul e de vină, ripostă vocea ascuţită a domnului Le Mesge. I-am spus de atîtea ori să nu-şi caute discipoli în bucătăria noastră.

— Domnule profesor, spuse cu demnitate domnul Spardek.

— Îmi menţin protestul, strigă domnul Le Mesge care, din clipa aceea, mi se păru niţeluş cherchelit. Dumnealui să fie judecător, continuă el, întorcîndu-se spre mine. Domnul locotenent a venit de curînd şi nu e părtinitor. Ei bine, îl întreb : are cineva dreptul să strice minţile unui bucătar bambara îndopîndu-i toată ziua capul cu discuţii teologice, la care nimic nu-l predispune ?

— Vai ! răspunse pastorul, trist, cît vă înşelaţi. Are o înclinare puternică spre controversă.

— Koukou e un leneş, care profită de ocazie ca să nu mai facă nimic şi să ne lase şniţelele să se ardă, îşi dădu părerea hatmanul. Trăiască papa ! strigă el apoi umplînd toate paharele.

— Vă asigur că acest bambara mă nelinişteşte, începu să spună, cu multă demnitate, domnul Spardek. Ştiţi la ce-a ajuns acum ? Neagă prezenţa reală. Iată-l la un pas de erorile lui Zwingle şi ale lui Oecolampade. Koukou neagă prezenţa reală.

— Domnule, spuse domnul Le Mesge foarte iritat, oamenii de la bucătărie trebuiesc lăsaţi în pace. Aşa înţelegea lucrurile Isus, care, pe cît cred, era un teolog la fel de bun ca şi dumneata, şi căruia nu i-a trecut niciodată prin minte s-o ia pe Marta de la plitele ei ca să-i povestească cine ştie ce năzbîtii.

— Aşa e, aprobă hatmanul, ţinînd între genunchi un ulcior pe care se căznea să-l destupe.

— Coaste fripte, coaste fripte, îmi şopti el cînd izbuti să scoată dopul. Paharele, adunarea !

— Koukou neagă prezenţa reală, continuă pastorul, golindu-şi trist paharul.

— Lasă-i să vorbească, îmi spuse la ureche hatmanul de Jitomir. Nu vezi cît sînt de beţi amîndoi...

El însuşi vorbea greu şi abia izbuti să-mi umple paharul aproape pînă sus.

Mi-a venit să-l refuz. Apoi, un gînd mi-a trecut prin minte :

„La ora asta, Morhange... Poate el să zică orice... Ea e atît de frumoasă !"

Şi, trăgînd spre mine paharul, l-am golit din nou.

Acum, domnul Le Mesge şi pastorul se încurcau în cea mai extraordinară controversă religioasă, aruncîndu-şi în cap cu *Book of Common Praver,* cu *Declaraţia Drepturilor Omului,* cu *Bulla Unigenitus.* Încet, încet, hatmanul începea să capete asupra lor ascendentul omului de lume care, chiar cînd e beat turtă, se impune cu toată superioritatea pe care o are educaţia asupra învăţăturii.

Contele Bielowsky băuse de cinci ori mai mult decît profesorul şi pastorul. Dar se ţinea de zece ori mai bine decît ei.

— Să-i lăsăm pe beţivii aceştia, făcu el dezgustat. Vino, dragul meu. Partenerii noştri ne aşteaptă în sala de joc.

— Doamnelor şi domnilor, făcu hatmanul intrînd, daţi-mi voie să vă prezint un nou partener, prietenul meu, domnul locotenent de Saint-Avit. Nu te sinchisi, îmi şopti el la ureche, sînt slugile casei... Dar, vezi, îmi fac iluzii...

Mi-am dat seama că era, într-adevăr, beat turtă.

Sala de joc era îngustă şi lungă. O masă cît toate zilele, pusă direct pe podea şi înconjurată de perne pe care stăteau tolăniţi vreo doisprezece indigeni, constituia mobila principală. Pe pereţi, două gravuri, dovedind cel mai deplin eclectism : *Sf. Ioan Botezătorul* de Da Vinci, şi *Casa ultimelor cartuşe* de Alphonse de Neuville.

Pe masă, pahare de lut. Un ulcior greu, plin cu alcool de palmier.

Printre cei de faţă am regăsit cunoştinţe : maseurul meu, manichiurista, bărbierul, doi sau trei tuaregi albi care îşi coboriseră vălurile şi-şi fumau grav pipele lungi cu căpăcele de aramă. Pînă una alta, erau toţi cufundaţi

în deliciile unei partide de cărți, care mi s-a părut a fi *ramsul*. Două dintre frumoasele însoțitoare ale Antineei, Aguida și Sydya, se aflau și ele printre cei de față. Pielea lor netedă și brună lucea pe sub voalurile împodobite cu fir de argint. Am regretat că nu zăresc și bluza de mătase roșie a micuței Tanit-Zerga. Din nou m-am gîndit la Morhange, dar numai o secundă.

— Jetoanele, Koukou, porunci hatmanul. N-am venit aici ca să ne distrăm.

Bucătarul zwinglist depuse în fața lui o cutie cu jetoane multicolore. Contele Bielowsky începu să le numere, împărțindu-le cu nespusă grijă în mici grămăjoare.

— Cele albe valorează un ludovic, îmi explică el. Cele roșii, o sută de franci. Cele galbene, cinci sute. Cele verzi, o mie. Ah, aici se joacă în draci! De altfel, ai să vezi.

— Iau banca la zece mii, spuse bucătarul zwinglist.

— Douăsprezece mii, spuse hatmanul.

— Treisprezece, spuse Sydya care, cu un zîmbet moale, așezată pe genunchii contelui, îi aranja drăgăstoasă jetoanele în mici teancuri.

— Paisprezece, spusei eu.

— Cincisprezece, făcu vocea pițigăiată a Rositei, bătrîna negresă manichiuristă.

— Șaptesprezece, proclamă hatmanul.

— Douăzeci de mii, i-o reteză bucătarul.

Și vorbi apăsat, aruncîndu-ne o privire de sfidare:

— Douăzeci. Iau banca la douăzeci de mii.

Hatmanul avu un gest de necaz.

— Afurisit Koukou! Nu poți să-i faci nimic animalului ăstuia. Va trebui să joci strîns, locotenente.

Koukou se instalase în picioare, la capătul mesei. Făcea cărțile cu o măiestrie care m-a uimit.

— Ți-am spus eu: ca la Anna Deslions, șopti hatmanul cu mîndrie.

— Faceți jocurile, domnilor, chelălăi negrul. Faceți jocurile, domnilor.

— Așteaptă, animalule, spuse Bielowsky. Doar vezi bine că paharele sînt goale. Aici, Cacambo.

Paharele fură imediat umplute de maseurul cel voios.

— Taie, făcu Koukou, adresîndu-se Sydyei, frumoasa targui, pe care o avea la dreapta sa.

Tînăra tăie cu stînga, ca orice om superstițios. Dar trebuie spus că dreapta îi era ocupată cu paharul, pe care îl ducea la gură. I-am văzut gîtlejul fin și mat umflîndu-i-se ușor.

— Dau carte, spuse Koukou.

Eram așezați în felul următor : la stînga, hatmanul, Aguida, căreia el îi strîngea talia cu cea mai aristocratică dezinvoltură, Cacambo, o femeie targui, apoi doi negri acoperiți cu văluri, gravi, atenți la joc. La dreapta, Sydya, cu bătrîna manichiuristă, Rozita, Barouf bărbierul, încă o femeie, doi tuaregi albi, gravi și atenți, simetrici cu cei din stînga.

— Vreau carte, îmi spuse hatmanul.

Sydya făcu un gest negativ.

Koukou trase, îi dădu un patru hatmanului și-și servi un cinci.

— Opt, anunță Bielowsky.

— Șase, spuse frumoasa Sydya.

— Șapte, dădu cărțile pe față Koukou. Un tablou plătește celuilalt, adăugă el rece.

— Dublez miza, spuse hatmanul.

Cacambo și Aguida îl imitară. Pe partea noastră, jucătorii erau mai rezervați. Manichiurista, mai ales, nu risca mai mult de douăzeci de franci, de fiecare dată.

— Cer egalitatea tablourilor, făcu Koukou, imperturbabil.

— E de nesuportat individul ăsta ! bombăni contele. Iată. Ești mulțumit ?

Koukou dădu cartea și arătă un nouă.

— Onoare și Patrie ! zbieră Bielowsky. Aveam opt...

Eu, care aveam două rigi, nu-mi arătai necazul. Rozita îmi luă cărțile din mîini.

O priveam, la dreapta mea, pe Sydya. Bogatul ei păr negru îi acoperea umerii. Era, într-adevăr, foarte frumoasă, puțin beată, ca toată adunarea aceasta fantasmagorică. M-a privit și ea, dar pe furiș, cu un aer de animal sfios.

„Ah ! gîndeam eu. Pe semne că se teme. Port scris pe frunte : vînat păzit."

I-am atins piciorul. Ea şi l-a retras, temătoare.

— Cine vrea carte ? întrebă Koukou.

— Eu, nu, făcu hatmanul.

— Servit, spuse Sydya.

Bucătarul trase patru.

— Nouă, spuse el.

— Cartea care îmi era destinată mie, înjură contele. Cinci, aveam cinci. Ah ! dacă nu i-aş fi făgăduit odinioară majestăţii-sale împăratul Napoleon al III-lea că n-o să trag niciodată peste cinci ! Sînt momente cînd îmi vine greu, greu... Şi iată bruta asta de negru, care nu mai vrea să joace după ce-a cîştigat.

Era adevărat. Koukou, după ce adunase trei sferturi din jetoane, se ridica demn, salutînd asistenţa.

— Pe mîine, *messiés*.

— Ştergeţi-o toţi, urlă hatmanul de Jitomir. Rămîi cu mine, domnule de Saint-Avit.

Cînd am rămas singuri, el şi-a mai turnat încă un pahar mare de alcool. Tavanul sălii nu se mai vedea de fum.

— Cît e ceasul ? întrebai eu.

— Douăsprezece şi jumătate. Dar n-o să mă laşi aşa, fiul meu, dragul meu fiu. Mi-e inima grea, grea.

Hatmanul plîngea cu hohote. Poalele hainei lui, pe divan, în spate, păreau nişte aripi de insectă, mari şi verzui.

— Nu-i aşa că Aguida e fată frumoasă ? făcu el plîngînd într-una. Ştii, ea-mi aminteşte, deşi e ceva mai oacheşă, de contesa de Teruel, frumoasa contesă de Teruel. Mercédès, ştii, care se scălda complet goală la Biarritz, în faţa stîncii Fecioarei, într-o zi cînd prinţul de Bismarck se afla pe pasarelă. Nu-ţi aminteşti ? Mercédès de Teruel...

Am ridicat din umeri.

— E adevărat, uitam, eşti prea tînăr. Doi, trei ani. Un copil. Da, un copil. Ah, copilul meu, să trăieşti vre-

murile acelea și să ajungi să joci cărți aici, cu niște sălbatici... Trebuie să-ți povestesc...

M-am ridicat și l-am respins.

— Rămîi, rămîi, se rugă el. Am să-ți spun tot ce ai să dorești, am să-ți povestesc tot ce ai să vrei, cum am venit aici, lucruri pe care nu le-am spus niciodată altcuiva. Rămîi, am nevoie să-mi descarc inima față de-un prieten adevărat. Am să-ți spun tot, repet. Am încredere în tine. Tu ești francez, gentilom. Știu că n-ai să-i repeți nimic.

— N-am să repet nimic, cui ?

— A...

Glasul i se împletici. Mi s-a părut că-l văd străbătut de-un fior de spaimă.

— Cui ?

— Ei... Antineei, șopti el.

M-am așezat iar.

CAPITOLUL XIII

POVESTEA HATMANULUI DE JITOMIR

CONTELE CAZIMIR ajunsese la punctul în care beția capătă un fel de gravitate, de reculegere.

El se reculese o secundă, și începu povestirea aceasta, căreia regret că nu-i pot reproduce decît slab savurosul arhaism.

— Cînd noile viţe de tămîioasă vor începe să devină trandafirii în grădinile Antineei, eu voi împlini șaizeci și opt de ani. E trist lucru, dragul meu, să-ți iroseşti înainte de vreme tot ce ai. Nu-i adevărat că viaţa e o reîncepere continuă. Ce amărăciune, cînd ai cunoscut Tuileriile din 1860, să ajungi ce-am ajuns eu!

Într-o seară, cu puţin înainte de război (îmi amintesc că Victor Noir mai trăia încă), niște femei încîntătoare, ale căror nume n-am să ţi le spun (mai citesc din cînd în cînd numele fiilor lor în cronica mondenă a *Gaulois*-ului) își manifestară faţă de mine dorinţa de-a sta laolaltă cu cîteva cocote autentice. Le-am dus la un bal, la *Grande Chaumière*. Acolo, era un public format din pictoraşi, cocote și studenţi. În mijlocul circiumei, cîteva perechi dansau cancanul de se zguduiau lămpile din tavan. Am remarcat îndeosebi un tinerel oacheș, îmbrăcat cu o redingotă ca vai de ea și cu niște pantaloni cadrilaţi pe care,

cu siguranță, nu-i țineau nici un fel de bretele. Tinerelul era ceacîr, avea o barbă neîngrijită și un păr lipicios ca bomboanele negre. Felul lui de a țopăi era într-adevăr extravagant. Doamnele aflară cum îl chema: Leone Gambetta.

Ce mizerie, cînd mă gîndesc că ar fi fost deajuns să-l dobor atunci cu un foc de pistol pe avocatul acesta păcătos, ca să asigur pentru vecie fericirea mea și a țării mele adoptive, căci, dragul meu, dacă nu sînt francez din naștere, sînt din inimă.

M-am născut în 1829 la Varșovia, dintr-un tată polonez și o mamă rusoaică, mai exact volhiniană. De la ea dețin titlul de hatman de Jitomir, care mi-a fost restituit de țarul Alexandru al II-lea, la cererea făcută în timpul vizitei sale la Paris, de către augustul meu stăpîn, împăratul Napoleon al III-lea.

Din motive politice, asupra cărora n-aș putea să insist fără să refac istoria nefericitei Polonii, tata, contele Bielowsky, părăsi Varșovia în 1830 și veni să locuiască la Londra. Acolo, la moartea mamei, el începu să-și risipească nebunește averea imensă, de inimă amară, după cum mi-a spus. Cînd a murit și el, pe timpul afacerii Pritchard, nu mi-a lăsat decît o rentă de vreo mie de lire sterline, plus două sau trei martingale a căror ineficacitate am descoperit-o mai tîrziu.

Îmi voi aminti totdeauna cu emoție viața mea dintre nouăsprezece și douăzeci de ani, epocă în care mi-am lichidat pe deplin mica moștenire. Pe atunci, Londra era un oraș cu adevărat încîntător. Îmi aranjasem o garsonieră foarte plăcută în Piccadilly.

The whirling of wheels, and the murmur of trees[1],
Piccadilly ! Shops, palaces, bustle and breeze,

Vînătoarea de vulpi în *briska*, plimbările în *boggy* prin Hyde-Park, chefurile, fără să mai amintesc micile escapade cu Afroditele ușoare din Drury-Lane, îmi ocupau tot

[1] Piccadilly ! Magazine, palate, forfotă și larmă, / Învîrtiri de roți și foșnet de copaci (engl.).

timpul. Dar sînt nedrept. Mai rămînea jocul, și un sentiment de milă filială mă împingea să verific în el martingalele răposatului conte care îmi fusese tată. Jocul a fost pricina evenimentului pe care ți-l voi povesti, și care mi-a răsturnat în mod atît de straniu întreaga viață.

Prietenul meu, lordul Malmesbury, îmi spusese de-o sută de ori : „Trebuie să te duc la o femeie delicioasă, Miss Howard, care locuiește pe Oxford Street, la numărul 227." Într-o seară, m-am lăsat în voia lui. Era în 22 februarie 1848. Stăpîna casei era într-adevăr de o frumusețe desăvîrșită, iar oaspeții ei erau încîntători. În afară de Malmesbury, aveam printre ei mai mulți cunoscuți : lord Clebden, lord Chesterfield, sir Francis Mountjoye, maior în regimentul 2 *Life Guards*, contele d'Orsay. S-a jucat, apoi a început să se discute politică. Evenimentele din Franța constituiau principalul subiect, și se discuta la nesfîrșit despre consecințele răscoalei izbucnite chiar în dimineața aceea la Paris, în urma interzicerii banchetului din al XII-lea arondisment, despre care telegraful tocmai adusese vești. Pînă atunci, eu nu mă ocupasem niciodată de politică. Și nu știu ce mi-o fi trecut prin cap cînd am afirmat, cu elanul celor nouăsprezece ani ai mei, că veștile sosite din Franța erau semnul Republicii de mîine și al Imperiului de poimîine.

Cei de față îmi primiră butada cu un rîs discret, și privirile lor se îndreptară spre un oaspete așezat al cincilea la o masă de *bouillotte*, unde jocul tocmai încetase.

Oaspetele zîmbi și el. Apoi se ridică și veni spre mine. Era de talie mijlocie, mai degrabă mărunt, strîns într-o redingotă albastră, și avea privirea pierdută și vagă.

Toți cei de față priveau nespus de amuzați scena aceasta.

„Cu cine am onoarea ?" mă întrebă el cu o voce foarte blîndă.

„Contele Cazimir Bielowsky", răspunsei cu răspicat, pentru a-i dovedi că diferența de vîrstă nu era un motiv suficient să-i justifice întrebarea.

„Ei bine, dragă conte, fie ca prezicerea dumitale să se împlinească și sper că vei binevoi atunci să nu negli-

jezi Tuileriile", făcu zîmbind invitatul în redingotă albastră. Și, consimțind, în sfîrșit, să se prezinte, adăugă : „Prințul Louis-Napoléon Bonaparte".

N-am jucat nici un rol activ în lovitura de stat și nu regret asta. Principiul meu e că un străin nu trebuie să se amestece în frămîntările interne ale unei țări. Prințul îmi înțelese discreția și nu-l uită pe tînărul care îi prevestise odinioară bincle.

Am fost unul dintre primii oameni pe care el i-a chemat la Elysée. Soarta mi-a fost definitiv pecetluită printr-o notă răuvoitoare apărută în *Napoleon le Petit*. Un an mai tîrziu, cînd Mgr. Sibour trecu pe acolo, fusesem făcut gentilom al Curții, iar Împăratul împinsese bunătatea pînă la a mă căsători cu fiica mareșalului Repeto, duce de Mondovi.

Nu mă jenez de loc să spun că această însoțire n-a fost ceea ce ar fi trebuit să fie. Contesa, cu zece ani mai mare decît mine, era ursuză și nu prea frumoasă. În afară de asta, familia ei ceruse în mod hotărît regimul dotal, iar pe atunci eu n-aveam decît cele douăzeci și cinci de mii de livre, leafa primită ca gentilom al Curții. Tristă soartă pentru un om care se vedea cu contele d'Orsay și cu ducele de Gramont-Caderousse. Cum aș fi putut să mă descurc fără bunăvoința Împăratului ?

Într-o dimineață din primăvara anului 1862, mă aflam în cabinet și îmi desfăceam corespondența. Printre altele, primisem o scrisoare de la majestatea-sa, care mă convoca pentru ora patru la Tuileries, și o scrisoare de la Clémentine, care anunța că mă așteaptă la ora cinci, la ea acasă ! Clémentine era prea frumoasa pentru care făceam pe atunci nebunii. Și eram cu atît mai mîndru de ea, cu cît i-o suflasem, într-o seară, la *Maison Dorée*, prințului de Metternich care era foarte îndrăgostit de ea. Toată curtea mă invidia pentru cucerirea aceasta ; aveam deci obligația morală de-a continua să-i asigur cheltuielile necesare. Și apoi, Clémentine era atît de frumoasă ! Pînă și Împăratul... Celelalte scrisori, vai ! celelalte scrisori erau tocmai notele furnizorilor copilei care, în ciuda mustrări-

lor mele discrete, se încăpăţîna să mi le trimită la domiciliul conjugal.

Notele depăşeau cu ceva suma de patruzeci de mii de franci. Rochii şi mantile de la casa Gagelin-Opigez, rue Richelieu nr. 23 ; pălării şi podoabe de cap de la doamna Alexandrine, rue d'Antin nr. 14 ; jupoane multiple şi lenjerie de la doamna Pauline, rue de Cléry nr. 100 ; fireturi şi mănuşi *Joséphine*, de la *Ville de Lyon*, rue de la Chaussée-d'Antin nr. 6, eşarfe de la Malle des Indes ; batiste de la Compagnie Irlandaise ; dantele de la casa Ferguson ; lapte de Candès, pentru ten... Mai ales laptele acesta de Candès, pentru ten, m-a uluit. Factura indica cincizeci şi unu de flacoane. De şase sute treizeci şi şapte de franci şi cincizeci, lapte de Candès pentru ten. Deajuns ca să frăgezeşti epiderma unui escadron de o sută de ostaşi din gardă !

„Lucrurile nu mai pot continua aşa", mi-am spus eu punînd facturile în buzunar.

La ora patru fără zece intram prin poarta dinspre Carrousel.

În salonul aghiotanţilor am dat de Bacciochi.

„Împăratul e gripat, îmi spuse el. Nu iese din cameră. A ordonat să te duc la el de îndată ce vei sosi. Vino."

Majestatea-sa, îmbrăcată într-un veston cu brandemburguri şi cu o pereche de pantaloni căzăceşti, visa în faţa unei ferestre. De acolo se vedea unduind verdeaţa pală a Tuileriilor, care lucea scăldată de-o ploaie uşoară şi călduţă.

„Ah ! iată-te, făcu Napoleon. Ia o ţigară. Se pare că v-aţi întrecut în năzbîtii, tu şi Gramont-Caderousse, ieri seară, la *Castelul Florilor*."

Am zîmbit satisfăcut.

„Cum, majestatea-voastră a şi aflat..."

„Am aflat, vag..."

„Majestatea-voastră cunoaşte ultimul spirit al lui Gramont-Caderousse ?"

„Nu, dar ai să mi-l spui tu."

„Atunci iată. Eram vreo cinci sau şase inşi, eu, Viel-Castel, Gramont, Persigny..."

„Persigny, spuse Împăratul, nu face bine că se afișează cu Gramont, după tot ce povestește Parisul despre nevasta lui."

„Întocmai, sire. Ei bine, Persigny era mișcat, vă rog să credeți. A început să ne vorbească despre mîhnirile pe care i le pricinuiau purtarea ducesei."

„Fialin nu prea are tact", murmură Împăratul.

„Întocmai, sire. Și-atunci, majestatea-voastră știe ce i-a trîntit Gramont."

„Ce ?"

„I-a spus : Domnule duce, vă interzic s-o vorbiți de rău față de mine pe amanta mea."

„Gramont exagerează", făcu Napoleon cu un zîmbet visător.

„Așa am socotit și noi, sire, pînă și Viel-Castel, care era, totuși, încîntat."

„Fiindcă veni vorba, făcu Împăratul după o clipă de tăcere, am uitat să te întreb ce mai face contesa Bielowsky."

„E bine, sire. Mulțumesc majestății-voastre."

„Și Clémentine ? Tot așa de binevoitoare ?"

„Tot așa, Sire. Dar..."

„Se pare că domnul Baroche e îndrăgostit nebunește de ea."

„Asta mă onorează foarte mult, sire. Dar o asemenea onoare începe să mă coste cam scump..."

Și am scos din buzunar facturile primite de dimineață, desfăcîndu-le sub ochii Împăratului.

El le privi cu un zîmbet absent.

„Lasă, lasă... Numai atîta e ? Am să te scap eu, cu atît mai mult cu cît am să-ți cer un serviciu."

„Sînt cu totul la dispoziția majestății-voastre."

El agită un clopoțel.

„Chemați-l aici pe domnul Mocquard. Eu sînt gripat, adăugă Napoleon. Mocquard îți va explica despre ce este vorba."

Secretarul particular al Împăratului intră.

„Mocquard, iată-l pe Bielowsky, spuse Napoleon. Ești la curent cu ce aștept din partea lui. Pune-l și pe el."

Și începu să bată cu degetele în geamurile pe care ploaia le uda fără milă.

„Dragă conte, spuse Mocquard așezîndu-se, e foarte simplu. Cu siguranță că ai auzit vorbindu-se despre un tînăr explorator de talent, domnul Henry Duveyrier."

Am clătinat negativ din cap, foarte mirat de introducerea aceasta.

„Domnul Duveyrier, continuă Mocquard, s-a întors la Paris după o călătorie deosebit de îndrăzneață în sudul Algerian și în Sahara. Domnul Vivien de Saint-Martin, pe care l-am văzut zilele acestea, mi-a spus că Societatea de Geografie are de gînd să-i acorde exploratorului medalia de aur. În decursul călătoriei sale, domnul Duveyrier a intrat în relații cu căpeteniile tuaregilor, populații care s-au dovedit pînă acum atît de rebele față de influența armatelor majestății-sale."

L-am privit pe Împărat. Păream atît de năucit, încît el începu să rîdă.

„Ascultă", spuse Napoleon.

„Domnul Duveyrier, continuă Mocquard, a izbutit să obțină ca o delegație a căpeteniilor acestora să vină la Paris pentru a-și prezenta omagiile majestății-sale. Din vizita lor pot reieși rezultate foarte importante și excelența-sa Ministrul Coloniilor trage nădejde că va obține semnarea unui tratat comercial deosebit de avantajos pentru țara noastră. Căpeteniile tuarege, în număr de cinci, printre care se află și șeicul Othman, *amenokal* sau sultan al Confederației azdjerilor, sosesc mîine dimineață la gara de Lyon. Domnul Duveyrier le va aștepta acolo. Dar Împăratul s-a gîndit că, în afară de asta..."

„M-am gîndit, spuse Napoleon al III-lea, pe care aerul meu năuc îl distra la culme, că ar fi corect ca unul din gentilomii mei să-i întîmpine la sosire pe demnitarii musulmani. De aceea te afli tu aici, bietul meu Bielowsky. Nu te speria, adăugă el rîzînd și mai tare. Îl vei avea cu tine pe domnul Duveyrier. N-ai să te ocupi decît de partea mondenă a primirii : însoțește-i pe imanii aceștia la dejunul pe care li-l ofer mîine la Tuileries ; apoi, seara, cu discreție, din cauza religiei lor care e foarte susceptibilă,

să le dai o înaltă idee despre civilizația pariziană, fără a exagera nimic : nu uita că ei, în Sahara, sînt mari căpetenii religioase. În privința aceasta, am încredere în tactul tău și-ți dau mînă liberă... Mocquard !"

„Sire ?"

„Vei face să i se dea contelui Bielowsky, din buget, jumătate de la Externe jumătate de la Colonii, fondurile necesare pentru primirea delegației targui. Pentru început, cred că o sută de mii de franci... Contele nu va avea decît să te anunțe dacă a fost nevoit să depășească suma aceasta.

Clémentine locuia pe strada Boccador, într-o vilișoară în stil maur, pe care o cumpărasem pentru ea de la domnul de Lesseps. Am găsit-o în pat. Zărindu-mă, ea izbucni în lacrimi.

„Nebuni ce sîntem ! îngăimă ea printre suspine. Ce-am făcut !"

„Liniștește-te, Clémentine !"

„Ce-am făcut, ce-am făcut ! repeta ea. Și aveam aproape de mine bogatul ei păr negru, pielea ei caldă care mirosea a apă de Nanon."

„Ce s-a întîmplat ? Ce s-a întîmplat ?"

„S-a întîmplat că"... și Clémentine îmi șopti ceva la ureche.

„Nu ! făcui eu buimăcit. Ești sigură ?"

„Cum să nu fiu sigură ? !"

Eram doborît.

„Nu prea pare să-ți facă plăcere", spuse ea, foarte acră.

„Nu-i chiar așa. Clémentine, dar, în sfîrșit... Sînt foarte fericit, te asigur."

„Dovedește-mi : să petrecem ziua de mîine împreună.

„Mîine ? am sărit eu. E cu neputință !"

„De ce ?" mă întrebă ea bănuitoare.

„Pentru că mîine trebuie să conduc misiunea targui prin Paris... Porunca Împăratului."

„Ce mai e și misiunea asta ?" făcu Clémentine.

Recunosc că nimic nu seamănă mai bine a minciună decît adevărul.

I-am reprodus, de bine de rău, Clémentinei povestirea lui Mocquard. Ea mă asculta cu un aer care voia să însemne : pe mine nu mă duci !

Pînă la urmă am izbucnit furios :

„N-ai decît să vii să vezi. Mîine seară cinez cu ei ; te invit."

„Sigur că am să vin", făcu Clémentine foarte demnă.

Mărturisesc că îmi pierdusem sîngele rece în minutul acela. Dar, Doamne ! ce zi... Facturi de patruzeci de mii de franci, la deșteptare. Corvoada de a însoți misiunea sălbaticilor prin Paris, pentru mîine. Și, pe deasupra, vestea unei apropiate paternități nelegitime...

La urma urmei, gîndeam eu mergînd spre casă, e ordinul Împăratului. El mi-a cerut să le dau tuaregilor ăstora o idee despre civilizația pariziană. Clémentine se prezintă foarte bine în lume, și, pentru moment, nu trebuie s-o întărît prea mult. Am să reținun separeu mîine seara, la Café de Paris, și-am să le spun lui Gramont-Caderousse și lui Viel-Castel să-și aducă amantele. O să fie foarte nostim de văzut atitudinea fiilor deșertului în mijlocul acestei adunări de cheflii.

Trenul de Marsilia sosea la ora 10 și 20. Pe peron, l-am găsit pe domnul Duveyrier, un tînăr cumsecade, în vîrstă de douăzeci și trei de ani, cu ochii albaștri și cu o bărbuță blondă. Coborînd din vagon, tuaregii îi căzură în brațe. Domnul Duveyrier trăise cu ei doi ani, sub cort, la mama dracului. El mă prezentă șefului, șeicul Othman și celorlalți patru, niște bărbați superbi în veșmintele lor de bumbac albastru și cu amuletele lor făcute din piele roșie. Din fericire, toți vorbeau un fel de *sabir* care ușură mult lucrurile.

N-am să pomenesc decît în treacăt despre masa de la Tuileries, vizitele de seară la Muséun, la Primărie, la Imprimeria Imperială. De fiecare dată, tuaregii își înscriau numele în cartea de aur respectivă. Niște nume interminabile. Ca să-ți dau o idee, iată care era numele întreg al șeicului Othman: Othman-ben-el-Hadj-el-Bekri-ben-el-

Hadj - el - Faqqi-ben-Mohammed-Boüya-ben-si-Ahmed-es. Soûki-ben-Mahmoud ! [1]

Şi erau cinci de acelaşi fel !

Totuşi, nu mi-am pierdut buna dispoziţie căci pe bulevarde, pretutindeni, succesul nostru a fost colosal. La Café de Paris, la ora 6 şi 30, a fost un delir. Delegaţia, un pic ameţită, mă îmbrăţişa. *Bono* Napoleon, *bono* Eugènie ; *bono* Casimir ; *bono* ghiauri. Gramont-Caderousse şi Viel-Castel se aflau la numărul 8, cu Anna Grîmaldi de la Folie-Dramatiques şi Hortense Schneider, amîndouă foc de frumoase. Dar premiul îi reveni scumpei mele Clémentine, cînd îşi făcu apariţia. Să-ţi spun cum era îmbrăcată : rochie de tul alb pe jupon de mătase uşoară chinezească, cu pliseu şi creţuri bufante deasupra pliseului. Juponul de tul era prins în ambele părţi cu nişte ghirlande de frunze verzi amestecate cu zorele roz, formînd astfel un baldachin rotund şi permiţînd să se vadă juponul de mătase chinezească şi din faţă şi din părţi. Ghirlandele urcau pînă la talie, iar în spaţiul celor două crengi se aflau nişte funde de satin roz, cu capete lungi. Corsajul, cu talia terminată în unghi, era drapat cu tul şi completat cu o coleretă de tul încreţit şi cu volan de dantelă. Pe cap, Clémentine purta, peste părul ei negru, o cunună — diademă din aceleaşi flori. Două lungi ghirlande de frunze i se încolăceau în păr şi-i cădeau pe gît. Ca mantie, purta un fel de pelerină cu glugă, din caşmir bleu brodat cu fir şi căptuşit cu satin alb.

Atîta splendoare şi frumuseţe îi mişcă imediat pe tuaregi şi mai ales pe vecinul din dreapta al Clémentinei, El-Hadj-ben-Guemâma, propriul frate al şeicului Othman, şi *amenokal* de Hoggar. La supa de vînat stropită cu tokai, tuaregului i se şi aprinseseră călcîiele. Cînd i-a servit compotul de fructe de Martinica cu lichiorul doamnei Amphoux, el dădea semnele cele mai excesive ale unui nemărginit amor. Vinul de Cipru de la Commanderie îl

[1] Mi-a fost dat să regăsesc în cartea de aur a Imprimeriei Naţionale numele căpeteniilor tuarege şi ale celor care le însoţeau în *vizita lor, domnul Henry Duveyrier şi contele Bielowsky.* (*Nota* domnului Leroux.)

lumină definitiv asupra sentimentelor sale. Hortense îmi făcea cu piciorul pe sub masă. Gramont, vrînd să-i facă acelaşi lucru Annei, se înşelă şi stîrni protestele indignate ale unuia dintre tuaregi. Pot spune că atunci cînd veni vremea să pornim spre Mabille, eram lămuriţi asupra modului în care oaspeţii noştri respectau interdicţia poruncită de Profet în privinţa vinului.

La Mabille, pe cînd Clémentine, Horace, Anna, Ludovic şi cei trei tuaregi se dedau celui mai îndrăcit galop, şeicul Othman mă luă deoparte şi-mi încredinţă cu vădită emoţie un anumit mesaj din partea fratelui său, şeicul Ahmed.

A doua zi, devreme de tot, am sosit la Clémentine.

„Fata mea, începui eu după ce izbutii, nu fără greutate, s-o trezesc din somn, am să-ţi vorbesc serios de tot."

Ea se frecă la ochi, bosumflată.

„Cum ţi se pare tînărul senior arab care, aseară, nu te slăbea de loc ?"

„Păi, nu-i rău", făcu ea roşindu-se.

„Ştii că în ţara lui e prinţ domnitor, şi că domneşte peste nişte ţinuturi de cinci sau de şase ori mai întinse decît cele ale augustului nostru stăpîn, Împăratul Napoleon al III-lea ?"

„Parcă mi-a şoptit el aşa ceva", făcu ea, interesată.

„Ei bine, ţi-ar place să te urci pe un tron, după exemplul augustei noastre suverane, Împărăteasa Eugènie ?"

Clémentine mă privi încremenită.

„Propriul său frate, şeicul Othman, m-a însărcinat să fac în numele său demersul acesta."

Clémentine nu răspunse, la fel de năucită pe cît era de înmărmurită.

„Eu, împărăteasă !" izbuti ea să spună pînă la urmă.

„N-ai decît să hotărăşti. Răspunsul tău trebuie dat înainte de amiază. Dacă e da, luăm masa împreună la Voisin, şi bate palma !"

Vedeam bine că hotărîrea Clémentinei era luată, dar ea crezu nimerit să dovedească un pic de sentiment.

„Şi tu ? şopti ea. Să te părăsesc aşa ? Niciodată..."

„Draga mea, să lăsăm copilăriile, i-am spus eu blajin. Poate nu știi că sînt ruinat. Dar complet ruinat !... Nici nu știu măcar cum o să-ți pot plăti mîine laptele pentru ten."

„Ah !" făcu ea.

Dar adăugă, totuși :

„Și... copilul ?"

„Care copil ?"

„Al... al nostru..."

„Adevărat !... De !... O să-l treci și tu la profit și pierderi. Sînt sigur că șeicul Ahmed va găsi că-i seamănă."

„Tu ai totdeauna haz, făcu ea, jumătate zîmbind, jumătate plîngînd."

A doua zi, la aceeași oră, expresul de Marsilia îi ducea pe cei cinci tuaregi și pe Clémentine. Tînăra femeie, radioasă, se sprijinea de brațul șeicului Ahmed, care nu mai putea de bucurie.

„Sînt multe magazine în capitala noastră ?" își întrebă ea, languroasă, logodnicul.

Iar el, zîmbind fericit pe sub văl, îi răspunse :

„*Besef, besef. Bono,* ghiauri,, *bono.*"

În momentul plecării, Clémentine avu o criză de emoție.

„Cazimir dragă, tu ai fost totdeauna bun cu mine. Am să fiu regină. Dacă vei avea necazuri aici, făgăduiește-mi, jură-mi..."

Șeicul Ahmed înțelese și, scoțînd un inel de pe deget, mi-l puse mie.

„Sidi Cazimir camarad, spuse el energic. Tu vine găsește noi. Ia inel Sidi Ahmed și arată. La Hoggar toată lumea camarad. *Bono,* Hoggar, *bono.*"

Cînd am ieșit din gara de Lyon, aveam senzația că izbutisem să fac o glumă grozav de reușită.

Hatmanul de Jitomir era beat criță. M-am chinuit zadarnic să-i înțeleg sfîrșitul poveștii, cu atît mai mult cu cît amesteca mereu în ea cuplete împrumutate din cel mai bun repertoriu al lui Jacques Offenbach :

Printr-o pădure trecea un tînăr ;
Ce fraged și frumos era !
Și el ținea un măr în mînă.
Tabloul, îl puteți vedea...

— Cine a fost neplăcut surprins de lovitura de la Sedan ? Cazimir, bietul Cazimir... La cinci septembrie, cinci mii de ludovici de plătit, și el, nici un ban, nici unul... Îmi iau pălăria și curajul și mă duc la Tuileries. Doamne ! Împărat nu mai exista. Dar împărăteasa era atît de bună ! Și o găsesc singură, vai ! căci oamenii o șterg repede în asemenea împrejurări ; singură, cu un senator, domnul Mérimée, singurul dintre literații pe care i-am cunoscut și care să fi fost în același timp și om de lume. „Doamnă, îi spunea el, trebuie părăsită orice speranță. L-am întîlnit pe domnul Thiers, pe Pont Royal, și el nu vrea s-audă de nimic..."

„Doamnă, i-am spus la rîndul meu, majestatea-voastră va ști totdeauna unde îi sînt adevărații prieteni."

Și i-am sărutat mîna.

Evohé ! După cum vedeți
Zițele au felul lor
De-a-i prinde-n mreje pe băieți...

M-am întors acasă, pe rue de Lille. În drum, am întîlnit gloata care se ducea de la Corpul Legislativ la Primărie. Hotărîrea mea era luată.

„Doamnă, i-am spus soției mele, dă-mi pistoalele."

„Ce s-a întîmplat ?" făcu ea speriată.

„Totul e pierdut. Rămîne de salvat onoarea. Mă duc să mor pe baricade."

„Ah, Cazimir ! suspină ea căzîndu-mi în brațe. Te-am judecat greșit. Iartă-mă !"

„Te iert, Aurélie, spusei cu cu o demnitate emoționantă. Și eu am greșit, de multe ori."

M-am smuls de la scena aceasta tristă. Era ora șase. Pe rue du Bac, am oprit din mers o birjă.

„Ai douăzeci de franci bacșiș dacă prinzi la gara de Lyon trenul de Marsilia, care pleacă la șase și treizecișișapte", i-am spus cu birjarului.

Hatmanul de Jitomir nu izbuti să spună mai mult. Se rostogolise pe perne și dormea tun.

M-am apropiat, clătinîndu-mă, de fereastra cea mare. Soarele se ivea, galben-pal, de după munții de un albastru aprins.

CAPITOLUL XIV.

ORE DE AȘTEPTARE

LUI SAIN-AVIT ÎI plăcea să-mi povestească noaptea amănuntele minunatei lui aventuri. El mi-o servea în porții mici, riguroase și cronologice, neanticipînd asupra episoadelor unei drame al cărei sfîrșit tragic îl cunoșteam dinainte. Și, fără doar și poate, nu pentru a-și menaja efectele, îl simțeam atît de departat de-un calcul de felul acesta! Ci numai datorită extraordinarei nervozități în care îl arunca evocarea unor asemenea amintiri.

În seara aceea, tocmai sosise convoiul care ne aducea corespondența din Franța. Scrisorile înmînate de Châtelain zăceau pe masă, nedesfăcute. Fotoforul, cerc palid de lumină în mijlocul imensului deșert întunecat, ne îngăduia să recunoaștem scrisul de pe adrese. Oh! Zîmbetul victorios al lui Saint-Avit cînd, împingînd cu mîna toate scrisorile primite, i-am spus gîfîind de nerăbdare:

— Continuă.

El acceptă fără să se lase rugat.

— Nimic n-ar putea să-ți dea o idee despre febra care m-a cuprins din ziua cînd hatmanul de Jitomir mi-a povestit pățania lui și pînă în ziua cînd m-am aflat din nou în fața Antineei. Ce-i mai ciudat e că, în toată febra mea, nu intra de loc gîndul că eram într-un fel condamnat la moarte. Dimpotrivă, ea era motivată de graba mea de-a

vedea sosind evenimentul care avea să dea semnalul pieirii mele, chemarea Antineei. Dar, chemarea aceasta nu se grăbea să vină. Și, din întîrzierea ei, mi se năștea bolnăvicioasa exasperare.

Avut-am oare, în decursul orelor acelora, vreo clipă de luciditate? Nu cred. Nu-mi amintesc să-mi fi spus vreodată: „Cum? Nu ți-e rușine? Prins într-o situație de necalificat, nu numai că nu faci nimic ca să scapi, ba îți mai și binecuvîntezi robia și aspiri la distrugerea ta." Gustul de a rămîne acolo, de a dori urmarea aventurii, nu-l coloram nici măcar cu pretextul pe care mi l-ar fi putut oferi voința de a nu căuta să evadez fără Morhange. Dacă mă bîntuia neliniștea surdă de a nu-mi mai fi revăzut camaradul, motivele ei erau altele decît dorința de a-l vedea viu și sănătos.

Viu și sănătos, de altfel, știam că este. Tuaregii albi din serviciul personal al Antineei erau, nici vorbă, destul de tăcuți. Femeile nu erau nici ele mai vorbărețe. Știam, ce e drept, de la Sydya și Aguida, că lui Morhange îi plăceau rodiile și că nu putea să sufere cușcușul cu banane. Dar, de cum era vorba să capăt vreo informație de alt gen, ele o luau la fugă, înspăimîntate, prin lungile coridoare. Cu Tanit-Zerga se întîmpla cu totul altfel. Micuța părea să aibă un fel de repulsie să evoce în fața mea cel mai mic lucru în legătură cu Antinea. Și totuși, știam că îi era credincioasă ca un cîine stăpînei sale. Dar păstra o mutenie îndîrjită dacă rosteam numele ei, și, prin repercusiune, numele lui Morhange.

Cît despre albi, nu-mi plăcea să le pun întrebări marionetelor acestora sinistre. De altfel, toți trei se pretau foarte puțin la asta. Hatmanul de Jitomir se înecea din ce în ce mai tare în alcool. Mintea, care îi mai rămăsese, părea că și-o lichidase în noaptea cînd își evocase, pentru mine, tinerețea. Îl întîlneam din cînd în cînd pe coridoarele devenite, deodată, prea strîmte pentru el, și-l auzeam fredonînd cu glas cleios un cuplet din aria *Reginei Hortense*:

Cu fiica-mi Isabelle
Să te cununi chiar azi,
Căci ea-i cea mai frumoasă
Iar tu cel mai viteaz.

Pe pastorul Spardek, pe zgîrciobul ăsta, l-aș fi pălmuit cu plăcere. Cît despre hidosul omuleț cu decorații, care compunea liniștit etichetele din sala de marmură roșie, cum să-l întîlnești fără să ai poftă să-i strigi în obraz : „Hei, domnule profesor, un caz foarte curios de apocopă : Ατλαγτίνεα suprimarea lui *afla*, *tau* și *lambda* ! Am la dispoziția dumneavoastră un caz la fel de curios : Κλαμεντινεα , Clémentine. Apocopa lui *kappa*, *lambda*, *eta* și *mu*. Dacă Morhange ar fi printre noi, v-ar spune în privința aceasta o sumedenie de nimicuri savante. Dar vai ! Morhange nu mai binevoiește să vină printre noi. Nu-l mai vedem pe Morhange !"

Setea mea de a ști era primită cu mai puțină rezervă de Rozita, bătrîna negresă manichiureză ; în viața mea nu mi-am lustruit atîta unghiile ca în zilele acelea de incertitudine. Astăzi, după șase ani, ea probabil că e moartă. N-am să-i păstrez memoria dacă spun că iubea grozav băutura. Biata femeie era victima băuturii adusă de mine, pe care o beam cu ea, din politeță.

Contrar celorlalte sclave, aduse din sud, dinspre Turcia prin intermediul negustătorilor din Rhât, ea era născută la Constantinopol, și fusese adusă în Africa de stăpînul ei, devenit caimacam de Rhadamès... Dar nu te aștepta să complic o poveste și așa destul de bogată în peripeții, prin povestirea pățaniilor unei manichiuriste.

— Antinea, îmi spunea ea, e fiica lui El-Hadj-Ahmed-ben-Guemâma, amenokal al Hoggarului și șeic al marelui trib nobil Kel-Rhela. Ea e născută în anul o mie două sute patruzeci și unu de la Hegiră. Și n-a vrut niciodată să se mărite, cu nimeni. Voința i-a fost respectată, căci voința femeilor e atotstăpînitoare în Hoggarul peste care ea domnește astăzi. Antinea e rudă cu Sidi-El-Senoussi, și e de-ajuns să spună un cuvînt pentru ca sîngele ghiaurilor să curgă în valuri de la Djerid la Touat și de la Tchad pînă în Senegal. Dacă ar fi vrut ea, ar fi trăit frumoasă și respectată în țara ghiaurilor. Dar ea preferă să vină ei aici.

— Pe Cekheir-ben-Cheïkh îl cunoști ? o întrebam eu. Îi e pe deplin credincios ?

— Nimeni nu-l cunoaşte aici prea bine pe Cegheïr-ben-Cheïkh, pentru că el e mereu plecat. E adevărat că îi e devotat Antineei. Cegheïr-ben-Cheïkh e un senoussi, iar Antinea e verişoara căpeteniei senoussilor. În afară de asta, el îi datoreşte viaţa. Cegheir-benCheïkh e unul dintre cei ce le-au ucis pe marele *kébir* Flatters. Din cauza asta, Ikhenoukhen, amenokal al tuaregilor Azdjer, temîndu-se de represaliile francezilor, a vrut să li-l predea pe Cegheïr-ben-Cheïkh. Cînd întreaga Sahară îl alunga, el şi-a găsit adăpost lîngă Antinea. Cegheïr-ben-Cheïkh nu va uita asta niciodată, căci e brav şi trăieşte după legea Profetului. Ca să-i mulţumească, el a condus la Antinea, pe atunci în vîrstă de douăzeci şi trei de ani şi focioară, trei ofiţeri francezi din primul corp de ocupaţie a Tunisiei. Ei sînt cei ce poartă în sala de marmură roşie numerele 1, 2 şi 3.

— Şi Cegheïr-ben-Cheïkh s-a achitat totdeauna cu succes de misiunea lui ?

— Cegheïr-ben-Cheïkh e bine dresat şi cunoaşte uriaşa Sahară aşa cum îmi cunosc eu odăiţa de pe vîrful muntelui. La început, s-a mai întîmplat să se înşele. Astfel, în primele lui călătorii, i-a adus pe bătrînul Le Mesge şi pe hogea Spardek.

— Ce-a spus Antinea cînd i-a văzut ?

— Antinea ? A rîs atîta încît le-a cruţat viaţa. Cegheïr-ben-Cheïkh se simţea jignit văzînd-o cum rîde. De-atunci, nu s-a mai înşelat niciodată.

— Nu s-a mai înşelat niciodată ?

— Nu. La toţi cei care au venit aici, aduşi de el, eu le-am îngrijit picioarele şi mîinile. Toţi erau tineri şi frumoşi. Dar trebuie să spun că cel la care am fost dusă acum cîteva zile, după tine, camaradul tău, e poate cel mai frumos.

— De ce, întrebai eu schimbînd vorba, de ce, dacă le-a cruţat viaţa, nu le-a redat ca şi libertatea pastorului şi domnului Le Mesge ?

— Se pare că a găsit la ce să-i folosească, făcu bătrîna. Şi-apoi, oricine intră o dată aici, nu mai trebuie să iasă. Altfel, francezii ar sosi imediat, şi cînd ar vedea sala de marmură roşie, ar măcelări pe toată lumea. De altfel, toţi

cîți au fost aduși aici de Cegheïr-ben-Cheïkh, toți, în afară de unul, cînd au văzut-o pe Antinea, n-au mai încercat să scape.

— Și ea îi păstrează multă vreme ?

— Depinde de ei și de cît îi place ea. În medie, cam două, trei luni. Depinde. Un ofițer înalt, un belgian, croit ca un uriaș, n-a împlinit nici o săptămînă. Dimpotrivă, toată lumea și-l amintește aici pe micul Douglas Kaine, un ofițer englez ; ea l-a păstrat aproape un an.

— Și-apoi ?

— Și-apoi a murit, făcu bătrîna, mirată parcă de întrebarea mea.

— De ce a murit ?

Ea îmi răspunse exact ca domnul Le Mesge :

— Ca toți ceilalți : de dragoste. De dragoste, continuă ea. Toți mor de dragoste, cînd văd că le-a trecut vremea și că Cegheïr-ben-Cheïkh pleacă în căutarea altora. Mulți dintre ei au murit lin, cu ochii plini de lacrimi. Nu mai dormeau și nu mai mîncau. Un ofițer de marină francez a înnebunit. Cînta noaptea un cîntec trist din țara lui, care se auzea de la un capăt la altul al muntelui. Altul, un spaniol, parcă turbase : voia să muște. A trebuit să fie ucis. Mulți au murit de kif, un kif mai puternic decît opiumul. Cînd n-o mai au pe Antinea, fumează, fumează. Cei mai mulți au murit așa... cei mai fericiți. Micul Kaine a murit altfel.

— Cum a murit micul Kaine ?

— Într-un fel care ne-a mîhnit pe toți. Ți-am spus că el a rămas cel mai mult printre noi. Ne obișnuiserăm cu el. În odaia Antineei, pe o măsuță de Kairouan, vopsită în albastru și auriu, e un gong, cu un ciocan lung de argint, cu mîner de abanos, foarte greu. Aguida mi-a povestit cele întîmplate. Cînd Antinea, zîmbind așa cum zîmbește ea într-una, i-a spus micului Kaine să-și ia rămas bun de la ea, el a rămas în fața ei, mut și foarte palid. Antinea a lovit în gong, ca să fie dus de acolo. Un targui alb a intrat. Dar micul Kaine și sărise la ciocan iar targuiul alb zăcea la pămînt cu țeasta zdrobită. Antinea zîmbea mereu. Micul Kaine a fost dus în odaia lui. În aceeași noapte, înșelînd

supravegherea paznicilor, el a sărit pe fereastră, de la o înălțime de două sute de picioare. Lucrătorii de la atelierul de îmbălsămare mi-au spus că au avut mult de furcă cu trupul lui. Dar au scos-o bine la capăt. N-ai decît să te duci să-l vezi. În sala de marmură roșie, el ocupă firida numărul 26.

Bătrîna își înăbuși emoția în pahar.

— Cu două zile înainte, continuă ea, venisem aici să-i fac unghiile, căci asta era camera lui. El scria ceva cu briceagul, pe perete, lîngă fereastră. Privește, se mai vede încă :

Was it not Fate, that, on this July midnight... [1]

În oricare alt moment, versurile acestea, gravate în piatra ferestrei prin care ofițerul englez se aruncase în gol, m-ar fi emoționat profund. Dar un alt gînd îmi străbătea atunci inima.

— Spune-mi, făcui eu cu glas cît putui mai calm, cînd Antinea ne ține în puterea ei pe vreunul dintre noi, îl închide lîngă ea, nu-i așa ? Atunci el nu mai poate fi văzut...

Bătrîna făcu un gest negativ.

— Antinea nu se teme că el o să fugă. Muntele e bine zăvorît. Ea n-are decît să bată într-un gong de argint, și el îi va fi adus imediat.

— Totuși, camaradul meu... De cînd l-a chemat ea, nu l-am mai revăzut...

Negresa zîmbi cu un aer de cunoscătoare.

— Dacă nu-l mai vezi, înseamnă că el preferă să rămînă lîngă ea. Antinea nu-l silește. Și nici nu-l împiedică să rămînă.

Am izbit puternic cu pumnul în masă.

— Pleacă de-aici, bătrînă nebună ! Pleacă imediat...

Speriată, Rosita fugi, după ce abia apucă să-și adune micile unelte.

Was it not Fate, that, on this July midnight...

Am ascultat sugestia bătrînei. Mergînd drept, pe coridor, am rătăcit drumul, am fost pus pe calea cea bună de

[1] Nu era Soarta, aceasta, în acel miez de noapte de vară (engl.).

pastorul Spardek, întîlnit din întîmplare, am deschis ușa sălii de marmură roșie, și am intrat.

Răcoarea aceea de criptă înmiresmată mi-a făcut bine. Nu există loc, oricît de sinistru ar fi el, pe care să nu-l purifice murmurul apei curgătoare. Zgomotul cascadei din mijlocul sălii mă întărca. Într-o zi, înaintea unei lupte, mă aflam culcat cu oamenii mei printre ierburile înalte, așteptînd momentul, fluieratul care te face să te ridici sub gloanțe. La picioarele mele, un pîrîu. Îi ascultam gîlgîitul răcoros. Admiram jocul de umbre și de lumini în apa străvezie, gîzele, peștișorii negri, ierburile verzi, nisipul gălbui și plin de cute... Misterul apei m-a vrăjit întotdeauna...

Aici, în sala tragică, gîndirea îmi e polarizată de cascada întunecoasă. O simt prietenă. Ea mă ajută să nu mă prăbușesc în fața mărturiilor înțepenite ale atîtor monstruoase nelegiuiri.

Numărul 26. E chiar el. *Locotenent Douglas Kaine, născut la Edimbourg, în ziua de 21 septembrie 1862. Mort la Hoggar în ziua de 16 iulie 1890.* Douăzeci și opt de ani. N-avea nici douăzeci și opt de ani ! O față extrem de slăbită, sub crusta de oricalc. O gură tristă și pasionată. El e. Bietul băiat. Edimbourg, cunosc Edimbourgul fără să fi fost vreodată acolo. De pe zidurile castelului se zăresc colinele Pentlandului. *„Privește ceva mai jos,* îi spunea Annei de Saint-Yves blînda miss Flora a lui Stevenson, *privește ceva mai jos și vei vedea, la cotul colinei, un pîlc de copaci și o dîră de fum înălțîndu-se printre ei. E Swanston Cottage, unde eu și fratele meu locuim împreună cu mătușa. Dacă vederea lui îți poate face într-adevăr plăcere, aș fi fericită...“* Cînd a plecat spre Darfour, Douglas Kaine lăsa cu siguranță la Edimbourg o miss Flora, la fel de blondă ca aceea de Saint-Yves. Dar ce pot să însemne fetele acestea firave pe lîngă Antinea ! Kaine, atît de cumpătat totuși, atît de făcut pentru o astfel de iubire, a iubit-o pe ocalaltă. Acum e mort. Și iată numărul 27, din a cărui cauză s-a zdrobit de stîncile sahariene, și care e mort și el.

A muri, a iubi. Cît de firesc răsună cuvintele acestea în sala de marmură roșie. Și Antinea, cu cît pare ea mai mare în mijlocul horei acesteia de statui palide ! Într-atît are, deci, dragostea nevoie de moarte, încît să fie astfel multiplicată ! În lume alte femei sînt fără doar și poate la fel de frumoase ca Antinea, ba poate chiar și mai frumoase. Te iau ca martor că nu ți-am vorbit prea mult despre frumusețea ei. Și atunci, de unde imboldul, febra, sacrificarea aceasta a întregii mele ființe ? Cum de sînt gata să strîng o clipă în brațe năluca aceea nesigură, să fac lucruri pe care nu îndrăznesc nici măcar să mi le închipui, ca să nu mă cutremur pe loc ?

Iată numărul 53, ultimul. 54 va fi Morhange. 55 voi fi eu. Peste șase, sau poate peste opt luni, îmi e perfect egal cînd mă vor așeza în firida aceasta, simulacru fără ochi, suflet mort, trup mulțumit.

Mă aflu pe pragul fericirii supreme, a exaltării care se analizează. Ce copil eram, adineauri ! Protestam în fața unei manichiuriste negre. Eram gelos pe Morhange, zău așa ! Atunci, de ce să nu fiu gelos pe cei prezenți, apoi pe ceilalți, pe absenți, pe cei ce vor veni, unu cîte unu, să umple cercul negru al firidelor încă goale... Morhange, știu, în clipa asta e lîngă Antinea, și simt o bucurie amară și superbă gîndindu-mă la bucuria lui. Dar, într-o seară, peste trei luni, sau poate peste patru, îmbălsămătorii vor veni aici. Firida numărul 54 își va primi prada. Atunci, un targui alb va înainta spre mine. Și am să mă cutremur, prins de un extaz de neînchipuit. El îmi va atinge brațul. Și va fi rîndul meu să intru în veșnicie prin poarta sîngeroasă a dragostei.

. . . . . .

Cînd mi-am sfîrșit meditația și m-am aflat, din nou în bibliotecă, noaptea care începuse să se lase amesteca umbrele personajelor adunate acolo.

I-am recunoscut pe domnul Le Mesge, pe pastor, pe hatman, pe Aguida, pe cei doi tuaregi albi, și pe alții, strînși laolaltă în cel mai însuflețit sobor.

Mirat, neliniștit chiar de faptul că vedeam împreună atîția oameni care, de obicei, nu se simpatizau de loc, m-am apropiat de ei.

Se întîmplase ceva, ceva nemaipomenit, ceva în stare, la ora aceea, să tulbure populația muntelui.

Doi exploratori spanioli, veniți de la Rio de Oro, fuseseră semnalați la vest, în Adrar Ahnet.

De cum aflase, Ceghcïr-ben-Cheïkh se și pregătise, de îndată, să pornească în întîmpinarea lor.

Dar primise imediat ordin să rămînă locului.

Din clipa aceea, nici cea mai mică îndoială nu mai era posibilă.

Pentru prima oară, Antinea iubea.

CAPITOLUL XV

TRISTA POVESTE A LUI TANIT-ZERGA

— ARAUU, ARAUU...

Vag, m-am trezit din aţipirea care mă cuprinsese pînă la urmă. Ochii mi s-au întredeschis. M-am tras brusc înapoi.

— Arauu...

La doi paşi de faţa mea se afla botul galben, punctat cu negru, al lui Hiram-Rege. Ghepardul asista la deşteptarea mea, de altfel fără prea mare interes, căci căsca; gura lui roşie-întunecată, în care luceau frumoşii colţi albi, se deschidea şi se închidea alene.

În acecaşi clipă am auzit un hohot de rîs.

Era micuţa Tanit-Zerga. Ea stătea ghemuită pe o pernă, lîngă divanul pe care mă lungisem, şi supraveghea curioasă confruntarea mea cu ghepardul.

— Hiram-Rege se plictisea, socoti ea nimerit să-mi explice. L-am adus cu mine.

— Bun, bombănii eu. Dar, ia spune-mi, nu s-ar putea duce să se plictisească în altă parte?

— Acum e singur de tot, spuse micuţa. *L-au* alungat. Făcea zgomot jucîndu-se.

Cuvintele acestea îmi reamintiră întîmplările din ajun.

— Dacă vrei, îl trimit de-aici, spuse Tanit-Zerga.

— Nu, lasă-l.

Am privit ghepardul cu simpatie. Nefericirea noastră comună ne lega.

I-am mîngîiat fruntea bombată. Hiram-Rege își manifestă mulțumirea întinzîndu-se cît era de lung, și arătîndu-și enormele lui gheare de culoarea chihlimbarului. Rogojina de pe jos avu mult de suferit din clipa aceea.

— Mai e și Galé, spuse fetița.

— Galé ? Asta ce-o mai fi ?

În aceeași clipă am zărit pe genunchii lui Tanit-Zerga un animal bizar, cam de mărimea unei pisici mari, cu urechi turtite, cu botul alungit. Blana lui gri-deschisă era aspră.

Animalul mă privea cu niște ochișori roz, destul de ciudați.

— E mangusta mea, îmi explică Tanit-Zerga.

— Ascultă, făcui eu supărat, asta e tot ?

Pe semne că aveam un aer atît de posac și de caraghios, încît Tanit-Zerga se porni pe rîs. Am rîs și eu.

— Galé e prietena mea, spuse ea cînd se potoli din rîs. Eu i-am salvat viața. Era mică de tot, pe-atunci. Într-o zi am să-ți povestesc cum s-a întîmplat. Uite ce drăguță e.

Spunînd acestea, ea îmi puse mangusta pe genunchi.

— E frumos din partea ta, Tanit-Zerga, că ai venit să-mi faci o vizită, vorbii eu agale, trecîndu-mi palma peste coapsa mangustei. Cît e ceasul ?

— Nouă trecute. Privește, soarele s-a și înălțat. Dă-mi voie să las storul.

Camera se umplu de umbră. Ochii lui Galé deveniră și mai roz. Cei ai lui Hiram-Rege se făcură verzi.

— E foarte frumos, repetai eu, continuîndu-mi gîndul. Văd că astăzi ești liberă. Pînă acum n-ai venit niciodată atît de dimineață.

O umbră trecu peste fruntea fetiței.

— E-adevărat, sînt liberă, făcu ea aproape cu asprime.

Am privit-o atunci mai cu atenție pe Tanit-Zerga. Pentru prima oară am observat că era frumoasă. Părul, pe care și-l purta răvășit pe umeri, îi era mai mult bu-

clat decît creț. Trăsăturile îi erau de o puritate deosebită : nas foarte drept, gură mică cu buze fine, bărbie voluntară. Tenul îi era arămiu, nu negru. Trupul, subțire și mlădios, n-avea nimic comun cu oribilii cîrnați unsuroși care devin trupurile negrilor, bine îngrijite.

Un cerc larg de aramă îi forma, în jurul frunții și a părului o diademă grea. Tanit-Zerga purta patru brățări, și mai late încă, la încheieturile mîinilor și la glezne, iar ca veșmînt, o tunică de mătase verde, cu decolteu în unghi și cu broderii de aur. Verde, bronz, aur.

— Tu ești din neamul sonrhaï, Tanit-Zerga ? o întrebai eu cu blîndețe.

— Da, sînt din neamul sonrhaï, răspunse ea cu un aer de mîndrie aspră.

„Ciudată ființă", gîndii eu.

Vădit lucru, exista un punct asupra căruia Tanit-Zerga nu înțelegea să lase să alunece discuția. Îmi aminteam aerul aproape de suferință cu care, atunci cînd îmi spusese că Hiram-Rege fusese alungat, rostise acel *l-au*.

— Sînt din neamul sonrhaï, repetă ea. M-am născut la Gâo, pe Niger, străvechea capitală sonrhaï. Strămoșii mei au domnit peste marele imperiu manding. Dacă mă aflu aici, ca sclavă, nu trebuie să mă disprețuiești.

Într-o rază de soare, Galé, așezată pe dosul ei micuț, își lustruia mustățile lucioase cu labele dinainte ; Hiram-Rege, tolănit pe rogojină, dormea, scoțînd ici, colo, cîte un mîrîit plîngător.

— Viscează, spuse Tanit-Zerga ducîndu-și un deget la buze.

— Numai jaguarii visează, făcui eu.

— Și gheparzii visează, răspunse ea gravă, fără a părea că sesizează cîtuși de puțin spiritul acestei glume parnassiene.

Urmă un moment de tăcere. Apoi, ea spuse :

— Poate că îți e foame. Și cred că nu ți-ar face plăcere să mănînci cu ceilalți.

Nu i-am răspuns.

— Trebuie să mănînci, continuă ea. Dacă îmi dai voie, mă duc să caut de mîncare, pentru tine și pentru

mine. Am să aduc masa și pentru Hiram-Rege și pentru Galé. Cînd ești mîhnit, nu trebuie să rămîi singur.

Și mică zînă verde-aurie ieși, fără să-mi aștepte răspunsul.

Astfel se înnodară legăturile mele cu Tanit-Zerga. În fiecare dimineață ea sosea în camera mea cu cele două animale. Despre Antinea, îmi vorbea foarte rar, totdeauna într-un fel indirect. Părea că nu poate suferi întrebarea pe care mi-o vedea veșnic pe buze, și o simțeam fugind de toate subiectele despre care îndrăzneam eu însumi să aduc vorba.

Și, ca să le evite mai bine, ea vorbea, vorbea, vorbea într-una, ca un mic papagal, prins de friguri.

Am fost bolnav și îngrijit cum n-a mai fost nimeni pe lume, de infirmiera aceasta de mătase verde și bronz. Cele două sălbăticiuni, cea mare și cea mică, erau acolo, de fiecare parte a patului meu și, cît a ținut delirul, vedeam ațintite spre mine tristele lor pupile misterioase.

Cu vocea ei cîntătoare, Tanit-Zerga îmi spunea frumoasele ei povești, printre care, mai frumoasă decît toate, socotea că este povestea vieții ei.

Abia mult mai tîrziu mi-am dat seama, pe neașteptate, cît de mult pătrunsese în viața mea barbara aceasta micuță. Fetiță scumpă, oriunde te-ai afla în clipa de față, oriunde ar fi țărmul liniștit de pe care asiști la tragedia mea, aruncă o privire prietenului tău, iartă-l că nu ți-a dat, din primul moment, atenția pe care o meritai atît de mult.

— Din anii copilărici mele, spunea ea, păstrez imaginea unui soare tînăr și roz, înălțîndu-se printre cețurile matinale, pe un mare fluviu care se rostogolea în unde largi și netede, *fluviul care are apă*, Nigerul. Era... Dar tu nu mă asculți.

— Te ascult. îți jur, micuță Tanit-Zerga.

— Adevărat ? Nu te plictisesc ? Vrei să vorbesc ?

— Vorbește, Tanit-Zerga, vorbește.

— Ei bine, cu micile mele tovarășe, față de care eram foarte bună, ne jucam pe malul fluviului care are apă, pe sub jujubi, frați ai *zeg-zeg*-ului ai cărui spini au însîn-

gerat capul profetului vostru şi căruia noi îi spunem arborele paradisului, pentru că sub el profetul nostru a spus că vor locui în rai cei aleşi [1], şi care e uneori atît de mare, atît de mare încît un călăreţ nu poate, într-un veac întreg, să străbată umbra aruncată de el.

Acolo, împleteam cununi frumoase, din mimoze, din flori roze de caper şi din cernuşcă albă. Le aruncam apoi în undele verzi, ca să ne ferească de vrăji rele, şi rîdeam ca nişte mici nebune cînd vreun hipopotam scotea fornăind capul lui plăcut, mare şi bucălat, şi-l bombardam fără nici o răutate, pînă se cufunda iar în mijlocul unei ploi de spumă.

Asta se petrecea dimineaţa. Apoi, peste Gâo se întindea, pîrîind, nemişcarea somnului roşu. După aceea, cînd ca se termina, ne reîntorceam pe malul fluviului, ca să vedem, printre norii de ţînţari şi de efemere, uriaşii crocodili blindaţi cu bronz ridicîndu-se încetul cu încetul pe uscat şi strecurîndu-se haini în nămolurile galbene ale băltoacelor.

Atunci îi bombardam şi pe ei, cum îi bombardaserăm de dimineaţă pe hipopotami şi, ca să slăvim soarele care se pregătea să apună pe după ramurile negre ale *douldoulilor*, jucam, bătînd din picioare şi apoi din mîini, hora rituală, cîntînd imnul *sonrhaï*.

Acestea erau ocupaţiile noastre obişnuite, de fetiţe libere. Te-ai înşela totuşi, dacă ne-ai crede numai uşuratice, şi am să-ţi povestesc, dacă vrei, cum eu în persoană am salvat un şef francez, care poate că era mai mare decît tine, judecînd după benzile aurii aflate pe mînecile lui albe.

— Povesteşte, Tanit-Zerga, spuneam eu cu ochii aiurea.

— Nu faci bine că zîmbeşti şi că nu mă asculţi mai atent, continua ea nitelus jignită. Dar n-are a face! Eu povestesc pentru mine, din cauza amintirii. Ei bine, mai sus de Gâo, Nigerul face un cot. Acolo, în fluviu, există un mic cap, încărcat cu arbori de gumă uriaşi. Era într-o seară de august, şi soarele apunea, căci în pădurea din

[1] *Coran*, cap. 66, verset 17. (Nota domnului Leroux.)

preajmă nu mai exista pasăre care să nu se fi cocoțat prin copaci ca să rămînă acolo, neclintită, pînă a doua zi. Deodată am auzit un zgomot necunoscut dinspre apus, *bum-bum, bum-bara-bum, bum-bum,* care creștea, *bum-bum, bum-barabum,* și s-a stîrnit pe neașteptate un potop de păsări de apă, egrete, pelicani, rațe sălbatice și lișițe, risipindu-se pe deasupra arborilor de gumă, urmate în aer de-o dîră de fum negru, abia clintită de briza care se pornea.

Era o canonieră, ocolind capul și stîrnind, de fiecare parte a fluviului, valuri care făceau să tresalte crengile plecate peste apă. Seara era atît de caldă încît, în spatele canonierei se vedea tîrîndu-se în apă drapelul albastru-alb-roșu.

Canoniera veni să tragă la micul dig de lemn. Fu coborîtă o șalupă cu doi marinari negri care vîsleau și trei șefi care, curînd săriră pe uscat.

Cel mai în vîrstă dintre ei, un *marabu* francez, cu un mare burnuz alb, și care cunoștea la perfecție limba noastră, ceru să-i vorbească șeicului Sonni-Azkia. Cînd tata făcu cîțiva pași înainte și spuse că el era, noul venit îi povesti că comandantul cercului din Tombuctu era foarte mîniat pentru că, la o milă de-acolo, canoniera dăduse într-un dig de pari invizibil, că suferise stricăciuni, și că nu-și mai putea continua astfel drumul spre Ansango.

Tata răspunse că francezii, ocrotitori ai bieților băștinași împotriva tuaregilor, erau bineveniți; că nu cu intenții rele, ci din cauza peștilor și a hranei fusese făcut barajul și că punea la dispoziția căpeteniei franceze toate mijloacele din Gâo, printre care și o fierărie, pentru repararea canonierei.

Pe cînd el vorbea, căpetenia franceză mă privea, și îl priveam și eu. Era un om destul de vîrstnic, cu umeri puternici, un pic încovoiați, cu ochi albaștri la fel de limpezi ca izvorul al cărui nume îl port.

„Vino aici, fetițo, spuse el cu glasul care îi era blînd.

„Sînt fiica șeicului Sonni-Azkia, și fac ce vreau", i-am răspuns eu, jignită de purtarea lui atît de nerespectuoasă.

„Ai dreptate, zîmbi el, căci ești frumoasă. Vrei să-mi dai florile pe care le porți la gît ?"

Purtam un mare colier de hibișcuși purpurii. I l-am întins. El m-a sărutat. Făcuserăm pace.

În acest timp, sub conducerea tatălui meu, marinarii negri și oamenii cei mai voinici din trib trăseseră canoniera într-un ochi al fluviului.

„E de lucru pentru toată ziua de mîine, domnule colonel, spuse mecanicul-șef care tocmai cercetase stricăciunile. N-o să putem pleca decît poimîine dimineața. Și asta numai dacă leneșii de marinari negri n-o să chiulească de la lucru".

„Ce plictiseală !" bombăni noul meu prieten.

Dar supărarea lui nu dură mult, căci eu și micile mele prietene ne-am dat toată osteneala să-l distrăm. El a ascultat cîntecele noastre cele mai frumoase, și, drept mulțumire, ne-a dat să gustăm din bunătățile aduse de pe canonieră pentru cina lui. Noaptea, a dormit în coliba noastră cea mare, pe care tata i-a cedat-o, iar eu, multă vreme, printre crengile colibei în care mă retrăsesem cu mama, am văzut, înainte de a adormi, felinarul canonierei tremurînd în vîrtejuri roșiatice, peste undele întunecate.

În noaptea aceea am avut un vis înfricoșător. Se făcea că prietenul meu, ofițerul francez, moțăia tihnit, pe cînd un corb cît toate zilele plutea pe deasupra capului său, croncănind : *Cîrr, cîrr,* umbra arborilor de gumă din Gâo, *cîrr, cîrr,* nu-i va fi prielnică noaptea viitoare, *cîrr, cîrr,* căpeteniei albe și oamenilor săi.

Abia se iviseră zorile cînd m-am dus că-i caut pe marinarii negri. Ei stăteau lungiți pe puntea canonierei, profitînd, ca să trîndăvească, de faptul că albii mai dormeau încă.

L-am luat pe cel mai în vîrstă dintre ei și i-am spus cu autoritate :

„Ascultă, în noaptea asta am visat un corb negru. El mi-a spus că umbra arborilor din Gâo va fi fatală, la noapte, pentru căpetenia voastră..."

Şi cum ei stăteau mai departe nemişcaţi, tolăniţi, cu ochii la cer, de parcă nici nu m-ar fi auzit măcar, am adăugat :

„Şi pentru oamenii săi."

La ceasul cînd soarele se află cel mai sus pe cer, colonelul stătea la masă, în colibă, cu ceilalţi francezi, cînd intră mecanicul.

„Nu ştiu ce i-a apucat pe marinarii negri. Lucrează de mai mare dragul. Dacă vor continua aşa, domnule colonel, putem pleca deseară."

„Cu atît mai bine, spuse colonelul ; dar să nu strice treaba, dînd prea mult zor. Nu e nevoie să fim la Ansango pînă la sfîrşitul săptămînii. Mai bine plecăm pe lumină."

M-am înfiorat. Rugătoare, m-am apropiat de el şi i-am povestit ce visasem. El mă ascultă cu un zîmbet mirat, apoi, la sfîrşit, îmi spuse grav :

„Ne-am înţeles, micuţă Tanit-Zerga. Fiindcă vrei tu, vom pleca deseară."

Şi mă sărută.

Întunericul se şi lăsase cînd canoniera reparată ieşi din golfuleţ. Francezii, în mijlocul cărora îl vedeam pe prietenul meu, ne salutară multă vreme fluturîndu-şi căştile, atîta cît i-am putut urmări cu privirea ; şi, rămasă singură pe puntea tremurătoare, am stat aşa, privind curgerea fluviului, pînă cînd zgomotul canonierei *bum-barabum* se pierdu în noapte.[1]

Tanit-Zerga făcu o pauză.

— Aceasta a fost ultima noapte pentru Gâo. Pe cînd eu dormeam iar luna se mai afla încă sus, deasupra pădurii, un cîine lătră, dar nu multă vreme. Apoi urmară urlete de bărbaţi, de femei, ţipete, ştii, pe care nu le mai poţi uita dacă le-ai auzit o dată. Cînd soarele răsări, mă

[1] Cf. dările de seamă şi *Buletinul Societăţii de Geografie din Paris* (1897) pentru călătoriile pe Niger ale comandantului regiunii Tombuctu, colonelul Joffre, locotenenţilor Baudry şi Bluset şi părintelui Hacquart din ordinul călugărilor albi. (Nota domnului Leroux.)

găsi goală de tot, cu micile mele tovarăşe, alergînd, poticnindu-ne spre nord, din cauza vitezei cămilelor încălecate de tuaregii care ne escortau. În urma noastră veneau femeile tribului, printre care şi mama, două cîte două, cu jugul la gît. Bărbaţi erau puţini. Rămăseseră aproape toţi, împreună cu tata, viteazul Sonni-Azkia, cu gîturile retezate sub rămăşiţele de paie ale Gâoului, ale Gâoului nimicit o dată în plus de-o ceată de aouelimideni veniţi în grabă să-i măcelărească pe francezii de pe canonieră.

Acum, tuaregii ne grăbeau, ne grăbeau, căci se temeau să nu fie urmăriţi. Am mers aşa vreo zece zile şi, pe măsură ce meiul şi cînepa dispăreau, marşul nostru devenea şi mai groaznic. În sfîrşit, lîngă Isakeryen, în ţinutul Kidal, tuaregii ne vîndură unei caravane de mauri trarza, care mergeau de la Mabrouk la Rhât. La început, fiindcă nu mai mergeam atît de repede, credeam că ne-a ieşit norocul în cale. Pe neaşteptate însă, pustiul se acoperi cu pietre tari şi femeile începură să cadă. Cît despre bărbaţi, trecuse multă vreme de cînd ultimul dintre ei murise sub lovituri de ciomege, fiindcă refuzase să meargă mai departe.

Eu mai aveam încă putere să tropăi, ba chiar alergam cît mai în faţă cu putinţă, încercînd să nu aud ţipetele micilor mele prietene ; cînd vreuna dintre ele cădea pe drum şi cînd era vădit că nu se va mai ridica, unul din paznici se dădea jos de pe cămilă şi o tîra ceva mai la o parte de caravană, ca s-o ucidă. Dar, într-o zi, am auzit un ţipăt care m-a silit să mă întorc. Era mama. Stătea îngenuncheată şi îşi întindea spre mine bietele ei braţe. Cît ai clipi, am fost lîngă ea. Dar un maur uriaş, îmbrăcat tot în alb, ne despărţi. Maurul avea legată la gît, cu un şirag negru, o teacă de piele roşie din care îşi scoase cuţitul. Văd încă lama albastră a cuţitului pe pielea oacheşă. Un alt ţipăt înfiorător. O clipă mai tîrziu, gonită de lovituri de bîtă, alergam înghiţindu-mi lacrimile, ca să-mi reiau locul în caravană.

Pe la puţurile din Asiou, negustătorii mauri fură atacaţi de o ceată de tuaregi kel-tazhôlet, şerbi ai marelui trib kel-rhelâ, care stăpîneşte Hoggarul, şi măcelăriţi la

rîndul lor de aceştia. Astfel am fost adusă aici şi dăruită ca omagiu Antineei, căreia i-am plăcut, şi care de atunci a fost totdeauna bună cu mine. Aşa se face că tu ai astăzi, ca să-ţi legene febra cu poveşti pe care nici măcar nu le asculţi, nu o sclavă oarecare, ci pe ultima urmaşă a marilor împăraţi sonrhaï, a lui Sonni-Ali, nimicitorul de oameni şi de ţări, a lui Mahommed-Azkia, care a fost în hagialîc la Meka ducînd cu el o mie cinci sute de călăreţi şi trei sute de mii de *mithkale* de aur, pe cînd puterea noastră se întindea fără tăgadă de la Tchad pînă la Touat şi la marea apuseană, iar Gâo îşi înălţa deasupra celorlalte oraşe cupola, soră a cerului, mai înaltă printre cupolele rivale decît e tamariscul printre bietele plantaţii de sorg.

CAPITOLUL XVI

CIOCANUL DE ARGINT

Eu, una, nu mă apăr, ci vreau doar să decid
În care loc anume se cade să-l ucid.

(Andromaca)

IATĂ CUM ERA vremea în noaptea cînd s-a petrecut ce-ţi voi povesti acum. Pe la cinci, cerul se întunecă şi semnele furtunii aproapiate se iviră în aerul înăbuşitor.

Noaptea aceea n-o voi uita niciodată. Era în 5 ianuarie 1897.

Toropiţi, Hiram-Rege şi Galé zăceau pe rogojina din camera mea. Rezemat, împreună cu Tanit-Zerga, de fereastra tăiată în stîncă, pîndeam semnele prevestitoare ale fulgerelor.

Unul cîte unul, ele ţîşneau brăzdînd întunericul acum deplin, cu dungile lor albăstrui. Dar nu le urma nici un bubuit de tunet. Furtuna nu se putuse căţăra pe crestele Hoggarului, şi se ducea, fără să izbucnească, lăsîndu-ne în întunecatul nostru zăduf.

— Mă duc la culcare, spuse Tanit-Zerga.

Am mai spus că odaia ei se afla deasupra odăii mele. Fereastra care o lumina se afla cu vreo zece metri mai sus decît cea în faţa căreia mă aflam.

Tanit-Zerga o luă pe Galé în braţe. Dar Hiram-Rege nu vru s-o asculte nici în ruptul capului. Agăţat cu labele de rogojină, el se pornise să miorlăie mînios şi jalnic.

— Lasă-l, i-am spus pînă la urmă lui Tanit-Zerga. O dată, poate să doarmă foarte bine și aici.

Așa se face că mica sălbăticiune are o largă parte de responsabilitate în evenimentele ce vor urma.

Rămas singur, m-am adîncit în gînduri. Noaptea era neagră. Întregul munte era învăluit în tăcere.

Au trebuit mîrîielile din ce în ce mai răgușite ale ghepardului ca să mă scoată din gîndurile mele.

Stînd pe două labe în fața ușii, Hiram-Rege o zgîria cu ghearele lui scîrțîietoare. El care mai adineauri refuzase s-o urmeze pe Tanit-Zerga, voia să iasă. Voia să iasă.

— Liniște ! i-am spus eu. Destul. Culcă-te.

Și am încercat să-l trag de la ușă.

Ca rezultat am obținut doar o lovitură de labă care m-a făcut să mă clatin.

Atunci, m-am așezat pe divan.

Nemișcarea mea n-a durat mult. „Ia să fiu un pic sincer cu mine însumi, mi-am spus. De cînd m-a părăsit Morhange, de cînd am văzut-o pe Antinea, nu mai am decît un gînd. La ce bun să mă amăgesc cu poveștile, altminteri încîntătoare, ale lui Tanit-Zerga ? Ghepardul e un pretext, poate un ghid. Oh ! simt că în noaptea asta se vor petrece lucruri misterioase. Cum de-am putut să rămîn atîta vreme pasiv !“

Imediat, hotărîrea îmi era luată.

„Dacă deschid ușa, gîndeam eu, Hiram-Rege va țîșni pe coridoare și-mi va fi tare greu să-i țin urma. Trebuie procedat altfel.“

Storul ferestrei se mînuia cu o sfoară. Am dat-o jos. Am răsucit din ea o lesă trainică pe care am fixat-o de zgarda metalică a ghepardului.

Am întredeschis ușa.

— Hai, acum poți să pleci. Încetișor, hei ! Încetișor !

Într-adevăr, îmi era nespus de greu să potolesc avîntul lui Hiram-Rege care mă tîra după el prin labirintul întunecat al coridoarelor.

Era aproape nouă și lămpile roze abia mai pîlpîiau în firidele lor. Din cînd în cînd, întîlneam în cale cîte una care își arunca troznind ultimele licăriri. Ce labirint !

Ştiam de pe acum că nu voi mai putea regăsi drumul spre camera mea. Nu-mi rămăsese decît să urmez ghepardul.

Deşi la început fusese furios, acesta se obişnuise, încet, încet, să mă ducă după el. Înainta aproape lipit de pămînt, pufnind pe nas, fericit.

Nimic nu seamănă mai mult cu un coridor întunecat, decît un alt coridor întunecat. Am început să am îndoieli. Dacă mă pomeneam, pe neaşteptate, în sala de bacara? Dar îl nedreptăţeam pe Hiram-Rege. Biata sălbăticiune, lipsită ea însăşi atîta vreme de-o fiinţă dragă, mă conducea tocmai unde doream şi eu să mă conducă.

La o cotitură, bezna spre care înaintam se lumină brusc. Un ochi de geam în formă de roză, colorat în verde şi roşu şi luminat slab, ni se ivi în faţă.

În acelaşi timp, ghepardul se opri miorlăind înăbuşit în faţa uşii în care era decupat ochiul de geam.

Am recunoscut uşa prin care mă făcuse să trec, a doua zi după sosirea mea, targuiul alb, cînd fusesem atacat de Hiram-Rege şi mă aflasem în faţa Antineei.

— Astăzi sîntem prieteni mult mai buni, i-am şoptit eu, mîngîindu-l, ca să nu scoată cumva vreun mîrîit indiscret.

În acelaşi timp, încercam să deschid uşa. Pe jos, ochiul de geam se reflecta, verde şi roşu.

Un fel de clanţă simplă, pe care am răsucit-o. Făcînd aceasta, am scurtat şi lesa, ca să fiu mai stăpîn pe Hiram Rege care începea să devină nervos.

Sala cea mare, în care o văzusem pentru prima oară pe Antinea, era cufundată în beznă. Dar grădina spre care se deschidea, strălucea sub lumina tulbure a lunii, răsărită pe cerul apăsător al unei furtuni care nu izbucneşte. Nici o adiere. Lacul lucea ca o masă metalică.

M-am aşezat pe-o pernă, ţinînd zdravăn între genunchi ghepardul care mîrîia de nerăbdare. Am cugetat. Nu la scopul pe care mi-l fixasem, ci la mijloace.

Atunci mi s-a părut că desluşesc un murmur îndepărtat, un zgomot de şoapte înăbuşite.

Hiram-Rege mîrîi mai tare, se zbătu. I-am mai slăbit un pic lesa. El porni, lipindu-se de pereţii întunecaţi, spre

locul de unde părea că vine zgomotul. L-am urmat, împiedicîndu-mă de pernele risipite pretutindeni şi căutînd să mă fac cît mai puţin auzit.

Acum, ochii mei deprinşi cu întunericul, distingeau piramida de covoare pe care îmi apăruse Antinea.

Deodată, m-am poticnit. Ghepardul se oprise. Am simţit că îl călcasem pe coadă. Animalul cumsecade, nu se văită.

Pipăind zidul, am simţit o a doua uşă. Încet, încet, ca şi pe prima, am deschis-o. Ghepardul mîrîi abia auzit.

— Hiram-Rege, şoptii eu, taci !

Şi i-am înconjurat cu braţele gîtul puternic.

I-am simţit pe mîini limba umedă şi caldă. Coastele i se zbăteau. O imensă fericire i le agita.

În faţa noastră se ivise o nouă sală, luminată în partea ei centrală. În mijloc, şase oameni ghemuiţi pe o rogojină, jucau zaruri, bînd cafele în ceşcuţe mici de aramă cu cozi lungi.

Erau tuaregii albi.

O lampă atîrnată în tavan lumina rotund grupul lor. De jur împrejurul nodului acestuia de lumină domnea întunericul cel mai compact.

Feţele negre, ceştile de aramă, burnuzurile albe, obscuritatea şi lumina mişcătoare compuneau parcă o gravură neobişnuită.

Tuaregii jucau cu gravitate liniştită, anunţînd cu voci aspre zarurile.

Atunci, încetişor, încetişor, am desprins lesa de la zgarda sălbăticiunii nerăbdătoare.

— Hai, băiete !

Ghepardul se năpusti chelălăind ascuţit.

Ceea ce prevăzusem se întîmplase.

Primul salt al lui Hiram-Rege îl duse în mijlocul tuaregilor albi, semănînd dezordinea în corpul acesta de gardă. Cu un alt salt, ghepardul reintrase în beznă. Am zărit vag gura întunecată a unui al doilea coridor, de cealaltă parte a încăperii, în faţa celei unde mă oprisem.

„Acolo e", m-am gîndit eu.

În încăpere domnea o zăpăceală de nedescris, mută totuși, și se vedea că apropierea unei prezențe importante le impunea să se stăpînească paznicilor acestora scoși din fire. Banii și cornetele cu zaruri se rostogoliseră de-o parte, cestile de altă parte.

Doi dintre tuaregi, complet deșelați, își frecau coastele înjurînd înăbușit.

Inutil să mai spun că profitasem de învălmășeala aceea tăcută ca să mă strecor în încăpere. Acum, eram lipit de peretele celui de-al doilea coridor, prin care tocmai dispăruse Hiram-Rege.

În aceeași clipă, un gong răsună limpede în tăcere. După tresărirea tuaregilor, mi-am dat seama că pornisem pe calea cea bună.

Unul din cei șase oameni se ridică. Trecu pe lîngă mine. Îl urmării de aproape. Eram cu desăvîrșire calm. Cea mai mică mișcare îmi era admirabil calculată.

„În situația mea, ce risc ? îmi spuneam eu. Să fiu readus, politicos, la mine în cameră."

Targuiul ridică o perdea groasă. În urma lui am intrat și eu în camera Antineei.

Camera aceasta, imensă, era în același timp și luminată și foarte întunecată. Pe cînd partea dreaptă, unde stătea Antinea, strălucea în lumini limitate exact de abajururi, partea stîngă rămînea în beznă.

Cei ce au intrat în vreo casă musulmană cunosc firida pătrată din zid, la patru picioare de podea, lîngă intrarea astupată de un covor. Acolo se ajunge pe o scară de lemn. O asemenea firidă dibuisem eu, la stînga. Și m-am vîrît înăuntru. Tîmplele îmi zvîcneau în întuneric. Dar eram tot calm.

De acolo, vedeam și auzeam tot.

Mă aflam în camera Antineei. Nimic deosebit în camera aceasta, în afara unui mare lux de covoare. Tavanul era întunecat, dar mai multe felinare multicolore împrăștiau o lumină depărtată și blîndă peste țesăturile lucioase și peste blănuri.

Întinsă pe-o blană de leu, Antinea fuma. O tăviță de argint și-un ibric mare și pîntecos se aflau lîngă ea. Ghemuit la picioarele ei, Hiram-Rege i le lingea nebunește.

Targuiul alb stătea în picioare, neclintit, cu o mînă pe inimă, cu cealaltă pe frunte, în poziție de salut.

Fără să-l privească, Antinea vorbi cu glas foarte aspru.

— De ce ați lăsat ghepardul să treacă ? Am spus că vreau să fiu singură.

— S-a năpustit peste noi, stăpînă, răspunse umil targuiul alb.

— Așadar, ușile nu erau închise ?

Targuiul nu răspunse.

— Trebuie să iau ghepardul ? întrebă el apoi.

Și ochii lui, ațintiți pe Hiram-Rege care îl privea fix, fără pic de bunăvoință, arătau îndeajuns că dorește un răspuns negativ.

— Dacă tot e aici, lasă-l, spuse Antinea.

Și lovi nervoasă în tăviță, cu ciubucul de argint.

— Ce face căpitanul ? întrebă ea.

— Adineauri a cinat, cu multă poftă, răspunse targuiul.

— N-a spus nimic ?

— Ba da. A cerut să-și vadă camaradul, pe celălalt ofițer.

Antinea ciocăni de cîteva ori, scurt, în tăviță.

— Și altceva n-a mai spus ?

— Nu, stăpînă, răspunse targuiul.

O paloare se ivi pe fruntea Atlantidei.

— Du-te și adu-l aici, spuse ea brusc.

Targuiul se înclină și ieși.

Ascultasem dialogul acesta cu o tulburare de nedescris. Așadar, Morhange, Morhange... Era deci adevărat ? Oare mă îndoisem pe nedrept de Morhange ? El voise să mă vadă și nu izbutise !

N-o mai slăbeam din ochi pe Antinea.

Acum nu mai era prințesa trufașă și batjocoritoare de la prima noastră întîlnire. Uraeusul de aur nu i se mai

înălța pe frunte. Nici o brățară, nici un inel. N-o acoperea decît o tunică largă, țesută cu fir. Părul ei negru, complet liber, i se împrăștia în șuvițe de abanos pe umerii plăpînzi, pe brațele goale.

Frumoasele ei pleoape erau ușor colorate cu albastru. O cută de oboseală îi strîmba gura divină. Nu știu dacă mă bucuram sau eram mîhnit văzînd-o cît se frămînta, pe această nouă Cleopatră.

Ghemuit la picioarele ei, Hiram-Rege o privea lung și supus.

O imensă oglindă de oricalc, cu reflexe aurii, se afla încrustată în peretele din dreapta. Pe neașteptate, Antinea se ridică în fața ei. Și am văzut-o goală.

Spectacol dureros și superb! Oh, cum se comportă în fața oglinzii o femeie care se crede singură, așteptînd bărbatul pe care vrea să și-l supună.

Din șase arzătoare de miresme, risipite prin încăpere, se înălțau coloane invizibile de fum frumos mirositor. Esențele balsamice ale Arabiei pietroase țeseau urzeli unduitoare ca să-mi prindă simțurile desfrînate... Și, cu spatele la mine, mereu dreaptă, ca un crin, în fața oglinzii, Antinea zîmbea.

Pe coridor se auziră zgomote înăbușite de pași. Brusc, Antinea își reluă poza nepăsătoare în care mi se arătase prima oară. Trebuie să fi văzut o asemenea transformare ca să poți crede în ea.

Precedat de targuiul alb, Morhange intră în cameră.

Și el era oarecum palid. Dar m-a mirat mai ales expresia de liniște senină de pe fața aceasta pe care credeam, totuși, că o cunosc. Am simțit că niciodată nu-l înțelesesem pe omul care era Morhange, niciodată.

El rămase în picioare, drept, în fața Antineei, părînd că nu observă gestul invitației de a lua loc, făcut de ea.

Antinea îl privi zîmbind.

— Te miră poate că te-am chemat la ora aceasta tîrzie, spuse ea.

Morhange nici nu clipi măcar.

— Te-ai gîndit bine? întrebă ea.

Morhange zîmbi grav și nu răspunse.

Pe fața Antineei am văzut efortul făcut de ea ca să mai poată zîmbi. Admiram puterea de stăpînire a acestor două ființe.

— Am trimis după tine, spuse ea. Nu ghicești de ce? Ei bine, ca să-ți anunț un lucru la care nu te aștepți. Nu-ți spun un secret afirmînd că n-am mai întîlnit niciodată un bărbat ca tine. De cînd te afli în captivitate aici, n-ai manifestat decît o singură dorință. Îți amintești oare?

— V-am cerut voie să-mi revăd, înainte de a muri, prietenul, spuse simplu Morhange.

Auzindu-i cuvintele, nu știu care dintre cele două sentimente, nespusa încîntare sau emoția, avu întîietate în inima mea: încîntarea de a-l auzi pe Morhange spunîndu-i *dumneavoastră* Antineei, sau emoția de a afla care fusese singura lui dorință.

Dar, cu un glas foarte calm, Antinea îi tăie vorba:

— Tocmai pentru asta te-am chemat, ca să-ți spun că ai să-l revezi. Fac ceva mai mult chiar. Poate că disprețul tău față de mine va spori constatînd că ți-a fost deajuns să mă înfrunți ca să mă supui voinței tale, pe mine care pînă acum i-am supus pe toți voinței mele. Oricum ar fi, e hotărît: vă redau libertatea la amîndoi. Mîine, Cegheïr-ben-Cheïkh vă va conduce în afara celor cinci incinte. Ești mulțumit?

— Sînt, făcu Morhange cu un zîmbet ironic.

Antinea îl privea.

— Asta îmi va îngădui, continuă el, să-mi organizez ceva mai bine viitoarea excursie pe care am de gînd s-o fac pe aici. Căci, fiți sigură că țin să mă reîntorc pentru a vă dovedi recunoștința mea. Numai că atunci, ca să pot aduce unei atît de mari regine onorurile ce i se cuvin, voi ruga guvernul francez să-mi încredințeze două sau trei sute de soldați europeni și cîteva tunuri.

Antinea se ridicase în picioare, foarte palidă.

— Ce spui?

— Spun, răspunse rece Morhange, că aceasta era de prevăzut. După amenințări, făgăduieli.

Antinea înaintă spre el. Morhange își încrucișase brațele pe piept și o privea cu un fel de milă gravă.

— Te voi face să mori în cele mai cumplite chinuri, spuse ea în cele din urmă.

— Sînt prizonierul dumneavoastră, răspunse Morhange.

— Ai să înduri lucruri pe care nici nu ți le poți închipui măcar.

Și Morhange repetă cu același calm trist :

— Sînt prizonierul dumneavoastră.

Antinea umbla de colo, colo, ca o fiară în cușcă. Pe neașteptate, ea se îndreptă spre Morhange, și nemaiputîndu-se stăpîni, îl lovi peste față.

El zîmbi și izbuti să o stăpînească unindu-i, cu un ciudat amestec de forță și gingășie, micile încheieturi ale mîinilor pe care i le ținea strîns.

Hiram-Rege scoase un răget. Credeam că o să se năpustească. Dar privirea rece a lui Morhange îl reținu locului, fascinat.

— Am să-ți ucid prietenul în fața ta, bîigui Antinea.

Mi se păru că Morhange devenise și mai palid, dar numai pentru o clipă ; apoi îi răspunse cu o frază a cărei perspicacitate și noblețe mă uimiră :

— Prietenul meu e viteaz. El nu se teme de moarte. Și, în afară de asta, sînt sigur că ar prefera-o unei vieți răscumpărată de mine cu prețul pe care mi-l propuneți.

Spunînd acestea, el dădu drumul mîinilor Antineei. Ea era de o paloare înspăimîntătoare. Simțeam că gura ei va rosti cuvintele definitive.

— Ascultă, spuse ea.

Cît era de frumoasă în clipa aceea, în măreția ei disprețuită, în toată splendoarea ei pentru prima dată neputincioasă !

— Ascultă, continuă ea. Ascultă. Pentru ultima oară. Gîndește-te că eu am cheile acestui palat. Gîndește-te că am stăpînire deplină asupra vieții tale. Gîndește-te că nu respiri decît atîta timp cît te iubesc, gîndește-te.

— M-am gîndit la toate acestea, spuse Morhange.

— Pentru ultima oară, repetă Antinea.

Minunata seninătate de pe chipul lui Morhange căpătă atunci o asemenea lumină încît n-o mai văzui pe femeia cu care vorbea. Pe fața lui transfigurată nu mai rămăsese nimic pămîntesc.

— Pentru ultima oară, se auzi glasul aproape frînt al Antineei.

Morhange n-o mai vedea.

— Atunci, facă-se voia ta ! spuse ea.

Se auzi un sunet clar. Antinea lovise în gongul de argint. Targuiul alb se ivi.

— Ieși.

Morhange, cu fruntea sus, ieși.

. . . . . .

Acum Antinea e în brațele mele. Aceea pe care o strîng la piept nu mai e trufașa, disprețuitoarea voluptuoasă. Nu mai e decît o biată fetiță, nefericită și batjocorită.

E atît de distrusă, încît nu s-a mirat de loc văzîndu-mă deodată lîngă ea. Îi țin capul pe umăr. Și, asemeni cornului lunii printre norii negri, îi văd micuțul profil de uliu apărînd și dispărînd printre pletele-i negre. Brațele ei calde mă strîng convulsiv...

Biet suflet omenesc...

Cine ar putea rezista unor asemenea îmbrățișări, printre miresmele acestea multiplicate, în umezeala aceasta nocturnă ! Simt că nu mai sînt decît o ființă care a renunțat la sine. E oare glasul meu, glasul meu cel care șoptește :

— Tot ce vei voi, tot ce-mi vei cere, am să fac, am să fac...

Simțurile îmi sînt ascuțite, înzecite. Capul răsturnat mi se odihnește pe un mic genunchi nervos și dulce. Norii de miresme au devenit vîrtejuri. Și, deodată, mi se pare că felinarele de aur din tavan încep să se clatine ca niște cădelnițe uriașe. E vocea mea, oare, vocea mea aceea care repetă ca în vis :

— Tot ce vei voi, am să fac.

Văd faţa Antineci aproape lipită de faţa mea ; prin pupilele ei imense a trecut o licărire ciudată.

Ceva mai încolo, văd pupilele fosforescente ale lui Hiram-Rege. Lîngă el se află o măsuţă de Kairouan, albastră şi aurie. Pe măsuţă văd gongul pe care îl foloseşte Antinea cînd cheamă. Văd ciocanul cu care ea a lovit mai adineauri, un ciocan cu mîner de abanos foarte lung, cu cap greu, de argint... ciocanul cu care micul locotenent Kaine a ucis.

Nu mai văd nimic...

CAPITOLUL XVII

FECIOARELE DE LA STÎNCI

M-AM TREZIT ÎN camera mea. Soarele, ajuns la zenit, o umplea cu o lumină și o căpușeală de nesuportat.

Primul lucru pe care l-am văzut cînd am deschis ochii, a fost storul smuls și aruncat în mijlocul încăperii. Atunci, întîmplările din timpul nopții începură să-mi revină vag în minte.

Capul, îngreunat, mă durea. Nu izbuteam să judec limpede. Memoria îmi era parcă astupată. „Am ieșit cu ghepardul, asta e sigur. Urma roșie de pe degetul meu arătător e dovada forței cu care el trăgea de lesă. Genunchii îmi mai sînt încă murdăriți de praf. Îmi amintesc că m-am tîrît un timp de-a lungul peretelui, în sala în care tuaregii albi jucau zaruri, în momentul cînd Hiram-Rege s-a năpustit. Și după aceea ? A ! Da ! Morhange, și Antinea... Și după aceea ?..."

După aceea, nu mai știam. Și totuși, trebuie să mai fi fost ceva, ceva de care nu-mi mai aminteam.

Îmi era tare rău. Aș fi vrut să-mi amintesc, și totuși mi se părea că mă temeam s-o fac ; niciodată n-am simțit ceva mai groaznic decît contradicția aceasta.

„De aici pînă la apartamentul Antineei, drumul e lung. Probabil că dormeam adînc atunci cînd m-au adus, căci, oricum, am fost adus, dacă nu mi-am dat seama de nimic !"

Mi-am oprit întrebările. Prea mă durea capul.

— Să iau puțin aer, am șoptit. Te coci aici. Am să înnebunesc.

Aveam nevoie să văd oameni, indiferent pe cine. Fără să-mi dau seama, m-am îndreptat spre bibliotecă.

L-am găsit pe domnul Le Mesge într-o criză de bucurie delirantă. Profesorul tocmai spinteca un balot enorm, cusut cu grijă într-o pînză cafenie.

— Vii la timp, dragă domnule, exclamă el cînd mă văzu intrînd. Au sosit revistele.

Profesorul se agita cu o grabă febrilă. Din interiorul balotului curgea acum un val de broșuri albastre, verzi, galbene, roșcate.

— Ehei, totul merge bine, continuă el jucînd de bucurie. N-au întîrziat prea mult, căci iată numerele de la 15 octombrie. Merită să-l felicităm pe bravul Ameur.

Veselia lui era molipsitoare.

— Ameur e vrednicul negustător turc din Tripoli care primește să ia abonamente la toate revistele interesante din cele două continente, și le trimite prin Rhadamès la o destinație de care nu prea îi pasă. Dar iată revistele franțuzești.

Domnul Le Mesge parcurse nerăbdător sumarele.

— Politică internă : articolele domnilor Francis Charmes, Anatole Leroy-Beaulieu și d'Haussonville despre călătoria țarului la Paris. Ia te uită, un studiu despre salariile din evul mediu, de domnul d'Avenel. Acum versuri, de tinerii poeți Fernand Gregh, Edmond Haraucourt. Ah ! o dare de seamă despre cartea lui Henry de Castries asupra Islamului. Asta poate fi mai interesant... Dar te rog, dragă domnule, ia ce dorești.

Bucuria îi face pe oameni amabili, și într-adevăr, domnul Le Mesge delira.

O ușoară adiere de vînt venea acum dinspre fereastră. M-am apropiat de balustradă și, rezemîndu-mă de ea, am început să răsfoiesc un număr din *Revue des Deux Mondes*.

Nu citeam, răsfoiam privind cînd paginile pe care mișunau literele mici și negre, cînd pîlnia stîncoasă care sfîrîia, roz-pală, sub soarele în amurg.

Deodată, atenția începu să mi se fixeze. O corespondență ciudată se stabilea între text și peisaj :

„Deasupra capetelor noastre, cerul abia mai păstra din norii săi cîteva urme ușoare, asemeni pumnului de cenușă pe care îl lasă butucii arși. Soarele aprindea în cerc culmile stîncilor, reliefînd pe cer liniile lor solemne. De sus, o mare tristețe și o imensă pace cădeau în incinta singuratecă, așa cum ar cădea o băutură magică într-o cupă adîncă..." [1]

Am întors cîteva pagini, febril. S-ar fi zis că gîndurile începeau să mi se limpezească.

În spatele meu, domnul Le Mesge, adîncit în citirea unei publicații, își manifesta prin bombăneli indignarea pricinuită de lectură.

Am citit mai departe :

„De pretutindeni, în lumina crudă, se desfășura la picioarele noastre un spectacol superb. Lanțul de stînci, vizibil pe de-a-ntregul în sterilitatea sa dezolată, pînă la capătul piscurilor, se întindea ca o imensă îngrămădire de lucruri gigantice și informe, rămase ca să-i uimească pe oameni ca mărturie a vreunei titanomachii primordiale. Turnuri prăbușite..."

— E o rușine, o adevărată rușine, repeta profesorul.

„...turnuri prăbușite, citadele răsturnate, cupole sfărîmate, colonade sparte, coloși mutilați, ciocuri de corăbii, crupe de monștri, osaturi de titani, grămada aceasta formidabilă prin reliefurile și scobiturile ei, simula tot ce există ca enorm și tragic. Atît de limpezi erau zările."

— Adevărată rușine, spunea domnul Le Mesge, scos din sărite, bătînd cu pumnul în masă.

„Atît de limpezi erau zările încît deslușeam fiecare contur, ca și cum aș fi avut sub ochi, mărită la infinit,

[1] *Gabriele d'Annunzio, Fecioarele de la stînci.* Cf. *La Revue des Deux Mondes* din 15 octombrie 1896, pag. 867 și urm. (Nota autorului.)

stînca pe care Violanta mi-o arătase pe fereastră, cu un gest creator...“

Am închis revista înfiorat. La picioarele mele, dominînd grădina aurie, aveam, roșie acum, uriașă, abruptă, stînca albă pe care Antinea mi-o arătase în ziua primei noastre întîlniri.

— Stînca aceasta e tot orizontul meu, îmi spusese ea.

Acum, delirul domnului Le Mesge nu mai cunoștea margini.

— E mai mult decît o rușine, e o ticăloșie.

Aș fi vrut să-l sugrum ca să-l silesc să tacă. El mă apucase de braț și mă lua ca martor.

— Vei citi aici, domnule, și, fără a fi prea competent, vei vedea că articolul acesta despre Africa romană e un miracol de inconștiență, un monument de ignoranță. Și e semnat !... Știi de cine e semnat ?

— Lasă-mă, i-am spus eu brutal.

— Ei bine, e semnat de Gaston Boissier. Chiar așa, domnule ! De Gaston Boissier, mare-ofițer al Legiunii de Onoare, conferențiar la Școala normală superioară, secretar perpetuu al Academiei Franceze, membru al Academici de inscripții și literatură, unul din cei care mi-au refuzat odinioară subiectul tezei, unul din cei... Sărmană Universitate, biată Franță !

Nu-l mai ascultam. Începusem iar să citesc. Fruntea îmi era scăldată în sudoare. Dar mi se părea că în capul meu, limpede ca o cameră căreia i se deschid una cîte una ferestrele, amintirile reveneau, asemeni porumbeilor care se reîntorc, fîlfîind din aripi, la hulubăria lor.

„...Acum un tremur de nestăpînit o scutura toată ; și ochii i se căscau ca și cum o viziune fioroasă i-ar fi umplut de groază.

„Antonello“... bîigui ea.

Și, timp de cîteva secunde, nu mai putu să rostească nici un alt cuvînt.

O priveam, cu spaimă de nespus, și simțeam în sufletul meu strîngerea buzelor ei scumpe. Iar viziunea din ochii ei trecea în ai mei, și revedeam fața îngrozitor de palidă

și de slabă a lui Antonello, și rapida bătaie a pleoapelor lui, și undele de spaimă care, luîndu-i deodată în stăpînire trupul lung și slab, i-l scuturau ca pe o trestie fragilă."

Fără să citesc mai departe, am aruncat revista pe masă.

— E chiar așa, spusei eu.

Ca să tai paginile, folosisem cuțitul cu care domnul Le Mesge tăiase sforile balotului, un pumnal scurt cu mîner de abanos, unul din pumnalele acelea pe care tuaregii le poartă lipite pe bicepsul stîng, într-o teacă-brățară.

L-am vîrît în buzunarul larg al dolmanului meu de flanel și am pornit spre ușă.

Tocmai mă pregăteam s-o deschid, cînd mă auzii chemat de domnul Le Mesge.

— Domnule de Saint-Avit ! Domnule de Saint-Avit !

M-am întors.

— O mică informație, te rog.

— Despre ce-i vorba ?

— O nimica toată. Știți că eu am sarcina să fac etichetele din sala de marmură roșie...

M-am apropiat de masă.

— Ei bine, la început am uitat să-l întreb pe domnul Morhange data și locul nașterii. Apoi n-am mai avut prilejul. Nu l-am mai revăzut. Așa că, acum, sînt nevoit să recurg la dumneata. Ai putea să mă informezi ?

— Pot, am spus eu, foarte calm.

El luă dintr-o cutie în care se aflau mai multe, o etichetă latră, din carton alb. Apoi își muie tocul în cerneală.

— Să zicem, deci : Numărul 54... *Căpitan ?*

— *Căpitan Jean-Marie-François Morhange.*

Și, pe cînd îi dictam cu o mînă pusă pe marginea mesei, am observat, pe mîneca mea albă, o pată, o mică pată roșie.

— *Morhange,* repetă domnul Le Mesge terminînd de caligrafiat numele camaradului meu. *Născut la...*

— *Villefranche.*

— *Villefranche Rhône.* Ce dată ?

— *14 octombrie 1859.*

— *14 octombrie 1859.* Bun. *Decedat la Hoggar în ziua de 5 ianuarie 1897.* S-a făcut. Toate mulțumirile mele, domnule, pentru bunăvoința dumitale.

— Vă stau la dispoziție, domnule.

Acestea zise, l-am părăsit în liniște pe domnul Le Mesge.

De aici înainte hotărîrea mea era definitiv luată și, repet, eram foarte calm. Totuși, despărțindu-mă de domnul Le Mesge simțeam nevoia să pun cîteva clipe între hotărîrea aceasta și executarea ei.

Mai întîi, am rătăcit pe coridoare. Apoi, pomenindu-mă aproape de camera mea, m-am îndreptat spre ea. Am intrat. Înăuntru era tot insuportabil de cald. M-am așezat pe divan și-am început să cuget.

Pumnalul din buzunar mă jena. L-am scos și l-am pus jos.

Era un pumnal solid, cu lamă rombică.

Între mîner și lamă avea un inel de piele roșie.

Vederea lui mi-a readus în minte ciocanul de argint. Mi-am amintit cu cîtă ușurință îl țineam în mînă cînd am lovit...

Toate amănuntele scenei îmi reveniră cu o limpezime de neasemuit. Dar nu m-am înfiorat de loc. Părea că hotărîrea pe care o luasem, de-a o ucide peste o clipă pe instigatoarea crimei, îmi îngăduia să evoc fără tulburare cumplitele amănunte.

Cînd mă gîndeam la fapta mea, mă miram, dar nu mă condamnam.

„Ei cum ! îmi spuneam eu, pe Morhange, care a fost și el copil, care, și el, ca și toți ceilalți copii, i-a pricinuit atîtea griji maică-si în timpul bolilor copilăriei, eu l-am ucis. Eu sînt cel ce i-a curmat viața nimicind monumentul acesta de dragoste, de lacrimi și de piedici învinse, care formează o viață omenească. Într-adevăr, ce aventură neobișnuită !"

Atîta tot. Nici teamă, nici remușcări, nici groaza aceea shakespeareană care urmează după crimă și care face ca astăzi, cînd sînt sceptic, și blazat, și mai deziluzionat decît

poate fi cineva, să încep deodată să tremur dacă mă aflu singur, noaptea, într-o cameră întunecată.

„Hai, gîndeam eu, a sosit ceasul. Trebuie să termin."

Am luat pumnalul de jos și, înainte de a-l vîrî în buzunar, am făcut gestul loviriі. Totul mergea bine. Țineam strîns mînerul în pumn.

Pînă acum nu făcusem drumul spre apartamentele Antineei decît călăuzit, prima oară de targuiul alb, a doua oară de ghepard. L-am găsit, totuși, destul de ușor. Puțin înainte de-a ajunge la ușa cu fereastră luminoasă, în formă de roză, am întîlnit un targui.

— Lasă-mă să trec, i-am poruncit eu. Stăpîna ta m-a chemat.

Omul se supuse, dîndu-se la o parte din calea mea.

Curînd, o melodie înăbușită îmi ajunse la urechi. Am recunoscut sunetul unei *rebaza,* vioara cu o singură coardă a femeilor tuarege. Cînta Aguida, ghemuită ca deobicei la picioarele stăpînei. Celelalte trei femei o înconjurau și ele. Tanit-Zerga nu se afla acolo.

Ah! fiindcă aceasta e ultima dată cînd am văzut-o, lasă-mă, lasă-mă să-ți vorbesc despre Antinea, să-ți spun cum mi-a apărut în clipa aceea supremă.

Simțise oare amenințarea care îi plutea deasupra capului și ținuse s-o înfrunte recurgînd la cele mai invincibile dintre artificiile ei? Aveam în amintire corpul subțire și gol pe care îl strînsesem la piept noaptea trecută, fără inele, fără giuvaeruri. Și iată că aproape m-am tras înapoi cînd am văzut în fața mea, împodobită ca un idol, nu o femeie, ci o regină.

Formidabilul lux al faraonilor îi strivea trupul firav. Antinea purta pe cap *pschentul* zeilor și al regilor, enorm și de aur, pe care smaragdele, pietrele naționale ale tuaregilor, îi scriau și îi rescriau numele în litere tifinar. Era învești mîntată în *schenti,* ca într-un înveliș hieratic. Un *schenti* de mătase roșie, cu lotuși brodați în fir de aur. La picioare avea un sceptru de abanos, terminat cu un trident. Brațele goale îi erau încercuite de două *uraeusuri* ale căror capete i se urcau pînă aproape de subsuori, ca pentru a se ghemui acolo. Din partea de peste urechi a

pschentului curgea un colier de smaragde, al cărui prim șirag îi trecea pe sub bărbia încăpățînată, ca un jugular, pe cînd celelalte șiraguri îi coborau în cerc peste pieptul gol.

Cînd am intrat, Antinea zîmbi.

— Te așteptam, spuse ea simplu.

Am înaintat, și cînd m-am aflat la patru pași de tron m-am oprit, drept, în fața ei.

Ea mă privea ironică.

— Ce-i asta? îmi spuse apoi, cît se poate de calmă.

I-am urmărit direcția gestului. Am văzut mînerul pumnalului care îmi ieșea din buzunar.

L-am scos de tot și l-am ținut strîns în pumn, gata să lovesc.

— Pe prima dintre voi care se va clinti, o voi trimite la șase leghe de aici și va fi lăsată acolo, goală, în mijlocul deșertului roșu, le spuse rece Antinea femeilor printre care gestul meu stîrnise un murmur de spaimă.

Apoi, adresîndu-mi-se mie, continuă:

— Pumnalul acesta e, într-adevăr, foarte urît, și tu mi se pare că-l ții tare prost. Vrei s-o trimit pe Sydya în camera mea, să-ți aducă ciocanul de argint? Îl mînuiești mai bine decît pumnalul.

— Antinea, am spus eu cu glas înăbușit, am să vă ucid.

— Spune-mi *tu*, spune-mi *tu*. Ieri seară, mă tutuiai. Nu mai ai curaj, în fața lor? făcu ea arătînd cu un gest femeile holbate de spaimă.

Și continuă:

— Să mă ucizi? Nu ești de loc consecvent cu tine însuți. Să mă ucizi tocmai cînd poți culege răsplata pentru uciderea celuilalt...

— A... a suferit? întrebai eu, tresărind, deodată.

— Te-ai servit de ciocan de parcă toată viața n-ai făcut decît asta.

— Ca micul Kaine, murmurai eu.

Ea zîmbi, mirată.

— A! cunoșteai povestea... Da, ca micul Kaine... Dar Kaine era cel puțin logic. Pe cînd tu... nu înțeleg.

— Nici eu nu înțeleg prea bine.

Ea mă privi cu o curiozitate amuzată.

— Antinea, am spus eu.

— Ce e ?

— Ce mi-ai cerut să fac, am făcut. La rîndul meu, pot și eu să te rog ceva, să-ți pun o întrebare ?

— Vorbește !

— Era întuneric, nu-i așa, în camera în care se afla *el* ?

— Foarte întuneric. Am fost nevoită să te conduc pînă la divanul pe care dormea.

— *El* dormea ? Ești sigură de asta ?

— Dacă îți spun...

— El... n-a murit pe loc, nu-i așa ?

— Nu. Știu exact cînd a murit *el*, la două minute după ce l-ai lovit și ai fugit scoțînd un țipăt.

— Atunci, fără îndoială, *el* n-a putut să știe...

— Ce ?

— Că eu... țineam ciocanul.

— *El* ar fi putut, într-adevăr, să nu știe, spuse Antinea ; și totuși, a știut.

— Cum ?

— A știut, fiindcă i-am spus eu, răspunse ea, ațintindu-și cu un curaj minunat ochii în ochii mei.

— Și a crezut ? murmurai eu.

— Cu ajutorul explicației mele, *el* te-a recunoscut după țipătul pe care l-ai scos. Dacă *el* n-ar fi putut să afle că ai fost tu, totul n-ar mai fi avut nici un interes pentru mine, încheie ea cu un mic rîs disprețuitor.

Am spus că doar patru pași mă despărțeau de Antinea. Dintr-un alt, i-am străbătut ; dar, înainte de-a o putea lovi, mă și aflam doborît la pămînt.

Hiram-Rege îmi sărise în piept.

În același timp, am auzit glasul poruncitor și calm al Antineei.

— Chemați oamenii, spuse ea.

O clipă mai tîrziu eram eliberat din strînsoarea ghepardului. Cei șase tuaregi albi mă înconjurau și încercau să mă lege.

Sînt destul de puternic și foarte nervos. O secundă am izbutit să mă ridic în picioare. Unul din dușmanii mei zăcea la zece pași, aruncat acolo de-o lovitură de pumn pe care i-o plasasem în bărbie după toate regulile artei. Un altul horcăia sub genunchiul meu. Atunci am zărit-o, pentru ultima oară pe Antinea. Stătea în picioare, sprijinită cu amîndouă mîinile de sceptrul de abanos, și urmărea lupta cu un zîmbet de interes ironic.

În aceeași clipă am scos un țipăt cumplit și am dat drumul victimei mele. Un troznet al brațului meu stîng : unul dintre tuaregi, apucîndu-mi pe la spate brațul și răsucindu-l, mi-l scosese din umăr.

Cînd am leșinat de-a binelea, mă și aflam pe coridoarele de-a lungul cărora două fantome albe mă duceau, legat în așa fel încît nu mai puteam să fac nici o mișcare.

CAPITOLUL XVIII

LICURICII

PRIN FEREASTRA larg deschisă, lumina palidă a lunii pătrundea în valuri în odaia mea.

Lîngă divanul pe care eram întins stătea dreaptă o siluetă subțire și albă.

— Tu ești, Tanit-Zerga ! murmurai eu

Ea își puse un deget pe buze.

— Ssst ! Eu sînt.

Am vrut să mă ridic în așternut, dar o durere cumplită îmi strînse umărul. Întîmplările de după-amiază reveniră în bietul meu cap care mă durea și el.

— Ah, micuțo, micuțo, dacă ai ști !

— Știu, făcu ea.

Eram mai neputincios decît un copil. Noaptea, după imensa iritare din timpul zilei, urmase o depresiune nervoasă totală. Un val de lacrimi mi se urcă în gît, mă sufoca.

— Dacă ai ști, dacă ai ști !... Du-mă de aici, micuțo, du-mă de-aici.

— Vorbește mai încet, șopti ea. În dosul ușii tale stă de pază un targui alb.

— Du-mă de-aici, salvează-mă, repetai eu.

— Pentru asta am venit, spuse ea simplu.

O priveam. Acum nu mai avea frumoasa ei tunică de mătase roșie : un simplu *heik* alb o înfășura ; ea își ridicase o pulpană peste cap.

— Și eu vreau să plec, spuse cu glas stins Tanit-Zerga ; de multă vreme vreau să plec : vreu să revăd Gâo, satul de pe malul fluviului, arborii de gumă albaștri, apa verde.

Apoi repetă :

— De cînd mă aflu aici vreau să plec ; dar sînt prea mică pentru a străbate singură marea Sahară. Pînă la sosirea ta, n-am îndrăznit niciodată să vorbesc despre asta cu cei veniți aici. Toți nu se gîndeau decît la *ea*... Dar tu, tu ai vrut s-o ucizi.

Am scos un geamăt înăbușit.

— Suferi, spuse ea, ți-au rupt brațul.

— Mi l-au scrîntit, în orice caz.

— Arată.

Cu nespusă gingășie, ea își trecu mînuțele plate peste umărul meu.

— În dosul ușii mele stă de pază un targui alb, Tanit-Zerga. Pe unde ai venit ?

— Pe acolo, spuse ea.

Cu un gest, Tanit-Zerga îmi arata fereastra. O dungă neagră și verticală bara mijlocul spațiului de cer pătrat.

Tanit-Zerga se îndreptă spre fereastră. Am văzut-o în picioare, pe pervaz ; în mînă îi lucea un cuțit ; ea tăie frînghia, sus, la marginea ferestrei. Funia căzu cu un zgomot sec pe podea.

Tanit-Zerga se întoarse lîngă mine.

— Să plecăm, să plecăm, spusei eu, dar pe unde ?

— Pe acolo, repetă ea.

Și-mi arătă, din nou, fereastra.

M-am plecat în afară. Ochii mei bîntuiți de febră scrutară abisul întunecos, căutînd stîncile invizibile, stîncile de care se zdrobise micul Kaine.

— Pe acolo ! făcui eu, înfiorîndu-mă. Sînt două sute de picioare de aici pînă la sol.

— Funia are două sute cincizeci, răspunse ea. E o funie bună, foarte solidă ; am furat-o adineauri din oază ; era folosită la doborît copacii. E nouă-nouță.

— Să cobor pe-acolo, Tanit-Zerga. Și umărul meu !

— Am să te cobor eu, spuse ea hotărîtă. Atinge-mi brațul și vei vedea cît e de vînjos. Sigur, n-am să te țiu în brațe. Dar privește : de fiecare parte a ferestrei e cîte o coloană de marmură. Trecînd funia în jurul uneia din ele, și încolăcind-o o dată, te voi lăsa să aluneci fără să-ți simt de loc greutatea.

Apoi adăugă :

— Ia uită-te : la fiecare zece picioare am făcut cîte un nod zdravăn ; din cînd în cînd, nodurile îmi vor îngădui să întrerup coborîrea, dacă voi avea nevoie să-mi recapăt puterile.

— Și tu ? făcui eu.

— Cînd te vei afla jos, am să leg funia de coloană și am să vin la tine. Voi avea nodurile, ca să mă odihnesc, dacă funia îmi va roade prea tare palmele. Dar nu te teme : sînt foarte sprintenă. La Gâo, cînd eram mică de tot, mă cățăram pe arborii de gumă aproape pînă la înălțimea asta, ca să dibui puii de tucani. E mai ușor să cobori.

— Dar cînd vom fi jos, cum vom ieși ? Cunoști incintele ?

— Nimeni nu le cunoaște, spuse ea, în afară de Cegheïr-ben-Cheïkh, și, poate, de Antinea.

— Atunci ?

— Atunci... mai sînt și cămilele lui Cegheïr-ben-Cheïkh, cele pe care le folosește în călătoriile lui. Am dezlegat una din ele, cea mai voinică, și am dus-o jos, cu multă iarbă, ca să nu facă zgomot și să fie sătulă cînd vom porni.

— Dar... mai spusei eu.

Ea bătu din picior.

— Dar ce ?... Rămîi, dacă vrei, dacă ţi-e teamă ; eu am să plec. Vreau să revăd Gâo, arborii de gumă albaştri, apa verde.

Am simţit că roşesc.

— Voi pleca, Tanit-Zerga. Mai bine mor de sete în mijlocul nisipurilor decît să rămîn aici. Hai...

— Ssst ! făcu ea. Nu încă...

Şi-mi arătă prăpastia abruptă, puternic luminată de lună.

— Nu încă. Trebuie să mai aşteptăm. Ne-ar vedea. Peste un ceas, luna se va afla în dosul muntelui şi atunci va fi momentul.

Tanit-Zerga se aşeză şi rămase tăcută, cu *haik*-ul complet tras peste feţişoara ei întunecată. Se ruga ? Poate.

Apoi, deodată, n-am mai văzut-o. Prin fereastră pătrunsese întunericul. Luna trecuse de partea cealaltă a muntelui.

Tanit-Zerga îmi puse mîna pe braţ. Mă ducea spre prăpastie. Eu mă căzneam să nu tremur.

Sub noi nu mai era decît bezna. Cu o voce foarte înceată, dar hotărîtă, Tanit-Zerga îmi spuse :

— Gata. Am potrivit funia pe după coloană. Iată nodul alunecător. Trece-ţi-l pe sub braţe. Ah ! Ia perna asta. Ţine-o strîns lîngă umărul rănit... O pernă de piele... e bine umplută. Stai cu faţa spre zid. Te va apăra de lovituri şi de rosături.

Acum, eram foarte stăpîn pe mine, foarte calm ; m-am aşezat pe marginea ferestrei, cu picioarele în vid. O pală de vînt, venită dinspre înălţimi, mi-a făcut bine.

Am simţit în buzunarul hainei mînuţa lui Tanit-Zerga.

— E o cutie. Trebuie să ştiu cînd ajungi jos, ca să cobor şi eu. Să deschizi cutia. Înăuntru sînt licurici. Am să-i văd, şi am să vin.

Mîna ei îmi strînse îndelung mîna.

— Acum du-te, şopti ea.

Am pornit.

Despre coborîrea aceasta de la două sute de picioare, nu-mi amintesc decît un lucru : mă necăjeam grozav de cîte ori funia se oprea iar eu mă pomeneam, cu picioarele bălăbănindu-se în aer, pe marginea peretelui absolut neted. „Ce mai așteaptă prostuța asta ? îmi spuneam eu. E peste un sfert de oră de cînd mă aflu atîrnat așa... Ah ! în sfîrșit ! Bun, iată-mă din nou oprit". O dată sau de două ori mi s-a părut că ating pămîntul. Dar nu era decît o ieșitură a stîncii. Trebuia să dau, repede, o ușoară lovitură cu piciorul... Și, deodată, m-am pomenit pe pămînt, am întins mîinile. Tufe... Un spin m-a înțepat în deget. Ajunsesem.

Imediat am redevenit extrem de nervos.

Am dat încolo perna, m-am desfăcut din nodul alunecător. Cu mîna sănătoasă am întins funia, depărtînd-o la cinci sau șase pași de peretele stîncos, și am pus talpa pe ea.

În același timp, am luat din buzunar cutiuța de carton și am deschis-o.

Rînd pe rînd, trei nimburi călătoare se înălțară în noaptea ca de păcură ; am văzut licuricii urcînd, urcînd pe zidul stîncos. Aureola lor roz-pală aluneca molatecă. Unul cîte unul, nimburile se întoarseră în aer, pieriră...

— Ești obosit, sidi locotenent. Lasă că țin eu funia.

Cegheïr-ben-Cheïkh se ivise pe neașteptate lîngă mine.

I-am privit înalta siluetă neagră. M-am înfiorat îndelung, dar n-am dat drumul funiei, pe care și începusem să simt smucituri depărtate.

— Las-o, repetă el autoritar.

Și mi-o luă din mîini.

În minutul acela, nu știu ce s-a întîmplat cu mine. Eram în picioare, lîngă năluca aceea întunecată. Și, te întreb, ce-i puteam face, cu umărul meu scrîntit, unui băr-

bat căruia îi cunoşteam puterea şi vioiciunea ? Şi-apoi, la ce bun ? Îl vedeam proptindu-se, întinzînd cu amîndouă mîinile, cu amîndouă picioarele, cu tot corpul, funia, mult mai bine decît aş fi putut-o face eu însumi.

Un foşnet deasupra capetelor noastre. O mică siluetă întunecată.

— Aici, spuse Cegheïr-ben-Cheïkh, prinzînd în braţele lui puternice mica umbră şi punînd-o pe pămînt, în timp ce funia liberă se izbea de stîncă.

Recunoscîndu-l pe targui, Tanit-Zerga gemu.

El îi acoperi brutal gura cu palma.

— Taci, hoaţă de cămile, musculiţă afurisită.

O luă în braţe. Şi se întoarse spre mine.

— Acum, hai ! făcu el cu glas poruncitor.

M-am supus. Puţin, cît a durat drumul, am auzit maxilarele lui Tanit-Zerga clănţănind de groază.

Am ajuns la o mică peşteră.

— Intraţi, spuse targuiul.

Acolo, el aprinse o făclie. Lumina roşiatică mi-a îngăduit să zăresc o minunată cămilă-mehari, rumegînd liniştită.

— Micuţa nu-i proastă, spuse Cegheïr-ben-Cheïkh, arătînd animalul. S-a priceput s-o aleagă pe cea mai frumoasă, pe cea mai voinică. Dar e nechibzuită.

Îşi apropie făclia de cămilă.

— E nechibzuită, continuă el. N-a ştiut decît să pună şaua. Nici apă, nici merinde. Peste trei zile, la ora asta aţi fi fost toţi trei morţi pe drum... Şi încă pe ce drum !

Tanit-Zerga nu mai clănţănea din dinţi. Acum îl privea pe targui cu un amestec de spaimă şi de speranţă.

— Sidi locotenent, spuse Cegheïr-ben-Cheïkh, vino aici, lîngă cămilă, să-ţi explic.

Cînd m-am aflat lîngă el, îmi spuse :

— De fiecare parte e cîte un burduf plin cu apă. Păstraţi apa asta cît mai mult cu putinţă, căci o să străbateţi

un ţinut necruţător. S-ar putea ca pe cinci sute de kilometri să nu întîlniţi nici o fîntînă.

Acolo, continuă el, în coburii ăia, sînt nişte cutii de conserve. Nu multe, căci apa e mai preţioasă ; mai e acolo şi o carabină, carabina ta, sidi locotenent. Caută să n-o foloseşti decît împotriva antilopelor. Acum, mai e asta...

Cegheïr-ben-Cheïkh desfăşură un sul de hîrtie ; i-am văzut faţa voalată, aplecîndu-se. Ochii îi surîdeau ; el mă privi.

— Încotro aveai de gînd să te îndrepţi după ieşirea din incinte ? mă întrebă.

— Spre Idelès, ca să ajung la drumul pe care m-ai întîlnit împreună cu căpitanul, spusei eu.

Cegheïr-ben-Cheïkh clătină din cap.

— Mi-am închipuit eu, murmură el. Şi adăugă : Mîine, pînă ce n-ar apuca să apună soarele, tu şi micuţa aţi fi prinşi şi măcelăriţi, spuse el rece.

Apoi continuă :

— Spre nord e Hoggarul şi întregul Hoggar e supus Antineei. Spre sud trebuie mers.

— Ne vom duce, deci, spre sud, spusei eu.

— Pe unde veţi merge spre sud ?

— Păi, prin Silet şi Timissao.

Targuiul clătină iar din cap.

— Şi pe partea aceea au să vă caute, spuse el, căci e drumul cel mai bun, drumul cu fîntîni. Se ştie că tu îl cunoşti. Tuaregii te vor aştepta neapărat la fîntîni

— Atunci ?

— Atunci, spuse Cegheïr-ben-Cheïkh, nu trebuie să atingi drumul de la Timissao la Tombuctu decît la şapte sute de kilometri de aici, spre Iferouane, sau, şi mai bine, spre uedul Telemsi. Acolo se sfîrşesc drumurile obişnuite ale tuaregilor din Hoggar şi încep cele ale tuaregilor auelimideni.

Glăsciorul voluntar al lui Tanit-Zerga se făcu auzit :

— Auelimidenii i-au măcelărit pe ai mei și m-au făcut roabă ; nu vreau să trec pe la auelimideni.

— Taci din gură, musculiță afurisită, spuse aspru Cegheïr-ben-Cheïkh.

Și continuă adresîndu-mi-se mie :

— Ce ți-am spus, e bun spus. Micuța nu se înșeală. Auelimidenii sînt cruzi. Dar se tem de francezi. Mulți dintre ei au legături cu posturile de la nord de Niger. Pe de altă parte, ei se află în război cu cei din Hoggar ; care nu se vor duce să vă urmărească la ei. Ce-am spus, e bun spus : trebuie să atingeți drumul Tombuctului acolo unde intră în pămînturile obișnuite ale auelimidenilor. Țara lor e păduroasă și bogată în izvoare. Dacă ajungeți la uedul Telemsi, vă veți încheia călătoria sub o boltă de mimoze înflorite. De altfel, de aici la uedul Telemsi drumul e și mai scurt decît prin Timissao. Și e drept de tot.

— E drept de tot, adevărat, spusei eu, dar știi că pentru a-l urma trebuie să traversezi *Tanezrouftul.*

Cegheïr-ben-Cheïkh făcu un gest de nerăbdare.

— Cegheïr-ben-Cheïkh știe asta, spuse el. Știe ce e Tanezrouftul. Știe că, el, care a călătorit în toată Sahara, s-ar înfiora trecînd prin Tanezrouft și prin Tassiliul de Sud. Știe că toate cămilele care se rătăcesc pe acolo sau pier sau se sălbăticesc, căci nimeni nu vrea să-și pună în primejdie viața ca să le caute... Tocmai teama care împresoară ținutul acesta vă poate salva. Și apoi, trebuie ales : sau riscul de a pieri de sete pe potecile Tanezrouftului, sau cel de a fi cu siguranță măcelăriți pe oricare alt drum.

Și adăugă :

— Puteți, de asemenea, să rămîneți aici.

— Alegerea mea e făcută, Cegheïr-ben-Cheïkh, spusei eu.

— Bine, făcu el, desfășurînd din nou sulul de hîrtie. Linia pe care o vezi începe la gura celei de a doua incinte de pămînt, unde am să vă conduc, și se termină la Ife-

rouane. Am însemnat puțurile, dar nu prea te încrede în ele, căci multe sînt secate. Ai grijă să nu te depărtezi de linia aceasta. Dacă te depărtezi de ea, sînteți pierduți. Acum, urcă-te cu micuța pe cămilă. Doi fac mai puțin zgomot decît patru.

Am mers multă vreme în tăcere. Cegheïr-ben-Cheïkh mergea înainte iar cămila sa îl urma supusă. Am străbătut rînd pe rînd un defileu întunecos, o strungă strînsă între munți, încă un defileu... Fiecare intrare era ascunsă sub o îngrămădeală teribilă de stînci și de mărăcinișuri.

Deodată, o pală de vînt fierbinte ne trecu pe lîngă tîmple. O lumină mohorîtă și roșiatică pătrunse în defileul care se termina. Începea pustiul...

Cegheïr-ben-Cheïkh se oprise.

— Coborîți, spuse el.

Un izvor cînta în stîncă. Targuiul se apropie de el și umplu cu apă un fel de pahar făcut din piele.

— Beți, spuse el, întinzîndu-ni-l pe rînd.

L-am ascultat.

— Mai beți, porunci el. Cît beți, atîta economisiți din burdufuri. Acum încercați să nu vă mai fie sete pînă la apusul soarelui.

Apoi controlă chinga cămilei.

— Totul e bine, șopti el. Hai, peste două ceasuri se ivesc zorile : pînă atunci trebuie să fiți departe.

În clipa aceea supremă m-a cuprins un fel de emoție ; m-am îndreptat spre targui, i-am luat mîna.

— Cegheïr-ben-Cheïkh, i-am spus eu încet, de ce faci asta ?

El se dădu un pas înapoi. I-am văzut ochii întunecați lucind.

— De ce ?

— Da. De ce ?

— Profetul, spuse el grav, îi îngăduie celui drept, o dată în viață să pună mila înaintea datoriei. Cegheïr-ben-

Cheïkh foloseşte îngăduinţa aceasta pentru cel care i-a salvat viaţa.

— Şi nu te temi că, dacă mă reîntorc printre francezi, voi vorbi, că voi dezvălui taina Antineei ?

El clătină din cap :

— Nu mă tem. Şi glasul îi era ironic. Tu n-ai interes, sidi locotenent, să afle cei de acasă cum a murit sidi căpitan.

Răspunsul acesta atît de logic m-a înfiorat.

— Poate fac o greşeală că n-o ucid pe fetiţă, adăugă targuiul. Dar ea te iubeşte. Ea n-o să spună nimic. Hai, curînd se vor ivi zorile.

Am încercat să-i strîng mîna ciudatului meu salvator, dar el se dădu din nou înapoi.

— Nu-mi mulţumi. Ceea ce fac e pentru mine, pentru a dobîndi mila Domnului. Şi află că a doua oară n-am s-o mai fac, nici pentru altul, nici pentru tine.

Şi, cum schiţam un gest ca să-l liniştesc în privinţa aceasta, el îmi spuse cu un glas al cărui ton batjocoritor îmi mai sună şi azi în urechi :

— Nu spune că nu-i aşa, nu spune că nu-i aşa ; ce fac e folositor pentru mine, nu pentru tine.

L-am privit fără să înţeleg.

— Nu pentru tine, sidi locotenent, nu pentru tine, rosti el cu voce gravă, căci tu ai să te reîntorci şi, în ziua aceea, să nu te mai bizui pe bunăvoinţa lui Cegheïr-ben-Cheïkh.

— Am să mă reîntorc ? şoptii eu înfiorat.

— Ai să te reîntorci, ai să te reîntorci, spuse targuiul.

Cegheïr-ben-Cheïkh se afla în picioare, statuie întunecată la marginea peretelui de stîncă cenuşie.

— Ai să te reîntorci, continuă el convins. Acum fugi, dar te înşeli dacă îţi închipui că vei revedea lumea ta cu ochii pe care îi aveai cînd ai părăsit-o. Un gînd, acelaşi, te va urmări de acum înainte pretutindeni, şi, într-o bună zi, peste un an, peste cinci, peste zece poate, vei trece

din nou prin acelaşi defileu pe unde ai trecut mai adineauri.

— Taci, Cegheïr-ben-Cheïkh ! se auzi glasul fremătător al lui Tanit-Zerga.

— Taci tu, musculiţă afurisită, spuse Cegheïr-ben-Cheïkh.

Şi adăugă rînjind :

— Vezi ? Fetiţei îi e frică, fiindcă ştie că e adevărat ce spun, fiindcă cunoaşte povestea, povestea locotenentului Ghiberti.

— Locotenentul Ghiberti ? întrebai eu, cu tîmplele muiate de sudoare.

— Locotenentul Ghiberti era un ofiţer italian. L-am întîlnit între Rhât şi Rhadamès, acum opt ani. Şi s-a nimerit ca dragostea lui pentru Antinea să nu-l facă să-şi uite de tot mai întîi dragostea pentru propria lui viaţă. A încercat să fugă, a izbutit, nu ştiu cum, căci pe el nu l-am ajutat ; s-a reîntors în ţara lui. Ei bine, ascultă : exact peste doi ani, plecînd eu însumi în recunoaştere, am găsit, în faţa incintei dinspre nord, a cărei intrare o căuta zadarnic, un nefericit în zdrenţe, pe jumătate mort de oboseală şi de foame. Era locotenentul Ghiberti care se întorcea. În sala de marmură roşie el ocupă numărul 39.

Targuiul rîse încetişor.

— Asta e povestea locotenentului Ghiberti, pe care ai vrut s-o afli... Dar, ajunge... Urcă-te pe cămilă.

M-am supus, fără un cuvînt. Tanit-Zerga, alături de mine, mă strîngea cu braţele ei micuţe.

Cegheïr-ben-Cheïkh ţinea mai departe dîrlogii.

— Încă un cuvînt, spuse el, arătîndu-mi în colţ, spre sud, o pată neagră pe linia violetă a cerului. Vezi *gourul* de colo ? El vă arată direcţia. Se află cam la treizeci de kilometri de aici. Trebuie să ajungeţi la înălţimea lui cînd va răsări soarele. Atunci, uită-te pe hartă. Viitorul punct de reper e însemnat acolo. Dacă nu te depărtezi de direc-

ţia asta, peste opt zile veţi fi la uedul Telemsi.

Gîtul mare al cămilei se întindea spre vîntul întunecat care venea dinspre sud.

Cu un gest larg, targuiul dădu drumul dîrlogilor.

— Acum, plecaţi.

— Mulţumesc, i-am spus eu întorcîndu-mă în şa, mulţumesc, Cegheïr-ben-Cheïkh, şi adio.

I-am auzit glasul, acum depărtat, răspunzîndu-mi :

— La revedere, locotenente de Saint-Avit.

CAPITOLUL XIX

TANEZROUFTUL

ÎN PRIMA ORĂ a fugii noastre, marea cămilă-meharî a lui Cegheïr-ben-Cheïkh ne duse cu o viteză nebună. Am străbătut cel puțin cinci leghe. Cu ochii țintă, conduceam animalul spre movila izolată pe care mi-o arătase targuiul și a cărei siluetă creștea pe cerul din ce în ce mai pal.

Viteza făcea să ne șuiere pe la urechi o briză ușoară. Marile tufe de *retem* goneau la dreapta și la stînga noastră, ca niște schelete sumbre și descărnate.

Ca o șoaptă, am auzit glasul lui Tanit-Zerga.

— Oprește cămila.

La început n-am înțeles.

Și mîna ei îmi strîngea cu putere brațul drept.

M-am supus. Cămila, de loc bucuroasă, își încetini goana.

— Ascultă, spuse micuța.

Mai întîi, n-am auzit nimic. Apoi am deslușit un zgomot foarte ușor, ca un foșnet sec, în urma noastră.

— Oprește cămila, porunci Tanit-Zerga. Nu-i nevoie s-o faci să îngenuncheze.

În aceeași clipă, o formă firavă și cenușie sări pe spinarea cămilei care porni iar în goană.

— Las-o, spuse Tanit-Zerga, Galé a sărit.

În același timp simții sub braț un ghem de peri zburliți. Mangusta, luîndu-ne urma, pornise după noi și ne

ajunsese. Acum auzeam gîfîitul din ce în ce mai potolit al micului şi curajosului animal.

— Sînt fericită, murmură Tanit-Zerga.

Cegheïr-ben-Cheïkh nu se înşelase. Am trecut de movila izolată cînd soarele răsărea. Am privit în urmă : Atakorul nu mai era decît un haos monstruos în mijlocul aburilor nocturni hăituiţi de zori. Printre piscurile fără nume era acum cu neputinţă să-l mai deslueşti pe cel unde Antinea continua să-şi urzească uneltirile pasionate.

Ştii ce e Tanezrouftul, „platoul platourilor", ţara părăsită, nelocuibilă, ţinutul setei şi al foamei. În clipa aceea intraserăm în partea deşertului pe care Duveyrier o numeşte Tassili de Sud, şi care pe harta Ministerului Lucrărilor Publice figurează cu această atrăgătoare menţiune : „Platou stîncos, fără apă, fără vegetaţie, inospitalier pentru om şi animale".

Nimic, în afară poate de cîteva porţiuni din Kalahari, nu-i atît de groaznic ca deşertul acesta de piatră. Ah ! Cegheïr-ben-Cheïkh nu exagerase de loc afirmînd că nimeni nu se va gîndi să ne urmărească pe aici.

Cîteva imense bucăţi de umbră se încăpăţînau încă să nu se lumineze. Amintirile mi se ciocneau în minte cu incoherenţa cea mai desăvîrşită. O frază îmi revenea, textual : *„Lui Dich i se părea că, de la începutul începuturilor, nu făcuse altceva, în bezna lui, decît să spintece aerul pe spinarea unei cămile-mehari."* Am zîmbit. „De cîteva ore, îmi spuneam, nu fac decît să adun situaţii literare. Mai adineaori, la o sută de picioare de sol, eram Fabrice din *Mănăstirea din Parma*, de-a lungul turnului său italienesc. Acum, pe cămila mea, iată că sînt Dick din *Lumina ce se stinge*, spintecînd deşertul în căutarea fraţilor de arme." Din nou am rîs, apoi m-am înfiorat, gîndindu-mă la noaptea trecută, la Oreste din *Andromaca* acceptînd să-l ucidă pe Pyrrhus... O situaţie destul de literară şi asta...

Cegheïr-ben-Cheïkh socotise opt zile pînă la sosirea noastră în ţinuturile păduroase ale auelimidenilor, vestitoare ale stepelor ierboase din Sudan. El cunoştea valoarea

cămilei sale. Tanit-Zerga îi dăduse imediat un nume, *El-Mellen*, Alba, pentru că mehariul acesta avea o culoare aproape imaculată. El-Mellen rămase o dată două zile fără să mănînce, smulgînd doar, ici colo, cîte o creangă de salcîm-de-gumă, ai cărui hidoşi spini albi, lungi de aproape zece centimetri, mă făceau să tremur pentru esofagul prietenei noastre. Puţurile reperate de Cegheïr-ben-Cheïkh se aflau chiar pe locurile indicate, dar n-am găsit în ele decît un noroi fierbinte şi gălbui. Noroiul acesta însă, îi fu atît de suficient cămilei, încît, după cinci zile, datorită unei minuni de cumpătare, nu consumasem decît conţinutul unuia din cele două burdufuri cu apă. În momentul acela, ne-am putut socoti salvaţi.

Lîngă una din băltoacele acestea mocirloase, am izbutit în ziua aceea să dobor cu un glonte de carabină a gazelă de dune, cu coarne mici şi drepte. Tanit-Zerga a jupuit-o şi ne-am regalat cu cîte o ciozvîrtă bună, bine friptă. În zilele acelea, în popasurile noastre făcute cînd zăduful era de nesuportat, mica Galé scotocea într-una printre stîncile scorburoase şi o dată descoperi un *urane*, un crocodil de nisipuri, lung de trei ceţi, căruia îi frînse imediat gîtul. Apoi mîncă pînă ce nu mai putu să se mişte. Ca să-i uşurăm digestia, am cheltuit cam un litru de apă. I-am dăruit-o din toată inima, căci eram fericiţi. Tanit-Zerga nu-mi spunea asta, dar vedeam cît o bucura convingerea că nu mă mai gîndeam la femeia cu *pschentul* de aur şi de smaragde. Şi, într-adevăr, în zilele acelea, nu m-am gîndit de loc la Antinea. Nu mă gîndeam decît la zăduful fierbinte care trebuia evitat : la burduful din piele de ţap care trebuie vîrît un ceas în scorbura vreunei stînci dacă vrei ca apa să rămînă proaspătă ; la marea fericire care te cuprinde cînd duci la buze paharul de piele plin ochi cu lichidul salvator... Pot să spun sus şi tare, mai sus şi tare decît oricine : marile patimi, cerebrale sau senzuale, îi privesc numai pe oamenii ghiftuiţi, sătui de băut şi odihniţi.

Era ora cinci seara. Zăduful îngrozitor începuse să scadă. Ieşiserăm din adîncitura stîncoasă în care ne făcuserăm siesta. Aşezaţi pe un bolovan uriaş, ne uitam cum se roşeşte cerul spre apus.

Am desfăcut sulul de hîrtie pe care Cegheïr-ben-Cheïkh trasase etapele pînă la drumul Sudanului. Și am constatat din nou, cu bucurie, că itinerarul era exact, și că îl urmasem fără abatere.

— Poimîine seara vom fi pe punctul de a începe etapa care ne va conduce, a doua zi în zori, la uedul Telemsi, am spus eu. Acolo nu va mai trebui să ne gîndim la apă.

Ochii lui Tanit-Zerga scînteiară pe fața ei slăbită.

— Și Gâo ? întrebă ea.

— Abia peste o săptămînă vom fi la Niger. Cegheïr-ben-Cheïkh a spus că de la uedul Telemsi începe drumul pe sub mimoze.

— Cunosc mimozele, spuse ea. Sînt niște balonașe mici și galbene, care se topesc în palmă. Dar eu prefer florile de caper. Ai să vii cu mine la Gâo. Tata, Sonni-Azkia, a fost ucis, după cum ți-am spus, de auelimideni. Dar oamenii de la noi desigur că au reclădit, de-atunci, satul. Ei sînt deprinși cu asta. Ai să vezi cum vei fi primit.

— Am să vin, Tanit-Zerga, am să vin, îți făgăduiesc. Dar trebuie și tu să-mi făgăduiești...

— Ce ? A, ghicesc. Pe semne că mă socotești o prostuță dacă mă crezi capabilă să vorbesc despre anumite lucruri care ar putea să-l mîhnească pe prietenul meu.

Și, spunînd acestea, ea mă privea. Oboseala nesfîrșită și lipsurile îi stilizaseră parcă fața oacheșă pe care îi străluceau ochii, imenși... De atunci, am avut timp să adun hărțile și compasul trebuitor ca să fixez pentru totdeauna locul unde, prima oară, am înțeles frumusețea ochilor lui Tanit-Zerga.

O liniște adîncă plutea între noi. Ea fu aceea care îi puse capăt.

— Se înnoptează. Trebuie să mîncăm ca să putem pleca iar, cît mai repede cu putință.

Tanit-Zerga se ridică și se îndreptă spre stîncă.

Aproape imediat i-am auzit glasul chemîndu-mă, cu un ton de spaimă care mă îngheță.

— Vino ! O ! Vino să vezi.

Dintr-un salt am fost lîngă ea.

— Cămila, murmură Tanit-Zerga, cămila !

Am privit și am simțit că mă străbate un fior de moarte.

Întinsă cît era de lungă pe partea cealaltă a stîncii, cu pîntecele gălbui zguduit de convulsii bruște, El-Mellen își dădea sufletul.

Cu cîtă grabă i-am sărit în ajutor nu mai e nevoie să-ți spun. Din ce i se trăgea moartea, nu știam. Și n-am știut niciodată. Așa sînt toate cămilele-mehari. Ele sînt animalele cele mai robuste și totodată și cele mai gingașe. O asemenea cămilă ar fi în stare să meargă șase luni prin pustietățile cele mai îngrozitoare, abia hrănită, neadăpată, și să se simtă cît se poate de bine. Apoi într-o bună zi, cînd nu duce lipsă de nimic, se lungește jos și te părăsește cu o simplitate uimitoare.

Cînd Tanit-Zerga și cu am văzut că nu mai era nimic de făcut, ne-am ridicat și am privit, fără să spunem un cuvînt, spasmele din ce în ce mai slabe ale bietului animal. Iar cînd El-Mellen își dădu ultima suflare, am simțit că și viața noastră își lua zborul.

Tanit-Zerga fu aceea care vorbi prima.

— La ce distanță sîntem de drumul Sudanului ? întrebă ea.

— Ne aflăm la două sute de kilometri de uedul Telemsi, îi răspunsei eu. Putem cîștiga treizeci de kilometri mergînd spre Iferouane, dar pe drumul acesta puțurile nu sînt indicate.

— Atunci trebuie să mergem spre uedul Telemsi, spuse ea. Două sute de kilometri înseamnă șapte zile, nu-i așa ?

— Cel puțin șapte zile, Tanit-Zerga.

— La ce distanță e primul puț ?

— La șaizeci de kilometri.

Trăsăturile fetiței se contractară un pic. Dar ea își reveni repede.

— Trebuie să plecăm imediat.

— Să plecăm, Tanit-Zerga, să plecăm, pe jos !

Ea bătu din picior. O admiram văzînd-o atît de puternică.

— Trebuie să plecăm, repetă ea. Vom mînca și vom bea, și-i vom da și lui Galé să mănînce și să bea, fiindcă

nu putem căra toate cutiile de conserve, iar burduful e atît de greu încît nu vom putea merge nici zece kilometri cu el în spinare. Vom lua puţină apă într-o cutie de conserve pe care o vom goli printr-o găurică. Ea ne va servi pentru etapa din noaptea asta, care va fi o etapă de treizeci de kilometri, fără apă. Apoi, mîine seară, vom porni pentru o nouă etapă de treizeci de kilometri, şi vom ajunge la puţul însemnat pe hîrtia lui Cegheïr-ben-Cheïkh.

— Ah ! făcui eu mîhnit, dacă umărul nu mi-ar fi aşa cum e, aş fi putut căra burduful.

— Umărul e aşa cum e, spuse Tanit-Zerga. Tu vei lua carabina şi două cutii de conserve. Eu le voi duce pe celelalte, plus cea în care va fi apa. Acum, vino. Peste o oră trebuie să fim porniţi la drum, dacă vrem să facem etapa de treizeci de kilometri. Ştii doar că, după răsăritul soarelui, stîncile sînt atît de fierbinţi, încît nu se mai poate umbla pe ele.

Te las să-ţi închipui în ce tăcere mohorîtă se încheie ora aceea al cărei început ne găsise atît de încrezători. Fără Tanit-Zerga, cred că m-aş fi aşezat pe stîncă şi aş fi aşteptat. Numai Galé era fericită.

— Nu trebuie lăsată să mănînce prea mult, spuse Tanit-Zerga. Nu ne-ar mai putea urma. Şi-apoi, mîine, va trebui ca ea să lucreze. Dacă mai prinde vreun *urane*, i-l vom lua noi.

Tu ai mers prin deşert. Ştii că primele ore ale nopţii sînt cumplite. Cînd se iveşte luna, enormă şi galbenă, pare că un praf acru se ridică şi urcă în aburi sufocanţi. Fără să vrei, mişti într-una din maxilare, ca pentru a măcina praful acesta care îţi pătrunde în gîtlejul încins. Apoi, poate din obişnuinţă, urmează un fel de aţipire, de somnolenţă. Mergi, fără să te gîndeşti. Uiţi că mergi. Trebuie să te împiedici de ceva ca să-ţi aduci aminte. E adevărat că te împiedici destul de des. Dar, în sfîrşit, e suportabil. „Noaptea se va sfîrşi, îţi zici, şi, odată cu ea, şi etapa. La urma urmei, acum sînt mai puţin ostenit decît la plecare.“ Noaptea se termină şi, totuşi, atunci e ora cea mai groaznică. Mori de sete şi tremuri de frig. Toată oboseala îţi revine,

grămadă. Oribila adiere de vînt care vestește zorile nu te ajută cu nimic, ba dimpotrivă. La fiecare potienire îți spui : următoarea va fi și ultima.

Iată ce simt și ce spun oamenii care știu, totuși, că peste cîteva ore îi așteaptă un popas bun, cu băutură și mîncare...

Sufeream îngrozitor. Toate zdruncinăturile se repercutau în bietul meu umăr. La un moment dat, mi-a venit să mă opresc, să mă așez. Și am zărit-o atunci pe Tanit-Zerga. Cu ochii aproape închiși, ea înainta. Pe fața ei se vedea un amestec de nedescris de suferință și de voință. Am închis și eu ochii și am mers mai departe.

Așa a fost prima etapă. În zori, ne-am oprit într-o scorbură a stîncii. Curînd, căldura ne-a silit să ne ridicăm și să căutăm alta, mai adîncă. Tanit-Zerga nu mîncă. Își înghiți, în schimb, pe nerăsuflate, porția de-o jumătate cutie de apă. Apoi rămase ca amorțită întreaga zi. Galé dădea tîrcoale stîncii, văitîndu-se încetișor și jalnic.

Despre a doua etapă, nu mai vorbesc. Ea a întrecut în grozăvie tot ce se poate imagina. Am îndurat tot ce e omenește posibil să înduri în pustiu. Dar îmi dădeam seama acum, cu nesfîrșită milă, că puterea mea de bărbat începuse să fie mai tare decît nervii micuței mele tovarășe. Biata copilă mergea, fără să scoată un cuvînt, cu *haikul* căruia îi rodea un colț, tras peste față. Galé o urma.

Puțul spre care ne tîram era indicat pe harta lui Cegheir-ben-Cheïkh prin cuvîntul *Tissaririn* Tissaririn e perechea lui *Tesarirt* și înseamnă doi copaci izolați.

Se iveau zorile cînd, în sfîrșit, am zărit cei doi copaci, doi arbori de gumă. Abia o leghe ne mai despărțea de ei. Am scos un strigăt de bucurie :

— Curaj, Tanit-Zerga ! Iată fîntîna !

Tanit-Zerga își dădu vălul la o parte și i-am văzut biata față înspăimîntată.

— Cu atît mai bine, murmură ea. Cu atît mai bine, fiindcă altfel...

Și nu izbuti să termine.

Ultimul kilometru l-am străbătut aproape alergînd. Se și vedea deschiderea, gura puțului.

În sfîrșit, am ajuns la el.
Era gol!

Cînd mori de sete ai o senzație ciudată. La început, suferi cumplit. Apoi, suferința ți se domolește. Devii insensibil. În minte ți se ivesc mici întîmplări ridicole din viață, și ele îți dau tîrcoale ca un roi de țînțari. Eu am început să-mi reconstitui în gînd teza de istorie pentru examenul de intrare la Saint-Cyr, campania de la Marengo. Îmi repetam cu încăpățînare: „Am spus că bateria descoperită de Marmont în momentul șarjei lui Kellermann avea optsprezece piese... Iar acum, îmi aduc aminte că nu era decît de douăsprezece. De douăsprezece piese, sînt sigur!"

Și repetam într-una:

„De douăsprezece piese."

Apoi am căzut într-un fel de comă.

Din ea m-a scos senzația unui fier roșu pe frunte. Am deschis ochii. Tanit-Zerga era aplecată peste mine. Mîna ei mă ardea așa.

— Ridică-te, îmi spuse ea. Să mergem.

— Să mergem, Tanit-Zerga! Deșertul arde, soarele e la zenit. E amiază.

Atunci, am văzut că ea delira.

Era în picioare: *haikul* îi lunecase la pămînt. Galé dormea încolăcită pe el.

Cu capul descoperit, fără să se ferească de soarele necruțător, Tanit-Zerga repeta:

— Să mergem!

Judecata îmi mai reveni un pic.

— Acoperă-ți capul, Tanit-Zerga. Acoperă-ți capul.

— Să mergem, repetă ea, să mergem. Gâo e colo, aproape de tot, îl simt. Vreau să revăd Gâo.

Am silit-o să se așeze lîngă mine, la umbra unei stînci. Simțeam că o părăsiseră și ultimele puteri. Nesfîrșita milă care mă cuprinsese îmi readuse întreaga judecată.

— Gâo e acolo, aproape de tot, nu-i așa? spuse ea.

Și ochii care îi străluceau deveniră rugători.

— Da, micuțo, fetiță iubită. Gâo e acolo. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, culcă-te ! Soarele e rău.

— Ah ! Gâo, Gâo ! Știam bine, repetă ea. Știam bine că îl voi revedea.

Tanit-Zerga se ridicase pe jumătate. Mînuțele ei fierbinți îmi strîngeau mîinile.

— Ascultă, trebuie să-ți spun, ca să poți înțelege de ce știam că am să-l revăd.

— Tanit-Zerga, liniștește-te, fetița mea, liniștește-te !

— Nu. Trebuie să-ți spun. S-a întîmplat, de mult, pe malul fluviului care are apă, la Gâo, în sfîrșit, unde tata era căpetenie... Ei bine, într-o bună zi, într-o zi de sărbătoare, a venit din lăuntrul ținuturilor un vrăjitor bătrîn, învești mîntat în piei și pene, cu o mască și o scufă ascuțită, cu niște castaniete și cu doi șerpi veninoși în sac. În piața satului, unde se aflau adunați în cerc toți ai noștri, el dansă *boussadilla*. Mă aflam în rîndul din față, și fiindcă aveam un șirag de turmalină roză, el și-a dat seama că sînt fiica unei căpetenii sonrhaï. Și mi-a vorbit atunci despre trecut, despre marele imperiu manding, peste care au domnit strămoșii mei, despre dușmanii noștri, cumpliții Kountas, despre tot, în sfîrșit. Apoi, mi-a spus...

— Liniștește-te, fetițo...

— Apoi mi-a spus : „Să n-ai teamă. Zilele pot fi vitrege pentru tine, dar n-are a face, căci într-o bună zi vei vedea strălucind în zare Gâo, nu un Gâo robit și ajuns un mărunt tîrgușor negru, ci un Gâo măreț, ca odinioară, marea capitală a țării negrilor, Gâo renăscut, cu moscheia cu șapte turnuri și paisprezece bolți de peruzea, cu mulțime de case avînd curți interioare, răcoroase, cu fîntîni țîșnitoare, cu grădini irigate, pline de flori mari, albe și roșii... Atunci, va fi pentru tine ora mîntuirii și a domniei".

Tanit-Zerga se ridicase în picioare. Deasupra capetelor noastre, în jurul nostru, pretutindeni, soarele sfîrîia peste întinderea pietroasă și o încingea pînă la alb.

Copila își întinse deodată brațele și scoase un strigăt teribil :

— Gâo ! Iată Gâo !

Am privit.

— Gâo, repetă ea. Ah ! știam eu bine. Iată arborii și fîntînele, bolțile și turlele, palmierii și florile mari, albe și roșii, Gâo !...

La orizontul în flăcări se înalța, într-adevăr, un oraș fantastic etajîndu-și uluitoarele clădiri de curcubeu. În fața ochilor noștri larg deschiși, fiorosul miraj își multiplica ticăloasa febră.

— Gâo, strigai eu, Gâo !

Și aproape imediat am scos încă un strigăt, de durere și de groază. Simțeam cum mînuța lui Tanit-Zerga se moleșește în mîna mea. Am mai avut timp doar s-o prind în brațe pe copilă și s-o aud murmurîndu-mi, abia șoptit :

— Atunci va fi ora mîntuirii. Ora mîntuirii și a domniei.

Abia peste cîteva ore, cu ajutorul cuțitului pe care ea îl folosise cu două zile mai înainte ca să jupoaie gazela de dună, am săpat în nisip, la poalele stîncii unde își dăduse sufletul, groapa în care avea să doarmă Tanit-Zerga.

Cînd totul a fost gata, am vrut să-i revăd chipul drag. Am simțit, o clipă, că leșin... Repede, am tras *haikul* alb peste fața oacheșă și am depus în groapă trupul copilei.

Dar nu mă gîndisem la Galé.

Mangusta nu mă slăbise din ochi tot timpul cît îmi îndeplineam trista muncă. Iar cînd auzi primii pumni de nisip rostogolindu-se peste *haik*, scoase un țipăt asurzitor. M-am uitat la ea și am văzut-o, cu ochii roșii, gata să se repeadă.

— Galé, am rugat-o eu. Și am vrut s-o mîngîi.

Ea mă mușcă de mînă, apoi, sărind în groapă, începu să scormonească, dînd la o parte, furioasă, nisipul.

De trei ori am încercat s-o îndepărtez. Am simțit că n-o să izbutesc niciodată și că, chiar dacă aș izbuti, Galé tot ar rămîne acolo, și ar dezgropa trupul.

Carabina era la picioarele mele. Un pocnet trezi ecourile imensului pustiu vid. O clipă mai tîrziu, Galé, culcată pe gîtul stăpînei sale, pe locul unde o văzusem de-atîtea ori, își dormea și ea somnul de pe urmă.

Cînd n-a mai rămas la suprafața solului decît o ușoară movilă de nisip bătătorit, m-am ridicat clătinîndu-mă și-am pornit în deșert, la întîmplare, spre sud.

CAPITOLUL XX

CERCUL S-A ÎNCHIS

În fundul văii uedului Mia, din locul unde urlase un șacal, în noaptea cînd Saint-Avit mi-a spus că-l ucisese pe Morhange, un alt șacal, sau poate același, urlă din nou.

Am avut imediat senzația că noaptea aceea avea să se împlinească ce era de neînlăturat.

În seara aceea, ca și în seara din ajun, stăteam pe modesta verandă amenajată la capătul sufrageriei noastre. O podea de ghips, o balustradă de butuci încrucișați și patru bîrne care susțineau un acoperiș de alfa.

Am mai spus că balustrada se deschidea larg spre deșert. Cînd isprăvi de vorbit, Saint-Avit se ridică și veni să se rezime de ea. L-am urmat.

— Și-apoi ? am întrebat eu.

El mă privi.

— Și-apoi, ce ? Știi, cred că toate ziarele au povestit cum am fost regăsit, mort de foame și de sete, de o *harka* sub comanda căpitanului Aymard, în ținutul aueliimidenilor, și adus la Tombuctu. Am delirat o lună de zile. N-am aflat niciodată ce am putut povesti în crizele mele de febră. Ofițerii de la cercul din Tombuctu, după cum îți închipui, nu s-au grăbit de loc să-mi repete ce-am spus. Cînd le-am povestit aventurile mele, așa cum figurează în raportul misiunii Morhange — Saint-Avit, nu mi-a fost greu, totuși, să înțeleg, după politețea rece cu care mi-au ascultat ex-

plicațiile, că versiunea oficială dată de mine trebuie că se deosebea în anumite puncte de amănuntele scăpate de mine în delir.

Nimeni n-a insistat. A rămas acceptat faptul că Morhange, murind de insolație, fusese înmormîntat prin grija mea pe malul uedului Tarhit, la trei etape de Timissao. Toată lumea simțea bine golurile care existau în povestirea mea. Se bănuia, fără doar și poate, vreo dramă misterioasă. Dar în privința dovezilor, era cu totul altceva. În fața imposibilității de-a le aduna, s-a preferat înăbușirea a ceea ce n-ar fi fost decît un scandal inutil. De altfel, toate amănuntele acestea tu le cunoști la fel de bine ca și mine.

— Și... ea ? întrebai eu timid.

El avu un zîmbet de triumf. Triumf că mă făcuse astfel să nu mă mai gîndesc nici la Morhange, nici la crima săvîrșită : triumful de a simți că izbutise să-mi transmită nebunia lui.

— Ea, făcu el, ea... De șase ani nu mai știu nimic despre ea. Dar o văd, îi vorbesc. Visez clipa cînd voi apare din nou în fața ei. Am să mă arunc la picioarele ei și am să-i spun doar atît : „Iartă-mă, am putut să mă răzvrătesc împotriva legii tale. N-am înțeles. Acum știu și, vezi, mă reîntorc, ca și locotenentul Ghiberti !"

„Familie, onoare, patrie, spunea bătrînul Le Mesge, le vei uita pe toate, pentru ea." Bătrînul Le Mesge e un stupid, dar vorbea din experiență. Știa cît prețuise, față de Antinea, voința celor cincizeci de fantome din sala de marmură roșie.

„Și acum, o să-mi spui și tu, ce e de fapt femeia aceasta ?" Parcă eu știu ? Și, de altfel, ce-mi pasă ? Ce-mi pasă de trecutul și de misterul nașterii ei, fie că ea e urmașa neîndoielnică a zeului Mărilor și a sublimelor Lagide, fie că e bastarda unui bețivan polonez și a unei tîrfe din cartierul Marbeuf.

La vremea cînd am avut slăbiciunea să fiu gelos pe Morhange, amănuntele acestea puteau interesa ridicolul amorpropriu pe care oamenii civilizați îl amestecă mereu în lucrurile legate de pasiune. Dar eu am ținut în brațe trupul

Antineei. Şi nu mai vreau să ştiu nimic altceva, nici dacă înfloresc cîmpiile, nici ce-o să se întîmple cu simulacrul uman.

Nu vreau să ştiu. Sau, mai degrabă, pentru că am o viziune prea exactă a viitorului acestuia, pretind să mă distrug pe singura cale a destinului care merită osteneala : o natură necercetată şi virgină, o dragoste misterioasă.

O natură necercetată şi virgină. Trebuie să-ţi explic. Odată, într-un oraş cu multă sărăcime, într-o zi de iarnă, mînjit tot de funinginea căzută din coşurile negre ale fabricilor şi ale îngrozitoarelor caravan-seraiuri care sînt casele de la periferii, am luat parte la o înmormîntare.

Însoţeam convoiul, prin noroi. Biserica era clădită de curînd, umedă şi săracă. În afară de două sau trei persoane, rude îndobitocite de o durere întunecată, în ochii tuturor celor de faţă nu se citea decît un gînd : să găsească vreun pretext ca s-o şteargă. Au ajuns pînă la cimitir numai cei ce nu găsiseră pretextul acesta. Văd zidurile cenuşii, arborii de tisă amărîţi, arborii aceştia ai soarelui şi ai umbrei, atît de frumoşi în peisajul Sudului, pe o subţire colină de azur. Văd groparii hidoşi, în haine soioase şi cu joben cernite. Văd... Dar nu ! e groaznic !...

Lîngă zid, într-un ungher retras, o groapă era săpată într-un lut murdar, pietros şi galben. Acolo a fost lăsat mortul acela, al cărui nume nici nu mi-l mai aminteso măcar.

În timp ce era vîrît în groapă, mi-am privit mîinile, mîinile mele care strînsescră, într-un peisaj de-o lumină unică, mîinile Antineei. Şi m-a cuprins o milă imensă faţă de trupul meu, o spaimă imensă faţă de ceea ce îl ameninţa între zăbrelele astea de noroi. „Se poate oare ca trupul meu, dragul meu trup, unic fără îndoială, să ajungă acolo ! îmi spuneam eu. Nu ! Nu ! Trup mai preţios decît toate comorile lumii, îţi jur că te voi scăpa de ocara aceasta, că nu vei putrezi sub un număr de închisoare, în murdăria unui cimitir de mahala. Fraţii tăi întru dragoste, cei

cincizeci de cavaleri de oricalc, te așteaptă, gravi și tăcuți, în sala de marmură roșie. Voi ști să te duc lîngă ei."

O dragoste misterioasă. Rușine celui ce arată altora tainele dragostei lui. Sahara își întinde în jurul Antineei bariera ei de netrecut, de aceea exigențele cele mai complicate ale femeii acesteia sînt în realitate mai pudice și mai caste decît va fi căsătoria ta, cu obscenul ei lux de publicitate, cu strigările, anunțurile, invitațiile informînd o mulțime zeflemistă și mîrșavă, că în cutare zi, la cutare oră, vei avea plăcerea să-ți violezi mica fecioară de doi bani.

Asta cred că e tot ce aveam să-ți spun. Nu. Mai e ceva. Îți vorbeam adineauri despre sala de marmură roșie. La sud de Cherchell, vechea Cezaree, la vest de micul rîu Mazafran, pe o colină scăldată dimineața în brumele roze din Mitidga, există o misterioasă piramidă de piatră. Băștinașii o numesc *Mormîntul Creștinei.* Acolo a fost depus trupul străbunei Antineei, al Cleopatrei Séléne, fiica lui Marc-Antoniu și a Cleopatrei. Așezat în calea invaziilor, mormîntul și-a păstrat comoara. Nimeni n-a izbutit, niciodată, să descopere încăperea pictată în care se odihnește, în sicriul său de sticlă, minunatul trup. Ceea ce a făcut străbuna, nepoata va ști să întreacă în măreție sumbră. În centrul sălii de marmură roșie, pe stînca unde palpită tînguirea invizibilă a fîntînii întunecate, e pregătită o platformă. Acolo va sta, pe-un jilț de oricalc, pe cap cu *pschentul* și *uraeusul* de aur, în mînă cu tridentul lui Neptun, femeia minunată despre care ți-am vorbit, în ziua cînd cele o sută douăzeci de firide săpate în cerc de jur împrejurul tronului ei își vor primi fiecare prada, care a consimțit la aceasta și a avut fericirea supremă.

Cînd am părăsit Hoggarul, îți amintești, firida a 55-a trebuia să fie a mea. De-atunci, am calculat mereu, și am ajuns la concluzia că va trebui să mă odihnesc în firida a 80-a sau a 85-a. Dar calculele mele, întemeiate pe ceva atît de fragil cum e fantezia unei femei, pot fi greșite.

Iată de ce sînt din ce în ce mai nervos. Trebuie să ne grăbim, îți spun, trebuie să ne grăbim.

— Trebuie să ne grăbim, repetai eu, ca într-un vis.

El ridică fruntea, și avea pe față o indescriptibilă expresie de bucurie. Îmi strînse mîinile și mîinile îi tremurau de fericire.

— Ai s-o vezi, îmi spuse apoi, ca beat, ai s-o vezi.

Nebun de bucurie, mă luă în brațe și mă strînse îndelung.

O fericire nemaipomenită ne înecă pe amîndoi; rîdeam și plîngeam, rînd pe rînd, ca niște copii, și repetam într-una :

— Să ne grăbim ! Să ne grăbim !

Deodată se stîrni o adiere ușoară, care făcu să foșnească tufele de alfa de pe acoperiș. Cerul, de-un liliachiu foarte palid, păli și mai mult, și, pe neașteptate, fu spintecat spre răsărit de-o imensă spărtură galbenă. Peste deșertul vid se iviră zorile. În fundul cantonamentului se auziră zgomote înăbușite, mugete, zornăit de lanțuri. Postul se trezea.

Timp de cîteva secunde am rămas amîndoi, fără să spunem o vorbă, cu ochii ațintiți pe calea sudului, cale prin care se ajunge la Temassinin, Eguéré, Hoggar.

Un ciocănit, în spatele nostru, la ușa sufrageriei, ne făcu să tresărim.

— Intră, spuse André de Saint-Avit, cu un glas din nou foarte aspru.

Subofițerul-șef Châtelain se afla în fața noastră.

— Ce vrei cu mine la ora asta? întrebă brusc André de Saint-Avit.

Subofițerul stătea în poziție de drepți.

— Iertați-mă, domnule căpitan. Azi noapte, patrula a prins un băștinaș în apropierea postului. De altfel, omul nu se ascundea de loc. De cum a fost adus aici, el a cerut să fie condus în fața comandantului. Era miezul nopții, și n-am vrut să vă deranjez.

— Cine e băștinașul acesta ?

— Un targui, domnule căpitan.

— Un targui ? Adu-l aici.

Châtelain se dădu la o parte. Escortat de unul din soldaţii noştri, omul, aflat în spatele lui, intră pe terasă.

Înalt de şase picioare, noul venit era într-adevăr un targui. Lumina zorilor lucea pe veşmîntul lui de bumbac negru-albastru. Ochii mari şi întunecaţi i se vedeau strălucind.

Cînd targuiul ajunse în faţa lui Saint-Avit, am observat la amîndoi o tresărire, imediat stăpînită.

Ei se priviră o clipă, în tăcere.

Apoi, cu un glas foarte calm, targuiul spuse, înclinîndu-se :

— Pacea cu tine, locotenente de Saint-Avit.

Cu acelaşi glas calm, André îi răspunse :

— Pacea cu tine, Cegheïr-ben-Cheïkh.

CUPRINS

KOENIGSMARK

În românește de *Raul Joil*

Cuvînt înainte 11

Prolog 13

I 23
II 53
III 70
IV 90
V 102
VI 129
VII 165
VIII 196
Epilog 216

ATLANTIDA

În românește de *Gellu Naum*

Scrisoare de început 229

Capitolul I — Un post în sud 233
Capitolul II — Căpitanul de Saint-Avit 245

Capitolul III — Misiunea Morhange — Saint-Avit 257
Capitolul IV — Spre al douăzeci și cincilea grad . 265
Capitolul V — Inscripția 276
Capitolul VI — Neajunsurile pricinuite de lăptuci . 286
Capitolul VII — Ținutul spaimei . . . 296
Capitolul VIII — Deșteptarea la Hoggar 306
Capitolul IX — Atlantida 318
Capitolul X — Sala de marmură roșie 330
Capitolul XI — Antinea 340
Capitolul XII — Morhange se ridică și dispare . . 351
Capitolul XIII — Povestea hatmanului de Jitomir . 362
Capitolul XIV — Ore de așteptare 375
Capitolul XV — Trista poveste a lui Tanit-Zerga . 384
Capitolul XVI — Ciocanul de argint 394
Capitolul XVII — Fecioarele de la stînci . . 405
Capitolul XVIII — Licuricii 415
Capitolul XIX — Tanezrouftul 427
Capitolul XX — Cercul s-a închis . . . 438

Redactor : FLORIN CHIRITESCU
Tehnoredactor : DECEBAL ENESCU

Dat la cules 04.05.1968. Bun de tipar 09.09.1968. Apărut 1968. Tiraj 40.180. Broşate 35.090. Legate 5090. Hîrtie Scris I A rotativ de 70 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 22,53. Coli tipar 28. A. nr. 02502 C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 84—31 R

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România, comanda nr. 80 361

Lei 12,50

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ